

UZUN YÜRÜYÜŞ

AYLIK

SOSYALİST

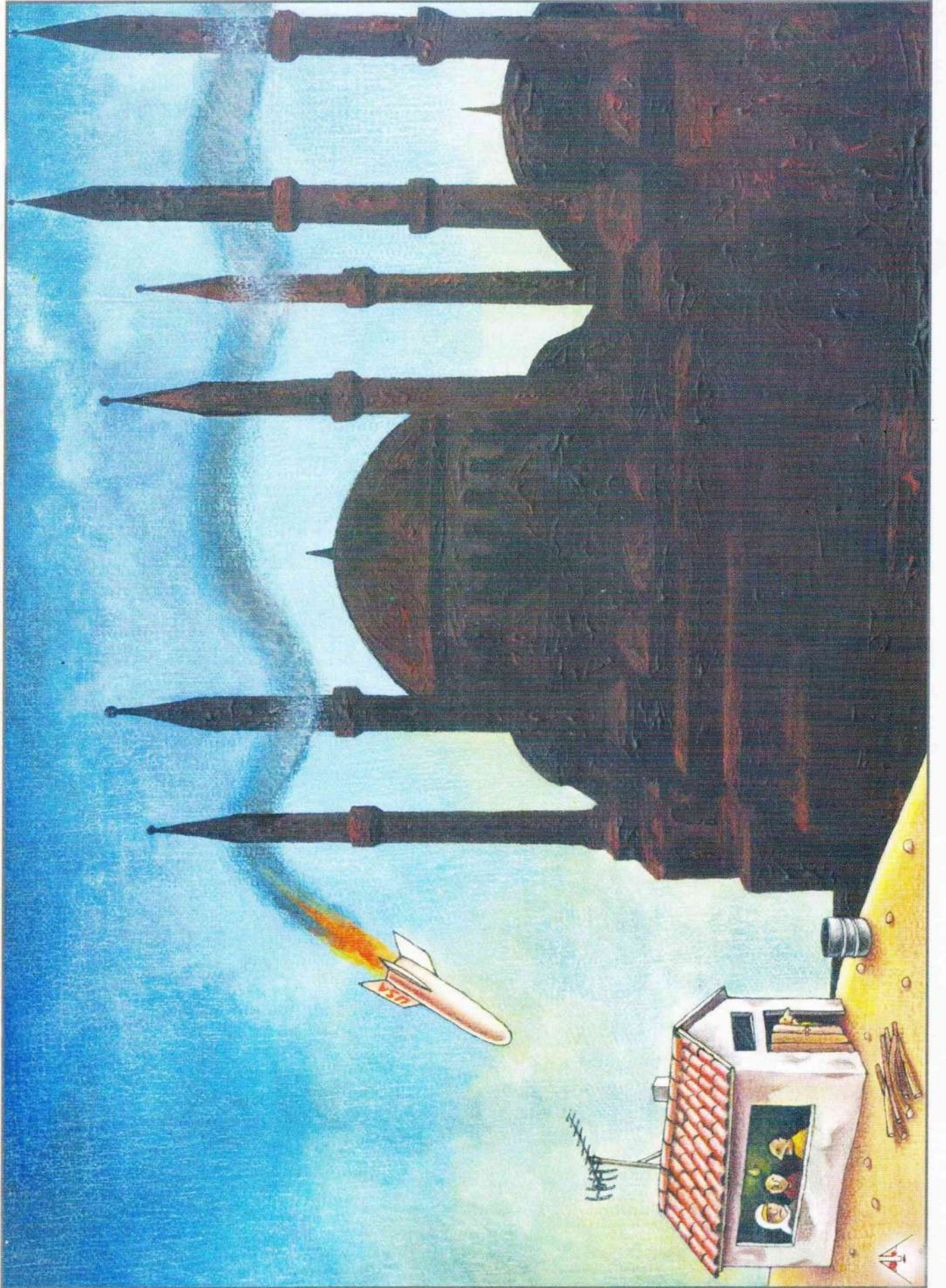
DERGİ

SAYI: 64

2.000.000 TL

OCAK-ŞUBAT 2004

OLMAK YA DA OLMAMAK

Merhaba...

Toplumsal hayat, egemen sistemin çarkları arasında devinip duruyor. Egemen sisteme alternatif mücadele ve direnişler, kendi ölçeğinde kanallar yaratma ve mevziler oluşturma çabası içinde. Komünistler ise, kendi tarihsel kökleri ile günümüz gerçekliği arasındaki bağı oluşturmak ve yaşadıkları sorunlar itibarıyla yeniden tanımlanmayı ve bunun üzerinden birliklikler kurmanın sancılarını yaşamakta...

Devrimci toplumsal mücadelenin ihtiyaçları ve komünistlerin önünde duran görevler, kuşkusuz çok yönlüdür. Neredeyse belli bir matristen yoksun olarak yol alındığı bir süreçte, dönüşümler sağlamak, ileri adımlar atıp-gerisini getirmek kolay olmayacaktır.

Yolumuz uzun ve çetin. Yolumuzun uzun ve çetin olmasının önemli bir yanı, kaos ortamının aşılması anlamındaki teoremin yeniden üretilmesi ve günümüzün gerçekliğine ışık tutacak düzeye çıkartılmasıyla ilgiliyken; diğer bir yanı da, ezilen yığın ve onların ileri kesimlerinin kendi davalarına olan yabancılığından kaynaklanmaktadır...

Yayın periyodumuzun aksamasından ötürü, elimizdeki tüm yazıları bu sayıda değerlendiremiyoruz. Ayrıca yayın periyodundaki bu aksaklığı gidermek ve nihayetinde aylık düzenli bir yayın için yazarlarımızdan, okurlarımızdan ve dostlarımızdan daha aktif katılımlar bekliyoruz...

Bu sayımızda yer darlığından dolayı; Mehmet Yeşiltepe, Hasan Ceylan, A. Dursun Yıldız, Ali Savaş ve Derya Aladağ'ın yazılarına yer veremiyoruz.

Yazarlarımızdan Ozan Veli ve eşi Sevinç İlhan, 26 Aralık 2003 tarihinde gözaltına alınmışlardır. Daha sonra Sevinç İlhan serbest bırakılmış ve Ozan Veli ise tutuklanarak Kürkçüler F Tipi cezaevine konulmuştur. İkisine geçmiş olsun diyoruz.

Yeni sayımızda buluşmak üzere, dostlukla...

TOHUM BASIM YAYIN GÖSTERİ VE ORGANİZASYON LTD. ŞTİ. ADINA

Sahibi ve Yazışları Müdürü: **M. Ali VARİŞ**

Adres: İstiklal cad. Turnacıbaşı sok. Çeşme hanı

No: 21/3 Beyoğlu / İSTANBUL

TEL: (0212) 251 05 61

uzunyuruyus@netbulmail.com

Baskı: **BERDAN Matbaacılık**

BANKA HESABI: Mehmet Ali VARİŞ- İŞ BANKASI

TL/1011 1519452 Beyoğlu şubesi

EURO/Mark/ 3246817

İsviçre. Frangı/ 3246836

EURO/Vakıflar Bankası-Beyoğlu/026-4032973

UZUN YÜRÜYÜŞ

OCAK 2004 SAYI: 64

Fiyatı: 2.000.000 TL (KDV Dahildir)

İÇİNDEKİLER

UZUN YÜRÜYÜŞ'TEN.....	02
İşçi Sınıfı Hareketi ve Devrimci...	
Kemal GÜNEY.....	04
Memleket(ımız)ın ve İnsan(ın)ın Hâli	
Temel DEMİNER.....	19
Bir ABD Deniz Piyade Subayı'nın Mektubu.	
Yusuf KÜPELİ.....	32
Kayıtdışı (Enformel) Sektör Üzerine	
Cahide SARI.....	35
Ezilenlerin Demokrasi Beklentilerinde Bir...	
Cihan CAN.....	44
Buğday, Kılıç ve İnsan-7	
O. VELİ.....	51
İmam, Şeyh, Molla ve Ayetullahlar Zamanı	
Utku CAN.....	59
Saçmalamanın Hammadesi-3	
Eren CAN.....	65
Doğanın İnsana, İnsanın İnsana...	
Haşmet ZEYBEK.....	70
"Kültür" Üzerine	
Sibel ÖZBUDUN.....	76
M. ASLAN ile "Agerayis'ten "Klité Kou"ya	
Söyleşi: YUSUF.....	78

Avusturya İrtibat: B. KAHRAMAN
Enns gasse 21/33 1020 Wien AVUSTURYA

İsviçre İrtibat: MUSTAFA KORU
Grabmatt Weg 14 3176 Neuene gg Bern
Tel: 0041 0317415986

İsveç İrtibat: MUSTAFA ÜLKER
Tel: 0046 737 293 343

Almanya İrtibat: NURİ AĞLAN
Florstädter Str 16
60385 Frankfurt Am Main
Tel: 0049 694 699 92 06

Fransa İrtibat: Ali HİDİR
Tel: 0033 0679811683

Sınıfsız Toplum Mücadelesinde Olmak Ya da Olmamak!..

"Düşünüyorum, öyleyse varım!" demişti Rene Descartes. Ve "ben" diye ruhsal bir tözün varlığını ispatlamaya çalışmıştı. David Humme'ye kalırsa; Descartes'inki, koca bir mantık hatasıydı. "Düşünüyorum" adlı duyumsamanın, ille de bir taşıyıcısının olması gerekmezdi. Ki "ben", duyumsamaların toplamıydı. Ludwig Wittgenstein daha da ileri gitti. Wittgenstein'e göre ise; canımız acıyınca "Aaah..!" diye vıyaklıyorduk. Ama aslında, "Aaah..!" diye bir şey yoktu. Keza "ben" diye bir şey de var olamazdı.

Nitekim gelişen doğa-bilimleri, devinmeyen devindiricileri ve ruhsal tözleri tarihe gömdüler. Böylelikle de "ben"leri de... Öyle ya, devinmeyen devindiricilerin ve ruhsal tözlerin olmadığı bir dünyada, "ben" nasıl varolmuş olabilirdim ki? Madem her şey, fiziki etki-tepki/sebeup-sonuç zincirinin zaruri bir halkası olarak gerçekleşiyordu... O halde bugün yapıp-eylediklerim, en az milyarlarca yıl geriye uzanan bir zincirin zaruri birer halkasıydı. Yapıp-eylediklerimin sebebi, benim doğuşumdan milyarlarca yıl önce oluştuğuna göre, bugünkü sonuçlar da, ta o zaman kesinleşmiş demektir. Hal böyle olunca, benim "özgür

düşünce"min, istek-tasarım ve irademin kıymet-i harbiyesi ne ola ki?

Yine de biz, bütün zorluklara rağmen Uzun Yürüyüş'ün bu sayısını da çıkardık. Halbu ki, delik cebimizdeki kuruşları dergiye harcamak yerine, aç midemizi doldurup, yan gelip yatabilirdik. Sizler de öyle... Bu dergiyi niye satın aldınız ki? Ve şu an okuyorsunuz. 2.000.000 TL'nizi başka birşeye harcayamaz... ve şu an bu satırları okumak yerine, ensenizi kaşıyamaz mıydınız? Nedense tersi oldu... biz yan gelip yatmadık ve siz 2.000.000 TL'nizi bu dergiye harcadınız. Ta milyarlarca yıl önce, bizi bunları yapmaya zorunlu kılan şey ne ola ki? İngiliz Ozan, Samuel Johnson'nun deyişiyle: Bütün teoriler varlığımıza karşı, ama bütün tecrübeler varlığımızdan yana!

Bilime karşı çıkarak, tecrübelerimize güvenebilir miydik acaba? Birşeyi eylemeden önce onu eylemek isteyişimiz, o şeyi biz istedik diye eylediğimizi mi gösterirdi? Benjamin Libet, bu meseleyi çözmek için deneklere, istedikleri bir an parmaklarını bükmelerini söyleyip, beyinlerindeki aktiviteyi izlemiş. Bir de ne görsün!.. Önce beynin motorik kısmında birşeyler oluyor, bundan tam yarım saniye

sonra istek oluşuyor ve en sonunda parmak bükülüyordu. Demek ki, isteklerimiz dahi zaruri olarak gerçekleşiyordu.

Libet'in 80'li yıllardaki araştırma sonuçları, felsefe dünyasına adeta bir bomba misali gibi düştü. Filozoflar hizaya gelip, peşi-sıra varlığımızdan feragat eylediler. Geriye bir tek, varlığımızdan yana, ruhbilimler kaldı ... Öyle ya; sen, ben, O... biz yok isek, ne halt eylemeye vardı ki şu ruhbilimler? Ama maalesef; otorite bir psikolog ve efsane bir teorisyen Daniel Wegner, "The Illusion of Conscious Will" adlı geçen yıl yayınlanan kitabıyla, adeta ruhbilimler adına da son sözü söyledi: "İsteklerimiz, zorunluluklar dünyasının süsünden ibaret ilizyonlardır. Hiç kimse kaderin dışına çıkıp, kendi istedi diye birşey eylemez!"

Budala gazetecinin biri, son kalan kısmımızı da dinamitleyen Wegner ile röportaj yapmaya gidiyor. Boston'daki bir gökdelenin 9. katındaki bürosunda gazeteciyi karşılayan Wegner soruyor: "Buraya özgür isteğinle mi geldin?" "Elbette!" diyor gazeteci. Bunun üzerine Wegner, o ince dudaklarını bükerek: "Galiba sen, binanın kapısından girdikten sonra merdivenlere değil asansöre yönelişini

de bilinçli isteğinle açıklayacaktır." (Evet.. Wegner haklıydı. Gazeteci, asansör ile merdiven arasında bilinçli bir tecih yapmak yerine, otomatikmen asansöre yönelmişti.) Devamla.. "Bak..." diyor, "artık insanı, şu pencerede duran içi boş teneke kutu misali açıklayabiliyoruz. Tek zorluğumuz; insan mekanizmasının kompleks oluşundan dolayı, 'özgür irade' diye yanılmalı bir duyumsama üretiyor oluşudur..."

Artık varlığımızın ciddi bir tehlikeye girdiği günümüzde, sağolsunlar, birkaç genç filozof bizi kurtarmak için; quantum-fiziğinin belirsizlik yasasını imdada çağırmış. Madem dalga-zerrecik, aynı anda iki yerde olabiliyor ve onların o an nerede kalopsa uğrayacağını gözlemci belirleyebiliyorsa, o halde bugün yapıp eylediklerimiz milyarlarca yıl önce kesin belirlenmiş olamazdı. Tanrı genç filozoflarımıza yardımcı olsun!

Bizim kafamız quantum-fiziğini almıyor. Dalga-zerrecik, aynı an da iki yerde midir? Schrödinger'in kedisi, biz ona bakmazdan önce, hem çoktan ölmüş hem de hâlâ yaşıyor muydu? Yoksa bütün bu tezler, quantum-fiziğinin oportunistliğinden mi türemişti? Neyin ne olduğunu nereden bilebiliriz ki?

Bizim bilip -tasarlayamadığımızı, tasarlayabilen bir tek Allahın kulu varsa şu yeryüzünde, beri gelsin! Bizim zihnimiz zorlanıyor. Ama yine de, varlığımızı Heisenberg'in belirsizlik formülüne ya da Schrödinger'in

kedisine indirgeyecek kadar budala da sayılmayız. Bizim kafamıza da bazen mantıklı sorular takılabiliyor. Nitekim merak ediyoruz... "Acaba" diyoruz, "şu budala gazeteci gider iken Wegner'e, fazlalık kilolarından biraz olsun kurtulmak için, 9. kata merdivenlerden tırmanmış olsaydı ne olurdu?"

Aynen tahmin ettiğiniz gibi: Otorite bir psikolog, efsane bir teorik-teorisyen Daniel Wegner'in, o gökdelen misali devasa teorisi, ikiz kuleler misali çöker tuz ile buz olurdu. Artık ne Benyamin Libet kurtarabilirdi o gökdeleni, ne de kendiliğinden davranışlarımızı inceleyen diğerleri. Yazık değil mi, Wegner türü teorisyenlerin emeğine? Gökdelen misali dev bir teoriyi, sadece ve sadece anlık kendiliğinden davranışlarımızın gözlemi üzerine oturtmuşlardı. Salaklar... sanki bir sır çözmüşlerdi. Kim bilmezdi ki; gözlerimizi motorik olarak kendiliğindence açıp-kapadığımızı, kalbimizin atışlarının isteğimizle alakasının olmadığını ya da böbreklerimize hük-

medemediğimizi? İnsan salak olmaya görsün bir kere, gökdeleni bile tek bacak üzerine yükseltiyordu. Ki, teorisyenlerimizin yükselttiği o gökdelen misali teoriyi çökertmek için, illa da çakı bıçaklarıyla bir uçak kaçırıp, 9. kata bir intihar dalışı yapmak bile gerekmiyordu.

Bakın, biz kadere boyun ey-

meyeceğiz. İnadına inadına çıkaracağız bu dergiyi.. sayımızın kıtlığı ve cebimizin deliğine rağmen... Kendiliğindence değil, onlarca yıl sonrasını hesaplayıp-tasarlayarak... Belki aç yatacağız ama kadere çelme atacağız! Hep suç işleyip, suça teşvik edeceğiz! Mahpuslar yapıp, işkence tezgahlarından geçeceğiz! Buyursun sevgili Wegner, bizim yaptıklarımızı da incelesin. Varolmadığımızı ispatlasın da görelim... gözlerinden gözlerinden öpelim onun!

Buyurun, siz de gelin.... iştirak edin suçlarımıza! Yoksa, Wegner'in penceresinde duran o içi boş kutu misali açıklanmak mı istersiniz? "OLMAK YA DA OLMAMAK" işte bütün mesele bu... ve tercih sizin!

İşçi Sınıfı Hareketi ve Devrimci Komünist Partisi-III

Kemal GÜNEY

İDEOLOJİK ÖNDERLİK-İŞÇİ SINIFI VE PARTİ

Devrimci hareketin bugün içinde bulunduğu içler acısı durumun içsel ve dışsal birçok nedeni vardır. İdeolojik önderlik sorunu, bu nedenler arasında yaşamsal önemde bir yer tutar. Devrimci hareketin içine düştüğü kaostan kurtulabilmesi ve gitgide kronik bir hal alan marjinalizasyonu aşabilmesi açısından, “ideolojik önderlik” ve “partinin önderlik tekeli” konseptleri ile öncü-kitle ilişkisi, eylem birliği ve ittifaklar sorunu ve daha bir dizi sorun, bugün eleştirel bir tarzda yeniden ele alma ve somut koşullarla örtüşecek şekilde yeniden tanımlanmak zorundadır. Ki bu karmaşık nedenler yumağının çözülebilmesinde, ideolojik önderlik, dolayısıyla parti sorunu, eski dogmatik şematik ölçütlerin dışına çıkmak kaydıyla, kavranılacak ilk halkayı oluşturur.

İşe, Lenin’in ideolojik önderlik, öncü sınıf olarak işçi sınıfı ve parti arasında nasıl bir bağ kurduğu sorununa yanıt aramakla başlamak ve bunun bizde nasıl anlaşıldığı sorunu yanıtlamaya çalışarak devam etmekte büyük yarar var.

“Rusya’nın gelecekteki insanı müjhtir -köylü sosyalizminin temsilcileri, sözcüğün en geniş anlamıyla narodnikler böyle düşünüyorlardı. Rusya’nın gelecekteki insanı işçilerdir- sosyalist demokratlar böyle düşünüyorlardı.” Dolayısıyla, Rus marksistleri, “Rus işçisini, Rusya’nın çalışan ve sömürülen halkının tek ve doğal temsilcisi” olarak görüyorlar ve kendi faaliyetlerini buradan hareketle biçimlendiriyorlardı.

Onlara göre devrim kitlelerin eseri olacaktı. Bu eserin baş mimarı, ustası ve uzman işçisi, işçi sınıfı olacaktı. Ancak bu eserin yaratılabilmesi için, işçi sınıfının kendi bağımsız ideolojik, politik öderliğini yaratması ‘olmazsa olmaz’ bir gereklilikti. Bu, burjuva partileri ve düzeninin karşısına dikilen sınıfın iradesini kendinde cisimleştiren ve onun mücadelesine yol gösteren bir parti olacaktı...

Marksistleri, kendilerini işçi sınıfının ideolojik-siyasal önderliğinin yaratılması gerekliliğinin gerçekleştirilmesi noktasında seferber etmişlerdir. Bu etkinlikleri de “ideolojik önderler” haline gelme hedefiyle tanımlamışlardır.

Teorik konularda birçok farklılıkları bulunmakla birlikte, “siyasal faaliyet yöntemleri” noktasında hemfikirler. Dolayısıyla, RSDİP çatısı altında toplanmışlardı. Yani asgari bir olgunluğa eriştiklerinde, marksistler tek bir mecrada birleşebilmişlerdi. Ve onlar dışında, Rusya’da işçi sınıfı devrimciliğini “savunan” başka bir ciddi siyasal akım kalmamıştı. Zira, orada saflaşma, yukarıdaki alıntıda açıkça konduğu gibi, işçi sınıfı devrimciliği ile köyle devrimciliği temelinde gerçekleşiyordu.

Oysa bizde, ML adına yaşanan bunca saflaşma ve ayrışma hep “en iyi proleter devrimci biziz, en iyi marksist biziz, işçi sınıfının tek temsilcisi biziz, devrimi en iyi biz yaparız,” vb. gibi soyut ve saltık dogmalar temelinde gerçekleşti. Ve bu yaşamdan kopuk iddiaları kanıtlamak için girilen kör düğüşü giderek siddik yarışına dönüştü. Ve adına ideolojik mücadele denildi. Bilinen

“öncü” enflasyonu ortaya çıktı. Her bir grup, diğerlerinin tümünü karalayarak, kendini işçi sınıfının “ideolojik önderi” olarak kabul ettirebileceğini sanarak, bir çıkmaz yola girdi. Oysa varılan sonuç, tam tersi oldu: bu kör düğüşü, onu gerçekleştirenlerin tümünü yığınlar üzerinde ideolojik hegomanya kurmasının önüne elbirliğiyle dikilen büyük bir engel halini aldı. Öyle ki, düşmanın devrimcilerin sınıfa ulaşmasının önünü kesmeye yönelik ayrıca ve özel bir ideolojik saldırı yürütmesi ne pek gerek kalmadı.

Leninliğe, Stalinliğe Maoluğa öykünen/soyunan ve ML’i “savunma kulvarında birbiriyle yarışarak bu enflasyona yol açanlar, yani bu gelişimin baş mimarları ve aktörleri, genellikle belli bir süre sonra yaratıkları bataklığı terk ettiler ya da bataklıkta boğulup gittiler. Ancak, onlardan boşalan roller, hep birileri tarafından dolduruldu. Her gelen yeni aktör ve mimar, sorunları daha da içinden çıkılmaz hale sokmaktan ya da dondurmaktan başka bir “hizmet” vermedi. Böylelikle, teorik-politik açılardan birbirine an yakın olanların örgütsel olarak birbirine en uzak/zıt olmayı amaç edinmek başta gelmek üzere, yapay ayrılık ve düşmanlıklar bütün sol yelpazeye damgasını vurdu. Mücadelenin sorunlarıyla yakın ve somut bağlantısı olmayan ve yaşamın gerçeklerinden kopuk soyut “gerekçeler”e dayandırılan her yeni bölünme ile zafer üstüne zafer kazandığını ilan eden “ML”in aslında bir o kadar batağın içine battı. Her yeni ayrışma, kendisini, bilimsel bir yaklaşımla ve ML’in ilkelerinin özünü somut koşullara yaratıcı şekilde uyarlayarak

yeniden üretmek yerine, kendisini öznel olarak türettiği muarızlarına göre tanımlama yolunu tuttu; somut gerçeklere göre kendi kendisini tanımlamak hiç gözlenmedi neredeyse. Dolayısıyla, öznel türedi düşmanlara karşı, alternatif doğruluğu kendinden menkul “ideolojik-teorik çizgi”ler inşa etmek ve kendi dışında kalanlara kara çalmaktan, gerçek düşmanlara karşı sistematik olarak ve siyasal-ideolojik mücadele yürütmeye bir türlü sıra gelmedi.

Bizdeki teorik deformasyon, marksizmin içindeki Hegelci kalıntıları kendisine dayanak yapan pozitivist/pragmatist bir mantığın belirlediği kaba maddeci/ekonomik determinist bakış açısıyla ve somut gerçekleri bir yana bırakarak, devrimci teorinin birer dogmalar yığını haline getirilmesinde en özlü ifadesini bulur. Bizim, kısaca dogmatizm dediğimiz bu idealist-ucube yöntem ve çeşitli varyantları, verili nesnel koşulların bilimsel tarzda incelenmesiyle varılabilecek somut çözümlere dayanarak bilimsel teori, politika, taktikler vb. üretmek ve pratikte sınanmak-düzeltilmek-yeniden üretmek yerine; bilinen malum dogma yığınlarını geçirmiştir.

İşin ilginç yanı, bu kolektif rezale tablosunu bir ressamı, tek ve aynı modeli kullandı: “Yeni tipte Leninist parti modeli.” Ve yine bütün bu ressamlar, aynı perspektifi paylaştılar: SSCB’de Stalin döneminde şekillenen ve vahim sonuçlara götüren sakatlıklar içeren “ideolojik mücadele” konsepti... Sonuçta, bilinen parti ve örgüt ucubeleri ortaya çıktı.

Parti denilen aracı adeta ilahi bir amaç haline getirmenin ve dogmatik deformasyonun birer sonucu olarak gelişen bu ucube “proletarya öncüleri” gerçekte klasik “öncü parti” düşüncesinin bile çok uzağına savruldu. Ve bütün bunlar Lenin ve Leninizm adına gerçekleştirildiğine

göre, bu konuda çok kısa da olsa Lenin’e göz atalım. Ki Lenin, ideolojik önderlik ve parti konularında Marksizme çok büyük ve derinlikle katkılar yapmıştır...

Bilindiği gibi Lenin, “Ne Yapmalı”da öne sürdüğü parti anlayışının Çarlık Rusyası koşulları içinde geçerli olduğunu açıkça belirtmiştir.

İdeolojik ve siyasal önderlik ve siyasal parti örgütlenmesi konseptlerini, hem yaratıcı şekilde geliştirmiş hem de Rusya’nın verili somut koşullarına uyarlayarak yeniden üretmiştir.

Kapitalist sistemin devrimci tarzda aşılabilesinin yolunu hazırlamak açısından olsun, sosyalizmin kurulacağı süreçte olsun, dönüştürme eyleminin, dolayısıyla tarih yapıcılığının baş aktörü olacak olan ezilen ve çalışan insanlığın/sınıfların bu tarihi eyleminde; Lenin, ideolojik siyasal önderliğe, ezilenlerin örgütlenmesine neden gerek duyulduğunu, gerçekleriyle birlikte, bilimsel olarak ortaya koymuştur.

Gelişmelerden hareketle bazı şeylerin aşılp yeniden üretilmesi gerekli olsa bile, Lenin’in bu konudaki ileri sürdüğü fikirler, günümüz dünyası içinde geçerliliğini korumaktadır -ki Doğu Avrupa’da yaşanan kitlesel hareketlerin vardıkları yer bunun en son ve en çarpıcı kanıtı olmuştur.

Yine böylesi bir öncülüğün işlevleri ve görevleri vb. Lenin tarafından bilimsel bir tarzda ortaya serilmiştir. Sorun, bilimsel öz ile bu özün Çarlık Rusyası koşulları matrisinde biçimlenip gelişmesi özgüllüklerinin (ki bu özgüllüklerin bazıları, günümüzde vahim boyutlara varan sakatlık ve yanlışların tohumları olma işlevi görmüştür) bir birinden ayırt etmekte, eksikliklerini aşarak bilimsel özü alıp günümüzün somutluğuyla yaratıcı şekilde

koyulaştırarak, yeniden biçimlendirmek ete kemiğe büründürmektir.

Bunu başarabilmek için de öncelikle, mevcut sakat ve çarpık bakış açılarından kurtulmak, özü eleştirel olan ve değişiminden başkaca hiç bir mutlak tanımayan maddeci diyalektik bir bakış açısıyla bu alanda Marks ve Lenin’i ve öncü parti pratiklerini incelemeli ve yaşam tarafından aşılın eksik ve yanlışları, teorik olarak da aşmakta en ufak bir tereddüt geçirilmemelidir.

Zira, Marksistler, yığın hareketlerinin ideolojik önderleri halinde gelebildikleri her yerde hiç bir dayatmaya başvurmaksızın milyonların üzerinde manevi otorite kurmanın ve onların sevgilisi haline gelmeyi başarmışlardır. Rus Marksistlerinin, birbirini tamamlamak üzere çelişik öğeleri içeren tarihin en büyük toplumsal özdeşliklerinden birinin tayin edici önemde bir parçası haline gelmesinin sırrı, onların “ideolojik önderler” olma görevini nasıl kavrayıp nasıl ele aldıkları noktasında aranmalıdır -ki yığınların devrimci siyasal özneler haline gelmesinin sırrı da burada yatar.

Sosyalistlerin görevi, gerçek toplumsal ve ekonomik gelişme yoluna çıkan fiili ve gerçek düşmanlarına karşı gerçek savaşında proletaryanın ideolojik önderleri olma olduğu zaman durum tümüyle farklıdır. Bu koşullar altında teorik ve pratik çalışma, kıdemli Alman sosyal demokratı Liebknecht tarafından yerinde olarak şöyle tanımlanan tek bir çalışma içinde kaynaşır:

“Studiern, Propagandieren, Organisieren. (İnceleme, Propaganda, örgütlenme)”

Yukarıda değinilen teorik çalışma olmaksızın ideolojik önderler olmaksınız, bu çalışmaları davanın gereksinimlerini karşılamaya yöneltmeden ve bu teorinin sonuçlarını işçiler arasında yaymadan ve onların

örgütlenmesine yardımcı olmadan ideolojik önder olamayacağınız gibi...

Görevin böyle sunulması, sosyal-demokrasiyi, sosyalist grupların çoğu kez acısını çektikleri kusurlardan, yani dogmatizm ve sekterlikten korumaktadır.

Bir öğretinin en üst ve tek ölçünün, gerçek toplumsal ve ekonomik gelişme sürecine uygunluğu olduğu yerde, dogmatizm olamaz; görev, proletaryanın örgütlenmesini ilerletmek olduğu zaman ve bu yüzden de, “aydınların” rolünün, aydınlar arasında özel liderler çıkarmasını gereksiz kılmak olduğu zaman, sekterlik olmaz.

Dolayısıyla, çeşitli teorik sorunlar üzerinde marksistler arasında farklılıklar olmasına karşın, siyasal faaliyet yöntemleri, grup kurulduğundan beri hep aynı kalmıştır.

“Sosyal-demokratların siyasal faaliyeti, Rusya’da işçi sınıfı hareketinin gelişme ve örgütlenmesini ilerletmek, bu hareketi, içinde bulunduğu yönlendirici bir fikirden yoksun, dağılık protesto, “isyan” ve grev girişimleri durumundan çıkarak, Tüm Rusya işçi Sınıfını, burjuva rejime karşı yöneltmiş, ve mülksüzleştirilenlerin mülksüzleştirilmesine ve çalışan halkın ezilmesine dayanan toplumsal sistemin kaldırılmasına çalışan örgütlü bir savaşıma dönüştürmektir.” (Lenin, Halkın Dostları Kimlerdir, Sf. 176)

Burada; önderlik, ideolojik önderlik ve en önemlisi de nasıl “ideolojik önder” olunacağını sorunları teorik açıdan çok açık şekilde konuyor. Marksistler, Rus işçi sınıfını, tüm çalışan ve sömürülen halkın tek ve doğal temsilcisi (kendilerini değil, işçi sınıfını) olarak kavıyorlar ve kendi görevlerini ve proletaryanın ideolojik önderleri haline gelmek olarak belirliyorlar. Yani; Stalin’den başlayıp bu güne varan ve

bizde vahim boyutlara ulaşan şematik yaklaşımlarda olduğu gibi kendi kendilerini daha baştan itibaren “proletaryanın” tek ve yanılmaz “ideolojik vb. önderleri” ilan etme buyurganlık ve dayatmacılığa düşmemişlerdir. Marksizmi bir doğmalar yığını olarak kavrayan, dolayısıyla kendilerini bu doğmalar ve formülasyonlarla donatan “Marksistler”imiz yığınlara şöyle seslenirler:

“Hey proletarya! Sen halkın önderisin, biz de senin önderiniz. Sen devrim yapmak ve sosyalizmi kurmak zorundasın. Yalnız bu işleri yapmak için bizim önderliğimize mahkumsun. Zira senin tek kurtarıcın biziz. Başkalarına asla inanma. Kurtulmak istiyorsan bize gel, bizim talimat ve çağrılarımıza uy. Sihirli değnek bizdedir. O, bilimsel sosyalizmdir.” Bu yaklaşım Marksizmin yaklaşımına terstir.

“Marksizm bizi, sınıflar ilişkilerinin ve tarihinin her anının somut özelliklerinin en doğru, aslına en uygun ve nesnel olarak doğrulanabilir, denetlenebilir bir hesabını yapmaya zorunlu kılar. Biz Bolşevikler, bu kurala, bilimsel temellere dayanan bir siyaset bakımından kesin kes zorunlu olan bu kurala her zaman bağlı kalmak zorundayız. Marx ve Engels, ezbere öğrenilen ve yenilenen olsa olsa tarihsel sürecin her evresinin somut iktisadi ve siyasal durumuyla zorunlu olarak değişen genel hedefleri gösterebilen ‘formüller’le haklı olarak alay ederek her zaman bizim öğretimiz bir doğma değil ama bir eylem kılavuzudur” demişlerdir. (Lenin, Sol Komünizm, Sf 22-23)

İdeolojik önder var (Rus marksistleri gibi). İdeolojik önder var (onların karikatürü bile olamayan bizim marksistlerimiz gibi). Rus marksistleri zor olan yolu gerçeklere dayanan özgür ve yaratıcı düşüncenin yolunu tutuyorlar. İdeolojik önderliğin

bir gereklilik olduğunu saptıyorlar. Bu gerekliliğin gerçekleştirilmesini de kendilerine görev ediniyorlar. Bizdekinin tam tersi bir yöneliş. En önemlisi de bu gerekliliğin en yaratıcı şekilde nasıl gerçekleştireceği sorununa çözüm yolları aramakla işe başlıyorlar. Zira hedefine varabilmek için ilerlenecek yolun seçimi ve kullanılacak araçlar canalcı bir önem arzeder. Oysa, Türkiyeli devrimciler daha başlangıçta yanlış yola girerek işe koyuldular. Her bir fraksiyon kendisini (ki bunların çoğu kendilerini verili koşullardaki gerçeklikle pek alakası olmayan doğmalarla tanımlıyorlar) emekçi yığınların yanılmaz kurtarıcısı olarak atayıp ilan etti.

Canlı yaşamın gerçeklerinden kopuk, içi boş soyut keskin iddialar, buyurganlık ve dayatmacılıkla hiç kimse “ideolojik önder” haline gelmemiştir ve gelmeyeceklerde. Bunca acı, kayıp ve büyük özveriler pahasına gerçekleştirilen mücadele pratiklerimiz bunu kanıtlamıştır.

Kuşkusuz, bu yeni arayış ve yönelişler, devrim ve sosyalizm mücadelelerinden ve bu süreçlerden üretilen teorik birikimlerden feyz alınmalıdır. Taklitçi olunmamalı, özgerçeğimize dayanılmalıdır. Leninizm’in yolu budur: Rus marksistleri, “inceleme, propaganda, örütlenme” üçlüsünü, “Rusyanın istenen değil, gerçek gelişmesinde, mümkün olan değil, gerçek toplumsal ekonomik ilişkilerde destek aramaya” başlamanın bir aracı olarak bilimsel inceleme üzerinde oturtmuşlardır. Dolayısıyla Rusya tarihinin ve gerçeklerinin ayrıntılı bir incelemesine dayanan teorilerini proletaryanın istemlerine yanıt vermeye yöneltmişlerdir.

Oysa, bizim ortadoksluk kulvarlarında yarışacak kendilerini heba eden “marksistlerimizin” teorilerini, belirli somut koşullardaki proletaryanın ve emekçi yığınların gerçek

istek ve sorunlarına yanıtlar aramak için Türkiye'nin tarihi, ekonomik toplumsal kültürel vb. gerçeklerini "ayrıntılı" şekilde incelemek gibi" bir temele dayandırmazlar.

Hal böyle olunca, onun açısından yapılacak en ciddi teorik çalışma, 'tarihin ustalar müzesi'nde "ustalar" tahtlarına indirmek-bindirmek olacaktır! Bilmem hangi ülkenin devrim mücadelesinin özeti olan teorilerden, ülke devrimi için devrim ve sosyalizm şablonları hazırlamak; bilmem hangi KP'nin tarihinden kendisi için örgütlenme, çalışma tarzı vs. için şablonlar çıkarmakla ömür tüketirler ve şablon ile yaşamın gerçekleri arasındaki uzlaşmaz çatışma ve derin ucurumun yarattığı gerilimler tarafından o "sarsılmaz inançlar" sürekli çürütülür. Dolayısıyla, bu mihvalde yürütülen "teorik çalışmalar", "incelemeler", onlara, asla ideolojik önderler haline gelme yollarını açmaz.

Yaşamı, kalıplara koymazsınız. Çelikten yapılmış olsa bile, yaşamın akışı, her türlü kalıbı çatlatır, parçalar. Lenin'i Lenin; Mao'yu Mao yapan bu gerçeğin bilincinde hareket etmeleridir.

Dogmatik şablon ve "çizgi"leri bir yana koyalım. Ki bu, "Marksist klasikleri" ortaçağın din alimlerinin kutsal kitapları savunmasına benzer biçimde savunmak, özünde idealizmdir.

"Çünkü, Marksistler inceleme, araştırma ve çözümlemelerine kurallardan, ilkelerden, Marksist yasalardan veya varsayılan tanımlardan başlamazlar bu ve ML'in her zaman karşı çıktığı bir yöntemdir." (Mao Sovyet İktisadının eleştirisi) Onlar, bilimsel bir bakış açısıyla somut gerçekliği, hareket halinde bir süreç olarak ele alıp somut araştırma ve analize tabi tutarak yeni ilkelere varırlar. Yani eski ilkelerden "yeni" ilkeler çıkarmazlar.

Hâlâ tarihsel toplumsal gelişmenin geldiği bu aşamada, artık kuşun taşa çarpması bile mümkün değildir. Klasikleri ölü dogmalar haline getirerek yaşamın gerçeklerine teğet bile geçemezsiniz. Klasiklerin bazıları bu günün gerçeklerini açıklamada, birçok önemli noktada hayli yetersiz kalmaktadır. Bu özellikle de kapitalist-emperyalist ülkeler için böyledir. Israrla bir yenilenmeden söz etmemizin önemli bir nedeni de budur. Ancak bizim sözünü ettiğimiz yenilenme, özü itibarıyla kirlenmiş kızılin temizlenmesi ve yeni koşullarda yeniden yaratılmasıdır. Bu bölümü, Engels'in Alman SDP'si ve işçi hareketi ile ilgili bir yazısında "önderlerin ödevleri" üzerine söylediği şu sözlerle bitirelim:

"Önderlerin ödevi, özellikle, bütün teorik sorunlar üzerine gitgide daha çok bilgi edinmek gücün geçmiş dünya görüşlerinin geleneksel lakırdılarının etkisinden kendilerini gitgide daha çok kurtarmak ve sosyalizmin bir bilim durumuna geldiğinden bu yana, bir bilim olarak yürütülmek, yani irdelenmek istendiğini hiç mi hiç unutmamak olacaktır. Buna göre, böylece kazanılan gitgide daha açık görüşleri, işçi yığınları arasında, artan bir çabayla yaymak ve parti ve sendikalar örgütünü gitgide daha güçlü bir biçimde sağlamlaştırmak önem kazanacaktır." (Engels Seçme Yazılar C2 Sf. 205)

PARTİLEŞME SÜRECİ VE TEORİK ÇALIŞMA

"İleriye doğru atılan her adım, gerçek bir ilerleme, bir dizi programdan daha önemlidir" (Marks)

"Teorik kargaşalık döneminde bu sözleri yinelemek tıpkı bir cenazede yaşlılara gözün aydın demeye benzer." (Lenin, Ne Yapmalı)

Öncünün Oluşum Sürecinin Genelliği ve Özgüllüğü

Proletaryanın toplumsal devrim partisi, bir fenomen olarak canlı bir yapıya sahiptir. Bir oluşum, bir gelişme ve kendine özgü bir yok oluş evresinden geçerek yaşamını tamamlar.

Proletarya partisinin kurulması bir yana, kuruluş sürecinin başlatılması için öznel istemler tek başına belirleyici olamaz. Proletarya partisinin ortaya çıkması ve belli bir gelişme düzeyine erişmesi için nesnel koşullar belirleyici temel ve ön koşuldur. Partileşme sürecini başlatabilmek için öznel ögenin belirleyici olabilmesi, partinin oluşumuna elverişli bir nesnel temelin varolması durumunda olanaklı olabilir.

Proletarya partisi her ülkede (veya aynı ülkede farklı tarihsel kesitlerde) o ülkenin kendine özgü tarihsel ve konjunktürel koşullarına bağlı olarak çok çeşitli biçimlerde ortaya çıkar. Ülkenin özgül yapısı, bu yapıdan kaynaklanan sorunlar ve önerilen çözüm yolları, insan unsuru kanalıyla parti bünyesine yansır, taşınır. Bu saptama özellikle asgari program açısından çok daha geçerlidir.

Genel olarak sınıf mücadelesinin izlediği seyir, özel olarak sınıfın kendiliğindenci hareketi içinde örtük bilinç kazanma süreci ile gerçek anlamda ML bir partinin oluşturulması süreci arasında, çok yönlü ve karşılıklı bağlantı vardır. Kapitalizmin belli bir gelişmişlik düzeyine ulaşmasıyla birlikte, gelişmenin bağrında taşıdığı uzlaşmaz sınıfın kendiliğindenci hareketini zorunlu kılar. Bu hareket içinde işçi sınıfı kendiliğindenci bilinçten öte, kısmen örtük sınıfsal bilinç kazanabilse de burjuva ideolojisinin etki alanı dışına çıkıp, kendisi için sınıf haline gelmez.

İşte; tam da bu noktada, devreyi tamamlama (kendiliğindenci hare-

keti bilinçli sınıf hareketine dönüş-türme) anlamında sosyalist hareketin gerekliliği ortaya çıkar.

Marksizmin doğup gelişmesi ve Marksizm-Leninizm haline gelmesi, başlı başına tarihsel bir süreçtir. Marksizmin proletaryanın insanlığı kurtuluşa götürme tarihsel misyonunu, bu kurtuluşun araçları ve yolunu bilimsel olarak tanıtılmasından sonra, her özgül durumda, herhangi bir ülkede sosyalist bir hareketin doğuşu, marksizmin bir bilim olarak kavranması ve 'küçük-burjuva sosyalizmi' dahil, her türden burjuva ideolojisinden kopuşun gerçekleşmesiyle başlar. Ve tarihsel bir biçimde ve kendine özgü bir yol izler.

Lenin, 'Sol Komünizm...' adlı eserinde bu sürecin gelişimini Çarlık Rusya'sı özgülünde şöyle özetler:

"Rusya'daki ilerici düşünce, ... en gerici çarlığın baskısı altında büyük bir istekle doğru bir devrimci teori aradı. Avrupa ve Amerika'da bu alandaki her türden en son bulguları olağanüstü bir dikkat ve titizlikle izledi. Rusya Marksizme, biricik devrimci teoriye yarım yüzyıl boyunca geçirdiği eşi görülmemiş kahramanlıklarının acıları içinde, inanılmaz bir enerji, feragat inceleme, araştırma, pratik deneyim, hayal kırıklığı, Avrupa deneyimleriyle doğrulama ve karşılaştırma yoluyla ulaşılmıştır." (Lenin burada 1840'lardan 1890'lara kadar yaşanan tarihsel süreci kastediyor.—bn.)

Burjuva ideolojisinden kopuş Marksizm'in kavranılıp savunulması işçi sınıfının kendiliğindenci hareketinin kendisi için bağımsız siyasi bir hareket haline dönüştürülmesi açısından tek başına fazla bir anlam taşımaz. Burjuva ideolojisinden kopuşu gerçekleştiren ML unsurların, işçi sınıfının siyasal gelişimini, siyasal örgütlenmesini desteklemeyi, yani onun öncü örgütünü yaratmayı

en temel görev olarak belirlemeleri, ve bu belirlemeye uygun pratik yöntemler içine girmeleri gerekir. Burada yapılması gereken; kendi bilincine ulaşmış, kendine özgü (bağımsız) bir sınıf partisi meydana getirmek için harekete geçmektir, işte bu noktadan itibaren partileşme süreci başlar. Partileşme süreci boyunca, ML'lerin yürütecekleri devrimci çalışma Lenin'in deyiimiyle, sosyalizmle işçi sınıfı hareketini birleştirmeyi hedefleyecektir. Yani devrimci çalışma, sınıf mücadelesinin seyrine bağlı olarak, ondan kopmaksızın, öncünün kendisini temellendirmesini çalışmanın odağına koymak durumundadır. Bu aşamada öncü henüz embriyon halindedir. Embriyon halindeki öncünün kendisini temellendirerek, gerçek anlamda öncü haline gelmesi ne demektir; bu, devrimci çalışma açısından ne anlama gelir?

Bir veya birden fazla çevre, grup ve kişilerin burjuva ideolojisinden kopup, önlere işçi sınıfının öncüsünü yaratma görevini koymalarıyla birlikte, -ki, aynı zamanda kendilerini asgari düzeyde tanımlamış ve örgütlemiş olmaları da gereklidir. cılız da olsa partinin nüvesi ortaya çıkmış demektir. Doğaldır ki; bu nüve henüz işçi sınıfı hareketini dışındadır. Onun gerçek anlamda sınıfla bütünleşecek bir Öncü haline gelmesi için kendi kendini temellendirmesi gerekir.

Öncünün kendi kendini temellendirmesi, birinci olarak, sınıf mücadelesinin sorunlarını çözmeye yönelik teorik çalışma yürüterek, asgari ölçüde de olsa partinin teorik temellerini atmaya ve bu teorik çalışmanın en özlü biçimde yansıtılacağı belge olarak, parti programının ortaya konulmasına tekabül eder.

İkinci olarak, sınıfın kendiliğindenci mücadelesinin gerilediği veya duraksadığı durumlarda bile sınıfın

ileri kesimini komünizme kazanmaya yönelik ideolojik-teorik-politik savaşım yürütmeyi, dolayısıyla yeni kurulacak partinin sınıf içinde yürüteceği çalışmanın devamlılığını sağlayabilmek için asgari ölçüde kadronun kazanılmasını zorunlu kılar.

Üçüncü olarak, kendisini sürekli olarak yeniden üretebilecek yetekte örgütsel bir yapının, yani sınıfın örgütlü müfrezesinin yaratılmasını gerekli kılar.

Sözünü ettiğimiz üç alana yönelik, birbirine bağlı, birbiri içine geçen, geçmek zorunda olan devrimci çalışmalar asgari bir olgunluk düzeyine eriştiğinde, toplanacak bir kongre ile partileşme süreci tamamlanır. Ve daha baştan hedef olarak belirlenen sosyalizmle işçi sınıfı hareketinin birliği, asgari ölçüde de olsa parti bünyesinde somutlaşan bir gerçeklik haline gelir. Elbetteki bu gelişme, burada anlattığımız şekilde mükemmel bir seyir izlemeyebilir. Sınıf mücadelesinin gelişimine ve durumuna bağlı olarak genellikle eksikli veya dengesiz gelişir.

Genel olarak burjuvazinin ideolojik-politik hegemonyası altında bir sınıf olan proletaryanın, kendisi için bağımsız bir sınıf haline gelebilmesi için, "dışarıdan" bilinç aktarılması zorunludur. Bu zorunluluğun gereği olarak sınıf savaşımı sahnesine çıkan proletarya partisi her şeyden önce bilinçli ve iradesi, toplumsal sürece etki eden ve proletarya üzerinde daha da önemlisi kendi üzerinde etkin olan varlıktır. Bu varlık önce kendisinin, kendinde bir varlık olarak bilincinin ayırımına vardığında bir öncü olabilir.

Öncü, hareketin gelişiminde çeşitli biçimler ve isimler alabilir. Öncünün bir niteliği vardır ki, o niteliğini yitirince, hareketin sıradan bir parçası haline gelir. Bu nitelik teorik olarak öngörülü olması, edimsel olarak diğer güçler için yol, yöntem

ve araçları ortaya koyması ve öngörülenlerin sıkı bir takipçisi olmasıdır. Bu durum, Marks'ın "*Felsefe proletaryayı ortadan kaldırmadan gerçekleşemez, proletarya felsefeyi gerçekleştirmeden ortadan kalkmaz*" önermesi gereğince, proletarya partisi açısından, sınıfsız topluma değin sürecektir.

Engels, "Amerika'da işçi Hareketi, adlı makalesinde "Avrupa ülkelerinde işçi hareketi modern toplumun özel ve varolan koşulları altında, sürekli bir sınıf meydana getirdiğini tam olarak kavrayıncaya kadar, yılların ve yılların geçmesi gerekti. Ayrıca bu sınıf bilincinin; onu, özel bir siyasi parti, egemen sınıfların çeşitli gruplarının meydana getirdiği tüm eski partilerden bağımsız ve onlar karşısında düşmanca tutumunda bir parti halinde birleşmeye götürülmesine kadar da yıllar geçti" dedikten sonra, "İşçi sınıfı gelişmenin bu iki aşamasını Amerika'nın elverişli topraklarında on ayda tamamladığını" söyler ve şöyle devam eder: "Gene de henüz herşey başlangıcındadır. Emekçi yığınların yakınmalarının ve çıkarlarının ortaklaşacağını duymaları, tüm öteki sınıflar karşısında sınıf olarak dayanışmalarını duymaları bu duyguya anlatım ve etkinlik kazandırmak için böyle bir adım atmayı her ülkede hazır bekletilen siyasal mekanizmayı harekete geçirmeleri, (burada sözü edilen mekanizma, Uluslararası işçi Derneği olsa gerek -bn) her zaman için atılacak ilk adımdır. Bundan sonraki adımı, her zarnan için iyileştirici ortak ilacı bulma ve bunu, yani işçi partisinin programında dile getirmektir. Ve bu adımı tüm hareketin en önemli ve en güç adımı Amerika'da bundan sonra atılacaktır." (İşçi Sınıfı Partisi Üzerine, sf: 137-138)

Engels, aynı yerde bir partinin "belirlenim", "tomurcuk" bir parti

olmaktan kurtulup gerçek anlamda bir parti haline gelebilmesini, programının olup olmamasına bağlar.

Lenin Ne Yapmalı adlı eserinde "... sosyal demokrasi, işçi hareketiyle sosyalizmin birliğidir" tanımlamasını yapıp, sosyal demokrasinin en temel görevlerini kısaca sıraladıktan sonra şunları söyler: "Bütün ülkelerde, işçi hareketleriyle sosyalizmin birbirinden ayrı biçimde var olduğu ve ayrı yoldan yürüdüğü bir dönem oluşmuştur. Ve bu ülkelerde, bu ayrılık, sosyalizmin ve işçi hareketinin zayıflaması sonucunu doğurmuştur; bütün ülkelerde ancak sosyalizmin işçi hareketiyle birleşmesi her ikisi için sağlam bir taban yaratmıştır. Ama; her ülkede sosyalizmin işçi hareketiyle olan birliği tarihsel bir biçimde olmuştur, her ülkede bu birlik, yerel ve zamansal koşullara göre özel bir yolda meydana gelmiştir." Ve devamla şunları ekler: "Rusya'da sosyalizmin işçi hareketiyle birleşmesi zorunluluğu teorik bakımdan çok zaman önce açıklanmış olmakla birlikte, bu birleşme ancak şimdi gerçekleşiyor. Bu gerçekleşme süreci çok güç bir süreç olmuştur. Ve bundan dolayı çeşitli kararsızlıklar ve kuşkuyla birlikte geçmesine de şaşmamalıdır."

Lenin'in bu sözleri 1890'lı yılların sonları için söylediğini "ancak şimdi gerçekleşiyor" diye ifade ettiği gerçekleşme sürecinin ise ancak tamamlandığını biliyoruz. Kökleri 1881'li yıllara kadar uzanan partileşme sürecinin 2. Kongre (program kongresi) ile tamamlandığını ve böylelikle RSDİP'in gerçek anlamda bir parti haline geldiği, tarih bilgisine sahip herkesin bildiği bir gerçektir.

Bilindiği üzere Rusya'daki ilk Marksist grup, 1880'li yıllarda tarih sahnesine çıkmıştı. Plehanov'un önderlik ettiği bu grubun Rusya'da

Marksizm'in yayılması ve narodnizmin mahkûm edilmesine önemli katkıları olmuştur.

RSDİP'nin oluşumunda en önemli katkısı olan grup ise; Petrograd'da Lenin tarafından kurulan İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Birleşecek Mücadele Birliği'dir. Bu grup, bolşevizmin embriyonik halidir ve Lenin'in ifade ediş biçimiyle, partileşme süreci boyunca gerçek bir parti gibi hareket ederek RSDİP'in kendisine dönük faaliyetlerine önderlik yapar ve tayin edici önemde katkılarda bulunur.

1898 yılına gelindiğinde, başta sınıf mücadelesinin gösterdiği gelişimin Marksistlerin önüne çıkardığı önemli görevlerin dayatması olmak üzere, bir dizi öznel ve nesnel öğenin etkisi ve zorlamasıyla, bağımsız Marksist gruplar birikerek RSDİP'nin kuruluşunu ilan ettiler. Ama bu kuruluş gerçek anlamda bir kuruluş olmadı. 1898 sonrasında RSDİP, bir belirlenim, bir tomurcuk olma durumunu 2. Kongreye kadar sürdürdü.

Stalin'in şu sözleri RSDİP gerçeğini bu yönünü aydınlatmaktadır:

"Partinin kuruluş döneminde sayısız gruplar ve örgütler birbirine bağlanmadığı, tecrit edilmiş gruplarda perakende çalışmanın partiyi tepeden tırnağa kemirdiği, ideolojik kargaşalığın partinin yaşamının ayırdedici özelliği olduğu bir dönemde, zincirin bir halkası, partinin önünde duran ödevler arasında temel görev, bütün Rusya için illegal bir gazetenin (İskra'nın) yaratılmasıydı. Niçin: Çünkü o zamanın koşulları içinde; partide sayısız gruplar ve örgütleri birbirine bağlamaya, ideolojik ve taktik koşulları hazırlamaya ve böylece gerçek bir partinin temellerini atmaya yetenekli, tutarlı bir çekirdeği ancak bütün bir Rusya'yı kucaklayan bir illegal gazete aracılığıyla yaratmak olanaklıydı".

(Stalin, Leninizmin İlkeleri, abç)

Bu gerçeği Lenin'in 2. Kongre sırasında ve sonrasında amatör çalışmayı, dayanaklığı ve gevşekliliği sürdürmekten yana tavır koyan menşevikleri hedefleyerek söylediği şu sözler (örgütsel açıdan) dile getirmekte ve gerçek anlamda bir partinin kuruluşunun örgütsel açıdan ne anlama geldiğini soyutlamaktadır: *"Bizim partimizin resmen örgütlenmiş bir bütün olmadığını, yalnızca ayrı gruplar toplamı olduğunu ve bu yüzden bu gruplar arasında ideolojik etki ilişkileri dışında herhangi bir ilişkinin olanaklı olmadığını unutmuşlardır. Şimdi örgütlenmiş bir parti haline geldik, bu; bir otoritenin kurulmasını gerektirir. Fikir gücünün otorite gücüne dönüştürülmesini gerektirir. Alt parti kurallarının üst parti kurallarına bağlılığını gerektirir."* (Lenin Bir Adım İleri İki Adım Geri)

Bilindiği üzere RSDİP'in II. Kongresi, parti tüzüğü sorununu çözüme kavuşturmuş, dolayısıyla programatik birlik örgütsel birlikle sağlamlaştırılmış ve kuruluş süreci noktalanmıştır. İdeolojik-teorik çalışmaların kılavuzluğunda yürütülen politik pratik mücadele içinde parti inşası iniş çıkışları zikzaklar göstererek sürüp gitmiş Ekim devrimiyle taçlanmıştı.

b) Öncü ve Bilgi Süreci

Parti, bilmeyi ve yapmayı bütünleştiren kolektif bir öznedir. Genel olarak öncüyle bilgi süreci arasındaki ilişki üzerine Marks, *"Bir şeyin adı onun niteliklerinden farklı olan bir şeydir. Bir insanın adının Yakup olduğunu bilmekle, o adam hakkında hiçbir şey öğrenmiş olmam!"* (Kapital C:1 Sf: 116) der. Bu yüzden, öncüyü, bilgi süreci açısından Yakup olmaktan kurtaracak nitelikte, aşağıdaki soruya cevap verilmelidir.

Proletaryanın tarihsel eylemine teorik ve pratik olarak yol göstermesi gereken öncü, bilgi sürecini nasıl kavramalı ve nasıl bir bilgi öznesi olmalı ki, bilme İle yapmayı bütünleştirebilsin?

"Tüm toplumsal yaşam özünde pratiktir." (Marks) Bilgi süreci ise teorik ve pratiğin birliği ve ayrılmazlığından oluşur. Doğayı ve toplumu değiştirme ve dönüştürme sürecini kapsadığından dolayı hem tarihsel hem de toplumsaldır. Böyle bir süreç içinde yaşamın özü olan pratik nasıl devrimcileşir? Ya da devrimci pratik ne demektir?

Pratik, insanın dış dünyayı, doğayı ve toplumu değiştirmek için girdiği faaliyetlerin bileşenidir. Bu toplum içerisinde, *"Ortaman değiştirilmesi ile insan faaliyetinin ya da kendi kendini değiştirmenin çakışması, yalnızca devrimci pratik olarak kavranabilir ve ussal biçimde anlaşılabilir."* (Marks, Feuerbach Üzerine Tezler) Yeni devrimci pratik toplum ve onun üzerinde yükseldiği maddi koşulların değiştirilmesiyle, insanın kendi kendini değiştirmesinin çakışmasıdır.

Görüldüğü gibi devrimci pratik sadece ortamı değiştirmekle sınırlı olmadığı gibi, intransitiv (geçişsiz nesnesi olmayan eylem) bir şeyin, yani öznenin sadece kendini ilgilendiren faaliyeti de değildir. Devrimci Pratik, etkisi ve etkinliği değişmenin insandan ortama, ortamdan insana çakışarak geçen sarmal eylemlidir.

Öncünün pratiği, devrimci pratik olmak zorundadır. Bilgi süreci açısından bu gerekli koşuldur. Ama öncü; bilgi sürecinde gerçekten bir bilgi öznesi olabilmek için olgular betimlemekle yetinmeyip, olguların değişim ve gelişimini gösterebilmelidir.

Bu göstermede; olgular rasgele ve keyfi olarak derlenemez ve her

biri öncekine ya da sonrakine göre, evrimin değişik dönem ve aşamalarını oluşturacak şekilde nesnel gerçekliğe uygun olarak seçilmelidir. Bu ise; bir durumdan diğer duruma geçişi gerekli kılan nedenleri olanakları ve o bağlamın bağrında içerili olan gelişme olasılıklarını ortaya koymaktır.

Buradan hareketle gelişmenin yönünün çalışan sınıfın çıkarlarının korunup geliştirilmesi ve dolayısıyla tarihin akışını insanlığın kurtuluşuna hizmet edecek şekilde ilerletilebilmek için yapılması gerekenleri ortaya koymaktır.

Buraya kadar henüz, ortamı, eylemli değiştirme söz konusu değildir. Araştırma yöntemi bakımından, buraya kadar yapılan soyutlamadır, düşünsel aşamadır. Yani sadece bilmedir. Bir başka deyişle, nesnel gerçeğin düşünceleştirek bilince yansıtılmasıdır.

Teori bilmeyele sınırlı kaldığı sürece devrimci sayılmaz. Bu bilimsel kuramın öngördüğü değişimin, dönüşümün ve gelişimin olgu(lar)dan çıkarılan yasalar ve bu bilimsel yasaların gösterdiği yönden hızlandırılması, çabuklaştırması, bilince dayanan çabayı, eylemliliği gerektirir. Bu ise, bilinçli varlığın (bilgi öznesi olarak öncünün) kendisine temel dayanak yapacağı güçleri saptayıp harekete geçirmesiyle mümkündür. Yani, söz konusu olan bilmeden yapmaya geçiştir.

Kısacası, devrimci teoriye varmak için salt düşünceden yola çıkılmaz, olgulardan yo çıkılır, Olguların özü biçimi, işleyişi devrimi pratiğe ışık tutmak üzere teorize edilir. Ve bu teori pratiğe uygulanarak sınanır; pratiğin yeni veriler ışığında yeni bir sentezle öncünün düşünsel alandaki bilgisi devrimi teori olur. Bir bilgi öznesi olarak, öncü de, böylece Yakup olmaktan kurtulur ve bilgi süreci açısından yeterli koşulu sağlar.

C) Partileşme Süreci ve Teorik İnşa

Partileşme süreci ve teorik çalışmasının özgünlüğünü belirtmek açısından bugün bulunan noktayla proletarya partisinin kuruluşunun tamamlanacağı nokta arasında yaşanılacak olan ve bir dizi ideolojik, politik ve örgütsel görev yerine getirildikçe partinin kendisini temellendirerek, ayakları üzerine dikileceği süreci, partileşme süreci olarak tanımlıyoruz.

Tarihsel ve somut olarak belirlenmiş bir süreçte partileşme olgusu, gerçekleşeceği sürecin koşulları bütünlüğü içinde ele alınmalıdır. Bu süreçte öncünün kendisini temellendirmek amacıyla söz konusu üç alana yönelik devrimci çalışmalar (ideolojik, politik ve örgütsel) eşit gelişir diye bir mutlaklaştırma da olmaz. Eşitsiz gelişme yasası burada da kendini gösterir. Partileşme sürecindeki bu eşitsiz gelişmeye bizzat subjektivizmin kendi yol açabileceği gibi, nesnel koşulların devrim için sunduğu olanaklar ya da olanaksızlıklar da neden olabilir. Partileşme sürecinin öznel koşulları, doğrudan kendisiyle ilgili olan koşullardır. Ve bunlar devrimci teori, program, kadroların yaratılması, irade birliğinin oluşturulması, dayanaklı ve kalıcı bir örgütlenmenin 'aygıtın' yaratılması vb.'dir. Nesnel koşulların bütünlüğü ise doğrudan partileşme sürecinin kendisiyle ilgili olmayan şeyleri yani proletaryanın toplum içindeki konumunu kendiliğinden hareketin sosyalizmle bütünleşmeye yakınlık derecesi, burjuvazi ve diğer toplum kesimleri ile ilişkisi, burjuva sistemin durumu, kendiliğinden hareketlerin var olup olmaması varsa nesnellikle devrimin lehine veya aleyhine doğan olanaklar veya olanaksızlıklar vs.'den oluşur. Sonuç olarak partileşme süreci, öznel ve nesnel

koşulların bütünlüğü içinde ele alınan hem topluma ve sınıfa göre, hem de partileşmenin ideolojik, siyasi ve örgütsel alanlarda ilerlemesi açısından görece eşitsiz bir gelişmedir.

Devrimci çalışma açısından (genelde her dönemde olduğu gibi) partileşme sürecinde de, devrimci çalışmanın üç alana yönelik en temel öğeleri bir bütün olarak ele alınmaya çalışmalıdır. En önemlisi de, "*en önemli temel görev*" olarak saptanan "*işçi sınıfının siyasal gelişimini, siyasal örgütlenmesini desteklemek*" yani yaşanan süreç açısından sınıfın öncüsünü yaratma görevini arka plana itmeden "*kısmi görevleri ve tek tek savaşın yöntemlerini*" (İşçi Partisi Üzerine Sf. 174) bu temel göreve tabi ve ona hizmet edecek biçimde kavrayıp yerine getirme perspektifini hiçbir koşul altında elden bırakmamak gerekir.

Bilindiği üzere genel olarak, devrimci savaşımın birbirine sıkıca örgülenmiş üç önemli biçimi vardır. "*Engels, sosyal demokrasinin büyük savaşının iki biçiminden (siyasal ve ekonomik savaşımından değil, bizde her zaman olduğu gibi üç bileşenden söz ediyor, çünkü bunların yan sıra teorik savaşımı da koyuyor.*" Teorinin önemini belirtmek için söylediği bu sözlerden sonra Lenin, aynı yerde devrimci çalışmanın en önemli bileşenlerden birisi olarak devrimci teori ile işçi sınıfının mücadelesi arasındaki ilişki üzerine uzun uzun duruyor.

En genel biçimiyle ifade edecek olursak, devrimci teori devrimci pratik içindir. Stalin'in deyişiyle, "*Teori devrimci pratiğe bağlanmadıkça amaçsız kalır. Tıpkı yolunu devrimci teoriyle aydınlatmayan pratiğin karanlıkta el yordamıyla yürümesi gibi. Ama teori pratik içinde gelişip işçi sınıfı hareketinin büyük bir gücü haline gelebilir. Çünkü; harekete güvenli bir yol ve yön*

belirlemeyi ve olayların iç bağlantılarının anlaşılmasını teori ve yalnız teori, yalnızca bugün hangi yönden ve nasıl hareket edileceğini değil, aynı zamanda bu sınıfların en yakın bir gelecekte hangi yönde ve nasıl hareket edebilecekleri pratiğini açıklamamıza yardım edebilir." (Leninizmin ilkeleri) Özcesi, Lenin'in deyişiyle "*devrimci teori olmadan devrimci pratik olmaz.*"

Kısacası nesnel gerçekliği değiştirme ereğini güderek, toplumsal pratiği yönlendirmek için, üretilmeye başlanan devrimci teori, sınıf mücadelesi içinde, onun gelişmesine paralel olarak ve karşılıklı etkileşimlerde bulunarak, sürekli ve helozonik şekilde ve teoriyle pratik arasında ortaya çıkan çelişkiyi giderek, gelişimini uzun bir tarihsel dönem boyunca sürdürür. Teorik inşa görece olarak bitse de, teorik çalışma yoluna devam eder.

Söylenenleri özetleyecek olursak: Teorik çalışma, devrimci çalışmanın bilgi sürecini tamamlayan yanı olarak, düşünsel bilgi alanında, elemanlar arasındaki somut ve ussal krelasyon (karşılıklı ilişki ve etki) bulunan bütünlüğü kurmaya ya da bir başka söyleyişle, pratikte bir bütünü oluşturan elemanlar arasında kendi diyalektik yasalarına dayalı, bütünlük ve uygunluk arzeden bağları açıklamak için düşünsel alanda çaba sarf etmektir.

Partileşme sürecinde yürütülen teorik çalışmayla, gerçek-anlamda kuruluşunu tamamlayan bir partinin yürüteceği teorik çalışma, özünde aynı olmakla birlikte, yö-neldikleri hedef, alan ve görevler bakımından ayrışır. Partileşme sürecinde yürütülen teorik çalışma, odağına, partinin ideolojik-teorik temellerinin atılmasını koyar ve bu çalışma özlü ifadesini programda bulur. Kuruluşunu tamamlamış bir partinin yürüteceği teorik çalışma

ise, bu temellere dayanarak sınıf mücadelesine yol göstermeyi, mücadelenin gelişimi içinde ortaya çıkan sorunlara çözümler getirmeyi hedefler. Biz bu ayrımı, sorunun bu özgül yönünü daha derli toplu ifade edeceği düşüncesiyle, partileşme sürecinde yürütülecek çalışmaları Teorik İnşa Çalışması olarak adlandırıyoruz.

Partinin ideolojik-teorik temellerinin atılması ne demektir, ne zaman tamamlanabilir? En özlü biçimde ifade edecek olursak, birinci olarak, dış bağlantılarıyla diyalektik bütünlük içinde ülke gerçekliğinin kavranması ve bu kavrayışa dayanarak nesnelliğin dönüşümü için çözüm yollarının ortaya konulmasıyla; ikinci olarak, bir ayağını kendi tarihsel gelişim sürecinden koparmasızın günümüz dünya gerçekliğinin bilimsel/sınıfsal bir bakış açısıyla kavranması, diğer ayağını sosyalizme geçiş deneyimlerinin olumlu ve olumsuz yanlarının analizine dayalı tecrübeler oluşturmak üzere yeni bir sosyalizm projesi ortaya koymaktır. Üçüncü olarak da, ML'e düşman her türden revizyonist-oportunist akımı ile kendini yeniden temellendiren ML hareket arasına en genel hatlarıyla da olsa çizgiler çekmekle böylesi bir teorik çalışmanın varlığı sonuçların özlü şekilde ifade edileceği parti programı ortaya çıkar. Ve böylelikle parti, dış dünyaya karşı (kendini niteliğini de yansıtan) dalgalandıracağı bayrağı da elde etmiş olur. Ve aynı zamanda, bilinçli ve iradeli bir özne olarak hareket edebilmenin düşünsel plandaki asgari temellerini kazanmış olur.

Partinin ideolojik, felsefi, siyasi, örgütsel temellerinin atılmasına yönelik teorik inşa çalışması esas olarak partileşme sürecinde tamamlanmalıdır. Ama sınıf mücadelesinin gelişimine paralel olarak RSDİP örneğinde olduğu gibi kuruluş aşaması

tamamlandıktan sonra da belli bir süre devam edebilir.

d) Teori-Pratik Diyalektiği

Partileşme sürecinde pratik çalışmanın kapsamı nedir, teorik inşa çalışmasıyla pratik çalışma arasındaki ilişki nasıl olmalıdır?

Teorik inşa çalışmasının kendisi ve örgütlenilmesi, kendine özgü bir pratiktir. Teorik çalışmanın ürünlerini sınıfın ileri kesimlerine taşımak, yani sınıfın öncüsünü komünizme kazanmak ve sınıfı siyasi olarak eğitmek için genelde sosyalizmin propagandası -ki, sosyalizmin propagandası, sosyalizm pratiklerinin teorik ve pratik sorunlarının tartışılmasıyla, yani geri dönüşler ve uğranılan yenilgilerin nedenlerinin açıklanmasıyla doğrudan ilintide olmalıdır. Teorik inşa çalışması bunları da içermelidir. Buna dahil yürütülecek propaganda da devrimci pratiğin bir biçimidir. Hem yönlendirmek hem de örgütlenmesine yol göstermek ve emekçi halk da dahil eğitmek/eğitilmesine katkıda bulunmak amacıyla sınıf mücadelesi içinde yer almak devrimci pratiktir. Kısacası devrimci pratik, sınıf mücadelesinin gelişimine ve izleyeceği rotaya bağlı olarak, mücadelenin ihtiyaçlarının tümüne cevap verecek etkinliklerin tümüdür.

Teori ile pratik arasındaki ilişki sorununa gelince; bu sorunun ele alınıp çözümlenmesinde belirleyici olan faktör sınıf mücadelesinin izleyeceği yön ve kazanacağı biçim ve boyuttur. Teori ile pratik arasındaki ilişki işte bu temel eksen etrafında, her somut durumda, nesnel koşullarla uyumluluk arz etmek kaydıyla öznel faktörlerin durumuyla doğrudan bağlantı içinde belirlenecektir.

Örneğin; hareketin duraksadığı veya yenilgiye uğradığı dönemlerde Engels'in deyiimiyle hareketin iki

perdesi arasındaki dönemde devrimci hareketin teorik sorunlarının çözümü ön plana çıkarılır. Buna karşılık partileşme süreci tamamlanmış olsa bile kendiliğindenci hareketin hızla yükseldiği veya devrimci durumun patlak verdiği durumlarda/süreçlerde, sınıfın ileri kesimine yönelik çalışmayla birlikte gündeme gelir/sokulur ve teorik faaliyete, buna uygun içerik kazandırılır. Diğer yandan süreklilik kazanmış bir devrimci durumun olduğu ve barışçı mücadele koşullarının mevcut olmadığı bir ülkede, embriyon durumundaki öncü, partileşme süreci boyunca kendi kendini temellendirmeye yönelik çalışmalarını silahlı mücadele içinde yürütmek zorunda kalabilir.

Lenin'in 1890'lar Rusya'sı özgülünde teorik çalışma sorununu çeşitli yönleriyle ele alıp incelerken yaptığı şu genelleme, devrimci teori ile pratik bağlantı/bütünlük sorunu-na ışık tutacak niteliktedir.

"Sosyalistlerin görevi, gerçek toplumsal ve ekonomik gelişime yoluna çıkan fiili ve gerçek düşmanlara karşı gerçek savaşımında proletaryanın ideolojik önderliği olduğu zaman durum tamamıyla farklıdır. Bu koşullar altında teorik çalışma ve pratik çalışma kıdemli Alman sosyal demokrat Liebknecht tarafından yerinde olarak şöyle tanımlanan bir çalışma içinde kaynaşır: inceleme, propaganda, örgütlenme."

"Yukarıda değinilen teorik çalışma olmaksızın (kastedilen Rusya gerçekliğinin tarihsel gelişimi içinde açıklanması ve devrimci değişimin ve dönüşümün gerçekleştirilmesine ışık tutacak çözüm yollarının ortaya konmasını hedefleyen teorik çalışmadır.-bn) "ideolojik liderlik olmaz. Bu çalışmayı davanın gereksinimlerini karşılamaya yönelmeden ve bu teorinin sonuçlarını işçiler arasında yaymadan ve

onların örgütlenmesine yardımcı ol-
madan ideolojik lider olmayacağı-
mız gibi.” (Lenin, Halkın dostları...
sf: 195)

Evet, Lenin'den yaptığımız bu
alıntı devrimci teori ile devrimci
pratiğin bir bütünü bölünmez
parçalan olduğu yolundaki marksist
yaklaşımı, özlü biçimde dile getir-
mektedir.

Bu noktada ortaya çıkacak bir
sapmanın iki farklı sonuç yaratma
olasılığı vardır: Birincisi, teorinin
önemini küçümsemek ve devrimci
çalışma içindeki yerini kavrayama-
yarak dar pratiğe saplanmak! Veya,
devrimci çalışma adına pratikten
kopuk çalışma yürüterek, teorik ça-
lışmayı akademik çalışma derecesi-
ne indirmek.

Ebetteki, teori ile pratik bir bütü-
nün parçalarıdır doğru formülasyo-
nunu mekanik tarzda kavramamak
gerekıyor. Nesnel koşulların zorun-
lu bir sonucu olarak teorik çalışma
pratik çalışmanın önüne geçebilir
veya Lenin'in aynı yerde dipnot dü-
şerek belirlemiş olduğu ML'ler, “...
elde olmayan nedenlerle öyle sık te-
orik çalışmayla kendilerini sınırla-
mak zorunda” kalabilirler ki, bura-
da teori ile pratik arasındaki birlik,
sürecinin akışı içinde gerçekleşmiş
olur. Yani teori, sosyal pratikte sına-
ma bağlamı içinde bütünleşir, ya da
teori sosyal pratikte gerçekleşmedi-
ği taktirde mahkum edilir.

Kısacası teorik çalışma/savaşım,
her somut durumda nesnel ve öznel
koşullarla bağlantı içinde ele alınır.
Ve sınıf savaşımının durumuna bağ-
lı olarak, öncelik-sonralık sorunu
çözümüne bağlanır.

Bir örnek: Çarlık Rusya'sında,
1903-1905 yılları arasında 1905
devriminin hazırlanışında teorinin
rolünü ve yerini Lenin'in şu sözleri
açık ve somut olarak ortaya koy-
maktadır: “*Toplumsal bütün sınıfları
kaynaşma ve hazırlık içindeydi.*

*Yurtdışında siyasal sürgündekiler
bu sınıf devriminin bütün temel so-
runlarını temel yönlerini tartışıyor-
lardı. Üç temel sınıf devrimin bütün
temel sorunlarını temel yönlerini
tartışıyorlardı. Üç temel sınıfın baş-
lıca üç siyasal akımın temsilcileri;
liberal burjuva akım, küçük-burjuva
demokrat akım (ki, "sosyal-demok-
rat" ya da "sosyalist devrimci" eti-
keti altında gizlenmektedir) ve dev-
rimci proleter akım program ve tak-
tik konularında amansız bir savaşım
vererek, ilerideki açık sınıf savaşı-
mını bekliyorlar ve ona hazırlanı-
yorlardı... (bu) ideolojik ve siyasal
akımlar, basın organlarının, partile-
rin, hiziplerin grupların savaşımın-
da billurlaşmaktaydı. Sınıflar önle-
rindeki savaşım için gereksinim
duydıkları ideolojik ve siyasal sila-
hı örste döverek yaratmaktaydılar.”
(Lenin, 'sol' Komünizm Bir Çocuk-
luk Hastalığı)*

Yukarıda kısaca ortaya koymaya
çalıştığımız teorik çalışmayla pratik
çalışma arasındaki ilişki /bütünlük
sorununa ilişkin doğru yaklaşım
partileşme süreci açısından da ge-
çerlidir. Bir tek farkla; partileşme
sürecinin özellikle başlangıç döne-
minde en azından bir embriyon nite-
liği kazanabilmesi için en azından
genel hatlarıyla da olsa kendisini ta-
nımlaması gerekir.

e) Teorik Çalışma Niçin Göre- ce Öne Çıkarılmalıdır.

Günümüz Türkiye'sinde, sınıf
savaşımı açısından, temel görevin
proletarya partisinin oluşturulması
olduğunu saptamak tek başına pek
bir anlam ifade etmez. Zincirin tü-
münü çekebilmek için kavranacak
halkayı doğru saptamak da en azın-
dan bir o kadar önem taşır. Bu an-
lamda, ülkemiz özgülünde partileş-
me sürecini başarıyla tamamlaya-
bilmek için bugünkü aşamada, dev-
rimci hareketin varmış bulunduğu

nokta ve mevcut durumda teorik
inşa çalışması öne çıkarılmak zo-
rundadır.

Ve yine aynı şekilde yürütülecek
teorik inşa çalışmasının ana eksenini,
partinin teorik temellerinin atıl-
ması ve bu temellere dayanarak
programın ortaya konması teşkil
etmelidir.

Devrimci çalışmanın bir biçimi
olarak teorik inşa çalışmasının belli
bir süre için öne çıkması gerektiğini
saptamak, sınıfın ileri kesimini ka-
zanmak amacıyla genelde sosyalizm
propagandası yürütmek başta olmak
üzere, somut koşullara uygun düşen
bir dizi pratik etkinlikte bulunmayı
yadsımaz.

Varlığını kesin ve kesintisiz ola-
rak koruyacak bir mücadele örgütü
yaratmayı hedeflemeyi ve bunu
adım adım yaratmayı yadsımaz.
Tersine devrimci çalışmanın bu üç
temel bileşeni birbirine bağlantılı
biri diğerini tamamlayacak şekilde
hayata uygulanmalıdır. Ve bir bütü-
nün ayrı ayrı parçaları olarak kav-
ranmalıdır.

Bir ülkede proletarya partisi
yoksa ve ülke ML'leri önlerine böy-
le bir parti oluşturma görevini koy-
muşlarsa, bu bile böylesi bir durum-
da bazan teorik inşa çalışmasının
belli bir süre için öne çıkmasını zo-
runlu kılabilir. Neden? Çünkü; pro-
leter bir partinin temel hedefi, faali-
yet alanını teşkil edecek olan toplu-
mun gelişme yasalarını ortaya çıkarıp,
gücünü bu yasaların harekete
geçirdiği toplumsal dinamiklerden
alarak, proletaryanın insanlığı kur-
tuluşa götürecektir. Böyle bir
hedefe varmak için ise, daha baştan
doğru bir plan ve bilimsel temeller
üzerinde yükselen bir program ge-
reklidir. Bu program ise, önemli ek-
siklikler taşısa bile partileşme süre-
cinde yürütülecek bilimsel araştırma
ve inceleme faaliyetinin ürünü ve

özlü bir ifadesi olarak ortaya konabilir. Bu anlamda, sürecin bütünü açısından partinin teorik temellerinin atılması ve programının oraya konulması tayin edici belli başlı görevlerden birisidir. Bu nedenle devrimci çalışma özel bir önem kazanıyor ve özel bir çaba gerektiriyor. Çünkü; en azından aktüel pratiğe yol ve yön gösterecek teorik bir zemin ortaya konulmaksızın sınıf mücadelesinde yer almak, okyanusta rotasını kaybetmiş küçük bir sandalın kaderini paylaşmaktır. Böylesi bir kaderi paylaşmaktan kurtulmak için en azından sürecin başlarında belli bir dönem için teorik çalışmayı öne çıkarmak zorunludur. Bugünkü somut durumda aşağıda kısaca özelecek dikkat çekeceğimiz belli başlı üç nokta bile, teorik çalışmanın belli bir dönem için öne çıkmasının önemli derecede neden teşkil eder.

1- İnsanlık tarihi bugün olduğu gelişim noktası itibarıyla, Marx ve Lenin dönemine kıyasla önemli değişme ve gelişmelere sahne olmuştur. Dolayısıyla o dönemlerde ortaya konan teoriler, bu gün varılan momenti ve yaşanan bazı değişimleri açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Marksist teorinin gelişimi resmi ideolojik düzeylere hapsedildiğinden esasen 20. yy'ın ilk çeyreğine takılıp kalmıştı. (Bu açıdan M. Zedun bir istisnadır.) Dolayısıyla teorik düzeyde çağın yakalanması ve geri dönüşlerin bilimsel şekilde açıklanması, sosyalistlerin önünde can alıcı önemde bir görev olarak durmaktadır.

2- Devrim ve sosyalist hareket her geçen gün yoğunlaşan ve derinleşen kriz ve kaosu yaşamaktadır. 80'lerin sonlarına doğru ivme kazanan toparlanma ve kitleselleşme çabaları, yerini içe kapanma-kendine yönelme-çözülme ve dağılma eğilimlerine bırakmıştır. Yani yaşanan

süreç TDH'nin eski anlayış çizgi ve yöntemleriyle içine düşülen kriz-kaostan kurtulmayacağını ortaya koymuştur.

3- TDH'nin kendiğindenci harekete bağlantı kurma/bütünleşme hedef ve çabalarını bir yana koyalım. Böyle giderse önümüzdeki süreçte olası kendiliğindenci hareketler patlak verdiğinde, ortalıkta devrimci-sosyalist hareketlerin bulunup bulunmayacağı önemli bir sorun haline gelecektir.

Böylesi bir kaos ortamında bırakalım partileşme sürecindeki grup ve çevreleri, yenilgi almış ML bir parti açısından bile, teorik çalışmanın belli bir süre öne çıkarılması gerekli ve zorunludur. Aksi taktirde, teorik kaosu aşmadan pratik atılım yapmaya kalkışmak, Lenin'in deyişiyle "*cenaze töreninde yaslara gözün aydın*" demeye benzer.

Sonuç olarak teorik çalışmanın öne çıkarılmasını gerekli kılan nedenler her verili tarihsel ve somut durumda o kesitin kendine özgün tayin edici önemdeki sorunlarına çözüm arayıp bulma çabasıyla birlikte ve diyalektik bir bütünlük içinde ele alınır. Ve bu sorunların özgünlüğü partileşme süreci boyunca yürütülecek teorik inşaa çalışmasının özgünlüğünün koşullanmasında çok önemli bir işlev görür.

f) Teorik Çalışma Yöntemi ve Temel Hareket Noktaları

Türkiye devrimci hareketinin özgün sorunları ile sosyalizm sorunlarını ele alırken aralarında nasıl bir bağlantı kurulmalıdır? Bizce bu iki temel sorun arasındaki bağlantıyı şöyle ele almak gerekir: komünist hareket enternasyonalisttir. Bu anlamda teori uluslararası düzeyde genel bir kapsam içerir ki, bu da proletaryanın çıkarlarının evrenselleştirilmesinde ifadesini bulur. Ancak devrimci teorinin bir de her ülke

için özgül kapsamı vardır ki, bu da evrenselin özgülü bağlamında yaratıcı şekilde üretilerek dal budak salmasında ifadesini bulur. Lenin pratik açıdan evrensel ile özgül arasındaki bağlantıyı yaratıcı biçimde şu formülasyonlar ortaya koyarak evrensel olanla özgül olanı bütünleştirir: Enternasyonalist görevlerin en iyi şekilde yerine getirilmesi, ulusal plandaki görevleri hakkıyla yerine getirmekten geçer.

Diyalektik materyalist bilgi teorisinde "*başlıca ve temel bakış açısı pratiğin bakış açısıdır*" (F. Üzerine Tezler) olduğuna göre, partileşme sürecinde yürütülecek teorik inşaa çalışması açısından bu söylenenler şöyle somutlanabilir:

Partinin programını ortaya koymayı hedefleyen teorik inşaa çalışmasının ana eksenine, daha baştan itibaren dünya gerçekliği ile bağlantısı içinde, Türkiye gerçekliğinin kavranıp açıklanmasını ve bu kavrayışa dayalı olarak çalışan yığınların sömürü ve zulüm düzeninden kurtulup insanın insan tarafından sömürülüp baskı altına tutulmayacağı yeni bir düzenin kurulabilmesine ışık tutacak doğru çözüm yolları üretmeyi oturtur.

Türkiye gerçekliği hangi bakış açısı ve nasıl bir yöntemle ele alınıp açıklanmaya çalışılmalıdır? Biz bu soruyu Lenin'e gönderme yaparak cevaplamayı uygun görüyoruz: "*Sosyalist aydınlar ancak hayallerini terk ettikleri ve Rusya'nın istenen değil gerçek gelişmesinde, mümkün olan değil, gerçek toplumsal ekonomik ilişkilerinde destek aramaya başladıkları zaman verimli bir çalışma yapmayı umabilirler. Dahası onların teorik çalışmaları Rusya'daki ekonomik uzlaşmaz karşıtlıkların bütün biçimleri ve ardıl gelişmelerinin incelenmesine yönelmelidir; siyasal tarih, hukuksal sistemin özelliklerini ya da yerleşmiş teorik*

önyargıların onu gizlediği her yerde bu uzlaşmaz karşılığı açığa çıkarılmaları gerekir. Gerçeklerimizin belli bir üretim ilişkileri sistemi olarak bütün bir görünümü sunmaları, çalışan halkın sömürülmesinin ve mülksüzleştirmesinin bu sistem altında esas olduğunu göstermeleri ve ekonomik gelişme tarafından belirlenen bu sistemden çıkış yolunu göstermeleri gerekir.

Rusya tarihinin ve gerçekliğinin ayrıntılı bir incelemesine dayanan bu teori proletaryanın istemlerine yanıt vermelidir.” (Lenin, Halkın Dostları Kimlerdir...)

Lenin'in çok farklı tarihsel koşullarda ve çok farklı bir düzlemde ifade etmiş olduğu bu düşünce, yöntem konusunda evrensel gerçekliğe sahiptir. Parti öncesi dönemde söylenen bu sözler, hem bu açıdan hem de ülkemiz devrimci hareketinin Türkiye gerçekliğine dogmatik, dolayısıyla sakat yaklaşımı ve kavrayış düzeyi dikkate alındığında, bizler açısından çok önemli bir anlam taşımaktadır.

Bilindiği gibi bugüne kadar, kendisine ML, sosyalist vb. sıfatlarını yakıştıran mevcut örgüt ve partilerden hiçbirinin Türkiye tarihi ve Türkiye gerçekleri üzerine yukarıda işaret edilen yaklaşım ve uygun düşecek ciddi bir inceleme ve araştırması olmamıştır. Bu amaçlı mevcut girişimler de aslında Türkiye gerçeklerini praktüs yatağına yatırma çabalarından ileriye gitmemiştir. Dolayısıyla bugüne kadar Türkiye devrimci hareketinin politik pratiği, böylesi bir yaklaşım ışığında ortaya konulan bilimsel bir teorik temelden yoksun kalmıştır. Ve şimdiye değin yaşanan süreç çürük temellere dayanarak, ya da, bilimsel temellere dayanmaksızın sağlıklı ve güçlü devrimci siyasal bir hareket yaratmanın mümkün olmayacağını açıkça ortaya koymuştur.

12 Eylül yenilgisinin değerlendirilmesine yönelik "geçmişin muhasebesi" ya da "özeleştir" tartışmaları, ne yazık ki böylesi bir yaklaşım ve yönetime teğet bile geçmemiştir. Tersine, yenilginin nedenlerine yönelik arayışlar, kişilerin yanlışları ve beceriksizliği, taktiksel ve örgütsel noktalara takılıp kalmıştır.

Gelinen aşamada, Türkiye devrimci hareketinin yeni bir atılım yapabilmesi için öncelikle beyinlerde devrim yapmak kaçınılmaz hale gelmiştir. Beyinlerde köklü bir değişim ve bunun ürünü olarak devrimci teoride hem Türkiye devriminin hem de sosyalizmin ve dünya devriminin sorunlarını aşmayı hedefleyen köklü bir yenilenme gerçekleştirmeksizin geleceğe umutla bakmak mümkün değildir. Teorik alanda sözünü ettiğimiz bu yenilenmenin gerçekleştirilmesi açısından kavranılacak halka felsefede köklü bir değişim gerçekleştirmekte düğümleniyor.

Bu anlamda sosyalizmin teorik sorunlarını aşmak üzere temel hareket noktalarını şöyle sıralamak mümkün:

1) Türkiyeli devrimcilerin elinde, diyalektik materyalizm, genelde bilimsel bir felsefe, özelde bilimsel bir yöntem olma özelliğini kaybetmiştir. Daha doğrusu Türkiye'de devrimci kesimler diyalektik ve tarihsel materyalizmi canlı özünden soyutlayarak, vülgarize ederek kavramışlardır. Dolayısıyla diyalektik materyalizm kabuğu içinde metafizik, mekanik düşünce tarzı hortlatılmıştır. Böylece hem teorik hem de pratik alanda yaratıcı düşünce ölümüne mahkum edilmiştir. Her şey ölü kalıplarla açıklanmaya kalkışılmıştır. Bu durum yelpazenin tümüne damgasını vurmuştur. Oysa diyalektik materyalizm ne bir düşünce tarzı kalıplarına ne de mutlak olarak tamamlanmış, değişmez ilkelere sahiptir. Yani bilinmezi bilinir kılan

sihirli bir değnek değildir. onun özü, yaratıcı düşünmedir. Ve bilim alanında kalıplarla iş görmeye çalışmanın sonu tabuttur.

2) Sosyalizmi tekrar insanlığın kurtuluşunu gerçekleştirecek biricik bilimsel toplumsal proje haline getirmek gerekiyor. Bunun için de, sosyalizmin itibar kaybetmesine yol açan tarihsel toplumsal süreçle, bilimsel sosyalizmin genel ve bilimsel ilkeleri ışığında köklü bir hesaplaşma gerçekleştirilmelidir. İşe Ekim Devrimi'yle yolu açılan sosyalizme geçiş deneyimleri kendi tarihsel toplumsal bağlamları içinde ve Marksizm-Leninizm bilimsel ışığı altında analiz edilerek başlanabilir. Ve "geri dönüşler" olarak nitelendirdiğimiz derslerle kaynaştırıp sentezleyerek yeni sosyalist inşa pratiklerine ışık tutacak düşünceler ortaya konulabilir. Dolayısıyla bu çabalar yeni bir sosyalizm projesinin ortaya konulması hedefine yönelik olmalıdır. Bu vb. sorunların çözümü; aynı zamanda solda traji-komik bir boyut kazanan kaosun ve taşlaşmanın aşılmasını, dolayısıyla geniş yığınları sosyalizm uğruna savaşımlara yeniden mobilite edebilmenin ve bunun için gerekli olan yeni yol ve yöntemlerin araçlarının bulunup yaratılmasının yolunu açacaktır.

3) Devrimci teori, (dünya ölçeğinde tarihsel toplumsal gelişmenin bugün vardığı durak, sınıf mücadelesi açısından doğurduğu olumlu ve olumsuz sonuçlar da dahil olmak üzere) yaşamı devrimci tarzda dönüştürme perspektifiyle bilimsel tarzda açıklayacak düzeyde bir yenilenmeye ihtiyaç duymaktadır.

Günümüz dünya gerçekliği 20. yy ilk çeyreğinde karakterize eden gerçekliğiyle kıyaslandığında, özsel öğeler tümüyle köklü değişimler geçirmese de bazı özsel öğeleri de dahil olmak üzere genelde çok önemli değişiklik ve gelişmelere

yataklık eden bir duruma gelmiş bulunuyor. Dolayısıyla, o günkü koşullarda geçerli olan birçok düşünce, anlayış ve bilimsel önermeler bugünkü koşulları açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bu önermeleri mutlak doğrular derekesine indirip ölü dogmalar haline getirerek, dolayısıyla günümüz dünyasını ölü dogmalarla açıklamaya çalışmakta inat etmek marjinalleşmenin önemli nedenlerinden birini oluşturuyor. Kimileri diyecek ki, mutlak doğrular vardır; Paris'in Fransa'nın başkenti olması gibi... Oysa Engels'in zamanında İstanbul'da Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentiydi. Şimdi ne Osmanlı İmparatorluğu mevcut, ne de İstanbul diye bir başkent! Hiç bir varoluş biçimi tarihsel-toplumsal gelişme süreci karşısında olduğu gibi mutlak şekilde kalıcılığını koruyamaz. Tarihsel-toplumsal gelişme de kendine has özel öğeler arasındaki çelişki ve ilişkilerin belirlediği bir devrimin ürünüdür. Ve bu devrim, özel öğeleri de sürekli olarak şu veya bu şekilde değişme, yeniden şekillenmeye zorlar. Zira özün mutlak, değişmez kılındığı bir yerde, gelişme de sona ermiş, ölüm hakimiyetini kurmuştur.

Dünya ölçeğinde sınıfsal ve ulusal mücadeleler ile karşılıklı birbirinin yolunu açarak ve kol kola girecek ilerleyen bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler, tüm bu gelişmelerin yarattığı sonuçlar ve doğurduğu ürünlerin üretim sürecine yansıtılmasına koşut olarak, üretim sürecinin yapısından başlamak üzere toplumsal düzeyde bir çok değişme ve gelişmeler ortaya çıktı. Toplumsal siyasal kültürel ve psikolojik yaşam bu gelişmelere bağlı olarak değişim ve dönüşüme uğradı. Bu süreçte birçok üstyapısal fenomenler altyapıyı etkiledi ve yönlendirdi. Kapitalizm bir yandan içine düştüğü bunalım ve krizleri aşarak kendini

yeniden üretebilmesine ve dolayısıyla hem de sosyalizm, sosyal ve ulusal kurtuluş mücadeleleri karşısında ayakta kalmayı başarabilir hem de buna koşut olarak çok çeşit kendini savunma biçim ve yolları geliştirdi. Ve bugün sosyalizm mücadeleleri karşısında geçici ama kesin bir zafer kazandı. Kapitalist-emperyalist sistemin bu başarısının ardında bir çok neden ve faktör yatmaktadır. Sosyalizme geçiş deneylerinin bürokratik yozlaşma ve bozulmaya koşut olarak yolundan sapması, dolayısıyla kalelerin içten çürüyüp düşmesi, dünya devriminin yolunda saptırılıp tıkanması, özellikle 2. Dünya Savaşı döneminde Avrupa Kıtası'nda, örneğin İtalya ve Fransız devrimlerini emperyalist sistemle uzlaşma adına feda edilmesi vb vb... ki, bunlar uluslararası sosyalist hareketin yenilgisine ilişkin olan nedenlerdir. Bir de kapitalist emperyalist sistemin kendine içkin neden ve faktörler vardır ki, bunların başında, kendini dünya ölçeğinde derinlemesine ve gelişmesine yeniden üretebilmesi, hem de özellikle metropollerde emek, sermaye çelişkesinin yumuşatıp uzunca süreler boyunca nötrale edebilmesi gelir.

Dolayısıyla, azami kâr yasasına göre ve kendini komünizm belasından koruma güdüsü ile koşullanan bu gelişmelerin lokomotifleri üretim araçlarındaki gelişmeler oldu. Ne varki sanayi toplumun ve onun üzerinde yükselen kapitalist-emperyalist sistem insan uygarlığını yaşamın birçok alanında korkunç bir yıkımın ve bunalımın eşiğine de taşıdı: Toplumumun atomize edilmesinin korkunç boyutlara ulaşması ve yabancılaşma; bir ucu atmosferin delinmesine kadar uzanan ve canlı yaşamı ciddi olarak tehdit etmeye başlayan çevre kirlenmesi; geri ve bağımlı ülkelerin içine düştüğü eşi görülmemiş

borç batağı ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin, kitlesel açlıkların yaşanan bir gerçeklik durumuna getirilmesi, işsizlik, silahlanma, bölgesel savaşlar ve nükleer savaş tehdidi, kitlelerin siyasal yaşamdan dışlanması... Daha birçok görüngü bireysel yaşam alanını korkunç derecede daraltarak bireyi umutsuzluğa sürüklemekte, onda hiçlik duygusunun gelişmesine yol açmaktadır. Modern dünyadan umundunu kesen birey, onun korkunç gücü karşısında duyduğu çaresizlik duygusundan kurtulmak için, dine dönüşen alkolizme kadar çok çeşitli arayışlara yönelmektedir. Bu nokta, yani sanayi toplumu, insanlığı içinde sürüklemekte olduğu çıkmazlar ve yıkımlar devrimci mücadeleyi yükseltmek açısından, günümüz gerçekliğinin en önemli halkasıdır.

Gelinen aşamada, bilimsel ve teknolojik gelişmeler ve yarattığı ürünlerin üretim sürecine taşınması, yeni eğilimlerin belirlenmesi beraberinde getiriyor. Yeni eğilimin en belirgin öğelerini sıralayalım: Bir yandan, çalışan birey makinanın dişlisi olmaktan çıkarılıp üretim süreci dışına sürülüyor, diğer yandan üretim süreci içinde kalanların büyük çoğunluğu niteliksizleştirilerek otomatlaştırma görüngüsü daha da derinleşiyor. Geriye kalan azınlık her yönden daha da yetkinleşmeye zorlanarak ve sermaye-teknoloji yoğun üretimde kol ve beyinsel emek daha fazla bütünlüştürülerek üretim sürecinde bu kesimin ağırlığı daha da artmaktadır. Bu eğilimin üretim sürecinde yoğunlaşmasına koşut olarak, toplumsal yapının kompozisyonunda yeni değişimler ortaya çıkacağı gibi, işsizlik kendini korkunç bir toplumsal sorun olarak dayatacaktır. Şu da bir gerçek ki, bu eğilim ne bugün ne de yarın toplumsal gelişmeleri belirleyecek temel faktör haline gelmeyecektir. Fakat,

sosyalizmin insanlığın kuruluşu yolunu açan biricik bilimsel ve toplumsal biçim olduğunu, gerekliliği ve kaçınılmazlığını daha somut göstermek açısından büyük önem taşır. Tarihsel açıdan, bu eğilimin uzun vadede kapitalizm altında ağırlık kazanması belki de insanlığı inka ve Aztek gibi uygarlıklar kurmayı başarabilen Amerikan yerlilerinin akıbetine benzer bir sonla yüzyüze bırakacaktır. Belki de daha başka akıbetlere..

Rosa'nın dediği gibi, insanlığın karşısında iki alternatif duruyor. Ya kapitalizmin sürüklenmekte olduğu felaketler ve korkunç yıkımlar içinde yok olmak, ya da toplumsal devrimlerle kendi kurtuluşunun yolunu açmak, sınıfları orkaan kaldırarak insanın insan tarafından güdülmediği, sömürünün yok edildiği yeni bir toplum yaratmak. Ve gelinen bu aşamada yeni bir sosyalizm projesi üretmek kadar, projeyi bu iki temel öge ile birleştirmek büyük önem kazanıyor. Kapitalist gelişmenin yarattığı tehdit ve bunlımlarla, bunları doğrudan çelişkileri ve bu çelişkilerin sunduğu olanakları yakalamak ve değerlendirmek, kapitalist uygarlığın yeni bir uygarlığa dönüştürülmesi açısından bünyesinde barındırdığı maddi ve manevi olanakları somut olarak sergileyebilmek için, teorik düzlemde bilimsel bir inceleme ve araştırmaya ihtiyaç vardır. Günümüz dünya gerçekliğini sınıfsal bir bakış açısıyla kavramak ve bu kavrayışa dayanarak toplumsal problemlere yeni çözümler sunmak, somut durumlara uygun düşecek müdahale ve örgütlenme biçimleri yaratmak için devrimci teoriye veni ve devrimci nitelikler eklemek gerekiyor.

Tarihsel ve toplumsal gelişmenin bugün ulaştığı nokta, bir yandan mevcut ideolojik-teorik kaosun ortadan kaldırılmasına temel teşkil

edecek nesnel olanaklar ve olgular sunuyor, diğer yandan ise, bir bütün olarak kapitalist-emperyalist sistemin bağrında taşıdığı çelişki ve çatışmaların boyutu, insan uygarlığının bu sistem içinde ulaşmış bulunduğu maddi ve manevi birikim, insanlığı komünar topluma tarihsel olarak 20. yy. ilk çeyreğine kıyasla, çok daha yakın noktaya getirmiş bulunuyor. Bu olanakları yeni bir sosyalizm projesine temel teşkil edecek şekilde değerlendirmek gereklidir.

Sosyalizmin sorunlarına çözüm aramız açısından, yukarıda ortaya konulmaya çalışılan son iki temel noktadan hareketle varılacak analizlerin yeni bir sosyalizm projesinde ifadesini bulacak bir sentezde bütünleştirilmesi başlıca hedeflerimizden olmalıdır.

Bu yolda emin adımlarla yürüyebilmek ve sağlıklı sonuçlara varabilmek için öncelikle ideolojik ve teorik dinazorlaşmanın en çarpıcı ifadelerinden biri olan, düşünsel olarak geçmişte yaşayarak bugünü kavramaya ve bu kavrayış üzerine yarını tasarlamaya çalışmaktan vazgeçmek gerekir. Bunun yerine, çağı yakalamak ve yaşamın akışına nüfuz edebilmek için yüzümüzü geleceğe çevirerek, günün durum ve olgularını tarihsel ilerleme yönünde yorumlayıp çözümleyerek, yeni bakış açıları ve ölçütler oluşturulması gerekir. Geçmiş kendi tarihsel-toplumsal bağlamlarından koparmaksızın bu bakış açıları ve ölçütler prizmasından geçirerek, yolumuzu aydınlatmak üzere bugüne taşımak ve gelecek tasarımlarımızla bütünleştirmek gerekir.

g) İdeolojik Birlik Sorunu

İdeolojik birliğe giden yol, yeni temeller üzerine bütünleşmekten geçer.

Birlik sorunu köklü şekilde çözüme bağlayabilmenin yolu 'küçük-

burjuva sosyalizmi zemininden, kendini yeniden temellendirmesi kaçınılmaz duruma gelen proletarya sosyalizmi zeminine sıçramaya tekabül edecek olan köklü ve niteliksel bir değişimin gerçekleştirilmesinin ürünü olacak bir yenilenmeden geçer.

Bu yolda ciddi mesafeler alınmadığı sürece, yani en azından geçmişle köklü bir hesaplaşma yönelişi içine girilmeksizin başlatılacak birlik girişimi ve arayışları bir anlamda daha baştan ölü doğmaya mahkumdur. Dolayısıyla kendisini her türlü dogmanın pençesinden kurtarıp devrimci mücadeleyi daha ileriye götürme amacını gerçekleştirmek üzere "ciddi siyaset yapmanın yolunu açmak ve milyonları ayağa kaldırmmanın yol, yöntem ve araçlarını yaratma isteği ve bilinciyle ciddi şekilde donanmayan her yeni birlik arayışı, ölü doğmaya mahkumdur.

Devrimci hareket, bugün kronik bir hal almış önemli ideolojik-felsefi hastalıklardan müzdariptir.

Yeni tipte Leninist parti anlayışı mekanik tarzda şematize edilerek/çarpıtılarak ucubeleştirilmiştir; ve örgütiçi fikir mücadelesinin musallataşı, demokrasinin getirilip yandırıldığı Praktüs yatağı haline getirilmiştir. Ve özgür düşünen iki beynin dahi örgüt içinde uzun süre bir arada kalmasını imkansız kılan küçük bir çelik küreye dönüşmüştür. 'Mark'sist-leninstlik' arşın yedi kat üzerinde, erişilmez kutsal bir nitelik haline getirilirken, oportünizm kavramı, biri diğeriyle birkaç noktada ciddi fikir ayrılığına düşen herkesin karşılıklı olarak birbirinin boynuna astığı basit bir yaftaya dönüştürülmüştür. Yani, felsefede gerçek anlamıyla sefalet egemendir. Tek ve mutlak olan doğruyu herkes kendinden menkul sanıyor. Ancak bu doğruların birbiriyle bağdaşması, dolayısıyla sahiplenilenlerin bir araya gelmesi hayli

güç mümkün oluyor Devrimci hareket, mitoz bölünmenin baş müsebbibi olan bu ideolojik hastalıklar sağaltılmadan, bırakalım bloklar içi birliği, her grup ve örgüt yeni yeni sağlıklı ve anlamsız bölünmelere gebe dir.

Gelinen noktada, teoride bir yenilenme sürecinin yaşanılması kaçınılmazdır. Sosyal demokratlaşan modern revizyonizm, bunu (eski) sosyal demokrasiyle aynı mecrada buluşmak ve geri dönüş sürecinin liberal kapitalizme geçilerek tamamlanmasına yönelik pratikten doğan ideolojik, teorik felsefi vb. yeni gereksinimlerini karşılamak amacıyla, ML'i çarpıtma ve açıktan inkar etme temelinde, yeni düşünce edebiyatıyla bir 'aşama', 'yeniden yapılanma' sürecini başlatarak gerçekleştirdi. Bunun karşısında aynı düzlemde, marksizmin canlı özünü savunarak, somut koşullara yaratıcı şekilde uygulayarak ve sosyalist hareketin ulusal ve uluslararası yanlışlarından arınarak, sosyalizm deneylerinin başarısızlığının nedenlerini bilimsel tarzda ortaya koyarak teorinin pratiğe cevap vermeyen yanlarını, yetmezliklerini aşip geliştirerek vb. devrim ve sosyalizm yolunda proletaryanın birliğini sağlamak amacıyla sosyalistlerin aynı mecrada buluşmasını hedefleyen radikal devrimci ML tarzda, alternatif bir yenilenme süreci başlatarak çıkmak, tayin edici önemde bir görevdir.

Sımsıkı kavramamız gereken ilk halka, ölülerin gölgesine sığan pasif bir izleyici olmaktan, dolayısıyla doğma, saplantı ve ideolojik hastalıklardan kurtulmak, bilimi ve bilimsel yaratıcılığı rehber/ilke edinmek ve nesnellüğün eksenine sınıfsallığın oturduğu böylesi bir bakış açısıyla kavramak, dolayısıyla geçmişin pençesinden kurtarılmış tasarımlarımız doğrultusunda amansız ve çok yönlü mücadeleye atılmaktır.

Atılacak ilk pratik adım böylesi bir bakış açısıyla bilinen gelişmeler ve değişimlerin doğurdukları olanaklar ışığında, bilimsel temellere dayanarak birlik perspektifimizi yeniden şekillendirmektir.

Gelişim tarihini bilen herkes, Türkiye devrimci hareketinin" bölünmüşlüğü"nü koşullayan en önemli faktörlerden birinin (hatta birçok durumda ana faktörün evrensel ölçekte ortaya çıkan ideolojik-teorik odaklara angaje olarak temellendirme çalışmalarından kaynaklandığını bilir. Bu, örgütlerin arasında aşılması güç Çin Setleri ve düşmanlıkların doğmasına neden oluşturmıştır.

Devrimci hareketin bölünmesini yol açan tayin edici önümüzdeki nedenlerden birini ortadan kaldırmış Çin'de yıllardır yaşana gelen "serbest rekabetçi" kapitalist restorasyon ve emperyalist sistemle açıktan bütünleşme; Gorbacov'un iktidara gelmesiyle SB'de gözlenmeye başlayıp Arnavutlukta son bulan ve bazı "KP"lerin kendilerini yadsımasına kadar varan dolayısıyla lafta da olsa ML'in savunulmasından vaz geçilip serbest pazar kapitalizmine topyekün yönelişin başlamasında ifadesini bulan gelişmeler, devrimci hareketin bölünmesine yol açan ve bölünmüşlüğü"nü ayakta tutan tayin edici önemdeki neden ve faktörlerden birisini ortadan kaldırmış ve bu anlamda yeni temeller üzerine daha geniş birlikler yaratabilmenin yollarını da aralamıştır. Ne var ki bu gelişmelerin beyinlerde yarattığı ve yaratacağı yankıların, bugünden yarına ve kendiliğinden meyve vereceğini beklemek büyük bir hayalcilik olacaktır. Gelişmelerin yarattığı bu durum ve yeni temeller üzerine güçlü, devrimci bir hareket yaratabilmek açısından, bu durumun doğurduğu, doğuracağı nesnel olanakları, çok yönlü ve yaratıcı bir biçimde

değerlendirmek gibi yeni ve önemli bir görevle yüzyüzeyiz. Birlik ve ideolojik-teorik mücadele anlayışı, yöntem ve biçimleri, bu yeni durumun ortaya çıkardığı olanaklar hesaba katılarak yeniden düzenlenmelidir.

80 darbesinden sonra, özellikle de son yıllarda geçmişin muhasebesi, özeleştirici kavramları dillerden düşmez oldu. Ne yazık ki doyurucu herhangi bir ürün ortaya konmuş değildir. Bu kavramlar, ya marksizmin dışına çıkmanın aracı oluyor, ya da gece mezarlıktan geçen birinin cilleri kovmak için söylediği şarkının sözleri haline geliyor. Ülkemizdeki hiçbir devrimci örgüt, politikalarını ve pratiğini dayandıracağı, bilimsel ve bütünlüklü teorik temele sahip değildir.

Bunlar devrim açısından önemli olumsuzluklardır. Ama aynı zamanda, bilimsel temellere dayalı yeni birlik yaratmak açısından olumluluk ve olanakları da taşıyor. Türkiye nesnel gerçekliğin somut tahlilini hareket noktası olarak ve bu bilimsel çözümlemelerin ortaya koyduğu bulgular ile (teorik ve pratik açıdan) devrimci hareketin bütün fraksiyonlarını olumlu ve doğruya varmamıza ışık tutacak yanlarının bir sentezini gerçekleştirmek, sosyalistlerin üzerinde birleşecekleri ortak zemini yaratmak gerekiyor. Bu zeminde yaratılacak toparlanmanın "nasıl bir sosyalizm istiyoruz" sorusuna verilecek ortak yanıtlarla güçlendirilmesi gerekiyor. Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik ilişkilerini açıklayan, devrimci dönüşümün dayanacağı güçler ile onun karşısında duran güçleri sınıfsal bir bakış açısıyla ortaya koyan, dolayısıyla devrimci dönüşümlerin yoluna ışık tutan ve bugünkü durum karşısına yeni bir toplum projesiyle çıkmakta ifadesini bulan bir devrim programı ortaya koymak gerekiyor.

Memleket(imiz)in ve İnsan(ın)ın Hâli

Temel DEMİNER

"Kavramak için görmek,
görmek için de
dikkatle bakmak gerek."⁽¹⁾

İnsana, aklına güvenini yitirmiş postmodernite dört yanı kuşatırken bir maymunlaştırılma, bir pespayeleşme, bir akıl tutulması, değme gitsin... Öyle bir şey işte "yaşanan" ya da "yaşatılan"...

Ve denilebilir ki çürüme, yabancılaşıma, kokuşmuşluk kendi "estetliği"ni de yaratıyor... Sadece "estetik" mi? Elbette değil... Kapitalist talan, yağma, avanta düzeyinde, bütün etik değerler de değişiyor/başkalaşıyor...

Her cümleye "Ben"le başlanan... "Ben"le yatılıp, "Ben"le kalkılan... Dünyanın "ben" diye haykırımların çevresinde dönüğü sanılan... Hasılı her şeyin "Ben"le başlayıp, "Ben"le bitirildiği "Ben" ve "Benim" in "vahşet kesiti" bu... Hani; "Ben" in içindeki "biz"i,

"biz" in içindeki "ben"i gözden, akıldan ve yürekten çıkaran bir akıldışılık kesiti...

İnsanın "Hülya Avcı gibi markalaştırıldı"ğı;⁽²⁾ hayatın ise "metalaştırıldı"ğı ya da Hasan Bülent Kahraman'ın, "Dünya bir imaj dünyası. İmaj artık bir güç simgesi. Güç, parayla ölçülüyor. Lüks markalar dünyayı bir örnek hale getiren büyük bir çıkmaz! Öte yandan marka herkesi bir noktadan sonra eşitliyor,"⁽³⁾ diyebildiği; Turkcell'in "Özgür Kız"la Özgür Çocuk'unun özgürlüğü "cep telefonları"yla⁽⁴⁾ simgelediği akıldışılık kesiti bu!

Güce tapma, zayıf lanetleme modasına direnmenin kolay olmadığı... Çoğunluk için geçerli olanınsa, "zayıf olanın tümüyle reddi, güçlü olanınsa her haliyle kabulü" kılındığı... Bir "ben" furiasının "yaşanan"a ya da "yaşatılan"a damgasını vurduğu bir kesit bu...

Ve bu kesitin sırada örneklerinden "Emine Ün, işi hırsıyla, aşkı maddi kaygılarla yürüten genç

manken oyuncularından biri... Diyor ki, 'Evleneceğim kişinin standartları düşükse bocalarım. Günümüzde para aşkın çok önüne geçmiş durumda'..."⁽⁵⁾ Bu madalyonun bir yüzü; diğerinde ise toplumun, yaşam standardı ile birlikte hayal gücünün de bozuğu bir "hiçlik" Türkiye'si var... Örneğin bu cenahta "Yeni yıl bileti alanlar, 'Size çıkar-sa ne yapacaksınız' sorusuna, 'Hayalim yok, çıkınca düşünürüz' yanıtını veriyor! Yani Nimet Ab-la'nın önündeki kuyrukta bekleyenlerin çoğunun 8 trilyonluk hayali bile yok..."⁽⁶⁾

I-) TELEVOLE TÜRKİYE'SİNDEN KARELER...

"There ain't nothing like
the real thing"⁽⁷⁾

Ezilenlerin, ötekilerin, mağdurların Sümer Tabletleri'ndeki "Ağzına isyankâr sözler alma! Kulacağın kapıda olmasın!"⁽⁸⁾ diyen

1 Pitigilli.

2 Bkz: Uygur Çağlı, "Hülya Avcı: Kendimi Ürün Olarak Gördüm", Radikal, 14 Aralık 2002, s.12; Nur Çintay A., "Marka Doğanlar", Radikal, 15 Aralık 2002, s.2; "Avcı Marka mı?", Milliyet, 14 Aralık 2002, s.22; "Marka Neden İyidir?", Piyasa Dergisi, No:1, Kış 2002, s.97-103.

3 Hasan Bülent Kahraman, "Marka ve 'Makara'...", Radikal, 14 Kasım 2002, s.21.

4 "Türkiye'de GSM kullanıcı sayısı 20 milyon üzerine çıktı. Ekim ayı rakamlarına göre Türkiye'de GSM abonesi sayısı 20 milyon 250 bine yaklaştı. Şu anda Turkcell'in abone sayısı 14.9 milyon düzeyinde. Aycell'inki 500 bine yaklaşıyor. Aria da 1.5 milyona yaklaştı. Telsim'in kesin abone sayısıysa açıklanmadı. Böylece Türkiye'de cep telefonu sayısı sabit telefonların sayısını geçti. Sabit hat abone sayısı 18 milyon düzeyindeydi. Türkiye 20 küsur milyonluk cep telefonu abonesine, ekonomik kriz nedeniyle cep telefonu piyasasında meydana gelen yüzde 60'lık daralmaya rağmen ulaştı! dünyada 2002 Eylül'ü itibarıyla toplam 747.5 milyon GSM abonesi var. Avrupa 371.6 milyon kullanıcıyla ilk sırada, onu 284.7 milyonla Asya Pasifik izliyor. En çok abonenin bulunduğu üçüncü bölge 22.7 milyonla Afrika. Onu Arap ülkeleri, Kuzey Amerika, Rusya, Hindistan, Orta Asya ve Güney Amerika izliyor." ("... 'Cep' Rekora Koşuyor". Radikal, 8 Kasım 2002, s.22.)

5 "İdealleri Büyük", Radikal, 9 Haziran 2002, s.4.

6 Seçil Türesay, "Düşlerin Söndüğü Ülke", Cumhuriyet, 20 Aralık 2002, s.7.

7 "Gerçek olanın kendisi gibisi yok" (Bir Coca Cola reklamı.)

8 Sümer Tabletleri'nden, aktaran: Muazzez Çiğ, Bilim ve Ütopya Dergisi, Kasım 2000.

otoriterlikle korkutulduğu "Türkiye'de, uzmanlar, işsizlik ve ekonomik krizden bunalan halkın 'depresyona' girdiğini söylüyor. Sağlık Bakanlığı da Türkiye'de dört kişiden birinin depresyonda olduğunu açıkladı..."⁽⁹⁾

"Araştırmalara Türkiye'de göre her 100 kişiden en az 10'u panik atak hastası. Yine araştırmalara göre bu oran önümüzdeki üç-beş yılda yüzde 20-30'a kadar çıkacak..."⁽¹⁰⁾ "Her 50 kişiden biri de, 'obsesif-kompulsif bozukluk'un etkisiyle takıntılı düşünce ve davranışlardan muzdarip..."⁽¹¹⁾

"Kişisel gelişim uzmanı Mümin Sekman, Türk insanında ilk önce kendini mütevazı gösterip sonra insanların tepesine çıkma hali ve gördüklerini öğrenme ve 'O yaptı oldu, ben de yapabilirim' şeklinde bir fizibilite anlayışı olduğuna ve de insan ilişkilerini kurnazlık ve güvenilmezlik üzerine

inşa ettiğine dikkat çekiyor..."⁽¹²⁾

"Varoşlarda, İstanbul Kuştepe'deki gibi çeteleşme, işsizlik, depresyon, eğitimsizlik, hırsızlık ve umutsuzluk oldukça yoğun..."⁽¹³⁾

"Türkiye Profili İki araştırmasına göre, halkın yüzde 81'i kendini güvende hissetmiyor. Yüzde 58.4'ü makarna, yüzde 40.5'i hazır paketlenmiş çorba tüketiyor. İnsanların sadece yüzde 10.1'lik kesimi son bir ay içinde kitap satın almış. Yüzde 35'i her gün gazete okuyor. Türk insanının yüzde 82'si ne evde ne işyerinde bilgisayar kullanıyor. Yüzde 39'luk bir kesimin ise cep telefonu var..."⁽¹⁴⁾

"Türkiye'de her 100 kadından 97'si, en az bir kez eşinden, babasından ya da yakınlarından şiddet görüyor..."⁽¹⁵⁾ "İstanbul'da"⁽¹⁶⁾ her üç kadından ikisi 'aile reisi'nin iznini almadan dışarı çıkamıyor.

Kadınların yüzde 54'ü aile reisi izin vermeden alışverişe, yüzde 60'ı gezmeye çıkamıyor..."⁽¹⁷⁾ "Sağlık Örgütü verilerine göre her yıl saldırıya uğrayan 1.6 milyon insandan yüzde 70'i kadın..."⁽¹⁸⁾ "Türkiye'de 1997-2002 yıllarında 163 kadın, gözetiminde taciz ve tecavüze maruz kaldı..."⁽¹⁹⁾

"ABD'nin küresel çapta araştırmalar yapan Pew Araştırma Merkezi'ne göre Türkiye en mutsuz halk sıralamasında ikinci oldu. Türkiye'nin önünde Peru ve Arjantin var. BBC'nin yayımladığı araştırmaya göre, ankete katılan Türklerin sadece yüzde 4'ü 'ülkesinden memnun olduğunu' belirtirken, ülkesinden şikâyetçi olanların oranı yüzde 93 gibi ezici çoğunluk oluşturdu. Türkiye'de yaşamından memnun olanların oranı yüzde 17, dünyanın gidişatından memnun olanların oranı da yüzde 15..."⁽²⁰⁾

9 "Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre dünyada her üç kişiden biri, hayatının herhangi bir döneminde psikiyatrik hastalık geçiriyor. Herhangi bir anda, dünyada 100 milyon insan depresyonda..." (Demet Bilge-Ayşe Şenel, "Depresyondayım...(1)", Radikal, 22 Aralık 2002, s.4.)

10 Demet Bilge-Ayşe Şenel, "Depresyondayım...(5)", Radikal, 26 Aralık 2002, s.4.

11 "Türkiye'de takıntılı düşünce ve bunlara bağlı davranış biçimleriyle bunların görülme oranlarıysa şöyle: Sıradan bir sebeple mikrop kapma korkusu (yüzde 23), Patolojik kuşku (yüzde 21), Vücudun bazı işlevlerinden tiksime (yüzde 18), Simetri ihtiyacı (yüzde 15), Etrafındakilere zarar verme korkusu (yüzde 14), Cinsel içerikli düşünceler (yüzde 13), Kontrol etme (yüzde 32), Yıkama (yüzde 25), Sayma (yüzde 18), Biriktirme (yüzde 9)..." ("Hayatımız Takıntı", Radikal, 7 Aralık 2002, s.20.)

12 "O Yaptı, Ben de Yaparım", Cumhuriyet, 16 Aralık 2002, s.20.

13 "Çeteleşmenin yoğun olarak yaşandığı Kuştepe'deki gençler üzerinde yapılan araştırmada, 'gençler arasında en sık görülen sorun' olarak birinci sırada 'bunalım ve depresyonun', ikinci sırada ise 'hırsızlığın' yer aldığı ortaya çıktı. Ankete göre gençlerin yüzde 35'i 'istediği eğitimi görememeyi', yüzde 27'si 'işsizliği', yüzde 16'sı da 'parasızlığı' karşılaştıkları en önemli güçlükler olarak görüyor..." ("Varoş Gençliği Bunalımda", Cumhuriyet, 13 Aralık 2002, s.3.)

14 "Türk İnsanı Okumuyor", Cumhuriyet, 2 Kasım 2002, s.20.

15 "Kadınlara Yönelik Şiddet Yüzde 97", Radikal, 21 Ocak 2002, s.3.

16 "Sivas'ta yapılan araştırmaya göre kadınların yüzde 57'si fiziksel şiddete maruz kalıyor." ("Evli Kadınlara Şiddet Uygulanıyor: Evde Hâlâ Dayak Sürüyor", Cumhuriyet, 26 Aralık 2002, s.9.)

17 Selim Efe Erdem, "Çalış, Kazan, Otur", Radikal, 16 Ekim 2002, s.2.

18 "Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nun yaptığı araştırmaya göre, Türkiye'de her 3 kadından biri kocasından dayak yiyor, yüzde 53.6'sı da sürekli olarak kötü söz ve hakarete maruz kalıyor. Dayak olaylarının yüzde 46.9'unda fiziksel zarar oluyor. Kadınların yüzde 57.1'i bunu sessizce kabulleniyor, erkeklerin yüzde 35'i de eşlerine şiddet uyguladığını belirtiyor. Üniversite eğitilmiş kadınların yüzde 23'ü fiziksel ve sözel şiddete, yüzde 71'i de ekonomik ve cinsel şiddete maruz kalıyor. Türkiye'de kadınların yüzde 90'ı psikolojik, yüzde 40'ı fiziksel, yüzde 15'i de kocalarının uyguladığı cinsel şiddete uğramakta..." ("Kadın Şiddet Kışkıracısı", Cumhuriyet, 26 Kasım 2002, s.7.)

19 "Gözetiminde Cinsel Taciz ve Tecavüze Karşı Hukuki Yardım Projesi'nin beş yılı kapsayan çalışmasına göre, taciz ve tecavüze uğrayan kadınların yaş aralığı 11-67. Türkiye gözetiminde tecavüz iddiasıyla bir davadan mahkûm olurken, AİHM'de konuyla ilgili 30 dava görülüyor." (Hatice Yaşar, "Kadının 'Gizli' Yarası: Tecavüz", Radikal, 26 Kasım 2002, s.5.)

20 "Bizden Mutsuzu Var!", Radikal, 29 Aralık 2002, s.24.

Bu verilerle birlikte, “İstanbul’da her yedi kişiden birinin bir gösteri yürüyüşüne katıldığını, nüfusun yüzde 55’inin bireylerin kendi çıkarları için ortak kuralları çiğnemeye hazır olduğunu biliyor musunuz?”⁽²¹⁾

Deklase ve yoksunluğu saplantıya dönmüş bir kitlenin; “sosyal patlama” yerine, edilgen ve içe doğru patlayan enerjisini şuur-suz biçimde dışa akıtmaya kalkıştığı kesitlerde yaşanan şoklarla düşünme ve değerlendirme yeteneğini kaybeden insanlar gibi, toplumların da aklı tutulabilir. En azından toplumun önemli bir bölümü, tüm düşünme yetisini yitirip, refleksleriyle hareket etmeye başlar...

Korkunun sistemli bir süreç haline dönüştüğü ürküntü verici gidişatta; politik olandan uzaklaşma hızla öne çıkar(tılır)ken;⁽²²⁾ siyasetin kekeme lehçesiyle sol seçeneğe yabancılaş(tırıl)an Türkiye kirletildi; çürü(tül)dü...

İnsanlar iktidarın parçası kılınarak susturulup; “Bana dokunmayan

yılan bin yıl yaşasın” dediler... Haksızlığa karşı sessiz kalmanın, ona dolaylı da olsa destek çıkmak olduğuna “es” geçtiler... Her ben için binlerce öteki olduğunu unuttular... Olayların peşinde sürüklendiler... En temel konularda ne dendiğine değil, kimin dediğine bakılarak tavır aldılar... Başkalaştılar...

“Saygısızlığın, sevgisizliğin ve hoyratlığın ‘prim’ yaptığı bir kültürsüzlük ortamında yaşıyoruz. Özellikle yazılı ve görsel medyada⁽²³⁾ ‘söz’ü kim en ‘umursamaz’ biçimde kullanıyorsa, en zeki, en bilgili, en yürekli, en etkili kişi oluveriyor...”⁽²⁴⁾

“Manken kavgaları, aldatma, aldatılma, frikikler, kim şık kim rüküş derken dozunu her gün artıran magazin dünyasında silah sesleri artık daha fazla çınlar oldu. Televizyonlarda ellerinde silahlarla tehdit savuranlar, gözaltına alınanlar, mahkemelik olanlar, uyuşturucu kullananlar daha sık yer alıyor...”⁽²⁵⁾

Yapımcılarını bile, “Tüm

magazin programlarının hiçbir kuralı yok,”⁽²⁶⁾ dediği; “Hayatta en hakiki mürşit reytingdir,” saptamasından yola çıkan “Televole programları” hayatı reytingle ölçen “piyasa kültür(süzlüğü)”nün en bariz kanıtıdır...

İyi reyting uğruna zaafı kullanan [kapitalist-b.n.] medya’nın⁽²⁷⁾ alameti farikalarında olan “televole”ler, milyonların ekrandan “saniye saniye” izlediği “magazin maceraları” güç, para ve suç dünyasının ipuçlarını bir belgeseldir...

Bu belgeselin çekiminde 24 Ocak + 12 Eylül 1980 bir “milat”tır... Milli Güvenlik Konseyi’nin yönetime el koyduğu 12 Eylül askeri darbesi ile 2 milyona yakın insan fişlendi, işkence görüldü, 230 bin kişi sıkıyönetim mahkemelerinde yargılandı. 7 bin kişi hakkında ölüm cezası istendi, 50 kişi idam edildi. Siyasi parti, dernek ve gazeteler kapatıldı. Türkiye, 12 Eylül 1980’le her alanda izleri hâlâ silinmediği ağır bir bilanço ödedi.⁽²⁸⁾

21 Berat Günçikan, “Biz Kimiz?”, Cumhuriyet Dergi, No:867, 3 Kasım 2002, s.1-18.

22 Örneğin “Müziği politize etmeyelim” diyen Ercan Saatçi ekliyor: “Politik müzikten vazgeçmem diyerek batmaktansa çok para kazanmak daha iyi. O yüzden müziği politize etmeyelim.” (Ercan Saatçi, aktaran: Aslı Atasoy, “Şarkılarda Politika Yok”, Radikal, 5 Kasım 2002, s.21.)

23 Medya zorbalığının ihale, kredi, frekans, teşvik, avanta ve şantaj ile yürüdüğünü söyleyen tiyatrocü Refik Erduran, Türk medyasının zaman zaman haydutlaştığını da söyleyip şarkı sözlerini yazdığı yeni bir oyunda Medyacılar Korosu’na şunları dedirttiğini ifade etti: “Daha dün ülkemizde dördüncü kuvvet iken/Kabuğumuzu kırdık, paralara yumulduk,/ Utanmaya boşverdük, cıvıdık, çamurlaştık,/ Şipşak terfi ederek birinci kuvvet olduk./ Sütun sütun sopalar, ekran boyu kazıklar,/ Geri ödenmez “destek”, ilan, teşvik, promosyon.../ Doğru haber vermenin çoktan modası geçti;/ Şimdiki makbul hüner yalan, dolan, atmasyon./ Dünyamız değişince biz de canavarlaştık./ Sakin ayıplamayın: akrebe zehir haklıdır./ Artık bizim işimiz yol göstermek değildir./ Toplumun ormanında yolumuzu bulmaktır./ Dosyalar elimizde, silahlar belimizde,/ Takuğumuz borçlara var mı bir batık diyen?/ Gözdağı vermemize direnmek yürek ister;/ Anası ağlasa da var mı bize gık diyen?/ Medyamız çağ atladı, ar damarı çatladı./ Çeteye girmek için birinin gönlünü yap./ Ürkütme fincancının semiz katırlarını;/ Gazetede bir köşe, ekranda bir program kap./ Sevdiğimiz vezirdir, kızdığımız da rezil;/ Bize kul olsun diye dolaplar çeviririz./ İşimize geldi mi ahlaktan yana çıkıp/ Kirli çamaşır bulur, hükümet deviririz./ Biliyoruz, bu yüzden Türkiye topallıyor;/ Ülkemizde her gidiş bir ileri, bir geri./ Ama oldu bir kere. Görün artık biz neyiz;/ Savulun! Her birimiz bir yeni Yeniçeri!” (“Türk Medyası Haydutlaşıyor”, Cumhuriyet, 17 Ocak 2002, s.6.)

24 Ayşegül Yüksel, “Yazın Evrenimizin Örnek İnsanı”, Cumhuriyet, 24 Aralık 2002, s.14.

25 Demet Bilge-İsmail Saymaz, “Magazinin Ölenemez Yükselişi”, Radikal, 20 Ekim 2002, s.6.

26 Can Tanrıyar, aktaran: Hakan Gülseven, “Maraba Televole....(1)”, Radikal, 1 Aralık 2002, s.4.

27 Hakan Gülseven, “Maraba Televole....(3)”, Radikal, 3 Aralık 2002, s.4.

28 “İzleri Silinmeyen Darbenin Tarihçesi”, Cumhuriyet, 12 Eylül 2002, s.19.

Gözüaltına alınanlar: 650 bin.
Fişlenenler: 1 milyon 683 bin.
Yargılanan "örgüt üyesi": 98 bin 404.
Hüküm giyen "örgüt üyesi": 21 bin 764.
Kuşkulu ölüm: 144.
Açlık grevinde ölenler: 14.
Kaçarken vurulanlar: 16.
"Çatışmada" öldürülenler: 74.
Açılan işkence soruşturması veya dava sayısı: 9 bin 962 (1982-1988 arası).
İşkenceyle yargılanan güvenlik görevlisi: 544.
1981 yılı nisan-mayıs aylarında ödüllendirilen güvenlik görevlisi: 1002.
Cezaevlerindeki gazetecilerin aldığı toplam ceza: 3 bin 315 yıl 3 ay.
Haklarından idam istenenler: 7 bin.
Ölüm cezası verilenler: 517.
Askeri Yargıtay'ın onayladığı ölüm cezası: 124.
Dosyası Meclis'te bulunan idam hükümlüsü: 259, İnfaz edilen ölüm cezası: 50.

"Pek çok kişi 12 Eylül 1980'i bir milat kabul ediyor. Bu doğru. Ancak aslına bakılırsa, aynı yıl 24 Ocak'ta alınan iktisadi kararları uygulamanın aletiydi 12 Eylül darbesi. Sonra ne oldu? 24 Ocak kararları için hayli mesai harcamış olan Turgut Özal tekrar ve çok daha güçlü biçimde sahneye çıktı, Türkiye'yi 'küçük Amerika' yapma yönünde kararlı adımlarla ilerledi. Halefleri de aynı hat üzerinde ilerledi ve aradan geçen yaklaşık 20 sene içinde, 'küçük Amerika'nın ruhuna uygun bir 'yeni zenginler' kesimi türerken, yoksulluk genelleşti.

Bu tabloyla bağıntılı olarak magazin âleminde olup bitenler, neticede Türkiye'nin iyice cılkı çıkmış iktisadi yapısıyla yakından ilgili. Gelir dağılımı derinleşip, nüfusun çoğu özellikle büyük kentlerde kapalı devre yaşam alanlarına sıkıştıkça, insanlar özel televizyon kanallarında allanıp pullanıp, kendilerine sunulan 'renkli'

yaşamlarla ekran üzerinden bir bağ kuruyor, o dünyadaki 'kahraman'larla kendini özdeşleştiriyor. Bağ giderek 'sıklaşıyor'. Brezilya dizisi gibi, seyret babam seyret, sonu, ardı, arkası gelmiyor...

Biri yer, biri bakar hali, yoksul halkın, tabii büyük çoğunluğuyla da üretici sınıfın, magazin dünyasının esas oğlan ve kızlarıyla, yani çoğunlukla üretmeden yaşayanlarla olan göz temasını bir aşk-nefret ilişkisine dönüştürüyor. İnsanların magazin âlemi üzerinden tarif ettiği sevgiler, hayranlıklar veya öfkeler, nefretler geliyor, bir yandan da magazin hayat 'ideolojik olarak' toplumu her geçen gün daha fazla etkisi altına alıyor. Galatasaray Üniversitesi'nden sosyolog Nazlı Ökten, konuyla ilgili olarak şunları söylüyor: '80 sonrasında yoğun bir depolitizasyon süreci var.'⁽²⁹⁾ Bu dünyada da yaşanan bir şey. Türkiye'deki özel tezahürü 12 Eylül darbesi oldu. Siyaset alanı Batı'da daha postmodern bir eğilimle

daralırken, bizde geleneksel müdahalelerle gerçekleşti bu. Politikayla ilgilenen insanların işkenceye uğradığını görürseniz, 'Politikayla ilgileneyim' deme şansınız doğal olarak azalır. Edilgen bir yurttaşlık kültürü içindeki insanların, iktisaden düşük gelirli olduğunu ve genel iktisadi hareketsizlik olduğunu düşünün, bu ortamda belli bir kesim içinde müthiş bir hareketlilik yaşandığını, coğrafi bir hareketlilikle kültürel bir karışımın da doğduğunu dikkate alın. Magazin dünyasının kazandığı boyut bu koşullar altında hiç de tuhaf görünmüyor.'

Ökten, memlekette 'kolay para' alanlarının pek geniş olduğuna, uyuşturucudan yolsuzluğa kadar pekçok faaliyetle birden zenginleşilebildiğine dikkat çekerek, parayı hemen prestije dönüştürmek, gerekli yerlere ulaşmak için eğlence dünyasının kadınlarının en uygun vasıtalar olduğunu savunuyor. 'İddia ediyorum, Seda Sayan'ın sahip olduğu sosyal ve siyasal ilişkiler, benim diyen işadamlarında yoktur. Eğlence dünyasının farklı aktörleri de birbirlerini son derece besleyen unsurlar. Mesela Erol Atar gibi adamlar, Canan Yaka gibi kadınlar piyasaya birilerini sokar, yükseltir. Fatih Ürek ile Semra Özal arasında acayip bir ahbaplık vardır. Mehmet Ağar, Seda Sayan'ın 'ağabeyi'dir...'⁽³⁰⁾

"Kasım 2002 sonlarında çıkan bir habere göre bayramda çalışacakları bir gece için H. Avşar 60 bin dolar, S. Can 45 bin dolar, Seda Sayan ise 40 bin dolar ücret"⁽³¹⁾ talep ettiği "televole dünyası"nda

29 "Seçim öncesi ekranları parselleyen parti liderleri, barajdan önce reytinglere takıldı. Liderler konuşurken izleyicinin büyük bölümü kanal değiştirdi. Liderlerin ortalaması yüzde 14, televole ve dizilerin yüzde 25.00'ti." (Selim Efe Erdem, "Siyasetçiler Duy-masın!", Radikal, 16 Eylül 2002, s.5.)

30 Hakan Gülseven, "Maraba Televole....(2)", Radikal, 2 Aralık 2002, s.4.

31 Hakan Gülseven, "Maraba Televole....(6)", Radikal, 6 Aralık 2002, s.4.

Perihan Savaş'ın ifadesiyle, "Man-ken, sanatçı, şarkıcı olma yolunun lüks araba ve zengin sevgili sahibi olmaktan geçtiğini düşünüyor gençler. Birkaç sevgili değiştirmeniz gerekiyor ki, para kazanabilesiniz, iş alabilesiniz. İşte gençliğe bunlar empoze ediliyor."⁽³²⁾

"İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Edibe Sözen'in, televole programlarının kitleleri uyutma psikolojisiyle yayınlandığını ve özellikle de dar gelirli gençleri olumsuz yönde etkilediğini söyledi"ği⁽³³⁾ gidişatta, toplumun BBG'lerle⁽³⁴⁾ röntgencileştirilirken; "Ortalık, medyanın kullandığı ve bir kenara attığı 'tecavüz posaları'yla dolu. Tıpkı Kaya Çilingiroğlu ile 'Q Kızı Reyhan' gündemi gibi..."⁽³⁵⁾

Şenay Düdek'in, "Gece kulüplerinde boy göstermenin bir raconu var. Marka giyineceksiniz, altınızda son model, pahalı otomobiller

olacak. Anne-babanız ünlü isimler, devleti hortumlayanlar arasında bulunacak ki, siz halktan çalınan paraları rahat harcamak için bol bol bahış dağıtacaksınız. Sesyete gazeteciliği yapan kişiliksizlere ara sıra pahalı armağanlar, yeşil dolar zarfları göndereceksiniz ki, meşhur dergilerde boy boy fotoğraflarınız çıksın, tanınasınız,"⁽³⁶⁾ diye özetlediği "televole dünyası", "TV ekranıyla insanların ilişkisinden her şeyi yapmaları mubah sayılan yarı-tanrılar doğdu. Ama bu yarı-tanrılar, mitolojiye değil 'magazin'e yeni hikâyeler"⁽³⁷⁾ üretiyor..."⁽³⁸⁾

Adnan Akçay'ın yerli yerine oturan tahliliyle, "Televoleler, modern olamadan postmoderne atlayan bir toplumun nevrotik yapısına denk düşer... Tüm belli failleri meçhul yapan bir hukuk anlayışı, tüm hortumcuları serbest bırakan bir adalet sistemi, tüm çeteleriyle gurur duyan bir halk, kendisini an-

cak televole ya da benzerleriyle unutulabilir. Her şeye kıskırtılıp, her yolun mübah kılındığı diyonizyen bir dünyada, her şeyden mahrum edilenler için yoksunluklarını untabilecekleri popüler bir arzu nenesi sunar televoleler. Gerçekler başa çıkılmaz hale geldiyse, düzeltme umudu da kalmadıysa, bol hurili masallar niye makul bir sığınak haline gelmesin ki?"⁽³⁹⁾

I.1-) YABANCILAŞMA, AKIL TUTULMASI, BULANTI, ÇÜRÜME, SIRADANLAŞMA, BUDALALAŞMA, PES-PAYELİK...

"Her şeyi bilmeyi değil, parçalanmışı yeniden bir araya getirmeyi istiyorum."⁽⁴⁰⁾

Bu görünümüyle Türkiye, sanki Jean-Paul Sartre'in "Bulanıtı"sını⁽⁴¹⁾ yaşamaktadır...

32 Perihan Savaş, aktaran: Hakan Gülseven, "Maraba Televole....(5)", Radikal, 5 Aralık 2002, s.4.

33 "Televole Kültürü Suça Yöneltiliyor", Cumhuriyet, 29 Ekim 2002, s.16.

34 İşte "Ben, Biri Bizi Gözetliyor (BBG) programının etkin olarak yapımcılığı görevinde bulundum ve kısa bir süre önce de hem STAR televizyonundan hem de bu programın yapımcılığı görevlerinden ayrıldım. Bazı şeyleri vicdanım kabul etmediği için aşağıdaki yazıyı hazırlamamın, yapmam gereken en doğru şey olduğuna inandım," diyen Bilgehan Öz'ün BBG İzlenesi'nden önemli notlar: "1-) Yarışmacıları seçen ekipte psikologlar bulunmaktadır. Eve kabul edilen yarışmacılardan en az bir kaç tanesinin psikolojisinin bozuk olmasına dikkat edilir. Psikopat yapılı, depresyonda vs. olanlar özellikle eve kabul edilir. (Örnek: 1. Yarışma ERAY, 2. Yarışma EDİ, 3. Yarışma GAYE) 2-) Psikolojisi bozuk olan yarışmacılar sonuna kadar yarışmada tutulurlar, puanlama tümüyle hayalidir. Ratingi arttıracakları için elenmesi istenmeyenler sonuna kadar barajda tutulurlar veya birinci yapılırlar. Kimin derecede olacağı önceden belirlenmiştir. (Örnek: son yarışmada Gaye'nin birinciliğe ortak edilmesi) ([OduKokteyl] Nadide Bir TV Programımız: BBG Gerçeği (Açıklama), Wed, 27 Mar 2002 08:15:34 -0800 (PST), odukokteyl@yahooogroups.com.) Ayrıca bkz: İncilay Cangöz, "Modern Zamanların Mabedi ya da BBG", Fıratta Yaşam, Yıl:3, No:125, 5 Kasım 2001, s.2; İsmet Berkan, "Bir Başka BBG Evi...", Radikal, 1 Aralık 2002, s.3; Vecdi Sayar, "Bir, Bizi Gözetliyor", Cumhuriyet, 27 Aralık 2003, s.15; Deniz Kavukçuoğlu, "Beynimi Boşaltmak İstiyorum...", Cumhuriyet, 5 Ocak 2003, s.17; "Reyting Kaygısı Şiddeti Akıyor", Cumhuriyet, 10 Ocak 2003, s.7.

35 Hakan Gülseven, "Maraba Televole....(4)", Radikal, 4 Aralık 2002, s.4.

36 Şenay Düdek, aktaran: Hakan Gülseven, "Maraba Televole....(4)", Radikal, 4 Aralık 2002, s.4.

37 Bkz: Serkan Paydak, "Asmalı Konak: Bir Televizyon Dizisinin Değiştirdiği Yaşamlar", 11:27 Haber ve Yorum Gazetesi, No:2, 27 Ekim-10 Kasım 2002, s.29; Erol Katırcıoğlu, "Medyada Rekabet ve Televolecilik", Radikal, 19 Ekim 2002, s.11; Gamze Akdemir, "Postmodern Ağalar Dönemi", Cumhuriyet, 6 Aralık 2002, s.9; "Medya ve Kadın", Özgür Düşün Dergisi, Yıl:1, No:6, Ekim 2002, s.29-31; Cihat Arınç, "Medyada Bedenlerin İkonlaştırılması", Umrın, No:94, Haziran 2002, s.69-81; Ayla Çemberli, "Reklam Arası Kadın", Eski Dergisi, No:5, Mart 2002, s.37; Shut Jhally, "Kıyametin Sınırlarında Reklamcılık", Birikim Dergisi, No:159, Temmuz 2002, s.77-86; A. Ergur, "Türkiye'de Kitle İletişimi Oligopolü ve 'Çok Sesli Medya'nın Olanaksızlığı", İnsan Toplum Bilim (IV. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri-1995), Derleyen: Kuvvet Lordoğlu, Kavram Yay., 1996, s.371-388.

38 Hakan Gülseven, "Maraba Televole....(6)", Radikal, 6 Aralık 2002, s.4.

39 Adnan Akçay, aktaran: Hakan Gülseven, "Maraba Televole....(7)", Radikal, 7 Aralık 2002, s.4.

40 Elias Canetti.

41 "Öyleyse şu son haftalar içinde bir değişiklik ortaya çıktı. Ama nerede? Hiçbir şeye bağlanılamayan soyut bir değişme bu. Değişen ben miyim? Ben değilsem, şu oda, şu kent, şu doğa; seçmek gerek. Değişen benim sanıyorum. En kolay çözüm yolu bu.

Ya da Erdal Atabek'in işaret ettiği üzere, gerçeğine yabancılaş(tırıl)mış "Kitleler aldanmak istiyor. Aldanmak, insanlar için gereksinme olmuş. Kimileri bu dünya ile, kimileri öbür dünya ile aldanmak istiyor. Çünkü, 'gerçeklerle karşı karşıya gelmek kolay değildir'. Bireyleri bu olgunluğa erişememiş bir toplumun çok büyük eksikleri vardır ve olacaktır. Ama neden böyle? Böyle, çünkü gerçekle karşılaşabilmek, sorumluluk alma gücü; yüksek bir özgüven; kendine değer vermeyi; yüksek bir irade; hayata müdahale edebilme gücü; kaygı ve korkuyu yenebilme başarısını; çalışmayı, çok çalışmayı göze alabilmeyi ister... Bunları elde edememiş bireyler ise 'aldanmayı ister'..."⁽⁴²⁾ "Toplumsal maymunlaşmamızdan" söz eden Mine Kırıkkanat ekliyor: "Dini, nükleeri, kimyasalı ve siyasalıyla insan dediğimiz canlı türü, yeryüzünün bir maymunlar cehennemine dönüşmesi için elinden geleni ardına koymuyor. Tabii Türkiye de maymunlar cehenneminin bir köşesi olacak. Ancak, durumu biraz farklı, geleceği biraz daha yakın, çünkü Türkiye APTAL maymunlar cehennemi olmaya aday; dönüşümünün üçte ikisini başardı, aptallık ve cehennem tamam, iş maymunlaşmaya kaldı..."⁽⁴³⁾

"Toplumsal maymunlaşma"dan, "akıl tutulması"ndan ve "pespaye-

lik"ten duçar "Kasaba kurnazlığı, din istismarcılığı, ezik insan goygoyculuğu, bir koyup beş almalar, bul maçıyı al parayı yöntemleri, bankaları 'hüüüp' diye içe çekmeler, çağını yaşamaya çalışan insanları ezmiş un ufak etmiştir..."⁽⁴⁴⁾

"Kısaca ötekileri düşündüğü için 'dayak' yiyen bir toplum, artık ötekini anlamsız bulmayı ve kendisini önemsemeyi ilke edinecektir... Dayak yemiş ve 'baba' tarafından haddi bildirilen toplum, kendi içindeki farklılıkları, özellikleri kolayca keşfedecek, bu özellikler doğrultusunda bir hayat yaşamaya başlayacaktır..."⁽⁴⁵⁾

Bu hayat budalalaştıran bir sıradanlaştırmadır... "Bir yazısında Zülfü Livaneli, 'Türkiye bir orta zekâlılar cennetidir,' demişti... Orta zekâlılık, başka bir deyişle normalite (olağanlık) başka bir sözcüğü de çağırıştırır: Sıradanlık. Sıradan olmak, normal ve orta düzey zekâyâ uygun düştü..."

Dünya'da ve Türkiye'de de yaşamı belirleyenler sıradanlar, normaller ve orta zekâlılardır... 'Hilmi Yavuz'a göre, basit beğeniler, sıradanlık ve vasatlık bağlamında sadece Türk toplumu değil, dünyada hızla ve çok ciddi bir biçimde budalalaşılıyor.'⁽⁴⁶⁾

Hilmi Yavuz'un yaklaşımı daha da ilginçtir; 'Budalalığın Keşfi'⁽⁴⁷⁾ başlıklı kitabının yayımlanması nedeniyle kendisiyle yapılan

söyleşide, bu durumu 'budalalık' olarak nitelendirip; 'Sıradanlığın ve yerleşik bir takım düşüncelerin, sanki hayatımıza anlam katan, yön veren ve hayatımızı düzenleyen ilkelermiş gibi kabullenilmesine budalalık,' denilebileceğini belirtiyor.

Bu, bir bakıma, baştan beri anlatılan normalin, orta zekâlılığın da başarısıdır. 'Beğenilerin kitsch'leşmesine, düşüncelerin sıradanlaşmasına, bayağılaşmasına, hayatı genel olarak algılayışına, kavrayışlara budalalığın hâkim olmasına karşı bir başkaldırı olması' gerekirken, tam tersi Türkiye toplumu da, hatta Chomsky'e göre, 'Amerikalılar (da) budaladır' ve elbette bütün dünya budalalaşıyor..."⁽⁴⁸⁾

Hayır bunlar, ya da bu durum; "mutlak", "kaçınılmaz" ve "yasa" falan değil... Bu ve bunlar aşılmasız değildir... Çünkü toplumda, doğada, tarihte determinizm özgür iradenin etkin olduğu ölçüde, yürürlüktedir. Gelecek verili değildir; gerçekte olabilecek olasılıklardan sadece bir tanesidir...

II-) FAŞİZM SIRADANLAŞIRKEN...

"Görünmeyen uyum görünenden daha güçlüdür."⁽⁴⁹⁾

Türkiye'de aşırı sağcılığın yoğunlaş(tırıl)ması temelinde faşizm

En tatsız da bu. Ansızın ortaya çıkan bu dönüşümlere uğramış olduğumu kabul etmek zorundayım. Sık sık düşünen bir kimse olmadığım için, ben farkında olmadan, içimde bir yığın ufak başkalaşım birikir, sonra da günün birinde gerçek bir devrim ortaya çıkar. Hayatıma tutarsız, çelişik bir görünüş veren de budur." (Jean-Paul Sartre, Bulantı, Çev: Selahattin Hilav, Can Yay., 2000.)

42 Erdal Atabek, "İnsan Aldanmak İsteyebilir mi?..", Cumhuriyet, 7 Ekim 2002, s.4.

43 Mine Kırıkkanat, "Gasp ve Komünizm", Radikal, 3 Temmuz 2002, s.7.

44 Üstün Akmen, "Küçük Burjuvazinin 'Beyaz Türkler' Yorumu", Eski Dergisi, No:13, Kasım 2002, s.24.

45 Cumhur Aslan, "Dizi Patlaması: Kültür ve Sanat", Agora Dergisi, No:29, Ocak-Şubat 2003, s.22.

46 Hilmi Yavuz'la Söyleşi, Milliyet Kültür/Sanat Eki, 26 Eylül 2002.

47 Hilmi Yavuz, Budalalığın Keşfi, Can Yay., 2002.

48 Kemal Gündüzalp, "Sıradanlaşma, 'Budalalaşma' ve Ötesi", Eski Dergisi, No:14, Aralık 2002, s.5-7.

49 Heraklitos.

sıradanlaşırken altını çizerek özenle vurgulayalım:⁽⁵⁰⁾ “Faşizm, Alman öykücüsü Ingeborg Bachmann’ın zamanında bizde de çok anılan bir sözü hatırlatarak söyleyeyim, iki insan arasında başlayan, bir bakışla kendisini ele veren bir şey. Çünkü, faşizm güçle, yani iktidarla olan ilişki. Gücü, gücümüzü, sevmek demek faşizm. Gücün korumacılığına, ezici yanına vurulmak demek. Kısacası bir iktidar sorunu. Ama günlük hayatımızı, günlük ilişkilerimizi sarıp sarmalayan, en küçük davranışlarımızın ortaya çıkardığı iktidar bu.

İkincisi, faşizm kötülükle ilgili bir şey...

Üçüncüsü, faşizm sıradanlık demek. Bir başka Alman asıllı düşünürün, Hannah Arendt’in bu konuyla uğraşan herkesin bilincine kazınmış bir sözüyle söylemek gerekirse faşizm, kötünün sıradanlaşması, eski önemini yitirmesi demek. Kötülük başlangıçta korkutucudur. Ama sıradanlaştığında, ucuzladığında eski niteliğini yitirir.

Tıpkı bir hastalık gibi bulaşmaya başlar. Bu aslında her şeyin ucuzlamasıdır. Sıradanın, hayatın içinde belirleyici olmaya başlamasıdır. Popülizmin egemenleşmesidir...⁽⁵¹⁾

Faşizm iletişim ile siyasetin bulunduğu ve siyasetin reklam gibi yapıldığı noktadır.⁽⁵²⁾ Son derece maço bir ideoloji olan faşizm siyasetin bittiği yerde vardır. Örneğin “milletin tek yürek olması durumu” gibi... Böyle durumlar siyasetin bittiği⁽⁵³⁾ anlara özgüdür..⁽⁵⁴⁾

Diğer bir deyişle, “Bir toplumun, siyasal alanı nihilizmle karşılamasının sonucu faşizmdir. Tarih bu oluşumun somut örnekleriyle yüklü. Ama daha da ilginç olan, faşizmin bir ülkeye nasıl sokulduğudur. Bunun da bilinen iki yolu var. İlki, toplumun marjinal siyasetleri üretmesi ve onlara siyasal alanda belli bir ağırlık kazandırması. Marjinal grupların siyasallaşması da ima popülizmle sağlanır. Popülizm, bizde yanlış biçimde, tersine anlamlar yüklenmiş ve olumlanmıştır,

siyasal literatürde ise sağ siyasetleri temsil eder. Popülizm asla kendisi olarak siyasallaşmaz. Çünkü, o bir ideoloji değil, metottur. Ona bu niteliği kazandıran ideoloji milliyetçiliktir. Faşizm bu iki olguya tutunarak ortaya çıkar. (...)

Son zamanlarda hayatın her noktasına karışmış açık ve gizli milliyetçilik, bu ideolojinin artık bütün koşulları ve kapsamıyla Türkiye’nin tek ideolojisi haline geldiğini gösteriyor. Türkiye’nin farklılaşmaları, ayrışmaları engelleyen ‘korporatist’ modeli, milliyetçiliğin daha da güçlü bir ideolojik üstyapı haline gelmesine yol açıyor...

Faşizmin temellenmesinde ikinci yol, kamu otoritesinin sonsuzca güçlendirilmesidir.

Bu, kendisini, Türkiye’de gece gündüz aranan ‘istikrar’ özlemiyle dışa vurur. O istikrarı temin edeceğini söyleyen ve kendisini popülist, milliyetçi bir söylemle bütünleştiren siyasal aktör gereken bazarı yakalar ve iktidara gelir.”⁽⁵⁵⁾

50 Bkz: Işık Kutlu, “Ulrike ve Faşizmin Sıradanlaşması”, Atılım Gazetesi, Yıl:1, No: 2002 10 (10), 30 Kasım 2002, s.10; Tanıl Bora, “Cem Uzan ve Neo-Faşizmin Yeni Yüzü: Şirket Konserlerinden Partiye”, Birikim Dergisi, No:162, Ekim 2002, s.53-61; Hilal Onur, “Avrupa’da, Özellikle Almanya’da Milliyetçi ve Irkçı Hareketlerin Yükselişi”, Mürekkep Dergisi, No:21, 2002, s.156-165; Dominique Vidal, “Irkçı Bir Cadı Avı: Antisemitizm”, Le Monde Diplomatique-Türkiye, No:9, 15 Aralık 2002-15 Ocak 2003, s.41-44; “Berlusconi Mussolini’nin İzinde”, Yeniden Özgür Gündem, 21 Aralık 2002, s.7; Ayşe Hür, “Milliyetçi Hassasiyetler ve Irredentizm Tehlikesi”, Radikal İki, 3 Kasım 2002, s.6; Mine Kırkkanat, “İktidarsız İhtiras”, Radikal, 24 Temmuz 2002, s.7; Emre Arslan, “Faşizmin Siyaseti: MHP’nin İktidar Bloğu Karşısında Değişen Strateji ve Konumları”, Praksis Dergisi, No:5, Kış 2002, s.299-322; Merdan Yanardağ, “MHP’nin Kimlik Bunalım”, Yeniden Özgür Gündem, 22 Kasım 2002, s.2; Ümit Sezgin, “Kuşku ve Korkunun Gölgesinde MHP”, ...VS Dergisi, No:5, Nisan-Mayıs 2002, s.78; “MHP’de ‘İdeolojik Eksiklik’ Tartışması”, Yeniden Özgür Gündem, 25 Kasım 2002, s.7; Ali Dehri, “Türk Faşizminin Değişmeyen Hedefi ve ‘Değişen’ MHP’nin Taktik Atağı”, İşçi Mücadelesi, No:1/3, Temmuz Ağustos 2002, s.9-17.

51 Hasan Bülent Kahraman, “Hepimiz Faşizm Cahiliyiz”, Radikal, 26 Eylül 2002, s.23.

52 “Reklamcıların şahı Ali Taran yıllardır popüler dilin başyazarlarından biri olarak, ‘Meşhur edilemeyecek ürün yoktur. Fındığı herkes biliyor, o yüzden meşhur edilemez’ denilemez ki’ diyor, nadir söyleşilerinden birinde. Kendi imgesini, burnundan kıl aldırmanın gizemli dâhi olarak Cem Uzan’ın partisinin adından logosuna, konuşmalarından giyeceklerine, miting düzenlemesinden çıkacak ‘sanatçı’lara kadar belirleyen de Ali Taran Creative Workshop. Daha önce Aganigi’li fındık, Ali Desidero’lu tıraş bıçağı, Banu Alkan’lı İxir, ‘Çok oluyoruz’ sloganlı Mavi Jeans, Fatih Terim’li Telsim, Mazhar şapkalı BP kampanyalarıyla zaferden zafer köşmüş, ele aldığı bütün ürünlerin satışını büyük oranda artırmış bir reklam ustası.” (Yıldırım Türker, “Bu Gençlere Dikkat!”, Radikal, 7 Ekim 2002, s.4.)

53 “Nazilerin, varoşlardaki eğitimsiz-kültürsüz yığınlarda ‘Bir de bunları deneyelim’ sloganı, büyük yankı buluyordu. Çünkü ‘bunlar’, onlara istedikleri her şeyi verecekti ya da sınırsız ve soyut vaatlerden insanlar bunu anlıyordu...” (Vural Ülkü, “Almanya’da 1932 Seçimleri...”, Cumhuriyet, 11 Eylül 2002, s.2.)

54 Ayşe Kadioğlu, “Faşizm Geliyor (mu?)”, Radikal İki, 1 Ekim 2002, s.5.

55 Hasan Bülent Kahraman, “Faşizme Dur Demek...”, Radikal, 4 Ocak 2002, s.7.

Faşizmin sıradanlaşmasına ivme katan diğer dört etmenden biri Osmanlı'dan günümüze uzanıp gelen "asker-millet" ve "kapıkulu" söylencelerinin⁽⁵⁶⁾ gündelik hayatımızdaki tesirleri... Ya da bir diğer deyişle şudur: "Orta Asya bozkırlarından, Anadolu'ya uzun yürüyüşlerine ve bu toprakları yurtlaştırma çabalarına, kısmi-durağan dönemler dışında hani neredeyse tüm tarihinde hep bir var kalma mücadelesi içinde olmuş Türk halkı, tabiatla ve çevreyi kuşatmış çok sayıda düşmanla baş edebilmek, dirlik düzenlik kavgasını kazanabilmek için olanca dikkatini savaşçılık ve 'töre' üzerine yoğunlaştırmış. Erkeksi savaş ve disiplin teknikleri, Türklerin zihinlerini savaşçı kılmakla kalmamış, bedenlerinin eğitiminde ve insan ilişkilerini biçimlendirmede de ana rolü oynamış hep..."⁽⁵⁷⁾

İkincisi de, Türkiye'de "geleneksel siyasetin iflasi"dır... "Siyaset, kendisini temizleyemeyecek kadar kirlendi; kirlletildi. Aşırı sağın yükselmesinin temelinde, yine, yıllardır uygulanan ekonomi politikalarının yarattığı sonuçlar yatıyor. Aşırı sağın asıl besini, ağırlaşan ekonomik koşulların

yarattığı işsizlik ve yoksullaşmadır. İşsizlik ve yoksullaşma, uygun deyimiyse, kitleselleşti. Milyonlarca insan işsizdir. İşsiz insan kendisini toplumsal yaşamdan uzak sayar; dışlanmışlık duygusu taşır. Akıl dışılık kural olur. Şarlatan siyasetçi bunu sömürür; bir umacı yaratır ve saldırır. İşsiz, her türlü tepkisinin de aşırı, duygusal ya da akıl dışı olması doğaldır. Doğal olmayan, işsizden olağan davranış beklemektir. Aynı durum yoksulluk için de geçerlidir. Açlık sınırının altında bir gelir düzeyiyle yaşamak zorunda bırakılan halkın toplam içindeki payının, en az yüzde 10'lara ulaştığını bilimsel araştırmalar kanıtıyor. Bu oranın çok daha yüksek olduğuna ilişkin görüşler de var. Ancak yüzde 10 bile çok korkutucu sayılmalı; bunun anlamı, 2000'li yılların başında Türkiye'de 7 milyon insanın her gün aç yatıyor olmasıdır..."⁽⁵⁸⁾

II.1-) EKONOMİK KÖTÜRÜMLEŞME

"Eşitliğin olmadığı yerde haksızlık baş kaldırır."⁽⁵⁹⁾

Faşizmin sıradanlaşmasına ivme katan üçüncü etmen krizle⁽⁶⁰⁾ kötürümleşen ekonomi ve gündelik hayatın dinamikleridir...

"DİE'nin yoksulluk araştırmasına göre, Türkiye'de hane halkının yüzde 11'i oldukça yoksul, bunu izleyen yüzde 20 alt düzeyde yoksul, yüzde 12 ise üst düzeyde yoksul sınıfındadır... Hane halklarının toplam olarak yüzde 43'ünün yoksul olduğu Türkiye'de, bu yoksul hane halklarına ek olarak yüzde 12 hane halkı da yeterince beslenemeyenler grubuna giriyor..."⁽⁶¹⁾

"Bülent Tanla'nın yaptığı araştırmaya göre, halkın yüzde 85'inin yoksulluk sınırı ve altında yaşadığı Türkiye'de, nüfusun yüzde 38'i de günde 1.5 doların altındaki bir gelirle geçiniyor..."⁽⁶²⁾

"Yoksullar milli gelirin sadece 5.8'ine sahip olurken, en zenginler yüzde 47.7'sine el koyuyorlar. DİE verilerine göre nüfusun yüzde 60'ı ise temel tüketimi dahi karşılayamayacak düzeyde. En fakir yüzde 20 ile en zengin yüzde 20 arasındaki fark ise 8.2 katı geçiyor.

Son gelir dağılımı araştırmasına göre, yüzde 20'lik dilimler

56 Murat Belge, "Asker-millet (2), Radikal, 29 Aralık 2002, s.9. Ayrıca bkz: Cengiz Güleç, "Otorite Benim Neyime?", Radikal İki, 10 Mart 2002, s.4.

57 Erol Göka, "Türklerin Savaşçı Zihni", Radikal İki, 5 Ocak 2003, s.6.

58 Yakup Kepenek, "Semiren Faşizm", Cumhuriyet, 14 Ekim 2002, s.13.

59 Gustave Le Bon.

60 Bkz: Ali Kantur, "Küreselleşme ve Türkiye'de Kriz", Doğu Batı Dergisi, Yıl:5, No:18, Şubat-Mart-Nisan 2002, s.291-304; Cemil Ertem, "Mali Sermayenin Yeniden Yapılanması ve Türkiye Örneği", Murekkep Dergisi, No:21, 2002, s.121-137; "Türkiye'de Çocuk İşçiliği Çığ Gibi Büyüyor", Evrensel, 3 Ocak 2003, s.7; "Nasıl Yoksullaştırıldı?", Direniş, Yıl:3, No:27, Aralık 2002, s.4-5; "Türkiye'de İşgücü Çok Ucuz", Evrensel, 9 Aralık 2002, s.6; "Memlekettten Yoksulluk Manzaraları", Yeniden Özgür Gündem, 2 Aralık 2002, s.9; "Alım Gücü Düşüyor", Yeniden Özgür Gündem, 22 Kasım 2002, s.8; "Borç Türkiye'nin Kamçısıdır", Yeniden Özgür Gündem, 12 Aralık 2002, s.8; Mustafa Sönmez, "Bu Büyüme, Yoksullaştıran Büyüme", Evrensel, 13 Aralık 2002, s.5; "Yoksulluk Sınırı 1.2 Milyar Lira", Radikal, 7 Aralık 2002, s.13; Metin Yalçın, "Bir Halk Dilencileşiyor!", Radikal İki, 8 Aralık 2002, s.6; H. Tutum, "Kapitalizmin Bataklığı Banka Sistemi", Barikat Dergisi, No:7, Kasım 2002, s.32-40; Güngör Uras, "İç Borç Stokunu Küçültmedik, Büyüttük", Milliyet, 31 Aralık 2002, s.7; İzzettin Önder, "2003 Yılı Geçici Bütçesi Üzerine", Sol Dergisi, No:195, Ocak 2003, s.32-34; Ergin Yıldızoğlu, "Anamorfoz", Cumhuriyet, 30 Aralık 2002, s.13; "Sosyal Patlama Riski Artıyor", Cumhuriyet, 8 Mart 2002, s.3; "IMF'nin Tek Başarı Öyküsü Türkiye", Radikal, 5 Aralık 2002, s.13.

61 Güngör Uras, "Halkın Yüzde 43'ü Yoksul, Yüzde 12'si Beslenemiyor", Milliyet, 2 Aralık 2002, s.7.

62 "Yurttaşın Derin Yoksulluğu", Cumhuriyet, 7 Ocak 2003, s.6.

halinde, Türkiye milli gelirinin yüzde 5.8'ini en fakir yüzde 20'lik 1. grup, yüzde 10.2'sini 2. grup, yüzde 14.8'ini 3. grup, yüzde 21.6'sını 4. grup, yüzde 47.7'sini ise en zengin 5. grup alıyor..."⁽⁶³⁾

"Türkiye'de nüfusun en zengin yüzde 1'i ile en yoksul yüzde 1'i arasındaki fark 237 kattır..."⁽⁶⁴⁾

"2001 yılında milli gelir, 148 milyar dolara düşmüştü. Bunu nüfusa bölünce, kişi başı milli gelir 2 bin 160 dolar olduğu ortaya

köylünün aylık geliri 69 milyon; tütün eken köylünün aylık geliri 50 milyon; süt üreticisinin aylık geliri 375 milyon liradır..."⁽⁶⁶⁾

"Türkiye'de çalışabilir durumda olan 24 milyon kişinin 2.3 milyonunun yapacak bir işi yok. İşsizlerin oranı 2001 yılında yüzde 8.5 iken, 2002'de yüzde 9.9'a yükseldi. Toplam işsizler içinde eğitilmiş genç işsizlerin oranı ise 2002 yılında yüzde 31'e ulaştı. İşsizlerin yarısına yakını daha önce bir işi olup

"Türkiye genelinde yüzde 10.0 dolayında olan açık işsizlik kentlerde yüzde 14.0'e, tüm bir yıl düzenli, sürekli iş bulamayanlarla birlikte, işsizlik oranı yüzde 20.0'ye yükseliyor..."⁽⁶⁹⁾

"Türkiye Amerika'ya ciddi borçlu: 2001 sonu itibarıyla 100 milyar dolarlık iç, 115 milyar dolarlık dış borç. Yüzde 60'ı aşmaması gereken Kamu Borcu/GSYİH oranı yüzde 143'e vurmuş durumda..."⁽⁷⁰⁾

GÜNLÜK TÜKETİM HARCAMALARI YÜZDE 6.7 AZALDI (Çizelge-2)

ÜRÜN KATEGORİLERİ	KASIM 2001-EKİM 2002 (MİLYON \$)	YÜZDE DEĞİŞİM
TOPLAM GIDA	3.457.1	-5.3
TEMEL GIDA	669.6	0.8
ET-İŞLENMİŞ ET	603.4	-10.7
YAĞLAR	310.5	6.5
ŞEKERLEME GRUBU	322.1	-9.8
SÜT ÜRÜNLERİ	662.1	-9.7
ALKOLLÜ İÇECEKLER	58.1	11.7
ALKOLSÜZ İÇECEKLER	382.3	-17.4
DİĞER AÇIK GIDA ÜRÜNLERİ	448.9	12.7
TOPLAM TEMİZLİK	319.7	-16.2
ÇAMAŞIR-BULAŞIK ÜRÜNLERİ	250.0	-15.4
DİĞER TEMİZLEME ÜRÜNLERİ	69.6	-19.0
TOPLAM KİŞİSEL BAKIM	414.9	-9.4
KAĞIT ÜRÜNLERİ	182.7	-9.5
SAÇ BAKIM ÜRÜNLERİ	88.7	-11.7
VÜCUT BAKIM ÜRÜNLERİ	143.5	-7.6
DİĞER ÜRÜNLER	16.3	-24.3
TOPLAM GÜNLÜK TÜKETİM ÜRÜNLERİ	4.208.0	-6.7

çıkıyordu. Bu rakam uluslararası karşılaştırmalarda çok düşük bir rakamdır..."⁽⁶⁵⁾

"100 dönümlük buğday eken köylünün aylık geliri 245 milyon; 50 dönümlük şeker pancarı eken

da işsiz kalanlar oluşturuyor..."⁽⁶⁷⁾

"2001-2002 yıllarında işsizlerin sayısı 2 milyon 373 bine çıktı. DİE'nin 2002 yılı verilerine göre Türkiye'de resmi işsizlik oranı yüzde 9.9'a yükseldi..."⁽⁶⁸⁾

"Türkiye'de çocukların yüzde 20'si olması gereken kilo ve boyda değil... Yüzde 35'i yetersiz besleniyor... Yüzde 30-40'ında vitamin ve kalsiyum noksanlığı mevcut..."⁽⁷¹⁾

63 "Milli Gelir Zenginin Cebinde", Evrensel, 7 Ocak 2003, s.5.

64 Onur Hamzaoglu, "Sosyalizm ve Sağlık Sempozyumu", Sol Dergisi, No:194, Aralık 2002, s.4.

65 Güngör Uras, "Satın Alma Gücü Paritesiyle Kişi Başı Milli Gelirimiz 6 Bin Dolar", Milliyet, 23 Aralık 2002, s.7.

66 "Toplumsal Devrim Günceldir", Mücadele Birliği Dergisi, No:21, 27 Kasım - 11 Aralık 2002, s.8.

67 Güngör Uras, "Eğitilmiş İşsizler Çığ Gibi Büyüyor: İşsizlerin Üçte Biri Lise ve Üniversite Mezunu", Milliyet, 16 Aralık 2002, s.7.

68 "İşsizler Ordusuna 1 Milyon Kişi Eklendi", Radikal, 9 Ocak 2003, s.16.

69 Öztin Akgüç, "İşsizlik ve Sabit Sermaye Yatırımları", Cumhuriyet, 5 Ocak 2003, s.13.

70 Baskın Oran, "Irak'ta Vakit Zaman Gelirken", Radikal, 27 Aralık 2002, s.8.

“Türkiye’de her yıl 50 bin kişi eksik beslenmeden verem hastalığına yakalanıyor...”⁽⁷²⁾

“Yaşanan krizle⁽⁷³⁾ kişi başı harcamada yüzde 6.8 azaldı. Krizde en fazla yüzde 16.2 ile temizlik, yüzde 9.4 ile kişisel bakım, yüzde 5.3 ile gıda harcamaları kısıldı. Daha ucuz olan açık gıda ürünlerinin satışı ise yüzde 12.7 arttı...”⁽⁷⁴⁾ (Çizelge-2)

Toparlarsak: “BM Kalkınma Programı UNDP’in yıllık raporuna göre Türkiye, ‘Orta gelişmişlik düzeyi’ grubu içinde yer alıyor. 2001 yılında 82’nci olan Türkiye, 2002’de üç sıra birden gerileyerek, 85’inciliğe düştü. Türkiye, orta gelişmişlik düzeyi içindeki 84 ülke arasında 32’nci sırada yer aldı.

2000 yılı itibarıyla ortalama yaşam süresi 69.8 yıl. 15 yaş ve üstü yetişkinlerde okuma yazma oranı yüzde 85.1, 15-24 yaşları arasında okuma yazma oranı 96.5 oldu. 40 yaşına kadar ölüm ihtimali yüzde 9.6. Okur yazar olmayan nüfus yüzde 14.9. Sağlıklı içme suyuna ulaşamayanlar yüzde 17. Beş yaşın altında yeterli beslene-

meyenlerin oranı yüzde 8. Türkiye bu rakamlarla tüm AB ülkelerinin çok altında bir performans çiziyor.

Kamu harcamalarının yüzde 2.2’si eğitime, yüzde 3.3’ü sağlığa, yüzde 4.9’u askeri harcamalara ve yüzde 10.6’sı ise borç ödemelerine ayrılıyor. Türkiye, GSMH’nin yüzde 2.2’siyle, Birleşik Arap Emirlikleri ve Ermenistan’dan sonra eğitime en az pay ayıran ülke. Askeri harcamalarla, Suudi Arabistan, Ürdün, Suriye, Yemen ve Umman’ın arkasından altıncı sırada.

Kadının toplumsal konumu ve gelişmişliği endeksine göre de Türkiye 71’inci sırada yer alıyor. Kadının, Türkiye’deki eğitim ve ekonomik olanaklardan erkeklerle eşit olarak yararlanamadığı ifade edilen rapora göre, kadınların 14.6’sı ise okumayazma bilmiyor. Kadınlar Türkiye’de aynı işi yapan erkeğin yüzde 46’sı kadar ücret alıyor. Bu düzey, gelişmiş ülkelerin hiçbirinde yok. 2000’de Türk kadınının yüzde 72’si tarlada çalışıyordu. BM üyeleri içinde bu yükseklikte bir oran yok...”⁽⁷⁵⁾

II.2-) GÖÇ!

“Dikenleri kopardığın yerleri bir bahar filan sanırsan Kürdistan’da ve Muş-Tatvan yolunda bir yer kanar.”⁽⁷⁶⁾

Ve nihayet faşizmin sıradanlaşmasına ivme katan dördüncü etmen ise “olağanüstü göç”tür...”⁽⁷⁷⁾

“Göç Edenler Sosyal Yardım- laşma ve Kültür Derneği’nin (Göç-Der) hazırladığı ‘Zorunlu Göç Raporu’na göre, 1970-1980 arasında yüzde 2.5, 1981-1990 arasında yüzde 21.8, 1991-2000 arasında yüzde 75.7 oranında göç oldu...”⁽⁷⁸⁾

Diyarbakır Tabip Odası Yönetim Kurulu Üyesi Erhan Özel’in verilerine göre, “Son 15 yılda yaşanan şiddet ortamı nedeniyle, Kürt illerinde zorunlu göçler yaşanmıştır. OHAL Bölge Valiliği’nin 1997 yılı verilerine göre; toplam 3428 yerleşim yerinin boşaltılması sonucu bölgede 450 bin kişi göç etmiş. Ancak bazı resmi ağızlar dışında

72 “Her Yıl 50 Bin Kişi Verem Oluyor”, Evrensel, 9 Ocak 2003, s.3.

73 “Ekonomik krizlerin faturası yoksullara çıkartılıyor. Bir örnek olarak; Ankara Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü’ne, çocuklarına, yaşlılarına, özürülerin bakamadıkları gerekçesiyle korunma altına alınmaları için yapılan başvurularda, geçmiş yıllara oranla iki kat artış oldu. 2000 yılı korunmaya muhtaç çocuk başvurusu Ankara genelinde 137 aile, 2001 yılında 159 aile iken bu sayı 2002 yılı Kasım ayı itibarıyla 280 aileye ulaştı. Yani sıra sokağa terk edilen bebek ve sokak çocuklarının sayısındaki geometrik artış dikkat çekici. 2000 yılı kurum bakımı talep edilen yaşlı sayısı 273 ile sınırlı kalmışken, bu sayı 2001 yılı sonu 312’ye, 2002 ilk altı ayında 280 yaşlıya ulaştı. Ayrıca sokağa terk etme mevsiminin kış ayları olması göz önüne alındığında göstergelere yansiyacak rakamlar ürkütücü. Yine 2000 yılı korunmaya muhtaç özürü başvurusu 92, 2001 yılı 97 iken, 2002 yılı yalnızca ilk altı ayında 146 özürü için yapıldı. Nakdi yardım müracaatları ise kaynak yetersizliği gerekçesiyle cevaplanamaz hale geldi...” (Emine Koç, “Tükenişin Resmini Çizebilir misin?”, Radikal İki, 12 Aralık 2002, s.6.) “İstanbul’da ekonomik krizden önce haftada ortalama 30-40 boşanma davası açılırken bu sayı 150’leri bulmaya başladı. Adalet Bakanlığı’nın istatistiklerine göre en çok Marmara ve Ege’de boşanma davasına bakıldı...” (Gül Sülün, “Evlilik ‘Kriz’le Yürümüyor”, Cumhuriyet, 20 Ağustos 2002, s.20.) “Son iki yılda hiper ve süpermarket sayıları yüzde 44 artarken bakkallar yüzde 6 azaldı... Türkiye’de son 5 yılda yaklaşık 10 bin 246 bakkal kapandı. Bu sayının 2003 yılında 28 bine ulaşması bekleniyor. 1997 yılında 158 bin olan bakkal sayısının 2003’te 130 bine ineceği tahmin ediliyor...” (“Bakkallardan Hüznü Veda”, Cumhuriyet, 28 Eylül 2002, s.13.)

74 Ayfer Yıldız, “Vatandaş Kendi Paketini Açtı...”, Milliyet, 31 Aralık 2002, s.7.

75 “İnsaniyetten Üç Adım Geri”, Radikal, 25 Temmuz 2002, s.4.

76 Turgut Uyar.

77 “OHAL Valiliği’nin İnternet sitesindeki verilere göre 13 yıllık süre içinde terör, 23 bin 279’u ‘terörist’, 5 bin 18’i güvenlik görevlisi, 4 bin 440’ı yurttaş olmak üzere toplam 33 bin 44 cana mal oldu.” (“Terör 33 Bin İnsanı Aldı”, Cumhuriyet, 19 Temmuz 2000, s.4.)

78 “Göçün Faturası Ağır”, Radikal, 13 Nisan 2002, s.7.

kitle örgütlerinin verilerine göre; 1985-1995 yılları arasında yaşanan savaş nedeniyle 4.5 milyon insan zorunlu göç etmiş ve 4 bine yakın köy boşaltılmıştır...⁽⁷⁹⁾

“Mağdur”u “öteki”leştiren vurdumduymazlık ile büyük ulus şovenizmi arasındaki rezonansı diri tutan olağanüstü göçmenlerinin, (faşizmin sıradanlaştırılması değir-

menine su taşımaması için) tek sınıf, ortak mücadele hedefiyle örgütlenmesi gerekiyor.⁽⁸⁶⁾

Göç veren illerin yüzde 98.8'i doğu ve güneydoğu illeri.
Göçün yüzde 18.3'ü il, ilçe merkezlerinden, yüzde 81.7'si köy-mezra yerleşim alanlarından dışarıya doğru.
1970-1980 arasında yüzde 2.5, 1981-1990 arasında yüzde 21.8, 1991-2000 arasında yüzde 75.7 oranında göç oldu.
Güvenlik güçleri ve OHAL uygulamaları yüzde 83.7 ile temel göç nedenlerinden, koruculuk dayatması ve yayla yasağı ise diğer öncelikli etkenler arasında.
Göç ardından metropollerdeki gettolarda yaşayan aileler en çok Kürtçeyi kullanıyor. Yüzde 66.5'i Türkçe-Kürtçe, yüzde 25'i sadece Kürtçe biliyor.
Okuma-yazma bilmeyenlerin oranı 42.3, ortaokul ve üstü mezunlarının oranı yüzde 11.3.
Diyarbakır'da ⁽⁸⁰⁾ çocukların yüzde 33.9'u, Batman'da 77.8'i, İstanbul'da 40.7'si, Van'da 56.2'si, İzmir'de 34.2'si, Mersin'de 50.3'ü okula gitmiyor.
Çocukların yüzde 75'i parasızlık, 6.7'si çalışma, 5.4'ü yakınlarda okul olmaması, 3.6'sı kız çocuğu olma, 1.2'si dini, 3.2'si dil-kültür uyumsuzluğu nedeniyle okula gidemiyor.
Görüşülen kişilerin yüzde 52.7'sinin ortalama aylık geliri 100 milyon liranın altında, yüzde 29.5'inin geliri ise 101-200 milyon lira arasında.
Kadınların yüzde 4.3'ü, erkeklerin yüzde 4.9'u sigortalı işlerde çalışıyor.
Göç edenlerin yüzde 72.4'ü yeni yerleşim alanına uyum gösteremedi. Yüzde 93.7'si geri dönmek istiyor. Geri dönme nedeni altında memleket özlemi, şehir yaşamına uyumsuzluk, yeni yaşam alanına yabancılaşma yatıyor. ⁽⁸¹⁾
“Göç-Der araştırmasına göre büyük illere göç edenlerin ⁽⁸²⁾ yüzde 52'si 100 milyon liradan az maaş alıyor. Çocukların büyük bir kısmı okuyamıyor... ⁽⁸³⁾
“Diyarbakır Dicle, Gaziantep ve Şanlıurfa Harran Üniversitesi'nce ‘GAP Halk Sağlığı Projesi’ kapsamında dokuz ilde yapılan araştırmaya göre bölgede doğurganlık oranı Türkiye genelinin iki katı. Kadınlarda evlenme yaşı 16-17. Akraba evliliği yüzde 42 ve bu oran Diyarbakır ile Şanlıurfa'da daha yüksek... Kadınların yüzde 7'si bir kez ‘ölü doğum’ yapmış... Bölgede 0-59 aylık çocukların yüzde 37'si bodur, yüzde 15'i kavruk (yaşı ilerlemiş olmasına rağmen gelişmemiş). Bu oranlar Türkiye genelinin yaklaşık iki katı. Bodurluk oranı Diyarbakır'da yüzde 46, kavruklu oranı Şanlıurfa ve Şırnak'ta yüzde 21'e ulaşıyor... ⁽⁸⁴⁾ “Diyarbakır'da doğan her bin bebekten 62'si, her bin çocuktan 76'sı yaşamını yitiriyor... ⁽⁸⁵⁾

79 Erhan Özel, “Göç Yaşamı Tahrip Ediyor”, Evrensel, 9 Ocak 2003, s.4.

80 “Diyarbakır'da ‘Kısırlaştırma’ artık bir doğum yöntemi olarak talep görüyor. İl genelinde son bir yılda 120 kadın kısırlaştırılmayı tercih etti.” (“Diyarbakır'da Kısırlık ‘Modası’...”, Radikal, 8 Aralık 2002, s.7.)

81 Bkz: Celal Beşiktepe, “Göçler, Kentler ve Haklar”, Yeniden Özgür Gündem, 13 Aralık 2002, s.9; Adnan Keskin, “Başkente Durum Kötü”, Radikal, 31 Ekim 2002, s.3; Hacer Boyacıoğlu, “İstanbul'a Göç Tehdidi”, Cumhuriyet, 6 Mart 2002, s.6.

82 “Toplam nüfusu 67 milyon 803 bin 927 olarak belirlenen Türkiye'nin yüzde 64.9'u kentlerde yaşıyor. 1990-2000 döneminde en büyük nüfus artışı Marmara'da, en düşük artış ise Karadeniz bölgesinde yaşandı.” (“Türkiye Kentlere Taşındı”, Cumhuriyet, 15 Aralık 2002, s.20.) “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre, kentsel nüfusun, 2005 yılı sonunda 54.7 milyona ulaşarak toplam nüfusun yüzde 78'ini oluşturması beklenmektedir. 1985-1990 yılları arasında, en fazla göç alan bölgeler, Marmara, Ege ve Akdeniz bölgeleri olmuş, bu bölgelerde net göç sırasıyla, yılda ortalama binde 69, binde 25.5 ve binde 20 olmuştur. Bu dönem içerisinde Marmara Bölgesi'nde net göç 840 bin 652 kişidir.” (Güngör Erdumlu, “Anakentlerdeki Değişim”, Radikal, 12 Haziran 2002, s.9.) Bunlardan başka “Günümüzde 1.9 milyonu Almanya'da olmak üzere Batı Avrupa'da 3.0 milyon vatandaşımız yaşıyor. Türk cumhuriyetlerinde 23 bin, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da 106 bin, ABD'de 130 bin, diğer ülkelerde 137 bin vatandaşımız var. Yabancı ülkelere ki vatandaşlarımızın sayısı 3.5 milyona ulaştı.” (Güngör Uras, “Bitmeyen Göç”, Milliyet, 24 Kasım 2002, s.9.)

83 “Göçün Faturası Ağır”, Radikal, 13 Nisan 2002, s.7.

84 “GAP'ın Kavruk Çocukları”, Radikal, 18 Aralık 2002, s.3.

85 “Diyarbakır'da Kısırlık ‘Modası’...”, Radikal, 8 Aralık 2002, s.7.

86 “Çalışan insanın özgürlük mücadelesinde hiçbir strateji ve taktik ‘millet’ üzerine kurulamaz. Sosyalist/Marksist bir düşünce ve siyaset millet alanına halk ve halk sınıfları ‘takıntısı’ndan kendini kurtarmaksızın giremez, orada kabul göremez.” (Halim Togan, “Millet ve Halka Dair”, Kızılçık, No:14, Kasım-Aralık 2002, s.43.) vurgusunu unutmadan bkz: “Tarık Ali: Kürtlere Özerklik Tanınmalı”, Yeniden Özgür Gündem, 16 Aralık 2002, s.4; Gürdal Aksoy, Kürtlerde Anadolu Merkezci Yabancılaşma - Halklar Hapishanesi Anadolu, Komal Yay., 2002; Mamo Baran, KoçgÖRÖ: Kuzey-Batı Dersim, Tohum Yay., 2002; A. Refik, “GAP ve Kürdistan Sorunu”, StErika Rizgari Dergisi, Yıl:7, No:21, Mayıs-Haziran 2002, s.55-64; Vecdi Erbay, “Dil İçin Gelecek Tasarısı”, Yeniden Özgür Gündem, 24 Kasım 2002, s.11; Gündüz Aktan, “Anadil Eğitimi”, Radikal, 27 Mart 2002, s.8; Orhan Kemal Cengiz, “Anadil ve Komploculuk”, Radikal, 25 Nisan 2002, s.9.

III-) DAHA ÇOK AYDIN(LIK)...

"Kendi onayınız olmadan kimsenin sizi küçük göremeyeceğini bilin."⁽⁸⁷⁾

Memleket(imiz)in ve insan(ın)ın hâline dair bu belirlemelerden hareketle -altını özenle çizerek- ekleyelim: "Yaşanan" ya da "yaşatılan" bir kefarettir... İyiden, güzelden, doğru- dan yani "ekmek, gül ve hürriyet günleri"nden yana olmaklığın zulme galebe çalamayan naifliğinden- dir... Sözkonusu naifliğin, öznel yetersizliğin aşılması için tutkulu bir aşka bezenmiş aydın(lanmay)a olan gereksinim "olmazsa olmaz"dır... Aydın deyip geçilemez! Aydın sorunu, tartışması ve pratiği geçilemez...

Bir yanda; "... 'Aydın' tartışmasını artık kapatayım,"⁽⁸⁸⁾ diyen (AB standartlarına uygun!) "sivil toplum"cu bir "kaçış"; diğer yanda Afşar Timuçin'in açık mı açık saptaması: "Gerçek aydın insanlar, insanlığa adanmış varlıklardır. (...) Aydın insan yaşamı çileciliği gerektirir biraz da..."⁽⁸⁹⁾ Aydın konusunda ikilem net... Ya kaçıp, yan çizeceksiniz? Veya Albert Camus

gibi, "Yaşama nedeni denilen şey, aynı zamanda çok güzel bir ölme nedenidir de..."⁽⁹⁰⁾

Çünkü; "Nasıl proletarya, kendi tarihsel konumu gereği evrenselin taşıyıcısıysa (ama evrenselin dolayimsız, yadsıma ve kendisinin pek de bilincinde olmayan taşıyıcısı), entelektüel de ahlâki, teorik ve siyasi seçimi yoluyla bu evrenselliğin bilinçli ve gelişkin biçiminin taşıyıcısı olmaya özenir. Böylece entelektüel karanlık, kolektif biçimi proletaryada cisim bulan bir evrenselliğin berrak, bireysel biçimi olarak görülür."⁽⁹¹⁾

Hayır; kimsenin "aydın tartışmasını kapatalım" demeye; bu yaşamsal konuyu göğelemeye hakkı yoktur..."⁽⁹²⁾

Murat Çelikkann'ın, "12 Eylül askeri darbesinin baş paşası Evren'in, o dönemde hazırlanan 'Aydınlar Dilekçesi' hakkında çıkıp meydanlarda konuşmasıydı. Düz mantığının şahane örnekleriyle dolu konuşmalarından biriydi, 'Abdülhamid de aydıydı, ama vatana ihanet etti' yollu.

Sonra solcularda da bir aydın düşmanlığı başladı. 'Aydınlar, aydınlar deyip durmayın hepimiz

aydınız' danganaklığına sık rastlanır oldu. Cahil medya danganakları ve sistem şakşakçıları ise 'entel, dantel' yaklaşımıyla aşağılamaya çalıştı aydınları.

Cehaletin kol gezdiği bir ülkede popülizmin ve 'aydın hegemonyasını' kırmanın en kolay yolu- ydu bu. Ha bir de 'Bizde aydınlar üzerine düşeni yapsaydı, neler olurdu' sözü var, ona da bayılırım. Velhasıl askeri darbecisinden solcusuna herkes bir aydın düşmanlığında birleşmiş vaziyette.

Türkiye'de aydınlara çok iş düştü. Son 30-40 yıldır da üstlerine düşenden fazlasını yaptılar. 12 Mart ve 12 Eylül faşizminin karanlığında da, Kürt meselesinde de, insan haklarında da..."⁽⁹³⁾ saptamasında "aşırı dozda iyimserlik"le ele aldığı aydın konusuna kimilerinin de; "Aydın kendisinin ve çevresinin sorunlarını gören ve bu sorunlar konusunda çözüm önerileri üreten ve geliştiren kişidir. (...) Bu kategorilerin dışında; bir de 'enteller', ya da 'entelektüeller' var. Bunlar genellikle 'eğitilmiş' olmakla birlikte, gene genellikle pek bir baltaya sap olmamışlardır ve 'asalak' özellikleri taşırlar..."⁽⁹⁴⁾ türünden genellemeler

87 E. Roosevelt.

88 Murat Belge, "Aydın Edebiyatımız", Radikal, 16 Eylül 2000, s.9.

89 Afşar Timuçin, "Zamanı Kullanmak", Agora Dergisi, No:28, Kasım-Aralık 2002, s.3.

90 Albert Camus.

91 Michel Foulcault, Seçme Yazılar I: Entelektüelin Siyasi İşlevi, Çev: Işık Ergüden-Osman Akınhay-Ferda Keskin, Ayrıntı Yay., 2000, s.77.

92 Bkz: Ahmet Yaşaroğlu, "İstenen Aydın Tipi", Evrensel, 16 Aralık 2002, s.8; Hasan Bülent Kahraman, "Herkes Aydına Düşman", Radikal, 4 Aralık 2002, s.9; Orhan Gökdemir, "Avrupa İdeolojisi", Fabrika Dergisi, No:54, Kasım 2002, s.47-60; "Aydın Üzerine", Devrimci Hareket, No:7, Ekim-Aralık 2002, s.8-9; Mustafa Silar, "Aydınlar ve Dönüşümleri", Kaldıraç Dergisi, No:29, Ağustos 2002, s.83; Mehmet Yetiş, "Aydınlar ve Sınıflar", Praksis Dergisi, No:8, Güz 2002, s.51-90; Mert Güney, "Aydın ve Aydınlarımız", Atak Dergisi, Yıl:3, No:18, Temmuz 2002, s.15; Hediyeullah Deniz, "Bir Chomsky Portresi", Umr, No:95, Temmuz 2002, s.61-66; Aytek Soner Alpan, "Mücadele ve Aydın", Nikbinlik Dergisi, No:9, Nisan 2002, s.18-27; Osman Çutsay, "Küresel Krizin Zorladığı Doğum: Aydın", Eski Dergisi, No:6, Nisan 2002, s.6-8; Gülfer Uğur, "Aydın Var, 'Aydın' Var!", Güney Dergisi, No:20, Nisan Mayıs Haziran 2002, s.18-19; Aydın Çubukçu, "İşçiler ve Aydınlar", Evrensel Kültür, No:124, Nisan 2002, s.50-52; Zeki Coşkun, "Kim Bu 'Entel Sosyete', Nerede?", Radikal, 22 Kasım 2002, s.23; Ayşe Atalay, "Az gelişmiş Ülkelerde Aydınların İşlevi...", Cumhuriyet, 25 Haziran 2002, s.2; Cogito Dergisi, No:31, Bahar 2002; Edward Said, "Yazar ve Entelektüellerin Kamusal Rolü", s.37-57; Hüseyin Batuhan, "Entelektüel Kavramı Üzerine", s.94-101; Selahattin Hilav, "Entelektüeller ve Eylem", s.103-106; Oğuz Demiralp, "Entelektüeller ve Aydınlar", s.121-132; Aydın Uğur, "Aydın Kim Değildir", s.134-135; Ahmet Arslan, "Aydınlar, Entelektüeller ve Müminler", s.201-213; Oya Baydar, "Batıcılıkla Tutuculuk Arasında Sol Aydınlar", s.250-257; Ferhat Kentel, "90'ların Türkiye'sinde Kamusal Yüzleriyle Aydınlar", s.269-290; Abbas Türkmen, "Aydınlar ve Ortadoğu", Yeniden Özgür Gündem, 19 Aralık 2002, s.11.

93 Murat Çelikkann, "Aydın Düşmanlığı", Radikal, 28 Aralık 2002, s.4.

94 Toktamış Ateş, "Aydın Olmak...", Cumhuriyet, 28 Mayıs 2002, s.3.

eşliğinde, “uzunca zamandır en gözde milli sporlarımızdan biri olan ‘entel’ sövgüsü”yle⁽⁹⁵⁾ idare-i maslahatla iktifa ettiği; ya da “Entelektüellerin büyük bölümü öcü masalına inanıyor,”⁽⁹⁶⁾ gibi kocaman laflarla topu taça attığı bir tabloda sorarak ilerleyelim...

Kapitalizmin altüst ettiği “dünyayla derdi olmayan” bir insan aydın olabilir mi? Dünyayı ezilenlerden yana saf tutmuş akılla ve bilgiyle kavrayıp, dünyayı değiştirme derdi olmayan; dert edindiği tarafılıkla da, derdi ve sorumlulukları büyümeyen aydın olur mu?

Aydının sorunu “değiştirilmesi gereken” dünya ve ona mündemiç statükolarıdır. Sorunlara ve sorumluluklarına teğet geçmeyen, onlarla kuşbakışı “ilişkilenecek”le yetinmeyen aydın; aşiktir; aşkıdır.⁽⁹⁷⁾

“Aşk, bilim aşkı, hakikat aşkı, sanata, düşünceye, varlığa, insanın yaşamını daha devingen, daha yaratıcı, daha sorgulayıcı, daha eleştirel, daha zengin kılacak değerlere yönelmiş”⁽⁹⁸⁾ bir dinamizmdir...⁽⁹⁹⁾

“Aşk uçuran bir şeydir ama çok da çabuk düşüren bir şeydir...”⁽¹⁰⁰⁾

“Aşk, ortak bilinç, paylaşım tutkusudur. Kavgayı güzelleştiren aşktır. Aşk güzelliştir...”⁽¹⁰¹⁾

“Aşk, bir bilincin bir bilince kavuşması, bir bilincin, özellikle duygusal düzeyde bir başka bilinçte kendini bulması ya da araması değil de nedir?”⁽¹⁰²⁾

Aşık ve aşkın olmayan kapitalizmin esaret zincirlerinden kurtulamayıdır... Çünkü; “Aşık olmayanlar yarım insandır...”⁽¹⁰³⁾ Yön duygusunu yitirmiştir... Tutkusuzdur... Mücadelesizdir...

“Zekâ inanılmaz bir algılama gücüne sahiptir. Aşkın dinamiği zekâdır. Zekâ yaratıcıdır. Zekâ başa beladır. Hiç durmadan soru sorar, hiç durmadan yeni şeyler keşfetmeye çalışır. Hiç durmadan hayal kurar. Keşfetme arzusu o denli yoğundur ki önce kendini, sonra kendine en yakın olanı keşfeder ve aşık olur...”⁽¹⁰⁴⁾

O halde denilebilir ki aydını, aydın yapan toplumsal vicdanıyla yaşadığı çağa ve topluma karşı vazgeçilemez taraflı sorumlulukları; ya da bir diğer deyişle aşkın aşkının tutkuları, karasevdalarıdır...

Tekrar ediyorum: Aydın’ı aydın yapan şey “entelektüel”in “intellect”iyle ezilenlerden, mağdurlardan, ötekilerden yana mücadelesidir; bu yoldaki taraflı aidiyettir...

Kime ve neye mi? Aydın’ın ezilenlerden, dıştalanarlardan, ötekilerden, mağdurlardan yana olma cüretiyle silahlanmış ilkeleri ve değerlerine... Bu her türlü “dalkavukuluğun”, “eyyamcılığın” ve renkten renge giren “piyasa entelektüelleri”nin ya da kısaca “sömürge aydını”⁽¹⁰⁵⁾ diye adlandırabileceklerimizin köklü reddidir...

Bu reddiye; Haluk Gerger’in şu uyarı ve çözümlemesini asla unutmamalıdır: “Vandal burjuvazi kendi aydınını dahi yetiştiremediğinden sosyalist hareketin bağrında yetişmiş olanları devşirdi ve onlar da bütün devşirmeler gibi geçmişlerine, kendilerini yaratan güçlere saldırmaya başladılar. Sonuçta da, sömürücü, baskıcı düzenin çapsız ideologu ya da tetikçisi olup çıktılar ve tabii çürüdüler de... Bugün aydın olabilmenin vazgeçilemez koşulu yazgılarını sınıf ve emek ile bütünleştirmek, sınıf’ın öz ideolojisiyle yoğrulmaktır.”

95 Zeki Coşkun, “Entel Keyif Sektörü”, Radikal, 29 Kasım 2002, s.23.

96 Gülay Göktürk, “Aydınlara Çabuk Panikliyolar”, Radikal, 23 Temmuz 2001, s.6.

97 Aziz Augustine’in, “Amor meus, pondus meum: illo feror, quocumque feror.../ Sevgim benim ağırlık merkezimdir; o nereye giderse ben de oraya giderim...” dediği aşk; Noel Coward’ın, “Eğer aşk her şey olsaydı/ Yalnız kalırdım”; Eflatun’un, “Aşk güzelliğin doğduğu bir gerçekliktir”; La Rochefoucauld’ın, “Aşk herkesin konuştuğu pek azının gördüğü hayaletlere benzer” diye betimlediği ve Aristo’ya göre “Dostluğu güzelliğin üzerine kurmak adına cahilce bir çaba”; Montaigne içinse “aceleci, dönecek ve hummalı bir ateş”tır...

98 Ahmet İnam, “Aşk Hırsla Karşı”, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:801, 27 Temmuz 2002, s.6.

99 Bkz: Talip Çakmak, “Aşk, Sevgi ve Kavgı”, Uzun Yürüyüş Dergisi, No:58, Mayıs-Haziran 2002, s.75-78; Hikmet Çetinkaya, “İnatçı Aşk”, Cumhuriyet, 11 Kasım 2001, s.5; Nevin Ünalın, “Saf Aşka İnanmıyorum”, Cumhuriyet Dergi, No:870, 24 Kasım 2002, s.12-13; “Aşk da Bir Tür Uyuşturucu”, Cumhuriyet Bilim Teknik, No:822, 21 Aralık 2002, s.8-9; Orhan Gencebay, “İdeal Aşk, Biraz Özgürlük Gibi”, Radikal, 25 Ağustos 2002, s.4; Hasan Bülent Kahraman, “Aşkı Sanata Yaklaştıran Ne?”, Radikal, 27 Haziran 2002, s.16; Serdar Günaydın, “Aşık Olmanın Sihirli Formülü”, Radikal İki, 14 Temmuz 2002, s.7; Cassandra Eason, Aşk Büyüleri, çev: Mevhibe Atilla, Beyaz Balina Yay., 2002.

100 Peride Celal’e Armağan, Oğlak Armağan Kitaplar, 2002., Yayına Hazırlayan: Selim İleri “Peride Celal’le Söyleşi”.

101 Veysel Otunç, “Aydınlara ve Aşk Üzerine”, Berfin-Bahar Dergisi, Yıl:8, No:59, Ocak 2003, s.48.

102 Hikmet Çetinkaya, “Aşkın Diyalektiği...”, Cumhuriyet, 22 Aralık 2002, s.5.

103 Peride Celal, aktaran: Feridun Andaç, “Yazmadan Yapamıyor”, Cumhuriyet, 16 Haziran 2002, s.14.

104 Işıl Özgentürk, “Aşkın Dinamiği Zekâdır”, Cumhuriyet, 31 Aralık 2003, s.20.

105 “Günümüzdeki sömürge aydını, tipik ve ortak özellikler gösteriyor. Bu aydın tipinin bilgisinden, yeteneğinden kuşku duymak için neden yok. Eksikliği, halkından kopuk oluşu, köksüzlüğüdür... Bir de belki rahatına giderek daha düşkün olması... Böylece, sorumluluğunu kendisinin üstlenmesi, kendisinin yapması gereken işleri başkalarına, başka güçlere havale etmesi kolaylaşıyor... Günümüzün kayıtsız koşulsuz AB yandaşlarının ortak duyarlılığı tam olarak budur... Onları tıpkı, sürünün içinde gizlenip kaybolmaya çalışan koyunlara benzetiyorum...” (Ataol Behramoğlu, “Ulusal Gurur ve Sömürge Aydını”, Cumhuriyet, 1 Haziran 2002, s.6.)

Bir ABD Deniz Piyade Subayı'nın Mektubu ve Cibuti Gerçeği

Yusuf KÜPELİ

Etopya'nın -bir demiryolu aracılığıyla- denizle tek bağlantısını oluşturan 23 bin kilometre kare büyüklüğündeki ve 2002 sayımına göre sadece 644 bin nüfuslu Cibuti'deki ABD askeri üssü 11 Eylül provakasyonunun hemen ardından kurulmuştur. Hem Babulmendep Boğazı ve hem de Aден Körfezi ile kıyısı olan Cibuti'nin kuzeyinde Eritre, batısında Etopya, Güheyinde Somali ile sınırları vardır. Ülkede kişi başına yıllık ulusal gelir ortalaması 2000 yılında 847 Dolar olmuştur. Yaş ortalaması 42 olan ve 600 yataklı tek bir hastahanesi bulunan Cibuti'yi modern anlamıyla bir milletin şekillendirdiğini söylemek olanaksızdır. Yaklaşık 220 bin üyesi olan, Somalice konuşan, merkezi bir iktidar tanımayan, zaman zaman Somali ve Etopya topraklarına geçen göçebe ve Sünni Müslüman Somali aşireti Issa çoğunluğu oluşturmaktadır. Adomara/ beyaz ve toprak sahibi aristokrasiyi oluşturan asaimara/ kızıl adlı iki ayrı sınıftan oluşan, kendi küçük dilini konuşan, çoğunluğu göçebe yaklaşık 184 bin üyeli Müslüman Etopya aşireti Afar ise, ikinci büyük gruptur. Bunların yanında, kentlerde daha çok ticaretle uğraşan Hintliler, Yemenliler ve ayrıca diğer göçmenler vardır. Halkının yüzde 47'si Somalice, yüzde 37'si Afar ve yüzde 12'si Arapça konuşan Cibuti, 1862'de Fransız

kolonisi olmuş ve Mayıs 1977'de bağımsızlığını elde etmiştir. Fransızlar, Akdeniz'i Kızıl Deniz'e ve Hint Okyanusu'na bağlayan Süveyş Kanalı'nı 1869 yılında açmadan hemen önce bağlantının güney ucuna, Cibuti'ye yerleşmişlerdir.

Afrika Boynuzu'ndaki bu küçük ama, stratejik açıdan önemli ülkede ABD'nin bölgesel kontraterörizm kumanda merkezi Combined Joint Task Force-Horn of Afrika (Afrika Boynuzu Birleşik Görev Gücü) bulunmaktadır. 11 Eylül provakasyonunun hemen ardından Pentagon'un aldığı izinle, ABD özel birliklerinden 800 kişilik -diğer bazı kaynaklara göre 900 kişilik- bir grup, başkent Cibuti'nin hemen dışındaki eski Fransız Lejyonu'nun karargahı olan Camp Lemonier'e yerleşmiştir. Diğer 600 deniz piyadesi ise, kıyıya demirlemiş olan amfibi saldırı gemisi U.S.S. Mount Whitney'de görev beklemektedirler. Sivil personelle birlikte Cibuti'de görevli tüm Amerikan askeri varlığı 2000 kişiyi bulmaktadır. Aralık 2002'de, destek gemilerinden oluşan 24. Deniz Keşif Grubu'na bağlı 2.400 Amerikan deniz piyadesi yaklaşmakta olan Irak savaşına hazırlık amacıyla Cibuti'de askeri tatbikat yapmışlardır. CIA'ya bağlı operasyon grupları da Cibuti'de aktiftirler. Kasım 2001'de pilotsuz bir saldırı uçağından atılan füze ile Yemen'de bir aracın içinde gitmekte olan ve

El- Kaide lideri olduğu iddia edilen birini ve yanındaki diğer dört Yemenli'yi öldürenler, Cibuti'ye yerleşmiş CIA operasyon birliklerine bağlıdır. (Şüphesiz bu eylem açıkça yargısız infazdır; sadece insan haklarına değil, uluslararası hukuk kurallarına aykırıdır. Buna karşın, yoksul ülkelerin yöneticilerini eleştirmekle ünlenmiş Batılı insan hakları örgütlerinden olayla ilgili pek ses duyulmamıştır.) Cibuti'ye yerleşmiş birliklerin asıl görevleri, Kızıldeniz kıyısı boyunca ve Afrika Boynuzu'nda ABD egemenliğine yönelik ayaklanmaları bastırmaktır. Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'in Aralık 2002'deki ifadesi ile, Cibuti'deki bölgesel anti-terör komutanlığı, Yemen, Sudan ve Somali'de üslenmiş olan El- Kaide'ye karşı kurulmuştur- bu ifadeyi, askeri birliğin asıl amacı tüm bölge halklarını sindirmektir, biçiminde anlamak gerekir şüphesiz. Cibuti'de ayrıca 2.700 Fransız askeride üslenmiş durumdadır.

"Gerçek için Askerler" (Soldiers for the Truth) başlıklı ABD ordu yayının 15 Ocak 2003 tarihli sayısında, "Cibuti'de hizmet veren US Deniz Piyade subayı" rumuzu ile imzasız olarak yazan bir Amerikalı subay, Cibuti'deki üssün kendileri için pek güvenli olmadığını, askerlerin derin endişelerini ve korkularını açıkça ifade etmektedir. Subay, 26 Ocak 2003 tarihli mektubuna, Afrika Boynuzu Birleşik

Görev Gücü'ne bağlı olarak Camp Lemonier'de görev yaptığını anlatarak başlamaktadır. Aynı subay, Amerikan kaynaklarından alınarak yukarıdaki paragrafta verilmiş olan sayıların tersine, Birleşik Görev Gücü'ne bağlı askerlerin çoğunun kumanda gemisi USS Mount Whitney'e bindirilmiş olduğunu yazmaktadır- bu ifadeden, askerlerin karaya yerleşmekten çekindikleri anlaşılmaktadır. Yine aynı subay, Cibuti'de eski bir Fransız Lejyonu karargahı olan ve şimdi kendisinin görev yaptığı Camp Lemoniere'in savunmasının alabildiğine kötü olduğunu söylemektedir. Sayılar vererek ön nizamienin (ana giriş kapısı) çok alçak olduğunu, üs operasyon merkezinin buna çok yakın durduğunu, bunkerler (koruganlar, içine ağır olmayan cephe muharebesi silahları yerleştirilen üstleri kapalı çok güçlü betonarme odacıklar, özel siperler, makineli tüfek yuvaları vs.) bulunmadığını, yazmakta ve ordu polisini (Army MP Company) tembellikle, görevini kaytarmakla suçlamaktadır vs.. Ve yine aynı subay, mevcut kumandanların diğer görevlilerden daha fazla korktuklarını özellikle belirtmektedir. Mektubu yollayan subay daha birçok ayrıntıya değinmekte ve son olarak altını çize çize, "Bizlere, Camp Lemonier'e evsahibi milletin işgücünü sağlayan baş müteahhit Abdirahaman (Abdurrahman) Boreh, Osame bin Laden ile yakın arkadaş olarak ünlenmiştir.", diye yazmaktadır. Subay, " O, aynı zamanda Cibuti Cumhurbaşkanı'nın arkadaşı ve bölgedeki en güçlü kişilerden biri.", diyerek Abdurrahman Boreh ile ilgili anlatımını sürdürmektedir. Mektupta, Camp Lemonier'i inşa eden yerli işgücünün

tamamının Brown and Root adlı şirket tarafından kiralandığı, aynı şirketin başında da ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney'in oturduğu ve bu şirketinde -yine- Abdurrahman Boreh tarafından temin edilen insanları kiralandığını açıklayan çok ilginç başka bilgilerde bulunmaktadır. İsmi gizlenen subay, "Kamp Lemonier için işgücü sağlayan asıl kaynak Osame bin Laden ile üst düzeyde ilişki içindedir.", diyerek cümlelerini bağlamaktadır.

Aynı subay mektubunun son bölümünde, sözkonusu gerçeği öğrenir öğrenmez durumu Merkezi Kumandanlık'a rapor ettiklerini ama, kendilerine "bu gerçeği unutmalarının" salık verildiğini belirtmektedir. Subay, "Tehlikedeyiz ve tehlikeyi durduracak güçte değiliz. Bundan daha kötüsü, hiçkimse bunu durdurma istemi göstermemektedir. Düşünebiliyor musunuz, Boreh'in işgücü bir havan saldırısı için kamp içindeki herşeyi adımla- maktadır? Muhtemelen böyledir.", diyerek mektubunu tamamlamaktadır. Vaktiyle Vietnam'da adımlarla mesafeleri ölçülen bazı ABD üslerinin piyade silahı olan ve iki kişi tarafından kullanılabilen havan topları ile tam isabetli biçimde dövdükleri ve ağır zararlara uğradıkları bilinmektedir. Bu nedenle, mektubu yazan subay endişelerinde haklıdır ama, aynı gerçeğin üst komutanlıkça bilinmemesi olanaksızdır. Buna karşın üst komutanlığın rahatlığını, umursamazlığını nasıl yorumlamak gerekmektedir acaba?

Bunun temel iki açıklaması olabilir ancak. Yaa Usame bin Laden ve yakın dostu Abdurrahman Boreh halen birlikte CIA hesabına çalışmayı sürdürmektedirler veya sa-

dece Boreh ikili bir ajandır; hem Usame ve hem de ABD askeri istihbarat birimleri adına veya CIA hesabına çalışmaktadır. Eğer Boreh ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney'in başında olduğu şirkette iş yapacak kadar güvenilirli bulunuyorsa, bu El- Kaide'nin ne ölçüde üst düzeyde infiltre edildiğini ve yönlendirildiğini, CIA tarafından manüple edildiğini anlamaya yarar.

İkinci olasılığa göre, maddi temeli olan yukarıdaki haklı yorum eğer gerçeği ifade etmiyorsa, Cheney'in adamları ve Birleşik Komutanlık düşman olduklarını bile bile Usame bin Laden'in yakınları ile iş yapıyorlarsa, Cibuti'deki üssün bombalanmasını gerçekten istiyorlar demektir. Ve zayıflarının az olması içinde -mektubu yollayan deniz piyadesi subayın ifade ettiği gibi- Camp Lemoniere'deki askerlerin çoğunluğunu kumanda gemisine almışlar ve gerisinide kurban olarak bırakmışlardır. Şüphesiz kampın bombalanmasını gerçekten istiyorlarsa, ihtimallerden birincisine görede kamp bombalanabilir ve bu saldırı politik sonuçları itibariyle ABD'nin mevcut yönetiminin hesabına yazarken, Laden'in ve kampa işçi temin eden arkadaşı Abdurrahman Boreh'in El- Kaide içindeki prestijlerini ve konumlarını da güçlendirir. Bu gelişmede, CIA'nın sözkonusu örgüt üzerindeki denetiminin ve manipülasyon mekanizmasının güçlenmesi anlamına gelir.

Kampın bombalanması ve bazı Amerikalı askerlerin ve subayların ölmeleri ile W. Bush ve Dick Cheney takımının elde edebilecekleri kazanç, aynen Afganistan'da olduğu gibi ve çok daha kolayca 644 bin nüfuslu küçük stratejik Cibuti'ye

bütünüyle elkoymak olacaktır. Böylece tüm diplomatik ayrıntılardan ve bürokrasiden kurtularak bu küçük kara parçasını istedikleri gibi kendileri için "dikensiz gül bahçesi" haline getirebilecekler ve nüfusun temelini oluşturan farklı etnik kökenli iki aşireti ve diğer göçmenleri birbirlerine karşı kullanarak bir süre ülkeyi rahatça yönetebileceklerdir. Pentagon şahinlerinin Cibuti'deki tartışmasız hakimiyetleri, kendileri ile hevesli biçimde üs pazarlığı yapmaya çalışan Eritre'nin fiyatını düşüreceği kadar, bölgedeki asıl büyük güç Etopya'nın (Habeşistan'ın) boğazını sıkımlarına da yardımcı olacaktır. Çünkü, Etopya'nın Kızıl Deniz'e ve Hint Okyanusu'na açılan tek kapısı Cibuti'dir ve Cubuti'ye bütünüyle elkoyacak olan Pentagon, yine kendisi ile işbirliği içinde olan Etopya'nın pazarlık gücünü neredeyse sıfırlayacaktır. Şüphesiz Kızıl Deniz'in Hint Okyanusu'na açılan kapısını ve tüm sahilboyu ülkelerini, Yemen'i daha rahat denetleyebilecekler ve belki de Suudi Arabistan'daki stratejik hava güçlerini bu küçük ülkede oluşturacakları daha güvenli yeni üslere taşıyacaklardır.

Söz konusu mektubu yazan subay, eğer Laden ailesi ile Bush ailesi arasındaki eski dostluğu ve iş ortaklıklarını ve yine Dick Cheney'in aynı zamanda Irak ile 73 milyon Dolar'lık kuyu söndürme anlaşması yapan Halliburton şirketinin yıllık 1 milyon Dolar maaşlı gizli yöneticisi olduğunu bilseydi, herhalde daha çok korkardı. Düşünen bir insan olduğu anlaşılan subay, kendisini biraz daha zorlasa, bu "dünya imparatorluğu" kumarında aldatılarak kullandıklarını,

yaşamlarına hiçbir değer verilmediğini, baş ideologlardan Zibigniev Brzezinski'nin "büyük satranç masası" olarak gördüğü dünyada sıradan askerlere verilen rolün ilk hamlelerde -harcanacak- basit birer piyonluk olduğunu rahatça görebilecektir. Ve yine şüphesiz, mektubu yazan subayın olaya bakış açısı, Amerikalı askerlerin kendilerini tamamen yabancı ve düşmanlarla çevrili bir dünyada gördüklerini yansıtmaktadır. Bu olay, Cibuti için gerçek olduğu kadar, Irak, diğer Ortadoğu, Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkeleri içinde gerçektir. Söz konusu gerçek nedenlerle, ABD tüm rakipsiz askeri teknolojik

üstünlüğüne ve dünyada kurmakta olduğu hegemonyaya karşın kendi içinde alabildiğine zayıftır. Çünkü, sonuçta silahları kullananlarda insanlardır ve ABD asıl olarak kendi içinden vurulacaktır. Fakat şimdi, mektubu yazan deniz piyadesi subayın beklediği gibi, Cubiti'deki Camp Lemoniere'ye -muhtemelen- yakın zamanda bir saldırı olacaktır ve yeni kurbanlarla Pentagon yayılmasını sürdürecektir.

Yukardaki yazı, yakında bu sayfada, Simbad'da basılacak -Yusuf Küpeli imzalı- bir kitapçıktan alınmıştır.

24 Mayıs 2003. Stockholm
yusuf@telia.com
<http://www.simbad.sida.nu/>

Yazarımız OZAN VELİ (RESUL SARIGÜL) Tutuklandı.

26 Aralık 2003 tarihinde ADANA'da eşiyile birlikte gözaltına alınıp tutuklanan yazarlarımızdan Ozan VELİ ve eşi Sevinç İLDAN'a geçmiş olsun dilekelerimizi iletiyoruz.

26 Aralık 2003'te gözaltına alınan dostlarımız, dört günlük gözaltı sorgusunda ifade vermemişlerdir. Daha sonra savcılığa sevk edilip; Sevinç İLDAN serbest bırakılmış, Ozan VELİ (Resul SARIGÜL) ise tutuklanarak cezaevine konulmuştur.

Yazarımız Ozan VELİ'nin şu ana kadar yayınevimizden yayınlanmış dört kitabı bulunmaktadır. Ayrıca basım aşamasında bulunan üç kitabı bulunmaktadır.

Yazarımızın bir an önce özgürlüğüne kavuşması dileğiyle tekrar geçmiş olsun diyoruz.

Yazışma adresi: **Resul Sarigül**
1 nolu F tipi Cezaevi
B1 Blok/20
Adana

TOHUM YAYINCILIK

Kayıtdışı (Enformel) Sektör Üzerine

Cahide SARI

1929 ekonomik buhranı ve ardından gelen İkinci Dünya Savaşı sonrasında siyasi otoritenin temel ekonomik aktör olarak görünmesi Keynezyen dönemin temel özelliği olarak tarif edilir. Keynezyen dönemde devletin altyapı yatırımlarını üstlenmesi ve talebi hem arttırmaya hem de yaratmaya dönük doğrudan müdahalesi ile ortaya çıkan sosyal devlet nosyonu, 70'lerden itibaren sistem için işlevselliğini yitirmiş ve yeni bir yönelim üzerinden terkedilmiştir. Ancak, Keynezyen dönem, asla devletin sınıfsal karakteri ve misyonundan bağımsız, kendi kurallarına göre zaten işlemekte olan ve sosyal alandan tümüyle ayrılmış bir "piyasa"ya müdahaleleri toplamı olarak ele alınamaz. Tarih boyunca metallerin üretim, tüketim ve paylaşımının alanı siyasi ve sosyal alanın dışında kalmamıştır. Toplumsal yaşamın sosyal ve ekonomik olarak ayrı bütünler halinde kavranılması tümüyle liberal ideolojiye özgüdür. Toplumsal değerlendirmeler üretim ve üretimden türeyen ilişkiler bağlamında gerçekleştirilmediğinde, eleştirelliğin yitimi kaçınılmazdır. Üretimi ve ondan türeyen toplumsal ilişkileri baz almak ekonomik determinizme denk düşmez. Çünkü üretim zaten bir sosyal ilişkiler bütünüdür. Aynı şekilde artı değerin oluşumu üretkenler ve üretim araçları sahipleri arasında gerçekleşen ve her boyutuyla toplumsal

ilişkileri yansıtan bir süreçtir. Bu boyutuyla Keynezyen dönemin temel özelliği, emek ve sermaye arasında yeni bir ilişki tarifi olmasıdır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından toplumsal yeniden yapılanma ihtiyacı temel altyapı yatırımlarının zorunlu kılmasıdır. Altyapı yatırımlarının temel özelliği ise büyük sermayeye duyulan ihtiyaçtır. Dönemin koşulları gözönüne alındığında, devletin "temel ekonomik aktör" olarak ortaya çıkışı kaçınılmazdır. Savaş sonrası dönemde altyapı yatırımlarıyla birlikte tüketim dönük bir talebin yaratılması, devlet tarafından üstlenilmiştir. Eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi temel toplumsal ihtiyaçların yeni çerçevesi altyapı yatırımlarının karakteri yani bunların tüketim talebini canlandırmaya yönelik yatırımlar oluşuyla belirlenmiştir. Tam istihdamın sağlanması, bu dönemin temel makro ekonomik hedefidir. İkinci Dünya Savaşı öncesinde de toplumsal bir hedef olarak belirlenen tam istihdam, Keynezyen dönemde sistematik bir biçimde elde edilmeye çalışılmıştır. Devlet öncülüğünde hızlı bir sanayileşme ve sermaye birikiminin sağlanması, toplumun da bu ihtiyaçlar etrafında örgütlenmesini gerektirmiştir. Çünkü bu dönem, kapitalist ekonominin kabaca durgunluk olarak tarif edebileceğimiz stagnasyon ve krize neden olmadan yönetilmesinin zorunlu olduğu bir dönemdir. Genel olarak

sermaye birikim dönemlerinin görece "rahat" ve toplumsal açıdan sorunsuz olarak atlatılması gereklidir. Ücretlerin hem talep yaratmayı hem de toplumsal uzlaşmayı sağlayacak bir büyüklükte olmasına özen gösterilmiştir.

Sanayileşme ve işçi sınıfının gün geçtikçe büyüyen sayısı, emek örgütlerinin toplumsal gücünü doğrudan etkilemiştir. Bu dönemde sendikalar toplumsal yaşamın önemli aktörleri olarak karşımıza çıkarlar. Ancak, yine aynı dönem, işçi sınıfının ihtiyaçlarının temel olarak ekonomik yönünün vurgulanmasının sendikalar aracılığıyla sistematikleştirildiği bir dönemdir. Bu aynı zamanda emeğin ve onun örgütlerinin sermayenin çıkarları etrafında disipline edilmesidir. Ücret pazarlıkları temel gündem olarak belirmiş ve sendikalar toplumsal çelişkilerin monetarist (parasal) yöntemlerle çözülmesi için uygun araçlar haline gelmişlerdir.

Keynezyen dönem, aşırı üretim üzerinden ve 1973 petrol krizinin de etkisiyle sonlanırken, beraberinde bu dönemin toplumsal özelliklerinin silinmesini de sermaye açısından zorunlu kılmıştır. Dönemin krizi tümüyle yapısal bir karakter taşımaktadır ve bu yönüyle emek-sermaye arasında küresel düzeyde yeni bir ilişki tarifi kaçınılmaz kılmıştır. Aşırı üretim kâr oranlarını aşağıya çekerken ilk müdahale ücretlerle birlikte emeğin örgütlerine olmuştur.

Bu yeni model, tekeller için yeni pazar alanlarının yaratılmasına dayanır. Bu alanın yaratılması ise devletin alanında gerçekleşen ekonomik faaliyetlerin özel sektöre devriyle birlikte gelişmekte olan ülkelerin ekonomik yapısında yani aslolarak uluslararası ilişkilerde yeni bir düzenlemeyi içerir. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda var olan ticaret açığı, uluslararası

seviyenin altında kalmaması için gösterilen yoğun çaba ve düzenlemeler almıştır. Eğitim, sağlık ve en nihayetinde sosyal güvenlik hizmetinin özel sektöre devri -çoğunlukla ulusötesi şirketlere- sermayeye sınırsız bir toplumsal kontrol alanı yaratmakla kalmamış devletin yeni örgütlenişiyle birlikte sermayeye bu alandaki gücünü kalıcılaştırması için yeni fırsatlar yaratmıştır.

oluşturan piyasa ne kadar genişse, eşzamanlı olarak piyasanın daha büyük bir genişlemesine ve mekanın zaman bakımından daha fazla yok edilmesine yönelik çaba da o kadar büyük olur.” (Marks: 1993 [1939]: 539)

Kamusal alanın özel sektöre devri ile birlikte enformel(kayıtdışı) ilişkilerin genişleme süreci başlamıştır.

ENFORMEL EKONOMİNİN BÜYÜKLÜĞÜ

Söz Konusu Sektörde Enformel Sektörün Payı	Latin Amerika/Karayipler	Afrika	Asya
Tarım Dışı Faliyetler	%57	%78	%45-85
Kentte Yürütülen Faaliyetler	%40	%61	%40-60
Yeni İşler	%83	%93	-

finans kuruluşlarının dayatmalarının kabulüne neden olmuştur. Bu yönüyle gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomik sistemine katılımları varolan eşitsiz ilişkilerden beslenmiştir. Sistemin bundan sonraki rotası da bu eşitsiz ilişkileri kalıcılaştırmak üzerinden çizilmiştir. “Yapısal Uyum Programları’nın işgücü piyasaları üzerindeki en önemli etkisi, üretimin ve istihdamın küresel ölçekte yeniden yapılanmasına koşut olarak bu piyasaların, değişik ülke ve sektörlerde farklı derecelerde olmak üzere esnekleştirilmesi yoluyla ortaya çıktı.” (Şenses, 2001:192)

Keynezyen dönemin kriziyle birlikte değişen emek-sermaye ilişkisi etrafında devlet de yapısal bir değişime uğramıştır. Sosyal devlet nosyonu terk edilerek toplumsal yaşam yeni uluslararası düzenin gerekleri etrafında örgütlenmeye çalışılmıştır.

80’lerden itibaren ekonomik gelişmişliğin kıstasları değişmiş, tam istihdamın gerçekleştirilmesi ve görece adil bir gelir dağıtım mekanizması yaratılması hedefinin yerini kâr oranlarının belli bir

Kapitalist dünya ekonomisinin temel özelliklerinden birisi de iş bölümünün sürekli değişimi ve iktisadi faaliyetlerde buna bağlı hareketliliklerdir. Küresel mal ve ticaret akışının iki yüzyıl öncesinden itibaren toplumsal yaşamın temel belirleyicisi olmasından hareketle, bugün için en önemli değişim ise, pazarların birleşmesinden ziyade, kapitalist üretim ilişkilerinin günlük hayatın her mekanında yayılım göstermesidir. Bu yayılım, yüksek teknolojinin sağladığı imkânlarla zamanı sermaye açısından bir sorun olmaktan çıkarmış ve sermayeye hem zaman hem de mekân boyutunda sınırsız olanakların yolunu açmıştır. “Sermaye bir yandan mübadele etmek ve tüm yeryüzünü kendi pazarı için fethetmek üzere her türlü mekansal engeli paramparça etmeye çabalarırken, diğer yandan da bu mekânı zaman bakımından yok etmeye, yani bir yerden bir yere giderken harcanan zamanı asgariye indirmeye çalışır. Sermaye ne kadar gelişmişse dolayısıyla üzerinde dolaştığı piyasa, dolaşımının mekansal yörüngesini

Yukarıdaki tabloda da (Kaynak: Charmes: 2000.) görüldüğü gibi enformelleşme en çok sendikaların o yöne doğru genişleme gösteremediği yeni iş alanlarında ve sendikal geleneği olmayan bölgelerde genişlemektedir.

Enformelleşmenin en önemli özelliği kısa zamanda geniş bir alana yayılması değil, bu eğilimin uzun ömürlü, sistemik ve sağladığı olanaklar nedeniyle sermaye sınıfı açısından vazgeçilmez oluşudur. Periyodik daralma dönemlerinde maliyetler sorunu ücretlerde reel gerilemeyle sağlanmaya çalışılır. Bu yüzden özellikle küresel daralma dönemlerinde enformel ilişkiler daha geniş bir alanda hayata geçirilir. Fakat enformelleşme bunalım dönemlerine özgü bir çözüm olmaktan ziyade iş bölümünü küresel anlamda yapıbozuma uğratarak sistemi dönüştürür. Bu boyutuyla enformelleşme kapitalist dünya sisteminin kendi içinde derinleşmesi anlamına gelir. Derinleşme ise, ancak hegemonik ilişkilerin toplumsal yaşamda düne göre çok daha fazla belirleyici olmasını gerektirir. Bu, insanlık için hayati önemi olan

doğal kaynakların kullanımının tekelleşmesinden, uluslararası hukukun, insan haklarının ve emeğin kazanımlarının rafa kaldırılmasına değin salınım gösteren bir süreçtir. Irak'taki savaş bu anlamıyla bize yeni hegemonya kuruluş biçimlerinin ipuçlarını sağlar.

Enformel sektörün temel özellikleri olarak, ekonomik açıdan küçük ölçekli firmalara dayanmasını, devlet denetiminden görece uzak bir alanda faaliyet gösteriyor oluşunu, esnek üretim taktiklerini kullanışını ve aile özellikle kadın emeğine dayanıyor oluşunu sayabiliriz. Fakat, enformel sektör ve kayıtlı ekonomi arasındaki temel fark metallerin cinsinde değil, asıl olarak bu metallerin üretim ve tüketim niteliklerinde yatar. Bu nitelikler devletin örgütleniş biçimine, uluslararası sermaye dolaşım süreçlerine, ulusötesi şirketlerin stratejilerine ve ulusal politikaların uygulanış biçimlerine doğrudan bağlıdır.

Enformel sektörün faaliyet alanı, devletin kontrolü dışındaki mekanlar olarak belirse de, enformel sektör ve devlet arasındaki ilişki birbirini dışlama mekanizması olarak tanımlanamaz. Ekonominin kayıtdışı kalan kesiminin büyüklüğünü son kertede belirleyen aslında yine de siyasi otoritedir. Devletin ekonomik ve sosyal politikaları bu sektörü hem niteliksel hem de niceliksel olarak belirler. Enformel sektörde gerçekleşen faaliyetlerin kayıt altındaki ekonomiyle doğrudan bağlantısı vardır. Dönem dönem bu ilişki, iki farklı ekonomik sürecin birbirini beslemesi şeklinde ortaya çıkabilir. Hatta bazen enformel sektör özellikle az gelişmiş ülkelerde bir kalkınma stratejisi olarak bile benimsenebilir.

Örneğin Hog-Kong'un bir dönem hızla genişleyen ihracat pazarı, ihracata dönük üretimin enformelleşmesi ve fiyat açısından avantajlı malların üretimiyle genişlemişti. Bir taraftan devlet de düşük ücretlere karşılık, ucuz kamusal hizmet vererek bir çeşit sübvansiyon sağlıyordu. Ayrıca, bu dinamik üretim ilişkisi, birçok insanın kendi işini kurmasını da sağladı. Ancak enformelleşme için bu tip başarılar istisnadan öteye geçmez. Enformel sektörün ucuz işgücü ve yoğun sömürüye dayanması nihai ürünün fiyatında kayda değer bir fiyat farkına neden olduğundan bu tarz ekonomik bir yönelim, avantaj olarak benimsenebilir. Fakat üçüncü dünyanın enformelleşmesi sanayileşme olarak tanımlanamaz. Sanayileşmenin birinci dünya işçilerine sağladığı olanaklar üçüncü dünyaya taşınmaz. Üçüncü dünyaya taşınan üretim bunlardan kaçıştır. Bu yönüyle enformel sektörü sermayenin yoğunlaşan kontrol mekanizması olarak tanımlayabiliriz. Çünkü enformelleşmenin en önemli özelliği emeğin üretim süreci üzerindeki dolaylı ya da doğrudan kontrolünü yok etme stratejileriyle işliyor olmasıdır. Sonuç olarak yoğun bir biçimde az gelişmiş ülkelerde beliren enformelleşme, dünya ekonomisinin gelişmiş ülke ekonomileri etrafında örgütleniyor olmasından beslenir. Ancak yine de, enformelleşme sadece üçüncü dünya ülkelerinde yayılmaz. Ya da birinci dünyaya yayılmasının nedeni üçüncü dünyadan buraya yoğun bir göç olması değildir. Aksine enformelleşme ulusötesi şirketlerin üretim mekânlarını üçüncü dünyaya taşımalarıyla genişlemiş ve bu şirketler tarafında

bir kârı azamileştirme stratejisi olarak benimsenmiştir.

Enformel sektör, son 20 yıldan beri özellikle az gelişmiş ülke hükümetlerince bir sosyal politika ve toplumsal denetim aracı olarak kullanılmaktadır. Ağır iç ve dış borç yükü devleti uluslararası finans kuruluşlarına bağımlı kılmış ve bu bağımlılık ilişkisi devletlerin politikalarını büyük ölçüde belirler duruma gelmiştir. Dolayısıyla, ulusötesi korporasyonların çıkarlarıyla devletin ekonomik politikalarının uyum göstermesi kaçınılmazdır. Ayrıca koşullara kolay uyurlanabilir üretim teknikleri ve emek üzerindeki doğrudan denetimiyle enformelleşme özellikle kriz dönemlerini daha idare edilebilir bir duruma getirir. Enformelleşme toplumsallaşmış emek süreçlerinden çok bir çalışma ağı niteliğini taşır.

Ortaya çıkış nedeni ve yayıldığı mekân ne olursa olsun, enformelleşme kapitalist sistemin en belirgin çelişkisini yansıtır. Bir taraftan talebi arttırmak ve canlı tutmak için verilen çaba diğer taraftan da bu çabanın sonucunda talebin üretimi karşılamayacak bir seviyeye inmesi... Enformelleşme bir taraftan ucuz işgücünden yararlanarak üretimi ve kâr oranını sürekli artırırken öte yandan geçimlik seviyede sağlanan ücretler yüzünden sürekli bir üretim fazlasına neden olur. Dünya ekonomisinin coğrafi yayılımının ağırlıklı olarak üçüncü dünya ülkelerindeki ulusötesi korporasyonlarda geleneksel emek denetim biçimlerine yeniden işlerlik kazandıracak şekilde gerçekleşmesi düşük ücretlerle birlikte son derece yoğun bir sömürüyü de beraberinde getirmiştir.

Bu sektörün ağırlıklı olarak kullandığı işgücü kadınlardır. Ailenin ihtiyaç duyduğu asgari ihtiyaçları karşılamak için bu alana kayan kadınların ücretleri oldukça düşüktür. Ev, üçüncü dünyada bu yüzden çalışma alanına dönmüştür. Özellikle tekstil ve elektronik malzemeler sektöründe çalışan kadınlar, ihracata yönelik üretimde yer alırlar. Üçüncü dünyada gerçekleştirilen üretim asıl olarak birinci dünyanın ihtiyaçları üzerinden şekillenir. Bu ihracatı hammadde ihracı ile birlikte yoğun bir emek ihracı olarak da düşünebiliriz. Birinci dünya süper marketlerindeki anormal çeşitlilik, üçüncü dünyanın anormal bir biçimde sömürsüne dayanır.

Bu yolla, gelişmiş ülke ekonomileri kötü bir durumda olsalar dahi, üçüncü dünyadan gelen ucuz mallar son dönemde artan işsizliğe ve reel ücretlerdeki gerilemeye rağmen, tüketimin belli bir seviyenin altında kalmasını engellemektedir...

oranları, bir karşılaştırma için daha uygundur. Tabloda (Kaynak: OECD 2001 Statistical Annex) görüldüğü gibi İspanya, İtalya, Finlandiya ve Yunanistan en yüksek işsizlik oranlarına sahip ülkelerdir. Öte yandan Lüksemburg ve Hollanda'da en düşük işsizlik oranları gözlemlenmektedir. 15 üyeli AB'de ortalama işsizlik oranı Ekim 2001 de % 7.8 olarak kaydedilmiştir. Fakat bu rakam Euro'nun kullanıldığı alanlarda % 8.5'tir.

Birinci dünyada özelleştirmelerle ve üretimin üçüncü dünya ülkelere kaymasıyla birlikte işini en çok kaybeden kesim kadınlardır. Ayrıca yeni istihdam olanakları yaratmada yaşanan zorluk genç nüfusun önemli bir bölümünü işsizliğe mahkûm etmiştir. AB üyesi ülkelerde de enformelleşme süreci bu ülkelerin kaybedenleri üzerinden işlemektedir. (Kaynak: AB Komisyonu 2002)

2002 yılı boyunca Danimarka, Finlandiya ve İsveç dışındaki AB ülkelerinde GSMH artış oranı

etkenlerden daha çok küresel etkenlerle ilgilidir. Küresel genişleme döneminin sona ermesi dünya çapında stok pazarlarının etkinliklerinde keskin bir düşüşe neden olmuştur. Üretim faaliyetlerinin üçüncü dünyaya kaymasının da ülke GSMH'lerinde bir düşüşe neden olduğu açıktır. Ayrıca düşüşe geçen ABD ekonomisinin AB ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerini göz önünde bulundurmak gerekir. Çünkü ABD'ye yapılan ihracattan elde edilen gelir, AB GSMH'sının %2.5'ini oluşturmaktadır. Ekonomistler arasında makroekonomik göstergelerin (GSMH büyüme hızı, enflasyon, işsizlik oranı) toplu pazarlık sürecini doğrudan etkilediğine dair genel bir uzlaşma vardır. "1970'lerin arz şoku, toplu pazarlık sistemi ve makroekonomik uyum arasındaki spesifik ilişkiyi anlamaya dair büyük bir ilgiye neden olmuştur." (Flanagan, 1999: 1150)

Bir diğer önemli ekonomik göstergesi enflasyon oranıdır. AB

TABLE 1: AVRUPA'DA STANDARDİZE EDİLMİŞ İŞSİZLİK ORANLARI
(TOPLAM İŞGÜCÜNÜN YÜZDESİ OLARAK)

ÜLKELER	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
AVUSTURYA	...	...	...	4.0	3.8	3.9	4.4	4.4	4.5	4.0	3.7	3.6
BELÇİKA	6.6	6.4	7.1	8.6	9.8	9.7	9.5	9.2	9.3	8.6	6.9	6.6
DANİMARKA	7.2	7.9	8.6	9.6	7.7	6.8	6.3	5.3	4.9	4.8	4.4	4.3
FİNLANDİYA	3.2	6.6	11.6	16.4	16.7	15.2	14.5	12.6	11.4	10.2	9.7	9.1
FRANSA	8.6	9.1	10.0	11.3	11.8	11.4	11.9	11.8	11.4	10.7	9.3	8.6
YUNANİSTAN	...	...	...	10.5	10.9	10.5	10.6	10.4	9.8	9.0	8.1	7.6
ALMANYA	4.8	4.2	6.6	7.9	8.4	8.2	8.9	9.9	9.3	8.6	7.9	7.9
İRLANDA	13.4	14.7	15.4	15.6	14.3	12.3	11.7	9.9	7.5	5.6	4.2	3.8
İTALYA	8.9	8.5	8.7	10.1	11.0	11.5	11.5	11.6	11.7	11.2	10.4	9.5
LÜKSEMBURG	1.7	1.7	2.1	2.6	3.2	2.9	3.0	2.7	2.7	2.4	2.4	2.4
HOLLANDA	5.9	5.5	5.3	6.2	6.8	6.6	6.0	4.9	3.8	3.2	2.8	2.4
PORTEKİZ	4.8	4.2	4.3	5.6	6.9	7.3	7.3	6.8	5.2	4.5	4.1	4.1
İSPANYA	16.1	16.2	18.3	22.5	23.9	22.7	22.0	20.6	18.6	15.8	14.0	13.0
İSVEÇ	1.7	3.1	5.6	9.1	9.4	8.8	9.6	9.9	8.3	7.2	5.9	5.1
İNGİLTERE	6.9	8.6	9.8	10.2	9.4	8.5	8.0	6.9	6.2	5.9	5.4	5.0

İşsizliğin ulusal tanımı ülkeler arasında farklılıklar gösterdiğinden standardize edilmiş işsizlik

düşme eğilimi göstermiştir. Öte yandan GSMH artış oranında kaydedilen bu gerileme ulusal

içinde enflasyon oranlarındaki belirgin farklılıklar düşündürücüdür. (Kaynak: Komisyon 2002)

TABLO II: SABİT FİYATLARLA GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA
(YILLIK YÜZDE DEĞİŞİM, 1997-2002)

ÜLKE	1997	1998	1999	2000	2001(tahmin)	2002(tahmin)
AVUSTURYA	1.6	3.5	2.8	3.0	1.0	1.2
MACARISTAN	3.6	2.2	3.0	4.0	1.0	1.1
DANİMARKA	3.0	2.5	2.3	3.0	0.9	2.7
FINLANDIYA	6.3	5.3	4.1	5.6	0.7	1.6
FRANSA	1.9	3.4	2.9	3.1	2.0	1.6
ALMANYA	1.4	2.0	1.8	3.0	0.6	1.8
YUNANİSTAN	3.6	3.4	3.6	4.1	4.1	3.7
İRLANDA	10.8	8.6	10.8	11.5	6.8	3.5
İTALYA	2.0	1.8	1.6	2.9	0.8	1.4
LUKSEMBURG	9.0	5.8	6.0	7.5	5.1	2.9
HOLLANDA	3.8	4.3	3.7	3.5	1.1	1.5
PORTEKİZ	3.9	4.5	3.4	3.4	1.8	1.5
İSPANYA	4.0	4.3	4.1	4.1	2.8	2.1
İSVEÇ	2.1	3.6	4.5	3.6	1.2	1.7
İNGİLTERE	3.4	3.0	2.1	3.0	2.2	2.0
EURO ALANI	2.4	2.9	2.7	3.4	1.6	1.4
AB 15	2.6	2.9	2.6	3.3	1.7	1.5

Hollanda, Portekiz ve İrlanda'daki enflasyon oranları AB ortalamasından oldukça yüksektir. Dolayısıyla bu ülkeler maliyet hesaplarına göre üretim için elverişsiz bölgeler olarak işaretlenmektedir. Fransa'da ise enflasyon oranı AB ortalamasının altında

seyretmektedir. İngiltere genelde düşük enflasyon oranlarına sahiptir. **15 AB üyesi ülkede işgücü maliyetleri 2001'in 3. çeyreği ile karşılaştırıldığında yıllık %3.5 artmıştır.** İşgücü maliyetlerindeki bu artış, üretimin yer değiştirmesini tetiklemiştir. Bu akışın Doğu Avrupa

ülkeleri ile birlikte işgücü maliyetinin gelişmiş Avrupa ülkelerine göre oldukça düşük olduğu üçüncü dünyaya kayması söz konusudur. "Gerçekte bu akışlar mekanı gerçek coğrafi mekandan çok farklı değildir. daha ziyade, zaman-mekan sıkışmasındaki ikili hareketi sergiler:

TABLO III: UYUMLULAŞTIRILMIŞ TÜKETİCİ FİYAT ENDEKSLERİNDE
ORTALAMA DEĞİŞİM (% ,1997-2002)

ÜLKELER	1997	1998	1999	2000	2001	2002
AVUSTURYA	1.2	0.8	0.5	2.0	2.3	1.6
BELÇİKA	1.5	0.9	1.1	2.7	2.4	1.7
DANİMARKA	1.9	1.3	2.1	2.7	2.3	2.3
FINLANDIYA	1.2	1.4	1.3	3.0	2.7	2.0
FRANSA	1.3	0.7	0.6	1.8	1.8	1.7
ALMANYA	1.5	0.6	0.6	2.1	2.4	1.8
YUNANİSTAN	5.4	4.5	2.1	2.9	3.7	3.6
İRLANDA	1.2	2.1	2.5	5.3	4.0	4.5
İTALYA	1.9	2.0	1.7	2.6	2.3	2.2
LÜKSEMBURG	1.4	1.0	1.0	3.8	2.4	2.0
HOLLANDA	1.9	1.8	2.0	2.3	5.1	3.5
PORTEKİZ	2.4	1.9	2.2	2.2	4.4	3.1
İSPANYA	1.9	1.8	2.2	3.5	3.3	3.0
İSVEC	1.8	1.0	0.6	1.3	2.7	2.2
İNGİLTERE	1.8	1.6	1.3	0.8	1.2	1.6
EURO ALANI	1.7	1.2	1.1	1.4	2.5	2.2
AB 15	1.7	1.3	1.2	2.1	2.3	2.1

TABLO IV: YARI ZAMANLI (PART-TIME) İŞGÜCÜNÜN ZAMANA BAĞLI KOMPOZİSYONU (%)

ÜLKE	ERKEK					KADIN				
	1990	1998	1999	2000	2001	1990	1998	1999	2000	2001
AVUSTURYA	-	2.7	2.8	2.6	2.7	-	22.8	24.4	24.4	24.8
BELÇİKA	4.6	4.9	7.3	7.1	5.6	29.8	32.2	36.6	34.5	33.4
DANİMARKA	10.2	9.8	8.9	8.9	9.1	29.6	25.4	22.7	23.5	20.8
FİNLANDİYA	4.7	6.7	6.6	7.1	7.3	10.6	13.0	13.5	13.9	14.0
FRANSA	4.4	5.8	5.8	5.3	5.1	21.7	25.0	24.7	24.3	23.8
ALMANYA	2.3	4.6	4.8	4.8	-	29.8	32.4	33.1	33.9	-
YUNANİSTAN	4.0	5.3	4.5	3.0	2.6	11.5	15.4	13.5	9.4	8.5
İRLANDA	4.2	8.2	7.9	7.9	7.1	20.5	31.2	31.9	32.3	33.0
İTALYA	3.9	4.9	5.3	5.7	5.4	18.2	22.4	23.2	23.4	23.7
HOLLANDA	13.4	12.4	11.9	13.4	13.8	52.5	54.8	55.4	57.2	58.1
NORVEÇ	6.9	7.9	8.2	8.7	9.0	39.8	35.9	35.0	33.6	32.6
POLONYA	-	8.0	9.6	8.8	7.4	-	16.6	19.2	17.9	16.6
PORTEKİZ	3.1	5.1	5.0	4.8	5.1	11.8	15.8	14.6	14.7	14.3
İSPANYA	1.4	2.9	2.9	2.7	2.7	11.5	16.6	16.8	16.5	16.6
İSVEÇ	5.3	5.6	7.3	7.3	7.1	24.5	22.0	22.3	21.4	29.3
İSVİÇRE	6.8	7.2	7.7	8.4	8.9	42.6	45.8	46.5	44.7	44.7
İNGİLTERE	5.3	8.2	8.5	8.4	-	39.5	41.2	40.6	40.8	-

her ne kadar fiziki mekansal sınırlar (ulusal sınırlar gibi) daha az önemli hale gelmişlerse de, kimi gerçek yerler maliyet bakımından görece üstünlüklerinden veya hizmet kalitesinden kaynaklanan bir önem kazanırlar. (Harvey: 1989)

Yukarıdaki tablodan (Kaynak: OECD Statistical Annex 2002) da izleneceği gibi yarı zamanlı işlerde genellikle kadınlar istihdam edilmektedir.

Eğitsizliklerin kalıcılaştırılması üzerine kurulu yeni uluslararası işbölümünün devamı iki koşula bağlıdır. Yer değiştiren üretim, yoğun bir sömürü mekanizmasını sürrekli işletmek zorundadır. Aynı zamanda burada faaliyete geçen şirketler, kendi pazarlarını da sürekli canlı tutmak zorundadırlar. Bu iki koşulun gerçekleştirilmesi kadınların sürece eklemlenebilmesine bağlıdır. Üçüncü dünyada ucuz işgücü olarak birinci dünyada da zengin tüketiciler olarak.

Kadınlar yeni sermaye birikim

modeli için en uygun işgücüdür. Emekleri kolaylıkla manipüle edilebilir. Enformelleşmenin temel unsuru olan üretim sürecindeki baskı mekanizmaları karşısında daha savunmasızdırlar. Bu, fiziksel güç ve dayanıklılıktan öte üçüncü dünyada kadınların üretim ilişkilerine örgütsüz bir biçimde girişleri, mekanizmanın en başında böyle kurgulanması ve gelişmiş ülkelerde özelleştirmeler sonucunda kadınların büyük ölçüde iş kaybına uğraması ile ilgilidir. Artı-değer ürettikleri halde, kadınların üretim faaliyetleri ısrarla “iş” olarak değil, gelir getiren aktiviteler olarak tanımlanmakta, dolayısıyla asgari geçim seviyesinin bile altında kalan ücretler, bu yolla meşrulaştırılabilmektedir.

Kadınlara burada biçilen yeni misyon iyi “tüketimciliktir”. Aslında yeni uluslararası iş bölümü, bu yolla birinci ve üçüncü dünya kadınlarını metalar zinciri içinde ilişkilendirir. Birinci dünyaya metalarla birlikte yoğun bir biçimde insan-

lar da pazarlanır. Fuhuş sektörünün en önemli nesnesi kadınlardır. Bu sektör enformelleşmenin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu pazar aynı zamanda sadist ve ırkçı eğilimlerin de pazarlandığı bir mekândır. Kaçınılmaz olarak da bu sürecin ideolojisi, varolmanın değil sahip olmanın ontolojisine dayanır. Buradan hareketle dönemin pratiğinin ve düşüncesinin kentsel karmaşa, yoksullaşma ve yoksunlaşmanın yarattığı krize bir cevap niteliğinde biçimlendiğini söyleyebiliriz.

Üçüncü dünyada üretim ilişkilerinin bu şekilde örgütlenmesi, gelişmiş ülkelerde de emek üzerinde bir baskı unsuru olarak kullanılmakta ve buradaki üretim ilişkileri de üçüncü dünya baz alınarak kurulmaya çalışılmaktadır. Kamuya ait işletmelerin özel sektöre devri ile birlikte sosyal güvencenin kapsama alanı daralmış ve sendikalaşma oranında büyük düşüş yaşanmıştır... (Kaynak: EIRO and national figures.)

TABLO V: 2000 YILI SENDİKALI İŞGÜCÜNÜN TOPLAM İŞGÜCÜNE ORANI
(YOĞUNLUK ORANI, YÜZDE OLARAK)

ÜLKE	YOĞUNLUK ORANI	ÜLKE	YOĞ. ORANI
DANİMARKA	87.5	YUNANİSTAN	32.5
FİNLANDİYA	79.0	PORTEKİZ	30.0
İSVEÇ	79.0	ALMANYA**	29.7
BELÇİKA	69.2	İNGİLTERE	29.0
LÜKSEMBURG**	50.0	HOLLANDA	27.0
İRLANDA	44.5	İSPANYA	15.0
AVUSTURYA	39.8	FRANSA	9.1
İTALYA**	35.4	AĞIRLIKLI AB ORTALAMASI	30.4

*1999 figürü; ** 1998 figürü; *** tahmin

2000 yılı rakamlarını 1970 ve 1995 dönemine ait rakamlarla karşılaştırdığımızda toplu pazarlıkların sektör bazında yapıldığı yani Ghent sistemine sahip ülkelerdeki sendikalaşma oranlarındaki düşüşün, bu sisteme sahip olmayan ülkelere göre daha yavaş gerçekleştiğini görürüz. (Kaynak: Blaschke (2000)

genişlemesi, sendikalılık oranının oldukça büyük oranda düşmesine neden olmuştur. (Kaynak: Calmfors vd. ve OECD Labour Force Statistics (çeşitli yıllara ait)'den yapılan hesaplamalar)

Özelleştirmeler "hantal, bürokratik, üretken olmayan" devletin alanından "modern işletmecilik" anlayışının hakim olduğu özel

Yazının başında belirttiğimiz "sosyal" ve "ekonomik" ayrımı en iyi ifadesini bu işletmelerde, yani sosyal ihtiyaçları karşılamaktan son derece uzak ücretlerde bulmaktadır. Ücretler sadece "ekonomik" gereklilikler üzerine yani kendi kurallarıyla işleyen bir piyasanın dayattığı zorunluluklar üzerine yerleştirilmiştir. Hem bu işlet-

TABLO VI: AVRUPA ÜLKELERİNDE SENDİKALILAŞMA ORANI (% , 1970-1995)

ÜLKE	1970	1975	1980	1985	1990	1995
Ghent Sisteminin Geçerli Olduğu Ülkeler						
DANİMARKA	60.0	67.4	76.5	78.3	73.2	78.3
FİNLANDİYA	51.4	67.4	69.8	68.6	72.0	78.4
BELÇİKA	45.5	51.9	53.4	52.0	51.2	49.7
İSVEÇ	67.7	74.5	79.9	84.0	84.0	87.6
Ghent Sisteminin Geçerli Olmadığı Ülkeler						
İRLANDA	53.1	55.2	57.0	56.0	50.6	46.2
İNGİLTERE	44.8	48.3	50.6	45.5	38.1	32.1
İTALYA	36.3	47.2	49.3	42.0	40.1	37.7
ALMANYA	33.0	36.6	36.3	34.0	32.9	29.1
AVUSTURYA	57.7	53.5	52.7	52.7	47.2	43.3
HOLLANDA	37.0	38.4	35.3	28.7	2.4	25.7
FRANSA	22.3	22.8	19.0	16.3	11.0	10.0
İSPANYA	-	-	8.3(1981)	10.3	12.1	18.6
PORTEKİZ	-	52.4	54.0	43.0	33.0	26.8

Sendikalaşma oranındaki düşüş iş kompozisyonundaki yapısal bir takım değişikliklere işaret eder. İmalat ve kamu sektörlerinde özelleştirmelerden kaynaklı faaliyet düşüşü ve genelde kadınların istihdam edildiği, daha az düzenlenebilirliği olan hizmet sektörünün

sektöre kayış olarak topluma pazarlanmıştır. *Üretkenlik ve üretkenliğin sürekli artırılması gerekliliği üzerine kurulu bu söylem, kamu kaynaklarının etkin kullanımından ziyade bu kaynakların etkin ve adil toplumsal dağılımının esas alınması gerektiği gerçeğini es geçer.*

melerde hem de son dönemde yüksek teknolojiye bağlı olarak ortaya çıkan yeni üretim alanlarında ücretler ve sosyal haklar hızla budanmıştır. AB ülkelerinin deneyimlediği gibi son dönemde genişleyen hizmet sektörüne, sendikal güç taşınamamış ve bunun sonucunda

TABLO VII: SEKTÖR VE CİNSİYETE GÖRE SENDİKALILAŞMA ORANI (%)

	YIL	ERKEK	KADIN	TARIM	İMALAT	İNŞAAT	TİCARET	TAŞIMACILIK	FİNANS	HİZMETLER
İSVEÇ	1980	79	77	53	89	95	45	79	83	84
	1997	83	90	69	100	100	61	83	58	100
DANİMARKA	1981	83	73	-	98	89	53	60	50	73
	1987	73	78	-	94	-	-	-	53	-
FİNLANDİYA	1989	69	75	83	80	-	-	-	-	-
BELÇİKA	1980	-	-	74	80	47	32	63	26	27
	1995	-	-	82	100	65	39	77	23	27
İRLANDA	1980	54	51	-	-	-	-	-	-	-
	1994	42	39	-	55	49	-	71	-	-
AVUSTURYA	1980	58	39	54	68	64	26	82	36	55
	1997	44	27	40	57	48	15	60	15	41
İTALYA	1980	-	-	100	56	36	22	77	33	38
	1997	-	-	100	39	42	23	57	17	29
İNGİLTERE	1979	64	38	23	64	38	10	80	22	59
	1989	44	33	13	44	30	14	62	26	52
	1997	32	28	8	31	22	7	45	18	46
ALMANYA	1991	40	26	29	53	25	16	76	8	27
	1997	30	17	21	45	13	10	61	5	24
HOLLANDA	1980	44	18	17	43	44	10	49	8	44
	1997	33	20	20	33	41	14	39	16	28
İSPANYA	1991	-	-	9	22	10	6	32	20	10
	1997	-	-	11	24	11	6	32	20	14
FRANSA	1981	29	15	16	21	8	4	25	27	28
	1993	13	7	7	9	3	3	19	20	21

genel sendikalaşma oranında düşüş gözlemlenmiştir. (bkz.Tablo VII) Sürecin bu yönde ilerleyişi ise, sendikaların özel sektörde de etkinlik kazanmalarını zorunlu kılmaktadır. Çünkü devletin bu süreçte geçirdiği dönüşüm asla geçici

bir nitelik taşımamaktadır. GATT, GATS ve Dünya Bankasının yapısal uyum programları, enformelleşmenin alanını genişletecek ve kalıcılaştıracak nitelikler taşımaktadır.

Türkiye’de yeni yürürlüğe giren iş yasası ve devam etmekte

olan özelleştirmelerle birlikte enformelleşmenin önü açılmıştır. Özelleştirmeler yapılırken, bütün az gelişmiş ülkelerde yapıldığı gibi bürokrasinin KİT’lerde yol açtığı üretim kayıplarından dem vurulmuştur. Ancak Erinc Yeldan’ın da

TABLO-VIII: TÜRKİYE’DE KAYITDIŞI EKONOMİNİN BÜYÜKLÜĞÜNE DAİR TAHMİNLER

ARAŞTIRMACI	YÖNTEM VEYA YAKLAŞIM	İLGİLİ YILLAR	KAYITDIŞI (ENFORMEL)/KAYITLI(%)
ALTUĞ	ENFORMEL ÜCRET DÜZEYİ YAKLAŞIMI	1993	35
DERDİYOK	PARASAL YAKLAŞIM	1987	27.3
ÖZSOYLU	GSMH YAKLAŞIMI	1990	7.5
	BASİT DOLAŞIM YÖNTEMİ	1993	12.9
	İŞLEMLER YÖNTEMİ	1993	8.5
KASNAKOĞLU	PARASAL YAKLAŞIM	1990	9.3
TEMEL, ŞİMŞEK, YAZICI	GSMH YAKLAŞIMI	1994	2.2
	VERGİ DENETİM YAKLAŞIMI	1984	23.1
	BASİT DOLAŞIM ORANI YÖNTEMİ	1981	7.8
	İŞLEMLER YÖNTEMİ	1992	1
	PARASAL TALEP YÖNTEMİ	1992	8.1

belirttiği gibi “kamuda finansman krizi soyut anlamda bir “idari beceriksizlik” sorunu değil; tarihsel anlamda, iktisadi artığın yaratılması ve özel sermaye kesiminde sermaye birikiminin sürdürülebilmesi için gerekli idari ve sosyo-ekonomik politikaları yansıtmaktadır. (2001: 27) Türkiye’de enformel sektörün genişliğine dair net bilgilere ulaşmak neredeyse imkânsızdır. Bunun bir nedeni tanım ve kapsama dair sorunlardır. Buradaki farklılıklar sektörün büyüklüğüne dair farklı sonuçlar üretmektedir. (Kaynak: Ögünç&Yılmaz (2000: 16)

Ancak, günümüzde bu alanın genişlemekte olduğu su götürmez bir gerçektir. Endüstriyel ilişkileri düzenleyen yasal çerçevede de işgücü aleyhinde bir takım gelişmeler düşüşte etkili olan diğer etmenlerdir. Ancak kanımca en önemli yapısal değişiklik kurumlaşma alanındakilerdir. Yeni yerel yönetimler yasası toplu pazarlık görüşmelerini yerel düzeye indirerek, bu yolla sendikaların sektördeki kurumsal gücünü kırmaya çalışmaktadır. **Toplu iş sözleşmelerinin genel düzeyde yapıldığı ülkelerde sendikalılık oranı belirgin bir düşüş göstermezken, şirket düzeyinde yapılan iş sözleşmeleri, emek aleyhine yasal değişimlerden hemen etkilenmekte ve bu düzenlemelerin hayata geçirilmesinin engellenmesinde etkili olamamaktadır.**

Bu yasa, bu yönde tüm diğer uygulamalarla birlikte işçi sınıfının farklı kesimlerinin çıkarlarını birbirinden daha da farklılaştırmaktadır. Ancak unutulmaması gereken şey, enformelleşme ve

ona bağlı yoksulluk ve yoksunluğun bu çıkar farklılığı üzerine kurulu olduğudur. **Sendikalar ise asıl olarak kolektif çıkarların örgütleri olmak zorundadır.**

Emeğin varolan örgütlülüklerinin önüne geçilmesinin birçok uzun vadeli etkisi olmaktadır. Örneğin, sendikaların yerine çalışma konseylerinin geçirilmesinin, üretim ilişkilerinde emeğin denetim ve kontrol gücünü azaltıcı hatta ortadan kaldırıcı etkisi olacaktır. Yarı-zamanlı çalışma ve diğer esnek üretim koşullarında varlık gösteremeyecek şekilde düzenlenen günümüz sendikalarının bu koşullarda etkin faaliyetler yürütmesi beklenemez.

Sendikaların önümüzdeki süreçte, pazarlık güçlerini ücretler üzerinden yürütmeleri neredeyse imkânsızdır. Çünkü üçüncü dünyanın ucuz işgücü, bu alanda bir baskı unsuru olarak gayet etkili bir biçimde kullanılmaktadır. Blaschke (2000: 225)’e göre çok değişkenli regresyon sonuçlarının en önemlilerinden bir tanesi Batı Avrupa’da 1980-1990 yılları arasında meydana gelen yapısal değişikliklerle birlikte işsizliğin artmasının da sendikalaşma oranını düşürdüğüne dairdir. Etki alanını enformel sektöre doğru genişletmeyen sendikaların bu baskıya daha fazla dayanmaları mümkün değildir.

Hindistanlı sendikacı Ramesh Vats şöyle demektedir: “*İnşaat sektöründeki işçilere yöneldik, yasadıkları koşulların farkında olmaları için çaba gösterdik ve kooperatif biçiminde örgütlemeye çalıştık. İş saatlerine uygun biçimde sabah saat 6 ile gece arasında*

eğitim programları uygulamaya çalıştık. Onlarla son derece spesifik, örneğin yaşam kalitesi gibi konular hakkında da konuştuk. Evlerine giderek kadınların sosyal durumunu ve eşitlik gibi konuları tartıştık. Asgari ücret ve sahip olmaları gereken diğer haklar konusunda bilgiler verdik. Bugün bu çabalarımızın meyve verdiğini görüyoruz. Sendikalara yönelik hızla artıyor.” (Aktaran:Tonguç Çoban*)

Enformel sektörde çalışanların da sosyal sigorta kapsamına alınmasının sendikalar varolan gücüyle sağlanması, bu sektörde çalışanlara eğitim ve örgütlenme gibi alanlarda yardım edilmesi, ücret pazarlıklarına onların da dahil edilmesine çalışılması, aynı işkolunda faaliyet yürütenlerin uluslararası sendikalar kurması yönünde çalışmalar sürdürülmektedir. ICFTU enformel ekonomide çalışanların mesleki ve sendikal eğitimleri ile ilgili projelere destek vermektedir. Ayrıca ILO’nun temel çalışma standartlarının yerel, ulusal ve uluslararası alanda kabulü için çaba göstermektedir. Bu dönemde sendikaların toplumsal projeler geliştirmeleri ve sorunu ucuz işgücü-pahalı işgücü değil bir bütün olarak emek ve sermaye sorunu olarak ele almaları gerekmektedir.

29/08/2003, Ankara

*) Bu çalışma ICFTU Aylık Yayın Organı’nın (Trade Union World) Mayıs 2001 tarihli sayısında yer alan Cecilia Locmant imzalı yazıdan derlenmiştir.

Ezilenlerin Demokrasi Beklentilerinde Bir Yanılsama: AVRUPA BİRLİĞİ!

Cihan CAN

Kavramların içeriği sınıflara göre farklılıklar taşısa da burjuva yaşamın içselleştirildiği ezilenlerin düşün dünyaları da Avrupa Birliği üyeliğinin getireceği pembe hayallerle süslü. Bu uğurda neler yapılmıyor ki... Burjuva basınından, tv'lere, eğitim kurumlarına öylesine yoğun bir AB propagandası yürütülüyor ki sözde sosyalist(!) kişilikler bile AB'nin getireceği demokrasiyi bekler oldular. Öylesine inanır hale geldik ki, bilimin kuşkuculuğundan koptuk, bize vermek isteneni olduğu gibi kabullenir hale getirildik. Zaten bütün yapılmaya çalışılan da bu değil midir?

"Bilim, kendi içimizde ve çevremizde olan hitene açıklama aramaktır. Anlaşılmaz, karanlık, esrarlı olanı temel kanunlar keşfederek açıklama ve anlaşılır yapma işlemidir; dizginlenmiş meraktır. Merak, insandaki en temel dürtülerden biridir." (Vinalhven-Hayatın Kökleri-1979).

Bilimin temeli olan meraktan, tartışmadan, sorgulamadan öylesine uzaklaştık ki düşün dünyamızı metafizik yöntemler işgal eder hale geldi.

Olgulara sınıfsal bakışı temel alanlar açısından gerçeği görmek hiçte zor değil. Zira olgulara bakma noktasındaki sınıfsal duruş belirleyicidir ve Avrupa Birliği tartışmalarında öncelikle kavranması gereken ilk şey böylesi bir birliğin oluşturulmasının nedenlerini ortaya koymaktır. AB neden oluşturulmuştur? K...me, hangi sınıfların çıkarlarına hizmet etmektedir?

Anımsamakta fayda var:

"Amerikan finans ve sanayi sermayesinin ihtiyacı olan materyalleri 'mümkün olan en az stres ve zahmetle' elde edebilmek için gerekli ekonomik ve askeri hakimiyetin kurulması" olarak 1941'de kuruluş amacını açıklayan ABD Dışilişkiler komisyonunun faaliyetleri ve yönlendirmesi ile

1954'te oluşturulan Bilderberg komisyonunda ilk kez Avrupa'da bir ekonomik birlik kurulması dile getirilmişti.

Buradaki amaç II. Emperyalist paylaım savaşında ekonomik olarak etkilenen ancak fiili bir yıkıma uğramayan, daha doğrusu savaştan en az zararlı çıkan ve diğer emperyalist ülkelerin savaşın sonucundaki her yönlü yıkımı ile emperyalist/kapitalist kampın liderliğini ele geçiren ABD emperyalizmi için Avrupa'da oluşturulacak kapitalist bir blok direkt ABD'ye yönelecek olası bir SSCB asker saldırısına karşı dalgakıran görevi görecektir. Askeri, siyasi, ekonomik bir alternatif güç olan SSCB, Çin ve diğer halk demokrasisi ülkelerin varlığı kapitalizmi kendi içinde bir ittifaka zorluyordu.

1957'de imza altına alınan "Roma anlaşması ile hayata geçirilen Avrupa Ekonomik Topluluğunun "oluşturulduğu yıllarda "Avrupa'da güçlü bir iş gücü piyasası, sifıra yakın işsizlik, diri bir sendikal yapı vardı" ve "ABD'nin askeri ve ekonomik desteği ile hızlı bir sanayileşme ve üretim süreci yaşayan Avrupa yoğun bir iş gücü açığını ithal iş gücü ile karşılamış"tı. (G.Yılmaz-Kapitalizmin Kaleleri)

ABD Avrupa'da Avrupa Birliği ile askeri açıdan bir dalgakıran oluşturuyor, bunun yanı sıra ekonomik olarak ta Avrupa'nın yeniden inşası için verdiği krediler üzerinden ekonomik çıkar sağlıyordu.

Avrupa burjuvazisinde yıkıntılar arasından doğruluyor, sosyal politikalara ağırlık vererek kitlelerin olası sosyalizm yöneliminin önüne geçiyor, uzun vadede dünyanın yeniden paylaşımında söz sahibi olmayı hedefliyordu.

Emekçi kesimler açısından öncelikle saptanması gereken; "AB kapitalist bir birliktir ve işleyişi sömürü mekanizmasına dayanmaktadır" (İ.Ön-

der-AB Üyeliğinin Olası Ekonomik Sonuçlar - Sol Dergisi - Eylül 2002) şeklindeki sınıfsal bakış açısıdır.

Bu nokta önemli. Çünkü ülkemiz için, bizim için, geleceğimiz için vb. sınıfsal duruşu göz ardı eden, bunun yerine her kesimi birarada gören bakış açısı proletaryanın, MLM'lerin bakış açısı olamaz.

".... emek ve sermaye sınıfları arasında varolagelen sürekli çıkar çatışmaları, bu sınıfların farklı gelişmeler karşısındaki konumlarında tek belirleyici konumunda"dır. (G. Yılmaz-Birikim Dergisi-Temmuz 2002)

"Ulus devletlerin bilhassa ekonomik ve siyasi alandaki dış politikaları her zaman burjuvazinin meselesi olmuştur. Siyasi tercihler çok sınırlı bir halk kesimi ile özel sektörün çıkarlarını gözetme hedefine kilitlenmiş geniş kapsamlı bir fikir birliği içerisinde önerilir, müzakere edilir ve kabul edilir." (Felip Rohatyn - World Capital: The need and the risks'ten aktaran G. Yılmaz-IFMC İktisat Dergisi - Ağustos 2001)

"Kapitalist bir birlik" olan AB'de "hepimiz bir bütünün parçalarıyız", "biz" fikrinin beyinlere kazınmasının en ince yöntemi, adına Yönetişim (Governance) denen "bilinçli ve ideolojik bir uygulama" ile "atanmışlardan oluşan kurumlar kanalı ile" toplumun "özgür iradesi"nin kapitalist politikaları etkilemesine engel olmaktadır.

"Küreselleşmeye entegrasyon konusunda en önemli hölgesel girişim olan AB" aslında "demokratikleşme ve insan hakları maskesi altında Dünya Bankası ve IMF'nin yarı-sömürge ülkelere uygulattığı politikaların Avrupa Birliği ülkelerinde uygulanması misyonunu yerine getirmektedir." (G. Yılmaz-Kapitalizmin Kaleleri)

Bir hayli geniş kesimin "burjuva propagandası ve yönlendirmesinin"de etkisi ile özellikle "demokratikleşme",

“insan hakları” alanında yoğun beklentiler içinde olduğu AB üyeliğinin neler getireceği, neleri götüreceğini görebilmek için AB içindeki uygulamaları, gelişmeleri incelemek, gözlemlemek gerekiyor.

Öncelikle yönetim uygulamalarının asli unsuru olarak AB'nin yönetim kurumları birliğin oluşum sürecine yayılarak ardı ardına oluşturuldu.

“Birliğin hükümeti görevini gören ve antlaşmaların koruyucusu olarak Avrupa Komisyonu, birliğin meclisi işlevini gören Avrupa Parlamentosu, üye devletlerin bakanlarından oluşan Avrupa Konseyi, Avrupa hükümet ve devlet başkanları zirvesi ile Avrupa Birliğinin mali yönetimini izleyen Sayıştay” kurumları ile bürokratik üst yapı oluşturuldu.

Bu kapitalist bürokrasinin işleyişi de özüne uygun olacaktı tabi ki.

“İlişkiler” diyor ERT (Avrupa Sanayicileri Yuvarlak Masası) eski genel sekreteri Keith Richardson; “Bizim için ilişkiler, Helmut Kohl'e telefon ederek bir raporu okumasını isteyebilmek ya da John Major'un ERT'yi arayarak belirli bir bakış açısından ötürü teşekkürlerini iletmesi; İsveç'in AB'ye üye olmayı kabul etmesinden sadece bir kaç gün önce İsveç Başbakanı ile yemeğe çıkmak anlamına gelir.”

Avrupa Birliği liderleri ile böylesine yakın ve samimi ilişkiler geliştirebilen ERT nedir? Gücünü nereden almaktadır? sorusunun yanıtı deyim yerinde ise AB ile ilgili bir dizi sorunu açığa çıkaracak önemlidir. Bu noktada sayın Gaye Yılmaz'ın “Küreselleşme sürecinde devletlerin rolü” başlıklı bir yazısından konumuzla ilgili bir bölümü aynen aktarıyorum;

“AB'nin bugünkü konumunun geri planında da Avrupa ve Amerikan sermayesinin çıkarlarının korunup, geliştirilmesi hedefi belirleyici olmuştur. 1980'li yılların başlarından itibaren içinde ve yakınlarında ciddi bir yapılanmaya giden ulus ötesi şirketlerin en önemli kurumsal dayanakları; ERT - Avrupa Sanayicileri Yuvarlak Masası-

(1983), CAG - Rekabet Danışma Kurulu-(1995), UNICE - Avrupa İşveren Sendikaları Konfederasyonu - (1958)'nin yanı sıra Konsey, Komisyon ve Parlamento içerisinde sermaye yanlısı politika ve kararların alınmasını hızlandırıp, kolaylaştırma işlevini üstlenmiş olan Avrupa Politik Çalışmalar Merkezi - CEPS - (1982), Avrupa Politika Merkezi - EPC - (1997) gibi şirket think-tankleridir. Sayılan bu yapılardan ERT Avrupa politik sahnesindeki en temel politik aktörlerin başında gelir.

ERT'nin etkisinin en bariz hissedildiği ekonomi-politik kararların başında Avrupa'da tek para birimi EMU'ya geçişle ilgili karar, Maastricht anlaşmasının kriterleri ve şimdilerde de AB Genişleme süreci kararları vardır.”

AB ülkelerinin ulusal yasalarının da süreç içinde uyumlu hale getirilmesinin zorunlu olduğu AB kurumlarında ekonomik, politik vb. kararların alınmasında, AB yasalarının çıkarılmasında önemli bir ağırlığı olan ve misyonunu genel sekreteri Keith Richardson'un deyimi ile “Biz sektörel ya da ulusal meselelerle ilgilenmek yerine genel problemleri çözmeye çalışıyoruz” şeklinde açıklayan ERT “Dünya'da ve Avrupa'da muazzam imalat ve teknoloji varlığıyla faaliyet gösteren 45 tane uluslararası sanayi şirketinden oluşmaktadır.” (G. Yılmaz-Kapitalizmin Kaleleri)

ERT'nin üyelerinden bir kaçının isimlerini burada belirtmek yararlı olacaktır; Investor AB, Bayer, BP, Daimler Chrysler, Ericson, Fiat, Nestle, Petrofina, Philips, Renault, Shell, Siemens, Solvay, Total, Unilever...

Üyeleri ulusötesi şirketlerden oluşan ERT'nin “Avrupa'da kalkınma ve yıllık istihdam sağlamak” amaçlı gündemleştirdiği Maastricht kriterleri ile 1985'te “Ortak pazar tek bir paranın dolaşıma sokulması ile güçlendirilmek zorundadır” tezi ve peşinden 1991'de ‘Avrupa'ya yeniden şekil vermek’ başlıklı ERT raporunda da Avrupa Para

Birliği-EMU- takvimini önermiş ve bu takvim komisyon tarafından imzaya açılan Maastricht anlaşmasında yer almıştı.”

‘İstikrar’ paketi olarak ta adlandırılan Maastricht anlaşmasına göre EMU'ya üye olmak isteyen ülkeler borçlar/millî gelir, bütçe açıkları/millî gelir, enflasyon ve devleasyon oranlarını istenen düzeylere getirmek zorundaydılar. Bu anlaşma ile ülkeler önce egemenlik haklarını, peşinden halklarının ekonomik ve sosyal yaşamının bütün alanlarını Avrupa Merkez Bankasına teslim ettiler.” (G. Yılmaz-Kapitalizmin Kaleleri)

Avrupa Para Birliği-EMU- özellikle Fiat, Philips, Rhone-Poulenc, Solvay ve Total'in yoğun çalışmaları ile yaşam bulmuştur. Maastricht anlaşmasındaki “bütünleşme kriterleri” ile üye devletlere ekonomiden çekilmek dayatılmış, özelleştirmeler ve işten çıkarmalarla birlikte emekçiler aleyhine kazanılmış haklar erozyona uğratılmıştır.

“AB ve EMU Avrupa'ya giremeyen IMF ve D. Bankasının işlevini yüklenmiştir. EMU'nun diğer bir işlevi Avrupa'daki şirket evlilikleri ve edimimleri hızlandırmak olmuştur.” (Gaye Yılmaz-Kapitalizmin Kaleleri)

EURO'nun önemli teşvikçilerinden Morgan Stanley'in sözleri yaşananları hiç bir ek açıklama gerektirmeksizin gözler önüne sermektedir; “Eğer döviz bir emniyet sübabı olmaktan çıkarırsanız, hükümetleri rekabeti teşvik etmek için yeni enstrümanlar bulmaya zorlamış olursunuz ve ancak o zaman sermayeden daha düşük vergi alınması, emek piyasalarında tam esneklik ve sermaye için en hukuki düzenlemeler gibi temel hedeflere ulaşabilirsiniz.”

Maastricht anlaşması sonrası süreçte Almanya'da %3'lerdeki işsizlik oranı 1998'de %12'lere, Fransa'da %1'den %11'lere, İtalya'da %3'lerden %12'lere yükselmiştir.

Şirketlere baktığımızda “Hollandalı Philips 1989-94 arasında 68.000

işçiyi işten çıkarmıştır. British Telekom 1985-96 arası işgücünde 110.000 kişiyi işsizliğe mahkum etmiş, İsveç'li Ericson toplam istihdamda % 10 indirimle giderek 1999'da 11.000 işçiyi, Pilkington firması ise 1998'de 9.000 işçisini işten çıkarmıştır.

"Sermaye açısından kriz, kâr oranlarını yükseltmenin, işçi çıkartmanın, işçi ücretlerini yükseltmemenin, geçici işçi çalıştırmanın, taşeronlaşmanın, çalışma saatlerini esnetmenin en önemli gerekçesi olmuştur." (Şule Necefi)

Özelleştirmelerin, işten atmaların nedeni olarak verimsizlik gösterilmektedir.

"Kapitalist ideologlar verimlilikle ilgili 'sahip olunan kaynakları en iyi şekilde kullanarak, en düşük maliyetle en yüksek kaliteyi üretebiliyorsunuz, yani verimli iseniz global dünyada rekabet şansınız var demektir' ifadesi ile beklentilerini ve hedeflerini ortaya koymaktadırlar."

Verimlilik ile ilgili *"emek gücünün sermayeye verimliliği"* ifadesi net bir tanımlama olur ve açılımı da *"canlı emeğin harekete geçirdiği ve makinede cisimleşmiş olan geçmiş ölü emek miktarının yoğunluğudur veya işçinin kendi çalışma gücü ile harekete geçirdiği makinelerin niteliğidir."* (G. Yılmaz-Verimlilik paylaşılmaz, paylaşılsa verimlilik olmaz-Evrensel Kültür-Temmuz 2002)

Kısaca çıktı miktarının girdi miktarına bölünmesi ile ulaşılan verimlilik oranındaki düşüş hiç bir insani, sosyal vb. kaygı taşımadan sermaye açısından işçinin işten atılmasının nedeni sayılmaktadır ve verimsizlik olarak gerekçelendirilmektedir.

AB'de verimlilik, esnel çalışma, özel emeklilik vb. söylemlerin ardında yatan gerçek *"AB'nin 45 yıllık faaliyetlerinin temel hedefi Batı Avrupa burjuvazisinin konumunu güçlendirmek, işçi sınıfı ve emekçi kesimin kazanımlarını aşama aşama ortadan kaldırmaktır."* (AB Dosyası-www.an-timai.org)

Sermayenin özgürleşmesi kapitalizmin doğası gereğidir ve gerek ulusal gerekse de uluslararası konjoktürün geldiği düzey itibarı ile uluslararası sermaye bu özgürleşme talebini "küreselleşme" cılası ile bakın nasıl gerekçelendiriyor.

Tarih 22.5.1998 İstanbul'da Konrad Adenauer vakfının düzenlediği 'Küreselleşme zorlu bir sınav, fırsatlar' başlıklı forumda konuşan şahsiyet Daimler Benz C. O Stuttgart merkez yönetim kurulu üyesi Dr. Kurt Lavk.

İşte sermaye sözcüsünün konuşmasından inciler;

"1970'li yılların başından itibaren Dünya'da hızla artan sermaye birikimi küreselleşmeyi zorunlu kılan en önemli etkenlerden biridir. Piyasalar da müthiş büyüklüklere varan bir para var ve elbette bu para bir yerlere gitmek zorunda...."

Küreselleşme denince ilk düşünülmesi gereken finans piyasalarıdır. Tüm Dünya'da ve özellikle de Amerika'da her gün bir çığ gibi büyüyen emeklilik fonlarının devletin eline bırakılması elbette düşünülemezdi. ABD'de emeklilik fonlarını yöneten aracı kurumlar arasında Fidelity'nin işlem hacmi Almanya bütçesinden daha büyük rakamlara ulaşmaktadır. İşte bu fonlardaki para, en iyi gelir getiren şirketlere yönelmektedir. Bu yönelim söz konusu şirketlerin hisse fiyatlarını yükseltir....

Ya da bir başka deyişle küreselleşmenin temel sebebi borsalar ve bankalardır. Çünkü parada bir maldır ve onunda bir piyasası vardır....

Küreselleşme önündeki en önemli engel ise sosyal standartlar, yaşam standartları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkidir....

Sosyal devlet ve sosyal bütünleşme ilkeleri ekonomik büyümenin karşısındaki engelleri oluşturmaktadır. Örneğin Avrupa'da sosyal devlet ve göreceli bir sosyal bütünleşme olmasına rağmen ekonomik büyüme güme gitmiştir. Şimdi gerek AB ve gerekse Avrupa para birliği oluşumları ile

ekonomik büyümenin yeniden canlanması beklenmektedir. Amerika'da da ekonomik büyüme sağlanmış ama bel olarak sosyal devlet ve sosyal bütünleşme ilkelerinden vazgeçilmiştir."

Kurt Lavk'ın açık sözcülüğüne şaşmamak mümkün değil. Bakın nasıl açıklıyor uluslararası sermayenin yönelimini, hedeflerini;

"....Doğrudan yatırımların veya bir başka deyişle sanayinin küreselleşmesi için gerekli adımları zaten yıllardan beri kat ediyoruz. Ama artık bizim için önemli olan, finansal sermayemizi küreselleştirebilmek. Yani borsalarda işlem gören hisse senetlerimizin prım yapması ve böylece bilanço varlıklarımızın, sermayelerimizin bilanço değerlerinin giderek daha da büyümesi, büyümesi.... Fakat bunun için borsalara sürekli para girişi yapılması gerekiyor ve bu para da emeklilik fonlarında yatıyor. Bu emeklilik fonları özel aracı kurumların emrine tahsis edilecek olursa, borsalara kanalize edilecek ve biz daha da zenginleşeceğiz."

Diğer yandan doğrudan yatırımlarımızın küreselleşmesinde de ciddi bir direnç ile karşılaştık. Demokratik devlet yapıları. Bakın Asya sermayesi nasıl para kazanıyor. Çocuk işçi, kadın işçi, sendika, insan hakları gibi sorunlarla uğraşmıyor Asya sermayesi ve bu yüzden de kâr marjları son derece yüksek. Çünkü bu bölgede ve Güney Amerika'da dikta yönetimler işbaşında. Fakat biz Avrupa'da ne yapıyoruz? Yok işçi hakları, yok sendikal haklar, yok sosyal güvenlik katkı payları sonuçta da kârlarımız kuşa dönüyor. Demokrasiden vazgeçmek zorundayız..." (1997 Mayıs ayında The Marmara Otel'i'de düzenlenen "Küreselleşmenin Nimetleri" başlıklı paneldeki konuşmasından-Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni)

Farklı yerlerde, farklı süreçlerde ki konuşmalar olmasına rağmen söylemler ortak, çünkü hareket noktası sınıfsal;

AB Komisyonu ticaret komisyoneri Pascal Lamy Nisan 2001'de

Brüksel'de bir toplantıda kendisine yöneltilen 'küreselleşme bir tehdit mi, yoksa bir fırsat mı?' sorusunu 'hangi coğrafyada yaşadığınıza ve hangi sosyal sınıfa mensup olduğunuza bağlı şekilde yanıtıyor.

Kapitalist merkez-sömürge, yarı-sömürge çevre ilişkisi, ezen-ezilen ayrımı çok net bir şekilde ortaya konmaktadır.

"Finans kapitalin, sınırları aşır ulusların milli bütçelerini alt üst eden horsa spekülasyonlarının yanı sıra; üretimde dönüm noktası olacak bir hareket başladı: Adına gayet "şık" bir etiketle "esnek üretim" denen bu yeni üretim işletiminde alta düşen bir kez daha işçi sınıfı oluyordu.

Önce şirketler kendi ülkelerindeki kendi yerel işçileri ile olan üretimin maliyetini düşürdüler; fabrikayı kapattılar. İyi, sigorta, sendika ve vergi ortadan kaldı. Sonra sipariş için, şu çok ünlü internet sistemini geliştirip, az gelişmiş ülkelerden, fasoncu aramaya başladılar. Buldular da; Hindistan, Pakistan ve Türkiye ücretlerinin ne kadar düşük olduğunu ve asla sendika-sigorta masrafları ile uğraşmayacaklarını garantilediklerini belirterek Endonezya ve Çin ile yarışlıyordu. ABD'de bir düzine donun fiyatı 1 \$'ın altına düştü. ABD 'li donlarını yıkamaktan vazgeçti, zira de-tarjan, su vs. çok daha fazla masrafa yol açıyordu!..

Şimdi Nike'ın kauçuk tabanı Hindistan'da en ucuza üretiliyor. Cord be-zini Denizli'deki firma (nerdeyse) bedavaya yapıyor. düğmelerini Kore-Se-ul'de üretilen ve izhe bir kasabadaki sarı benizli işçiler basıyor. 'ABD'deki İLE-TİŞİM ve PAZARLAMA' şirketide sadece paketletip, sevkiyatın kârını topluyordu." (Doç. Dr. Neşe Özgen-Küresel Dünya'da Konfeksiyon İşçisi Kadınlar)

O çokça gerçekleşmesi beklenen Avrupa Birliği üyeliğinin "bize" getireceği, küreselleşme ile "çevre ülkeler" vaad edilenden pek farklı değil.

"...amaç her koşulda ve her aşamada aynıdır; çevre ülkelerin (sö-

mürge ve yarı-sömürgelerde) doğal ve beşeri kaynaklarının sömürsü, bu sosyal formasyonların egemen durumundaki merkez kapitalizmin çıkarları ve ihtiyaçları doğrultusunda biçimlendirilmesi, biçimsizleştirilmesi, yağması, talanı vb... Kapitalizm hangi aşamada olursa olsun, hangi gelişmişlik düzeyinde olursa olsun çevrenin zenginliğinin merkeze taşınması süreci devamlılık arz ediyor..."

Zira, "emperyalist yayılmanın temel saiki her zaman ekonomiktir." (F. Başkaya-Kapitalizm Emperyalizmdir.)

"Merkezin" "çevre halklar" üzerinde çekici kılınması ve çevrenin merkeze bütünlüklü katılımı süreci,

"... bundan sonraki dünya ekonomisinin işleyişi; 'merkez' dediğimiz, dünya ekonomisini, ekonomik güçlerinin büyüklüğü ile belirleyen ve işleyiş kurallarını koyan, bu kuralların diğerlerince kabulünü sağlayacak ideoloji ve kurumları, özellikle iletişim teknolojilerinde meydana gelen büyük gelişmeler sayesinde kolaylıkla yaayan, yönetim ve denetim işlevlerini gerçekleştiren ileri düzeyde sanayileşmiş ülkelerin veya diğer bir deyişle 'bilgi toplumu'nun ve merkezin kararlarını, yarattığı koşulları kendisi için 'veri' almak durumunda olan 'çevre'nin var olduğu bir çerçevede gerçekleşmektedir." (<http://www.hek.hacettepe.edu.tr/etkinlik/1999-2000/argel.html>)

"...Kapitalist süreç kutuplaşma dinamiği çerçevesinde işlemektedir ve olgunlaşmış ve getiri oranı daralmış olan sermaye tüm yerküreyi tüketim ve üretim faktörleri piyasa alanı olarak kullanmaya yönelmiş" tir. (İ. Önder-ABD Ekonomisi Nereye-Sol Der-gisi-Ağustos 2002)

Toparlayacak olursak;

Uluslararası sermaye devletler, uluslar düzeyinde "sosyalizmin maddi bir güç olarak, alternatif bir sistem olarak varlığı" koşullarında emekçi kesimlerin sosyalizme yönelimini önleyici ekonomik, siyasal, sosyal politikaları uygulamak zorunda

kalmıştır. Bu noktada unutulmaması gereken bu sosyal politikaların finansal kaynağının işçi sınıfı ve emekçi kesimlerin olduğudur.

Sosyal devlet uygulamalarının yanı sıra uluslararası sermaye kapitalist kamp içinde uzun dönemli hedefleri doğrultusunda kendini dizginleyen engellerin ortadan kaldırılmasını sağlayacak ulusal ve uluslararası kurumları oluşturmayı da ihmal etmemiştir. Sermayenin hem yatırım, hem finansal anlamda serbest dolaşımını, ticaretin önünde ki ulusal engelleri ortadan kaldırmak amaçlı IMF, D. Bankası, GATT vb. kurumlar oluşturularak özellikle sömürge, yarı-sömürgelere yönelik bunlara görevler yüklenmiştir.

SSCB ve Doğu Avrupa ülkelerindeki sözde sosyalizmin çöküşü ile dizginlerinden boşalan uluslararası sermaye kapitalizmin alternatifsizliğini "Küreselleşme", "Yeni Dünya Düzeni" kavramları ile tüm kesimlere adeta dikte ediyordu.

Yeni süreç yeni uygulamaları da peşi sıra gündeme getiriyordu.

Serbest ticaretin önündeki en büyük engel olarak gösterilen kamu kurumlarına eşitsiz rekabet nedeniyle piyasadan çekilme alternatifsizliği dayatılıyordu. Takiben bütçe açıklarının en büyük nedeni olarak gösterilen kamu kurumlarının özelleştirilmesi gündeme getiriliyor ve böylece işsizler kervanına yeni yeni katılımlar sağlanmış oluyordu. Kapitalizmin yedek işgücü oranı görülmemiş boyutlara ulaşıyordu.

Sermayenin dünya genelindeki işçi sınıfına, emekçi kesimlere karşı bu dizginsiz saldırıları ile yıllara yayılan mücadeleler ile elde edilen kazanımlar geriletiliyor, sendikalar adeta sermayenin işçi sınıfı içindeki örgütleri haline getiriliyordu.

'Merkez'e kendini oturtan kapitalizm, kendine doğru zenginlik akışını 'çevre' tabir edilen sömürge, yarı-sömürgelerin sınırsız sömürsüne dayandırıyor ve böylece 'merkez'deki işçi sınıfı ve sendikal önderliklerde bu akıştan nasipleniyorlardı. Dolayısı ile

'çevre' ye yaklaşımda 'dostane', enter-nasyonel' değil, faydacı hale geliyor-du. Mantık burjuvalaşıyor, beklenti-ler bir anlamda burjuvazi ile ortakla-şıyordu.

"İçinde Türkiye sendikal hareketi-ninde yer aldığı Avrupa Sendikalar Konfederasyonu (ETUC) tarafından oluşturulan 'ETUC-Güneydoğu Avru-pa İstikrar Forumu' tarafından hazırla-narak onaylanan 'Balkanlarda daha güçlü sosyal haklara doğru' başlıklı metinden alıntılar;

- Bölgede özelleştirme sürecinden kaynaklanan sorunlar sadece özelleş-tirmenin yavaş ilerlemesi ve tatmin-kar düzeyde olmaması değil, bunun yanı sıra sosyal eşitsizlik ve kirliliğin-de egemen durumda olmasıdır. (Mad-de: 10)

- Bölge kalkınması için büyük ya-tırımlara ihtiyaç vardır. Bu kalkınma-nın sağlanabilmesi için bölgenin ima-jının geliştirilerek ve şeffaf özelleştir-me uygulamaları üzerinden doğrudan yabancı yatırımcılar için elverişli bir ortamın yaratılması, yatırımlar önün-deki temel engellerin belirlenmesi ve bu engellerin en hızlı şekilde kaldırıl-ması ve çok taraflı olarak üzerinde mutabakat sağlanan açık, şeffaf ve dürüst bir rekabetçi sistemin tesis edilmesi gerekmektedir. (Madde: 21-22-23)

- Sendikaların ekonomik ve sosyal gelişmeyle ilgili, resmi olarak giri-şimde bulunabilmesi için IMF ve Dünya Bankası ile aralarında ilişki kurmaları büyük bir önem arz etmek-tedir. (Madde: 60) (G. Yılmaz-Kapita-lizmin Kaleleri)

Bu düşüncelerin altında imzası olan kurum sözde işçi sendikası(!) Avrupa Sendikalar Konfederasyonu-dur.

Birde sermaye tarafının yaklaşı-mını görelim;

ERT Genel sekreteri Keith Ric-hardson konuşuyor; "Bedeli ne olur-sa olsun, genişleme süreci ERT üye-leri için vazgeçilmez bir hedeftir. Bi-zim görevimiz potansiyel kazançların her şeyden daha önemli olduğunu

söylemektir... Avrupa'da siyasi bütün-leşme konusunda konuşmak bize düş-mez. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine 1997'de AB'den giden doğrudan yatırımlar 9 milyar Euro'ya ulaşırken AB'nin aynı yıl doğrudan yatırımlar içindeki payı ise 2/3 olmuştur. AB'den bölgeye yapılan ihracat ise 80 milyar Euro olmuştur."

Öyle ya "emperyalist yayılmanın temel saiki ekonomiktir." (Fikret Baş-kaya)

ERT'nin vazgeçilmez hedefi olan 'genişleme süreci'nin sonuçları, emek-çi kesimlere getirisi, götürüsü ne ol-muştur sorusunun yanıtı; "AB'de gümrüklerin sıfırlanması sonucunda üretim maliyetleri biraz daha fazla önem kazanmış, emeğin görece ucuz olduğu AB ülkelerine yapılan yatırımlar artarken, sosyal standartların yüksek olduğu ülkelerde işsizlik olgu-su artmış ve şirketler arasında rekabet artmıştır." (G. Yılmaz-Küreselleş-me sürecinde devletlerin rolü-İktisat Dergisi-Ağustos 2001)

Ulusal engelleri bir bir ortadan kaldırmaya yönelik uluslararası ser-maye bunu "küreselleşme", "yeni dün-ya düzeni"nin gereği olarak açıkla-maktadır. Ulusal engelleri, gümrükle-ri kaldıran, ulusal mevzuatları da ken-dine uygun halde dizayn ettiren ulus-lararası sermayenin "kâr" etmede en ufak bir engelle karşılaştığında ki tu-tumu da önemlidir;

"... G. Afrika'da Daimler Chrysler'in de aralarında bulunduğu 6 çokuluslu otomobil şirketinde greve giden işçilere şirketin tehdidi şu olu-yor; 'Eğer sendikalar, her TİS'nde greve başvuracak olursa, G. Afrika'da kalmamızın şartları ortadan kalka-caktır. Bu durumda G. Afrika'da üreti-mi gerçekleştirmek yerine, sendikala-rın daha ılımlı olduğu Almanya'ya gitmek zorunda kalırız."

Yaşam gerçeğin kendisidir, dolayı-sı ile devrimcidir. Yeter ki yaşamın bi-ze dayattığının gereğini yapabilelim.

Yaşamdan alıntılara devam edelim; "Volkswagen'in Meksika'daki fabrika-larında çalışan emekçilerin % 18 zam

talebine şirket % 8.5 ile yanıt veriyor ve bu teklifini 'Meksika'da sendikalar, grevi bilinçli olarak siyasileştirme taktiği izliyor. Almanya'da yeteri ka-dar kapasitemiz var. Buradan Alman-ya'ya dönmek o kadar zor olmaya-caktır' sözleri ile de kabul yönünde dayatıyor.

İşverenin bu tavrının arkasında IG-Metal sendikasının tavrına olan inanç var. IG-Metal sendikası başka-nının tek hedefi tek işyeri kaybetme-mek olduğundan IG-Metal ile VW arasındaki TİS 'i imzalıyor. Bu TİS ile VW işgücü maliyetlerini aşağıya çekiyor. İşyeri maliyetlerinin düşüşü ile firma karının yükseleceği beklenti-si hisse senetlerine prim yaptırıyor." (Avrupa Birliğinde Geçen Yaz-www.antimai.org)

Sözün özü sermaye varlık nedeni olan "kâr" elde etmek için her yolu mübah görmektedir.

Hedefleneni elde etmede izlenen yöntemlerden en geçerli olanı, tüm toplum kesimlerini bunun kaçınılmaz-lığına inandırmak, ikna etmektir. İkna etmede en geçerli yol, bu ikna çalış-malarını yürütecek sivil toplum kuruluşlarını devreye sokmaktır. Tabi ki hedefi belirleyenler uluslararası ser-mayeyi temsil eden kurumlardır.

Hedef bu kurumlarda saptanır, ar-dından AB kurumlarında onaylanarak yasalastırılır. Bundan sonrası tek tek üye ülkelerde yasal mevzuatın AB ku-rumlarınca yasa haline getirilen hü-kümlere uygun hale getirilmesi süre-cidir ve bu süreçte kitlelerin tepkileri kendi ulusal hükümetleri ile sınırlı tu-tulmaya çalışılır.

Örnekleyelim;

"CAG-Rekabet Danışma Kurulu-tarafından 1996 yılında hazırlanan ekonomik rapor aynı yıl içinde yapı-lan AB Floransa zirvesinde resmi dü-zeyde tartışılmış ve onaylanmıştır. Bu raporda; Avrupa'daki işsizlik sorunu-nu aşmak için tüm sosyal taraflar (hü-kümetler, işveren örgütleri ve işçi sen-dikaları) göreve çağırılmış ve kaosun aşılması için emek piyasalarında

çalışma sürelerinin daha fazla esnekleştirilmesi ile ücret sisteminde modernizasyona gidilmesi önerileri getirilmiştir.”

CAG'ın takdir gören faaliyetlerinin ardından “Avrupa Komisyonu başkanı Santer 1997 Mayıs'ında ikinci bir CAG kurulması önerisini getirmiş ve ardından OECD Genel sekreteri Jean Claude Payé'nin başkanlığında ERT temsilcilerinden (Investar AB, Bayer, BP, Daimler Chrysler, Ericson, Fiat, Nestle, Nokia, Petrofin, Philips, Renault, Shell, Siemens, Solvay, Total, Unilever vb...) oluşan 2. CAG kurularak faaliyetlerine başlamıştır.” (G. Yılmaz-IFMC İktisat Dergisi-Ağustos 2001-Küreselleşme Sürecinde Devletlerin Rolü)

“...iktidarların siyasi eğilimlerinden bağımsız olarak tüm ülkelerde hemen hemen aynı tipte ve halk düşmanı politikalar devreye sokulmakta, geçmişte mücadelelerle kazanılmış sosyal haklardan birer vazgeçilmek ve bütün bunlar altı ayda bir ve bazen daha kısa periyotlarla toplanan AB Bakanlar Konseyi zirvelerinde karar altına alınmaktadır. Örneğin; Barselona zirvesinde emeklilik yaşının yükseltilmesine ve bireysel özel emeklilik sistemleri üzerinden erken emeklilik sistemlerinin hayata geçirilmesine, çalışma yaşamındaki mevcut esneklik düzeylerinin daha ileri boyuta taşınmasına karar verilmiştir. Bu ay Sevilla'da yapılacak zirvede ise bütün AB ülkelerinde verimlilik artışı hedeflendiği gibi bir gerçeğin ardına sığınarak çalışan kitlelerden daha büyük fedakarlıklar istenmesi planlanmaktadır. Ülkeler birlik düzeyinde karar altına alınan bu kanunları olabildiğince kısa sürede kendi yasalarına geçirmek (uyum yasaları) zorundadırlar.” (G. Yılmaz-Birikim Dergisi Temmuz 2002)

Ulusal veya uluslararası tüm sermaye kesimlerinin zorunluluğunu dayattığı esnek istihdamın uygulanmasının nedenlerini kısaca sıralayalım;

1. Maliyetleri düşürme

2. Değişen, çeşitlenen pazara uyum

3. Stoksuz üretim, atıl iş gücü bulundurmama

4. Tam gün çalışmayacak iş gücünden faydalanma

5. Sanal ortamda çalışan iş gücünden yararlanma

6. Tam gün istihdamın getireceği riskleri ve fazla olan maliyetleri çalışanlara ve topluma aktarma

7. Sağlık ve emniyet riski olan işlerin getireceği maliyetlerden kurtulma

8. Eğitim masraflarını çalışanlara ve devlete yükleme

9. İşe devamsızlığı azaltma.

Esnek çalışma uygulamaları ile işletmelerin ekonomik riskleri çalışanlara ve devlete yüklenmekte, korumasız, güvencesiz, sendikasıız sınıflar bünyütülerek onların pazarlık güçlerini ortadan kaldırmak” hedeflenmektedir.

AB'de 1995'te açılan işlerin yaklaşık % 80'i part-time (kısmi süreli) olmuştur.

Avrupa'daki istihdamın yarısı esnek çalışma uygulamaları şeklindedir. Hollanda'da 1990'a doğru toplam iş gücünün % 30'u part-time iken, çalışan kadınların % 60'ı part-time işe sahiptir. Danimarka, Norveç, İsveç, İngiltere'de part-time çalışanların oranı % 20 iken, kadınların % 40'ı part-time işte çalışır.

AB ülkelerinde 1975'te % 4.2 olan işsizlik oranı 1994'te % 11.6'ya yükselmiştir. Aynı dönemde Almanya'da % 37'den % 30'a, Fransa'da % 23'ten % 9'a, İrlanda'da % 57'den % 32'ye düşmüştür.” (İstihdamdaki Trend ve İşletmelerde Çalışanlar Üzerine Etkileri-Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi-Cilt:2 S:3)

AB'de işçi sınıfı ve emekçi kesimlerin içinde bulundukları koşulları rakamlarla aktarmaya devam edelim.

Emek piyasasında cinsiyet ayrımcılığına ilişkin; “Avrupa'da kadın ve erkekler arasındaki ücret ayrımcılığı oranı % 35, İngiltere'de % 25, Finlandiya'da % 81, Belçika'da % 84'tür.

Çocuk işçi sömürüsüne ilişkin; “Portekiz'de turizm, tekstil, inşaat sektöründe çalışan çocuklar 10 ile 14 saat çalışıyor. İngiltere'de 13-15 yaş arasında çalışmakta olan çocukların % 40'ı kayıt dışı sektörlerde ve part-time çalışmaktadır.

Almanya'da bazı mahkumlar rızaları alınmadan sosyal güvencesiz, piyasa ücretinin % 5'i ücretle çalıştırılmaktadır.” (www.antimai.org-AB Dosyası-2)

Sermayenin daha fazla zenginleşmesi, işçi sınıfı ve emekçilerin daha fazla fakirleşmesini doğuran bu sürecin sonucunu Sayın Fikret Başkaya şöyle açıklıyor;

“1800 yılında 'zengin ülkeler' ile 'yoksul ülkeler' arasındaki fark 1'e 2 (bire iki) iken şimdilerde 1'e 60 (bire altmış)tır ve 'modernleşme', 'kalkınma', 'küreselleşme' vb. söylemlere rağmen bu fark hızla büyümeye devam etmektedir.” (Kapitalizm Emperyalizmdir)

AB üyeliği ile 'demokrasi'yi, 'insan hakları'nı birbirinin olmazsa olmazı gören anlayışlara yanıtı Sn. F. Başkaya'nın aynı yazısından aktaralım; “Emperyalist dünya sisteminin çevresinde yer alan bir ülkenin kendi geleceğini 'pazar ekonomisine', dolaşısıyla çokuluslu şirketlerin insafına bırakması, sömürgeciliğin yeni versiyonunu kabullenmek demeye gelir.”

Devam edelim; “İşçi hareketinin varlık kazanabilmesinin temel siyasal koşulunun demokratikleşme olduğunu söylemek ne kadar doğru ise diğer yandan demokratikleşmenin gerçeklik kazanabilmesinin geniş ölçüde işçi hareketinin oluşumuna ve etkinliğine bağlı olduğunu söylemekte aynı ölçüde doğrudur.” (A. Işıklı-Türkiye'de Sendikacılık Hareketleri İçinde Demokrasi Kavramının Gelişimi)

Aslında AB üyeliği, demokratikleşme, insan hakları beklentileri ile ilgili yanıt açıktır;

“Şeylerin gelişiminin ana nedeni dışta değil, içte, yani şeylerin iç çelişkilerindedir. Şeylerin hareketleri ve

gelişimleri, içlerinde bu gibi çelişkilerin varlığı nedeniyle olur. Bir şeyin içindeki bu çelişki, gelişmenin ilk nedeni olup, bir şeyin öteki şeylerle ilişkileri-bunların iç bağları ve birbirleri üzerine etkileri- ikinci derecede bir nedendir...

Şurası açıktır ki, tamamen dış nedenler, şeylerin yalnız mekanik hareketine yol açabilir, yani onların büyüklük ve miktarını değiştirir, ama şeylerin nitelik bakımından binlerce çeşit sürecini ve birbirlerine dönüşümünü açıklayamaz.

Toplumsal gelişme başlıca dış nedenlerin değil, iç nedenlerin sonucudur...

Toplumdaki başlıca değişmelerde, toplumdaki iç çelişkilerin, yani üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki çelişkilerin, sınıflar arasındaki çelişkilerin, yeni ile eski arasındaki çelişkilerin gelişmesiyle olur...

Materyalist diyalektik, dış nedenleri değişimin koşulu, iç nedenleri ise değişimin temeli olarak görür. Dış nedenleri iç nedenlerin aracılığı ile etkili hale gelir...

Çelişki evrenselidir, mutlaktır ve şeylerin bütün gelişme sürecinde vardır ve bütün süreçlerde baştan sona devam edip gider..." (Çelişki Üzerine - Mao Zedung)

Nasıl ki çeşitli kurum ve kuruluşlar belli ihtiyacın ürünü olarak gündeme gelir ve belirli sınıfların, toplumsal katmanların yararına görevler yükleniyorlarsa, demokrasi, insan hakları, özgürlük vb. kavramların içerdiği anlamlarda dile getirenlerin sınıfsal konumu dışında değerlendirilemez.

Devrimci burjuvazinin feodalizmi alt ettiği burjuva devrimlerinin demokrasisi ile içinde bulunduğumuz süreçte gericileşmiş, karşı-devrimci nitelik kazanmış burjuvazinin demokrasi söyleminin içeriği bir ve aynı değildir.

Bugün proletarya ve ezilen kesimlerin beklentilerini karşılayacak demokrasinin içeriğinde burjuvazinin dilendirdiği hiç bir demokrasi söyleminin içeriği ile bir ve aynı görülemez, görülmemelidir.

Nasıl ki insanoğlu üretim faaliyeti ile birlikte insansı nitelikler kazanmaya, beyinsel fonksiyonlarını geliştirmeye başlamışsa, proletarya ve ezilen kesimlerin mücadeleleri ile somutlaştırarak demokrasiye içinden geçilen ve geride bırakılan insanlık tarihinin tüm deneyimlerini özümsemiş, yaşanan dönemin/geleceğin somut ihtiyaçları ile anlam ve görevler yüklenmiş olarak yaşam bulacaktır. Herkese, herkese, her sınıfa aynı anlam ve oranda demokrasi bir gerçeklik olarak varolamayacağına göre demokrasiyi uygulayan sınıfın demokrasisi kendine aittir ve karşıtının da sözkonusu demokratik haklarının seviyesinde karşılıklı mücadele seviyesine bağlıdır. Burjuva demokrasisinde proletaryanın demokratik haklarının ve kazanımlarının proletaryanın burjuvazi ile mücadele seviyesine bağlıdır. Sadece demokrasi kavramı bir anlam ifade etmez. Nasıl ki, yaşam kavramı ölüm kavramının karşıtı olarak gerçeklik ifade ediyorsa demokrasi kavramı da sınıfsal gerçekliği ile ifade edildiğinde bir anlam kazanır. Ezilenlerin demokrasisi olan proletarya demokrasisi içinde kendi dışında çözüm arama yerine, kendi yaşamını kendi belirleme gerçeğinden hareketle sınıf mücadelesindeki yerimizi almak zorunludur.

Bu noktada yaşanan süreçte ki görev ve sorumlulukları teorize eden ve bu teoriyi pratikle buluşturacak somut çözümler üreten ve kitlelere önderliğini kitlelerin günlük yaşamında her gün içselleştirerek, onlarla etle tırnak misali bütünleşmiş MLM bir parti önderliği öncelikli bir koşuldur.

Sınıfsal ve toplumsal mücadelelere önderlik edecek MLM partinin önderliği tesis edilmezse, partiyi sınıfa bağlayan 'volon kayışları' olan, olması gereken sendikaların yönetimi ele geçiren burjuva ve küçük burjuva önderlikler kanalıyla işçi kitlelerinin kapitalizmin toplumsal dayanakları haline getirilmeleri işten bile değildir.

İçinde bulunduğumuz süreçte; "Sendikalar hem siyasi, hem de pazarlık güçleri açısından bir meşruiyet krizi içine girmişlerdir. Yeni emek dünyası eşit olmayan süreçte merkezin veya küresel tekellerin kuşatılmışlığını yaşamaktadır. Teknolojik tekel, dünya finans pazarlarının denetimi, gezegenin doğal kaynaklarının tekeli kullanımı, medya ve iletişim tekel-leri ve kitlesel yok etme silahları üzerindeki tekel sendikaların ve emeğin hareket alanını daraltmaktadır." (Samir Amin-Küreselleşme Çağında Kapitalizm)

İşçi sınıfı ve emekçilerin bu çemberi kırmalarını sağlayacak tek yol MLM partinin ve partilerin ulusal ve uluslararası alandaki önderliğidir. Ezilenlerin mücadeleleri sınırları aşır uluslararasılaşmak zorundadır. Uluslar arasılaşan sermayenin gücü ve etkinliği enternasyonalleşen mücadeleler ile alt edilebilir.

"Rasyonelleşme, iş yaratmayı değil, işçi sayısını azaltmayı ifade etmektedir. Teknolojik ve idari ilerlemenin ölçütü işgücünü azaltmak, şubeleri kapatmak ve çalışan sayısını düşürmektir. Bugün moda olan iş idaresi işi esnek kılmayı; başka bir yerde daha fazla kar kokusu alınır, alınmaz daha karlı ticari olanaklar ya da başka yerlerden daha uysal ve ucuz iş gücü bulunur, bulunmaz mevcut işi ve üretimi dağıtmayı emrediyor. Artık yaşam boyu işler yok." (Zyunt Ba-umun-Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları)

Ulusal engelleri kaldırıp, kâr kokuşu aldığı ülkelere yönelen burjuvazi, yöneldiği ülkede terk ettiği ülkelerdeki proletaryanın yoldaşlarını karşılar hale getirebilirsek burjuvazinin küreselleşmesinin sonu geldi demektir. Bize düşen görev de burjuvaziye hak ettiği bu sonu bir an önce yaşatmaktır.

Akıldan çıkarılmaması gereken ve yaşamda her an karşı karşıya geldiğimiz "hak verilmez, alınır" gerçeğidir ve bu "alınır"ı örgütlü ve kitlesel kılma zorunluluğudur...

Buğday, Kılıç ve İnsan-7

O. VELİ

16.

Özgürleşmeyi bugünden başlatmalıyız

*Kimi pratik adımlar
ve iyileştirmeler;
bilinçlerin yenilenmesini tanıtlayacaktır.*

Toplumu çevreleyen hastalıklı davranış -ruhsal yapı- biçimleri istenmeyen yanlış ilişki biçimlerini koşullamaktadır. Ataerkillik ve buyurganlık toplumu karakterize eden, cinsler arasındaki çatışmaları belirleyen esas etmen durumundadır. İktisadi ilişkilerin, ailenin devletin ve onun maneviyatının belirlediği bu esas çatışma kaynağına karşı durmak ve değişimi bu günden başlatmak sadece mümkün değil; aynı zamanda zorunludur.

Mülk edinmenin ve edinilen mülklerin erkekler dünyasının egemen yapısını beslemesinin sürdüğü koşullarda; berrak bir teorik kavrayışa ve buna uygun pratik duruşu hayata geçirmeye çalışmalıyız. Berrak bir teorik duruş oluşturmak bir nevi mümkün ama buna uygun pratik duruş göstermek oldukça zordur. Çünkü sonuçta her bireyin koşullara bağlı gelişen bir özgürlük şekillenışı söz konusudur ve bireylerin tekil özgürlük edinmeleri olanaklı değildir. Üstelik doğru olanı savunmak, onu teorize etmek; -çoğu kere- pratikte yaşanan hayatın 'gri' gerçeği ile bağdaşmamaktadır. Buradaki amaç da, doğru olanı açık seçik savunmak ve hem bireysel yaşam tarzımızı, hem de toplumsal pratiği buna uygun hale getirme çabası kuşanmaktır.

Her şeyden önce; ataerkil, mülkiyetçi, buyurgan şekillenmenin belirlediği, biçimlediği, örselediği realiteyle karşı karşıyayız. 'Özgür bakalım, özgür olalım' demekle özgür olunamaz. Bu nedenle doğruları yerli yerine koymak; pratiği de bu minvalde zorlamak, kendi açmazlarımız, zaaf ve eksiklerimizle savaşmak; özgürleşme eylemini süreklileştirmek gerekiyor.

Öncelikle içinden geçtiğimiz çağın ve yerleşik sistemlerin kendi doğasını doğru anlamak zorundayız. Çatışmaya girdiğimiz fikirleri, onların maddi ve manevi dayanaklarını doğru ve nesnel biçimde saptamak ve bunlarla hangi araç, yol ve yöntemlerle; nasıl, nereye kadar savaşacağımızı belirlemeliyiz. Bunu yapmadan, karanlığa bilinçsizce yumruk sallamaktan kurtulamayız.

Yerleşik ahlakın ve buyurgan ataerkil tarzın eleştirisine girişecek miyiz? Eğer girişeceksek, nesnel olguları yerinde tespit ederek; eleştirdiğimiz şeyin niteliğini yerinde bir saptamayla belirledikten ve ona savaş açmaya karar verdikten sonra, onun yerine neyi koyacağımızı somut bir biçimde ortaya koymalıyız.

Yerleşik sistemler, iktisadi örgütlenmelerin hücreleri olan aile kurumlarının binlerce gözenekler şeklinde çalışmasından besleniyor. Onun varlığını, daha büyük bir örgütlenme modeli olan devlet mekanizmasıyla bütünlüyor ve manevi yaşamı bu kurumları ayakta tutan harçlar haline getirerek her bir zerreciğine serpiştiriyor. Sistem bu şekilde yıkılması güçleşen yapılar halini alıyor.

Sosyalistler; insanı (cinsleri), cinsellikleri, aşkları özgürleştirmenin öncel yolu olarak yerleşik sistemin bütününe hedef alırlarken; insanı -bireyleri- dönüştürerek özgürleştirmek ve saldırdıkları her bir eski değer yerine yeni bir şeyler koymak durumundadırlar. Aile kurumunu yıkmak ne teorik ne de pratik olarak bugünün geçerli konusu değildir. Böyle olması, bu kuruma ateş açmamak, onu taciz etmemek, onun yerine yeni modeller inşa etmemek anlamına gelmiyor. Sistemi bir tokat darbesiyle yerle bir etmek nasıl olanaklı olmayacaksa; nasıl ki bu uğurdaki mücadele mutlak reform ve küçük devrimlere ihtiyaç duyacaksa; ailenin çözülmesini de bir süreçler sorunu olarak ele almak durumundayız.

Bu nedenle, kimi iyileştirme yöntemlerini pratik yaşam içinde güncelleştirmek ve yerleşik alışkanlıklarımızın yerine yenilerini geçirmek zorundayız.

*"... buyurgan aile,
buyurgan Devlet'in istediği ruhsal yapıyla bilgi
öğretisinin işlendiği fabrikadır."*

Reich

Sosyalistler; aile modellerini yermeli, o dar sığınakların aslında ne denli ataerkil, ne denli katı sınıf ve iktidar ilişkileri ve baskı biçimleri yarattığını her durumda teşhir etmelidirler. Kurulu aile modelleri içinde, özellikle ezilen cinslerden, çocuklardan yana değişimleri ve pratik tutumları mutlak savunmalı ve uygulamaya çalışmalıdırlar. Kurulu aileler içinde, ezilen cinslerin, kız çocuklarının ve ezilen tüm çocukların oluşturduğu

cepheler yaratmalıdırlar. Mümkünü bulunan her aile içinde, kadının ekonomik bağımsızlığını kazanması için yol gösterilmeli; alışlagelmiş biçim yıkılmalıdır.

Aile modellerinin klasik tipleri yerine geçici yeni biçimlerini ikame etmek gerekmektedir. Resmi evlilikler yerine birliktelikler konulmalıdır. Resmi bağlarla değil, bireylerin istem, arzu ve buna bağlı kişisel güvenceleri, karşılıklı saygılarıyla ayakta kalma becerisi gösterebilen ilişkilerle sağlanan birliktelikler, gelecek toplumun özgür ilişkilerini yaratmada etkili pratik görevler edinebilirler. Böyle bir ilişkinin temel yolu da, cinslerin bağımsız, kendi kendilerine yetebilen, iktisadi özgürlüklerinden geçmektedir. Bu yolla; kutsal evliliklerin rolü giderek azaltılmalı, kadınların köleleşmesinin maddi zemini -hiç değilse bir yanıyla- törpülenmelidir. Her pratik adım, görünen veya görünmeyen ruhsal motivasyonlar yaratır. Resmi evlilik kurulduğu andan itibaren; bu sayede oluşan çevre ve toplum baskısı; ataerkil bu yapıların tüm ayrıcalıklarının erkeğin elinde toplanmasından doğan ahlak kısılacı; mülk edinmenin erkeğin elinde toplanmasının-bireylerin, yakın çevre ve toplumun kabullenişinde- getirdiği kaçınılmaz keskin sonuçları, kadının ezilmesini pekiştirdiği gibi; kendi hakları noktasında en radikal kadını dahi, zamanla kendi yasalarına uyarlamakta ve klasik aile modelleri içinde uysallaştırarak kendi benzerleri haline getirmektedir. Resmîyetin ve onun güçlü bağlarının erkeğe tanıdığı avantajlar; kadının sürekli kendinden bir şeyler vermesini kaçınılmaz hale getirmektedir. Evli kadınların; erkeğinin, çocuklarının ve evinin hizmetçisi olarak kabul gördüğü bir toplumsal realite içinde -oluşan tüm çevre baskısına karşı- özgürlüğünü koruması, nerdeyse imkansızdır. Evliliğin kendisinden ve toplumun ahlakçı anlayışından doğan manevi baskıyı arkasına alan erkek -en demokratik olanı bile- kadının doğal yaşam standartları ve hakları karşısında oldukça ketum; kendi ayrıcalıkları karşısında ise alabildiğine rahat ve geniş davranabilmektedir. Toplumun erkeğe yüklediği ve onun itaatkar bir şekilde yerine getirdiği biçimiyle; kadını mülk edinme ve onu koruma adıyla sahiplenme namusçuluğu, resmi evliliklerde en barbar biçimde dışa vurur. Çünkü, o resmîyet bir kere kurulduktan sonra, onu yıkmak bir hayli zordur; özellikle kadına yeni külfetler doğurduğundan, kadının o aşamadan sonra karşı çıkamamasından ve onu yıkamamasından doğan zayıflık, erkeğe yeni baskı avantajları doğurmaktadır. Evli bir kadının, boşandıktan sonra da karşılaştığı toplumsal baskı ve yaşayacağı ekonomik açmazlar; kadını baş eğmeye mecbur bırakmaktadır.

Hele bir de buna çocuk eklenmişse, kadının işkenceye dönüşen bir evliliğini dahi ömür boyu sürdürmesi kaçınılmaz olmaktadır. Yıllardır ayyaş, alkolik bir kocanın kahrını çekerek, üç çocuğunu temizlik işleri yaparak okutmaya çalışan bir kadına; niye yıllardır taşıyorsun bu adamı, onu sırtından atsana, diye öneride bulunan arkadaş; sen bu toplumda bir dul olarak yaşamının zorluklarını anlayamazsın, diye yanıt vermişti. Evet bir erkek bunun ne anlama geldiğini hiçbir zaman tam olarak anlayamayacaktır. Ama bunun bir kadın için büyük bir muharebeye girişmek olacağı çok açık. Bir kadının bunu göze alabilmesi ise oldukça zor. Daha büyük acılar çekmeyi göze almadan hiçbir kadın bu eyleme kalkışması olanaklı değildir.

Değindiğimiz resmi ilişkilerin bir çoğunda cinsel perhiz ve tek eşlilik, tek yanlı olarak kadınlara dayatılmakta ve nerdeyse tüm ilişkilere ikiyüzlülük egemen olmaktadır. Yerleşik ahlakın ve yerleşik ruhsal yaşamın egemenliğinde kalan ilişkiler; resmîyetin getirdiği güvenceyle perçinlenmekte; kadın cinselliğini, sadece ve sadece erkeğini memnun etmenin aracı olarak algılamaya başlamakta, buna göre yaşamayı doğallaştırmaktadır. Bu realiteye rağmen, kendi doğasının sesine kulak veren cesur kadın; kocasının ve aile etkenlerinin, çevresinin baskısına, gizli ya da açık baş kaldırarak, kocasını 'aldatma' eylemine girer. Bu aslında, statüko-ya, yerleşik ahlaka, esarete ve ram olmaya karşı atılmış bir gizli savaş narasıdır.

Resmi olmayan birliktelikler; -yani bir nikahla veya başka törenlerle bir birine tapulanmayan birliktelikler- sorunun köklü çözümü değildirler; ama en azından kolay ayrılmanın ve yakın aile çevresinin baskılarını hafifletmenin olanaklarını yaratırlar. Kadın eğer erkek karşısında, kapıyı çarpıp gidebilecek, ya da erkeği her an kapı dışarı edebilecek, iktisadi, kültürel, manevi güce; onu yaşama geçirebilecek iç güvene sahip değilse; orada eşit ve özgür bir ilişki biçimi; aynı zamanda gerçek sevgiye ve saygıya dayalı bir ilişki biçimi ortaya çıkmış sayılamaz. Resmi evlilik kurumları içindeki kadınların çok büyük bir bölümü, yeteneklerinden ve olanaklarından koparılıp, 'evcil'leştirildikleri için, hiçbir zaman; daha büyük acıları göze almadan, kapıyı çarpıp gidemezler. Bu yüzden de en kötü cinsel yaşama, en büyük eziklik duygularına, en büyük yıkımlara rağmen; resmi 'yuvayı' korumak zorunda kalırlar. Çocuklar; kadını resmi ahıra sevdalı hale getiren ve baş eğdiren zorunlu yasalar gibidirler. O yasaya bir kere kapılan kadın, iktisadi, duygusal ve kültürel bir özgürlük yaşayamaz.

Bunun için öncelikle; kadınlar mutlaka ev işleri dışına çıkmalı, iktisadi bağımsızlıkları olan, -ücretli işçi, emekçi, çalışan- durumuna gelmelidirler. İktisadi bağımsızlığını kazanamamış bir kadına özgürlük vaat etmek; köleye efendisinden lütuf dilemekten başka bir şey değildir. Öncel mesele, kadının emeğini satabilen özgür köleye dönüşebilmesindedir. Bu durum kadını, en büyük efendiden kurtaracak, sermayenin kölesi yapacaktır. Bir başka deyişle; evdeki efendinin sermaye ile işbirliğini yıkacak, esas mücadele alanı sermaye cephesine kayacaktır. Bu durumda olan kadınlar, bağımsız yaşamayı prensip haline getirmeli; birliktelik yaşayan bireyler, birbirine iktisadi olarak bağlanmamalıdır. Aynı mekanlarda yaşarken ya da aynı mekanları paylaşıırken iktisadi bağımsızlığını korumalıdır.

*"Eve zincirle bağlanmış bir köpek kaçmazsa,
hiç kimse kalkıp da onu sahibine bağlı
bir yoldaş sayamaz.
Aklı başında hiç kimse,
bir erkek elleri ayakları bağlı bir kadınla
otururken sevgiden söz edemez.
Azıcık dürist hiçbir erkek
kendisine sağladığı bakımla
ya da toplumsal gücüyle satın aldığı
kadının sevgisiyle övünemez.
İnsanlık onuru taşıyan hiçbir erkek
özgürlük içinde verilmeyen sevgiyi
kabul etmez."*

Riech.

Mal ediniminde sosyalist paylaşım esasa alınmalı, ihtiyaç dışında alım ve lüks tüketimden kaçınılmalıdır. Bir dolabın, bir makinenin, bir giysinin en iyisine sahip olma ile, kadının en güzeline, alımlısına, aynı zamanda en 'namuslusuna' sahip olma aynı karakterden beslenir. Mülkiyet edinimi! İnsana ait temel duyguları belirleyen de bu maddi ilişki biçimidir. Her hangi bir mal edinme ile, kadını mal edinme; aynı karşılıklı olmasa bile erkeği aynı öze bağlı olarak, ama efendisi olarak sahiplenme duygusu; yerleşik sistemlerin maddi işleyişinden türemiştir ve bu ruhsal edim; iktisadi yapılar değiştikten sonrada uzun süre varlığını devam ettirecektir. Birlikteliklerin manevi değerini; aşka, sevgiye ve saygıya dayalı karakterini zenginleştirebilmek için, maddiyata bağlı olan bağlarını gevşetmek gerekmektedir. Maddi yanı sürekli törpülemek, insani değerleri yüceltmekle olanaklıdır. İnsanın doğasına hizmet

eden, sanatsal, kültürel, faaliyetleri ve üretime dayalı bir var oluşu esasa oturabilmek için, sürekli yeni pratik önlemler almak, insanı dört duvardan oluşan güvenli sığınağından dışarı çıkarmak; en başta da kadını dışındaki dünyayla seviştirmek gerekmektedir. Sosyalistler bu konuda durağan seyirciler değil, aktif yol göstericiler olmak zorundadırlar. Kapitalizmin özel araçlarla geliştirdiği tüketim çılgınlığının önüne geçmenin de yolu buradan geçiyor. İnsan için gerekli olanla olmayanı ayırt etmek ve ona yön vermek gerekmektedir.

Bireyler birbirinin, siyasal kültürel faaliyetlerinde engelleyici olmamalı, özellikle de kadının ev işlerinde daha ikincil planda görev almasına özen göstermelidirler. Böylelikle kadının siyasal, sanatsal, kültürel faaliyetinde geri kalmışlığını bir nebze de olsa daha iyi ilerletmesinin olanağına katkı sunulmuş olacaktır. Kadınla erkeğe eşit koşulları dayatmak, eşit olmayan güçleri aynı parkurda koşturmak; ya da farklı sıkletten güreşçileri aynı minderde güreştirmek anlamına gelir. Kadın ile erkek arasındaki dengeyi -eşitlik demiyoruz, çünkü gerçek eşitliği bu koşullarda sağlamak olanaklı değildir, bu yüzden dengeyi- sağlamak için, kadın lehine düzenlemeler yapmak mutlaka gereklidir. Kadının dış dünya karşısında kaybettiği ve binlerce yıllık bir gelenekle kalıcılaştıran değerleri, alışkanlık ve davranışları yırtıp atmak; bir iki iyi niyetli karar almak, yazı yazmak veya hukuksal düzenlemeler yapmakla olanaklı olmaz. Bu yine yüzlerce yıllık bir evrim ve köklü devrimlerle, somut pratik uygulamalarla olanaklı olacaktır. Bir sosyalistin gerçek niteliğini, evde kadınına ve çocuklarına karşı takındığı tutumla ölçebilirsiniz. Bu alanda adım atamamış erkekler; sosyalist kişiliği özümsemiş sayılmazlar. Toplumun aynaları olamayan aksiyonerler; ona yön vermekte de etkili olamazlar.

Çocuk yapmaya karar veren kadınlar; erkeklerin bu konudaki zafiyetlerini mutlaka hesaba katmalı ve bu konuda çok titiz davranmalıdırlar. Çocuk yapma konusunda erkekler çoğu kez kendi istemlerini kadına dayatırlar; hatta, kadına tatlı vaatlerde bulunurlar. Kadının çocuk doğurması, kadının köleliğini perçinlemenin, onu eve ve kötü kaderine bağlamanın en sağlam aracıdır. Doğurmayı, -birliktelikler dahilinde- kadının özgür iradesi ve olanaklarının iyi olup olmamasına bakarak ve kendi koşullarının yeter ölçüde olduğu durumda oluşturmak; erkekleri bu konuda sorumluluklarına bağlı hale getirmek mutlaka gerekmektedir. Kadının köleliğine katlanmasını sağlayan en güçlü etken çocuktur. Kendi kaderine ortak yeni köleleri bu yolla üretmektedir. Bu nedenle, çocuk doğurmaya, kadının

erkeğe bağımlılığının pekiştirilmediği koşullarda baş-
vurmak daha yerinde olacaktır. Hele bir de evlilikleri
kurtarmak için çocuk yapmak; tam anlamıyla başın-
dan, çocuğu tımarhaneye teslim etmek demektir. Bu
tür durumlarda evliliği kurtarmak şöyle dursun; bu
hastalıklı hale, doğuştan şansız çocukları da ortak ede-
rek, hastalığın kapsama alanını genişletmektedirler.

*Aile yetkesinde kendini belli eden
zorlayıcı ahlak anlayışı,
korkak ve güçsüz kişilerin ahlakıdır;
bunlar, doğal sevgi yetenekleriyle
yaşamayı göze alamadıkları şeyleri,
boşu boşuna,
polis ve evlilik yasalarının
yardımıyla elde etmeye çalışırlar.
W. Riech.*

Yerleşik ahlakın her biçimi sistemli bir eleştiriye ta-
bi tutularak; -cinsel sorunlar başta olmak üzere- birey-
ler (cinsler) arasındaki problemler mutlaka; hiçbir çe-
kince koymadan tartışılmalıdır. Cinsel uyumsuzluklar
tespit edilmeli, bireylerin doğal tepkilerine; -yani gel-
dikleri evrede var olan nesnel durumlarına- anlayışla
ve saygıyla, yaklaşılmalı; başta kadınlar olmak üzere
 tarafların hakları korunmalıdır. Cinsel uyumsuzlukla-
rın ve doyuma, tatmine dayalı olmayan ilişki biçimle-
rinde; çoğu kere birliktelikleri ayakta tutmak için suni
gerekçelere dayanılmaktadır. Yerleşik ahlak değerleri,
bireylerin; -başta da kadının- karşı tarafa fedakarlık
göstermesi ve katlanması gerektiğine dair histerilerle;
'mutluluk' yuvasını koruma manevraları yüklüdür.
Kutsallaştırılan ailenin yıkılmaması için her cepheden
yardımlar uzanır. Bütün bunlar, eğer cinsel uyumsuz-
lukları giderebilseydi; eşlerin kendi mutlulukları için
olmalarını becerebilseydi, toplumsal yaşam çoktan
'cennet'e dönüşmüş olurdu. Ne yazık ki, cinsel sorun-
lu olan tüm evlilikler, bu sorunları, 'mutlu ve güven
yuvası' denen mezara gömüp, üzerini betonladılar.
Sosyalistler cinsler arasındaki cinsel uyumsuzluklara
ve sorunlara, tüm diğer manevi değerlerin ve yerleşik
ahlakın dışına çıkarak, bir hekim bilimselliği ile eğil-
meli; tükenmiş ve yeniden üretilmeyen ilişkileri zor-
layarak sürdürme tavrına düşmemelidirler. Kutsal aile-
yi koruma 'tanrıcılığından' vazgeçilmelidir. Bireylerin
başka ilişkilere ihtiyaç duyabileceği ve cinsel uyum-
suzlukların ebediyen süremeyeceği gerçeğini sürekli
canlı tutarak; çeşitli manevi ve duygusal ortamların et-
kisiyle değil; gerçekten istedikleri, mutlu oldukları ve

kalmak istedikleri için birlikteliklerini sürdürmelidir-
ler. Sosyalistlerin, dışındaki ilişkilere de bakışı bu min-
valde olmalıdır. Cinsel tatminsizliklerin, uyumsuzluk-
ların ve mutsuzlukların olduğu yerde; ruhsal dinginli-
ğin, sorunsuz kişiliklerin, sinirceden azade yaklaşımla-
rın olması mümkün değildir. Sorunlu kişiliklerin bir
çoğu eşelendiğinde, altından; cinsel açlık, cinsel bas-
tırma, cinsel uyumsuzluk ve diğer cinsel sorunlar çık-
maktadır. Ve bu yan çoğu kere de, -özellikle kadınların
dünyasında- dokunulmayan ve dile gelmeyen gizemli
yanlar olarak yer edinir. Çünkü kadın, cinselliğini tartı-
şmanın; onu aşağıladığı, değersizleştirdiği, dile dü-
şürdüğü ve daha büyük sorunlarla buluşturduğu yönde
-haklı- kaygılarla hareket etmektedir. Erkekler ise; er-
kekliğini dile düşürme, güçsüz görünme, bu şekilde
yerilme ve aşağılanma gibi ataerkil duygulardan besle-
nerek, cinselliğini hep güçlü ve en iyi gösterme eğilimi
içindedirler. Güçsüzlüklerini, cinsel problemlerini giz-
lemenin yolu olarak, baskıyı ve namusu kendine mas-
ke edinen erkeklerin keskin ahlakçılığı; yine esas ola-
rak bu sorunlardan beslenmektedir. Yerleşik ahlak, in-
sanın, cinslerin doğallığını yok etme esasına dayanır ve
bu baskılar; cinselliği tabu haline getirir. Bu yüzden bu
yanlar ya üstün körü geçilir ve çok fazla konu edilmez;
ya da hiç dile gelmez ve dikkatler hep diğer tali yanla-
ra kaydırılır. Yeni tipteki ilişki biçimlerinde, erkeğin
'güçlülüğünü' kadının zayıflığını yırtıp atmak, erkekçi-
likten kurtulmak gerekmektedir. Ters her durum, kadı-
nın bağımlılığını, erkeğin hükmetmesini getirecektir.

*Tek eşli evliliğin yanı sıra köleliğin varlığı,
ruhları ve vücutlarıyla (efendi) erkeğe ait genç ve
güzel kadınların bulunması;
işte daha başlangıçta
tek eşliliğe kendi özgül niteliğini
veren şey budur;
erkek için değil,
yalnızca kadın için tek eşli olmak.
Tek eşlilik,
bu niteliği günümüzde de hala koruyor.
Engels.*

Bir başka ilişki devreye girdiğinde ya da oluşmaya
başladığında bireyler bunu birbirine anlatabilmeyi do-
ğallaştırmalı, bunun için zemini sürekli hazır halde tut-
malı ve bu sorunlar ortak konuşulup, tartışılarak; yine
bireylerin kendi istemleri doğrultusunda belirlenmeli-
dir. Karşılıklı tartışmanın; ancak karşılıklı kabuller ve
insana dair her gelişimi doğal karşılamayla ve engin

olmayla ilgili olacaktır. Erkekliği ve ona biçilen misyonu yenemeyenlerin; kadınların istemlerini ve farklılıklarını doğal karşılamaları ve ona saygı duymaları olanaklı değildir. Erkekliğin karakterinde, sahiplenme, mülk edinme, ram etme ve her şeye rağmen üstün olma; eğer üstün değilse de öyle görünme güdüleridir. Bu güdüler, kapitalist toplumun kendisi tarafından sürekli olarak yeniden üretilmektedir. Üstelik albenisi güçlü olan her türlü araçla. Erkeklik, sahip olma erkiyle özdeştir. Binlerce yıllık toplumsal motivasyonların yarattığı bu realite, bir iki iyileştirme sorunuyla ortan kalkacak gibi değil elbette ki; fakat en azından, toplumun dönüşmesindeki evrimi ileri taşıyan bir etkinlik yaratmak, devrimsel gelişmelerin zeminini hazırlamak için bir başlangıç oluşturabilir. Kadın ile erkeğin birlikte eşit ve mutlu yaşama şansı; erkekliğin egemen karakterinin öldürülmesine, yok edilmesine; ve kadının tüm maddi, manevi baskılardan kurtulmasına bağlıdır.

Birliktelik yaşayanların; bu birliktelikleri en sıcak ve sevecen boyutlarda sürdürdükleri anlarda dahi, bir başka kişiye karşı cinsel istemler yaşamaları, insanın doğasının bir parçasıdır. Bunların doğal oluşu kadar; birlikteliklerin sıradanlaşarak monotonlaşması da doğal bir olaydır. Bir başkasına karşı duyulan cinsel ilişki istemi; çiftlerin cinsel çekiciliğini yitirmesinden; insanın doğasındaki yeni arayışlardan, meraklardan ve farklılıklara ilgisinden kaynaklanmaktadır. Birde birlikteliklerin oluşumundaki maddi ve dışsal nedenler göz önüne alındığında, bu çatlakların çok kısa zamanda ortaya çıkması kaçınılmaz hale gelir. Bu sorunların tümünü karşılıklı konuşabilme ve cinselliği yeniden üretebilmenin yol ve yöntemleri tespit edilemezse; hangi ahlaka, hangi manevi kurala yaslanılırsa yaslanılsın, birliktelik çökmeye mahkum olacaktır. Savsözlerle insanın yaşamsal enerjisinin boşaltımını sağlamak hiçbir koşulda olanaklı olmamıştır. Olsa olsa, cinsel perhiz ya da cinsel bastırma olur ki buda bir dizi ruhsal soruna kaynaklık edecektir. Cinsellikleri yaşamak bir çok kere yeterli olmamaktadır. Birlikteliklerin sağlıklı yürüyebilmesi için, aynı zamanda cinsel uyumun olması zorunludur. Toplumsal realiteler göz önüne alındığında, cinsel uyuma dayalı birlikteliklerin tamamen tesadüflere bağlı olduğunu, ve bu tesadüflerin çok küçük olasılıklarla gündeme gelebildiğini söylemek mümkün.

"ateş suya yansiyorsa, su ve ateş ilişki içindedir."

Cinslerin; -en başta da kadınların- yaşadıkları duyguları partnerleriyle açıkça konuşma olanağının

olmaması; toplumsal baskıların ve onun yarattığı egemen kültürün bir sonucudur. Bunu bireyler nezdinde ele almak, sorunu tekil olarak algılama yanılgısı doğurmamalıdır. Bireylerin sorunlarından hareketle, genel toplumsal olgulara varmayı hedeflemek gerekiyor. İnsanın yapısında var olan doğal değişim ve istemler yok sayılmaya başlandığında; içe kapanma ve gizlilik, bundan sonra başlamış oluyor. Bu kültür ve yaşam biçimine karşı açılacak savaşta, yerleşik olan yok saymaya ve inkara keskin vuruşlarla yönelmek gerekiyor.

Teorik olarak bir şeyin doğruluğunu kabul etmek, pratikte aynı tutarlılığı göstermek anlamına gelmiyor. Önemli olan da, teori ile pratik uygulama arasındaki bu açığı kapatmak ve teori ile pratik arasında denge oluşturabilmektir. Bunun en tutarlı ve en sağlam yolu; bireyin kendi gelişimini, dış koşullardan yalıtarak, nesnel biçimde ele alabilmesi, kendi çelişkilerini kavrayabilmesi ile ilintilidir. Birliktelik yaşayanlar arasında; farklı arayış ve istemlerin varlığı değil, var olmaması doğal değildir. Her evliliğin iki ya da üç yılı sonrasında bu türden istemlerin yoğunlaşmaya başladığı büyük çoğunlukta görülür. Dışarıdan 'hoş' bir biçime bürünmüş her evliliğin altı eşelendiğinde; içinden, tatminsizliğin, arayışların, mutsuzluğun tortuları çıkmaktadır. Bu aşamadan sonra; evliliği devam ettirmenin en gözde yöntemleri, yerleşik ahlaka ve oluşturulan kimi manevi değerlere sarılmaktan geçiyor. Evli eşler arasında, erkek tarafı hoşnutsuzsa, bu birliktelik ya çok daha erken bitmekte, ya da erkek tek eşliliği sadece görünürde sürdürüp, esasta çok eşli devam etmektedir. Bu aşamadan sonra kadın erkeğin hizmet işlerini yapmakla yükümlü ev kölesi olmaktan öte bir şey değildir. Kadının hoşnutsuzluğu durumunda ise; erkeğin kesin ahlaklılığı ve baskısı aleni değilse bile; dolaylı uygulamalarla kadının maniplesi sağlanmaktadır. Bu durumdaki erkekler, eşini, başka erkelerle tanışacağı ortamlardan özenle kaçırır. Namus ve fedakarlık üzerine kendi uyduruk düşüncelerini, kadının da kabulüymüş gibi sunar ve onların tartışılmasına dahi izin vermez. Sıkça birbirlerini çok sevdiklerini, her konuda eşit olduklarını haykırır; ama kadının kendi gerçek duygularını ifade etmesine asla tahammül edemez ve bunu; yarattığı manevi baskı ile sürekli engeller. Kadının bir başkasına ilgi duymasını, ayrılma nedeni ve ahlaksızlık olarak aldığından; aynı zamanda kadın da, daha büyük sefaletlere sürüklenme korkusu taşıdığından, kendi iç dünyasını açamaz. Eşler; erkeler dünyasının yarattığı bu tür koşullarda, hiçbir zaman gerçek duygularını ifade ederek tartışma ve birbirini anlama olanağı elde edemezler.

Bu boyuttaki evliliklerin sürmesinin en birincil nedenlerinden biri de ekonomik ortaklıktır. Çalışan kadınların bir çoğu, ailenin iktisadi gücünü de devam ettirmekte; böyle olunca, erkek dışarıda daha fazla para harcamanın da yolunu kolaylaştırmış olmaktadır. Ailenin sahte birliğinin korunmasının altında, dış dünyaya karşı oluşturulmuş iktisadi erkin gücü bulunmaktadır. Bir çok birey, özellikle de erkekler; ulaştıkları bu rahat koşulları terk etmekten korkmakta, tek eşli bir ikiye bölülükle aileyi koruma altına alıp, iktisadi birliği korumayı seçmektedirler. İktisadi bağımsızlığı olmayan kadınlar için durum, içinden çıkılmazdır. Her türden acıya, her türden rezalete rağmen; korkarak ve sinerek aile denilen kavramın ve kurumun içine sığınmaktan başka seçenek bulamamaktadırlar ve bu hayatı her phasesına devam ettirmektedirler.

Erkek ahlakçılığı ve kadınlar üzerindeki baskıcı katı tutumu, daha başından itibaren kadının kendi gerçek duygularıyla hareket etmesini önler. Orgazm olamadığı halde yıllarca, orgazm taklidi yaparak, erkeğini tatmin etmeye çalışan kadınların gerçekliği; bu toplumsal baskıların gerçekliğinden beslenir. Erkeklerin egemen ruhu, onlara katı ve bencil bir gurur vermektedir ve tamamen yapay, dar görüşlülük ve bencillik üzerine kuruludur. Bu gururun mayasında da şiddet ve insana yabancı her türden çirkeflilik vardır. Bu toplumsal kültürlere göre de farklılıklar göstermektedir. Bir yerde, kendinden güçsüze yüklenmek insanın gururunu zedelerken; bir yerde her ne olursa olsun, her kime karşı olunursa olunsun baskın gelememek gururu zedeleyen bir değer olarak alınabiliyor. Bu kavramların ve duygusal motivasyonların tümü değişkendir ve egemen ataerkil anlayışa göre biçimlenmektedir. Kadını korumaya alan ve onu dokunulmaz gören, gösteren bir çok anlayışın kendisinde de, kadının zayıflığını kabullenen bir baskılama ve otoriter güç vardır. Bu durumda da kadın, zayıf, zavalı yaratığın tekidir ve ona ancak tabi olmak, katılmak ve dinlemek bırakılır. Dolayısıyla kadının kendini ifade etme şansı başından yok edilmiş, imkansızlaştırılmıştır.

*Şurası unutulmamalıdır ki,
çağımızın insanları,
bütün güçleriyle özledikleri,
ama iç yapılarıyla çelişen özgür yaşama
biçiminden ölesiye korkarlar.*
Reich.

Hiçbir biçimde bazı 'değerler' uğruna taraflardan herhangi birine cinsel perhiz dayatılmamalıdır.

Özellikle de uzun ayrılık dönemlerini içeren, cezaevlerine düşme ve çeşitli nedenlere dayalı olarak uzun süre; -beş altı yılı aşan sürelerde- içerdeki eş; dışarıdaki cinsel bağlarından azat etmelidir. Arkadaşlık, yoldaşlık veya dostluk devam etmelidir ama cinsel ve duygusal tabi olmalar kesinlikle koparılmalı ve bu özellikle de içerdekinin talebi olarak gündeme gelmelidir. Hiçbir biçimde; bedel ödeyenin, bir başkasını ödemediği bedellere ortak etmesi söz konusu olmamalıdır. Dışarıda kalan eş, içerdekinin tüm istemlerine rağmen ona tabi kalmak ve yaşamını bu yönde devam ettirmek istiyorsa, elbette ki ona da son derece saygı duyulmalıdır. Fakat bu aşamada kaderini, cinsel ve duygusal özgürlükten yana tayin edenlere de o denli saygı duyulmalı ve doğal karşılanmalıdır. Dışarı da kalan erkek açısından bu bağlılığın zaten sürmediğini, bu bağlanmanın da kadına dayatıldığını biliyoruz. İçerdekine yardım, onun fedakarlığının bir yanını omuzlama gibi değerler; bireyleri sadece ruh hastası yapmaya yetecektir. Esasında da cinselliği ve duygusal bağımlılığı gerekli kılmayan yardımlaşma ve dayanışmanın öne çıkarılması gerekmektedir. Resmi nikahlı bağımlılık ve cinsel perhize yatma; gerçek dostlukları ve yoldaşlıkları belirleyen etmenler değildir. Ve pratikte bu bağlılıkların hiç birinin oluşmadığı, dışarıda kalan kadınların, doğal güdülerini ve istemlerini gizlice tatmine yöneldiği ve bunun da çok daha önemli ruhsal tahribatlar yarattığı bilinmektedir. Ama ataerkil dünya ve onun erkeği; içeri düşer düşmez; kadına resmi nikah yaptırmakta, onu daha fazla kendisine bağlamanın yoluna başvurmaktadır. Oysa bunun bir aldatmaca olduğunu ve en başta da kendisini aldattığını bilmemektedir. İnsanın yaşamsal enerjisinin temeli olan cinsel hazların; hazırlanan manevi güdülerle engellenemeyeceğinin farkında değildir; ya da bilerek görmezden gelmektedir. Bu türden ataerkil egemenlik biçimlerini uygulamaya koyarken de mutlaka bir dizi alt değer belirlemesi yapılabilmektedir. Çoğu kere de, içerdekiyle daha rahat haberleşme ve görüşme amacı yüklenmiş, kadın bir biçimde içerde erkeğine tabi kılınmıştır. Gerçekte, salt içeri girebilme yada görüşme imkanı oluşturma amaçlı olsa; pek ala cinsel ve duygusal özgürlüğe içerdeki eş tarafından 'bağlılık' kuralı getirilmeyecektir. Ama gerçekte yaşananlar bunun tam tersini göstermektedir. Cezaevlerinin en rahat olduğu dönemlerde dahi nikahlar yapılarak, dışarıda kalan eşler bağımlılığa alınmışlardır. Fiili veya açıktan yaptırımlar olmasa dahi, içerdeki birinin eşi olarak dışarıda olan bir kadının, tüm yaşamı ağır bir manevi baskı altına alınmış demektir.

Bu gerçeği hiçbir siyasal ve ideolojik savunu ortadan kaldıramaz. Bu yanı baskılanan kadının ruhsal açıdan travmalar yaşaması da, ideolojik bağlılıkla veya onun kutsal görevleriyle ortadan kaldırılamaz. İdeolojinin ve politik mücadelenin zorunluluklarını kavramak apayrı bir şey; hayatın akışına ters işleyen suni zorunluluklar oluşturmak apayrı bir şey. Sosyalistler, hayatın anlamını ortadan kaldıran değerlere itibar etmezler. Aksine onlar, insan mutluluğunun önündeki engelleri -büyük ve yıkıcı mücadeleler pahasına da olsa- kaldırmaya ve adım bastıkları her yerde ona uygun davranmaya çalışırken, bunu kendi hayat anlayışları ve yaşam tarzlarıyla ortaya koyarlar; koymalıdır.

*Karı koca evliliği,
uygarlaşmış toplumun hücre biçimidir.*
Engels.

Buyurgan ataerkil sistemlere ait ifade biçimlerini, yerleşik ahlaki çağrıştıran kavram ve savları konuşma dilinden çıkarmak gerekmektedir. Bunun pratik bir öneminin olup olmadığını, yaşanacak süreçleri içinde görmek olanaklı olacaktır. Ataerkilliğin getirdiği kültürel şekillenme, kadının köleliği, yerilmesi ve kullanılması üzerinde şekillenmektedir. Kapitalizmin Pazar kültürü ile biçimlenen ve iyice cilalanan bu yaklaşımlar, günlük konuşma ve hitap dilinden, yazma ve üretme faaliyetlerinin tümünde dilin egemen ataerkil karakterini ifade etmektedir. Erkeklerin yoğun olarak bir alanda bulundukları mekanlarda bu yaklaşımlar en uç sınırlarına kadar ulaşmak ve işin vahim boyutuna da ayna tutmaktadır. Kahvelerde, elinden attığı her kağıdın peşinden ana avrat küfreden, ağzından 'amı' düşürmeyen adam, evine gelince kızına ve karısına karşı en 'saf' ahlakçı ve en büyük korumacı olup çıkar. İkiyüzlü bir sistemler bütünü'nün iki yüzlü egemen erkeğinin tablosudur bu ve bu realite günlük yaşamdaki konuşma ve davranışları da belirlemektedir. Kahvedeki adamın en kaba, en barbar yaklaşımlarından, bunun günlük yaşamın alegorisi içinde inceltilmiş ve bir o kadar tehlikeli olan biçimlerine karşı verilecek mücadele; kültürel yenilenmede ve yeniliği içselleştirmede önemli bir etki yaratacaktır. Bunlara karşı savaş açmadan, yeni yaşam biçimlerine uygun davranış ve kullanım dili oluşturulmadan, insanın ruhundaki oluşumları parçalamak olanaklı olmaz.

Egemenliği, sahiplenmeyi, yermeyi içeren tüm kavram ve söylemlerden kaçınmak, bu türden hitabeti günlük çalışma ve sanatsal etkinliklerin içinden çıkarmak; yenilenen insanın benliğindeki kirli yanların

yıkınmasına yardım edecektir. Bu egemen kültürün ve ataerkil zorbalıkların kadınlar üzerinde oluşturduğu ters etkininde yerinde görülmesi ve müdahale edilmesi gerekmektedir. Kadınlar; erkek egemen dünyada, varolabilmenin teminatı olarak, güçlü bir erkeğin yanında olma onun koruması altına sığınma ve kendini onun varlığıyla ifade etme eğilimi içine girerler. Bu binlerce yıllık kötürüm tarihlerinin ona biçtiği misyondur. Kadın, bu tarihler dahilinde, biyolojik, fiziki ve ruhsal açıdan kötürümleştirilmiş ve yardıma muhtaç hale sokulmuştur. En büyük tahribat da, psikolojik yapısında gündeme gelmektedir ve kadın kendine güveni yitirdiği daha fazla erkek egemen anlayışın tahakkümüne girmektedir. Aynı zamanda güçlü olabilmek, erkeğe benzeme, onun kaba, ataerkil yanlarını sahiplenme şeklinde ifade bulmaktadır. Bu bir realitedir ve bunun nedenini kadınlarda değil; onları köleleştiren binlerce yıllık ataerkil tarihin kökeninde aramak gerekiyor. Kadına basit vaatlerde bulunarak, onun kendine olan güvenini yeniden tesis etmek olanaklı değildir. Bu ancak; sosyal yaşamın tepeden tırnağa değişime tabi tutulması ve kadın aleyhine gelişmiş olan koşulların ters yüz edilmesiyle olanaklı olabilir. Bu nedenle savsözlerden ziyade, pratik değeri olan önlemler almak ve kadının bu önlemler içinde kendi varlığını yeniden kendi özgücüne dayandırarak sahiplenmesi sağlanmalıdır. Temel sorun erkek egemen anlayışın yıkılması ve sosyal koşulların bu doğrultuda yeniden şekillendirilmesindedir.

Günlük konuşma ve hitabet içindeki dillerin ataerkil karakterini terk etmek; kapitalizmin her bir davranış ve eylem biçimiyle bilinçlere empoze ettiği ataerkilliğe karşı etkin bir karşı duruşu kolaylaştıracak ve güçlendirecektir.

17.

Özgürleşme eylemi; insanlığın mücadele tarihidir. Her sınıfın fertleri, bunu kendi çıkarlarına uygun biçimde ele alırlar.

Hiçbir kavramın tekil anlamlar yüklenerek ele alınması mümkün değildir. Toplumsal katmanların çeşitli oluşumları durdukları ve işgal ettikleri yere, onun oluşturduğu maddi zemine paralel düşünce ve davranış biçimleri edinirler. Bu yüzden, küçük burjuva aydınların düşünme biçimleri ile proleter aydınların düşünme biçimleri farklılıklar arz eder. Her kesim kendi özgürlük anlayışını, -genel evrensel kimi değerleri de göz önüne alarak- farklı çıkarlara göre düzenleyecektir. Yorumlama ve onu yaşam biçimi haline getirme noktasında

farklı pratik tutumlar içinde olacaktır. Tabi ki bu, proleter aydınların genelde doğru, diğerlerinin yanlış olacağı kesinlemesini vermez. Çünkü, yorumlama ve yaşam biçimi haline getirme, sırf sınıfsal alışkanlıklarla sınırlı değil; aynı zamanda bilgiye ve beceriye de dayanmaktadır. Bu yüzen, proleter aydınların; aynı zamanda nitel bilgi ve bilim seviyesi edinmeleri gerekmektedir. Bu seviye; tutarlı bir yaşam biçimiyle birleştiğinde, ortaya daha sağlam bir doğrultu çıkacaktır. Burjuvazinin kendine yeter miktardaki hayat standartları, kendisine yetmeyenlerle çatıştığı oranda, ileriye doğru temsil edilen kimi yeni gelişmelerden yana olması beklenilebilir; fakat daha ziyade, onun kendine sağladığı avantajları koruma ve onlara göre yaşama biçimi esasa oturacaktır. Bu yüzden burjuva aydınlar, - bunların başında da küçük burjuva aydınlar- kimi reformların temsilciliğine soyunabilirler. Hatta bu konuda önemli işler yapmayı göze alacakları dönemlerde olabilir. Fakat maddi yaşamın insandan yana bir işleyişe uyarlanmasında, belirleyici kesiminde proleter aydınlar olacaktır. Bu yüzden, daha çok özgürleşmeye ve kalıpları kırmaya, kendi ekseninden bakarak, en ileri mevzilere uygun yaklaşımlar oluşturmaya, hepsinden çok, proleter aydınların ihtiyacı vardır. Bu sınıfın kendi evrimi için zorunludur.

Proleter aydınların erkekleri de, toplumsal yaşamın sunduğu kimi ataerkil avantajlara alabildiğince sıkıca sarılmaktan; hatta çoğu kere, teorik kimi doğruları kendi pratik duruşlarına uygun biçimde düzenleme faydacılığına ve yararlılığına kapılmaktan geri kalmazlar. Özgürleşme eylemi, her alanda olduğu gibi, proleter aydınların cephesinde de ataerkil hayatın yansımalarına karşı güçlü mücadele kaleleri oluşturmakla ve onu güncel yaşam biçimlerine uyarlamakla doğru bir minvalde yürüyebilir ancak. Bu yüzden biz, toplumsal kamuoyu içinde yer edinen her kavrama daha özel ve ayrıntılı yorumlar bulmalı ve yeni kavramlar, yeni dil kullanımı ve yeni bakış açılırla pratik önemi olan değerler yaratmak zorundayız. Bunu ne kadar başarabileceğimiz ise, hayata sunduğumuz araçlarda ifadesini bulacaktır.

Öte yandan burjuvazinin sağdan ve soldan saldırıları, proleter aydınları yer yer daralmaya, yer yerde gevşemeye itmektedir. Ama daha ziyade sığlaşma, aynı zamanda bir korunma refleksi olarak gündeme damgasını vurmaktadır. Özgürlüğünü kazanamayan insan beyni, düşünce ve eyleminde doğru rota tutturmakta sürekli zorlanmıştır. İnsan, kendi doğasına uygun, ona denk düşen ve enerjisini doğru biçimde ifade edebilen

koşulları yaşamadıkça da, sorun, değişik biçimler alarak sürecektir. Bu gün yapılması gereken en önemli işlerin başında, insana eğilmek ve onun doğasını daha yakından anlamak, böylelikle; ileriye doğru atılmaya çalışılan adımların, insanın geleceğine denk ve anlaşılır olmasını sağlamayı kolaylaştırmak gerekmektedir. İnsana dair düşüncemizin temel mantığı; üretim, sevgi ve paylaşmak gibi temel kavramların özü üzerine oturmalıdır. Bu kavramların zenginliği, bizzat hayatın kendi zenginliğinde ifadesini bulacaktır; sorun, onlardan kaçılmaması gerektiğini daha gür biçimde haykırmayı içselleştirmek ve bunu her yere yaymaktır.

"...Karı koca evliliği, tarihe asla erkekle kadının karşılıklı uzlaşması olarak girmez ve hele en yüksek evlenme biçimi olarak asla kabul edilemez. Tersine bir cinsin öbürü tarafından uyruk altına alınması olarak bütün tarih öncesinin o zamana kadar bilmediği, iki cins arasındaki bir çatışmanın açığa vurulması olarak ortaya çıkar."
(Engels.)

Dipnotlar:

1) Ki bunların hepsi, tam boyun eğmiş, ve her alanda komprador ilişkilerin belirlediği yarı sömürgelerdir ve bunlar geçmiş klasik modellerin tersine giderek sömürge statüsüne daha yakın olma durumu içermektedirler.

2) Sömürge diyorum, çünkü yarı sömürge kavramı dönemin bağımlılık ilişkisini ifade etmede yetersiz kalmaktadır. Görüntü itibarıyla yarı sömürge kavramına aha uygun olan bu ülkelerin, iktisadi, siyasi ve kültürel yaşamları sömürge statüsünden hiç de farklı değildir. Bu bağımlılık ilişkisini tanımlarken, yarı sömürge çok hafif bir kavram olarak kalmaktadır. Buna 'tam boyun eğme', yada 'küresel sömürgecilik' de denebilir.

3 Yerleşik derken, sistemin bütünüyle uzlaşan tüm gerici ayak bağları, yaşam tarzlarını ifade etmekteyim. Ki, bunlarda artık egemen olan bağımlı kapitalizm tarafından belirlenmektedir. Öyle ki; kapitalizm; 84'lerden itibaren kır yaşamının dahi en ücra köşelerine kadar girmeye başlamıştır. Bu özellikle, elektriğin en ücra dağ köyüne kadar gitmesiyle birlikte, teknolojinin modern biçimleriyle tanışan köylülüğe, güçlü iletişim araçlarıyla komprador kapitalist kültür pompalanmaya başlanmış, yerel olan içindeki tüm doğal gelişmelerde dumura uğratılmıştır.

4) A. Bebel: Kadın ve sosyalizm; s.46.

5) Mozik: İki yaşındaki dana. Henüz pişmemiş insanlar için kullanılır.

İmam, Şeyh, Molla ve Ayetullahlar Zamanı

Utku CAN

Biz solcular, emperyalizm ile bütün yerel siyasal gericiliği ittifa-ka sokmaya pek meraklıyızdır. Bizze göre; yeryüzünde çok az şey değiştiği için, emperyalizm, yerel siyasal gericiliği mutlak kollayıp, kullanır diye düşünürüz. Dolayısıyla gelişen siyasal İslâm, doğrudan emperyalistlerin tasarımından ibaret bir hayalettir o kadar. Özellikle Perinçekvari Kemalist aydınların ileri sürdüğü bu fikir, onların da ötesinde radikal solun da fikridir.

Ya peki emperyalizm hep aynı kalmıyorsa; konjöntür hep değişiyorsa... İşte o zaman, sol Kemalistlerden radikal sola dek hepimizin teorik-politik kategorilerinin hatırı sayılır bir kısmı anlamsızlaşır. Kategori ve mücadele metodlarımız geçerliliğini yitirmesin diye biz solcular, bir porno dergisi satın alırken tanıdık biriyle karşılaşmaktan ürkercesine çağdaş dünyanın değişimlerini idrak etmekten ürkeriz.

Korkunun ecele faydası yokmuş. Finans/teknoloji ve meta üretimi dünyası bizim arzu ve kaygılarımızdan bağımsız bir dinamizme sahiptir. Biz istemesek de, sermaye uluslararası dev işletmelerde yoğunlaşıp büyür. Teknoloji ilerler ve meta üretimi dünyası nitel değişimleri de içermek üzere çeşitli değişimlere uğrar. Onun sorun ve gereksinimleri değişir. Toplumsal sınıf, kategori ve çatışmalarda farklılık meydana gelir. Beşyüz yıllık tarihi içerisinde, hem yapısal krizlere girmiş hem de değişimlere uğramış dinamik bir toplum biçimidir. Üretim güçlerinin gelişimine paralel olarak bir biçimi işlemez hale gelir

ve yeni bir biçime bürünmek zorunda kalır. Finans/teknoloji ve meta üretimi dünyası gelişim ve değişime uygun yeni bir düzenek oluşturmak için çarklarının işlevini değiştirip, yenilerini ekleyip, kimisini de parçalamak zorunda kalır.

“Yeni Dünya Düzeni” tam da kapital dünyasının gereksinim duyduğu şeyi ifade eder. YDD tasarımının sadece bir aldatmaca olduğuna inanan biz solcular yanlıyoruz. Elbette, YDD diye kulağa hoş gelen bir terim seçilmiştir. Halbuki, başarıya ulaşması halinde insanlık için hoş bir şeyi değil, tam bir cehennem andıracaktır. İşin burası bir aldatmaca. Ama, bunda şaşılacak bir şey yok. Neticede onlar, “Marlboro iç, özgürlüğün tadına var!” diyerek insanı zehirler. Marlboro’daki zehire “özgürlük” deyişleri yalandır ama, bize marlboro içirmek istedikleri bir yalan değildir. Keza; kapitalin küre ölçeğinde bir başka düzene gereksinim duyup gerçekleştirmek istemesinde en ufak bir yalan yok.

Sermayenin siyasal/yönetmel kurumlarının küre ölçeğinde yarattıkları kaotik durumdan hareketle, “Yeni Dünya Düzensizliği” terimi tercih edilip ve hatta sermayenin bu kaotik durumu amaçladığı ileri sürebilir. Halbuki, bugün bir yapılanma süreci söz konusudur ve bu sürecin kaotik bir görünümde olması gayet normaldir. Bir makinanın işlevini değiştirmek isteyen teknisyen dahi, ilkin o makinaı demonte etmek zorundadır. Buna bakarak teknisyenin niyetinin makinaı işlemez hale getirmek olduğunu nasıl söyleyemezsek, keza

emperyalistlerin küresel bir kaosu amaçladıkları da söylenemez. Kaos, her yeni yapılanma sürecine eşlik eden zaruri bir durumdur. Başka nasıl olur? Yerel devlet mekanizmaları işlemez hale getirilmeden, tek merkezli bir imparatorluk mümkün olabilir mi? Ya da yerel ekonomi iflasa sürüklenmeksizin, uluslararası boyutta işleyen sermayenin yolu açılabilir mi? Elbette, emperyal siyasal-yönetmel kurumlar yerel devletleri, emperyal ordular yerel orduları, uluslararası banka ve para fonu yerel ekonomileri kaosa ve iflasa sürüklemek zorundadırlar ki, “YDD” dedikleri tasarımları imkanlı hale gelebilsin. Bugün tanık olduğumuz şey, YDD’nin kendisi değil, onun gerçekleşmesi için ön koşullarının yaratılış sürecidir.

YDD’nin başarabileceği elbette kuşkuludur. Çünkü; küre, teknisyenin makinası gibi nisbeten statik bir özellikte değildir. Teknisyen, makinanın herhangi bir çarkını söküp kenara koyabilir. Aylar ya da yıllar sonra o parçayı monte etmeye kalktığında çarkın biçimi, niteliği, işlevi değişmemiştir. Dolayısıyla kesin bir hesap ve plan yapma şansı vardır. Fakat emperyal siyasal/yönetmel kurumlarının makinasının her bir parçası dinamik bir özelliktedir. Sürekli değişen parçalardan ibaret bir makina düşünün, sosyal mühendisler yapacaklarını önceden kesin bir şekilde hesaplayamayacakları gibi, sıkça işlerini ağzına yüzüne bulaştırırlar. Ayrıca, teknisyen makinanın işlevini değiştirmeye kalktığında, onun şalterini indirip durdurur, öyle demonte ve monte eder. Fakat emperyal mühendislerin buna şansı

yoktur. Onlar, makinaları çalışır vaziyetteyken onun düzeneğini değiştirmektedirler. Bunun oldukça tehlikeli ve zor bir iş olduğunu tahmin etmeniz zor olmasa gerek.

Her neyse artık... biz, sermayenin değişen gereksinimlerine bir göz atalım: Herşeyden önce, çağdaş kapital, üçüncü dünya halklarının tüketiciliğine gereksinim duymaktadır. Bilindiği gibi; kapitalist iktisadın işleminin temel koşullarından biri (yeni bir çare keşfedilmediği müddetce) tüketim araçlarının satışıdır. Eğer tüketim araçları satışı gerekli oranda gerçekleşmezse, tüketim araçları üretimi geriler. Devamla, tüketim araçları üretimi için gerekli olan üretim araçları sektörü geriler. Devamla işsizler ordusu oluşarak, yığınların satın alma gücü geriler. Bu da tekrardan her iki sektör, artı hizmet sektörünü geriletir. Bununla da kalmaz, devletin vergi geliri azalır. Hepsı zincirlemesine bir şekilde birbirine bağlıdır ve bu zincirin en hassas ve etkili halkası tüketim araçları sektörüdür. İşte, soyut gelişmiş kapitalist ülkelerde, tüketim araçları satışı 70'li yıllarda tökezlemeye başladı. Daha önceleeri, Keynesyen iktisat modeliyle, soyut gelişmiş ülkelerdeki çalışan yığınların satın alma gücünün yüksek tutulması ve sosyal sigorta sistemiyle geleceğe dair endişesiz kılıp tüketim kültürüne yönlendirilmeleleriyle, tüketim araçları sektörü iyi işletilebilmiş ve zincirlemesine bütün diğer sektörler ve devlet bundan nasibini alabilmişti. Lakin 70'li yıllara gelindiğinde, çalışan yığınların alım gücünün yüksekliği ve tüketiciliklerinin pek faydası kalmadı. Çünkü; yaklaşık o yıllara varıldığında, çalışan yığınlar birkaç kez ütülenmiş, televizyonlanmış... ellerine direksiyon, kışlarına eksoz takılmıştı artık. Onların parasının

varlığı ve tüketici karakterlerine rağmen, pek çoğunun kışına ikinci bir eksoz yerleşmezdi. Haliyle, fordist üretim mekanizmasıyla yığınsal ölçekte üretilen, özellikle dayanıklı tüketim araçları sektörü gerilmeye başlayacak ve bundan bütün diğerleri de nasiplerini alacaklardı.

Bu sorunun olası tek çözümü, bu malların geri kalmış ülke halklarına satılışıdır. Bu satışın gerçekleşmesi, her şeyden önce bir takım teknik sorunların çözümünü gerektirir. Örneğin; yerel sektörleri koruyucu yerel gümrüklerin tarihe karışması gibi. (Tabi ki, ABD gümrükleri hariç.)

Sermayenin ikinci bir sorunu ise bizzat onun uluslararası dev işletmelerde yoğunlaşıp büyümesinden ileri gelir. Sermaye miktarı büyüdükçe, onun dev yatırımlara dönüşmesi ve bu dev yatırımların uzun vadeli oluşu iktisadi bir kuraldır. Yani sermaye büyüdükçe, onun geri dönüş süresi uzar. Bugün yüz milyarlarca dolarınızı örneğin otomobil üretimine yatırmanız halinde, bu paranız yaklaşık kırk yıl sonra size dönebilir, dönebilirse eğer. İstikrarsız bir dünyada çok riskli bir kumar oyunudur bu. Sermaye riski sever, ama bu kadarını da değil. Kürenin en az kırk yıllık geleceğinin hesaplanabilir olması lazım. Petrolün mü, gazın mı, yoksa elekriğin mi gelecekte daha ucuz olduğunu bilmezseniz, kırk yıl boyunca kullanacağınız enerjinin hangisi olacağına nasıl karar vereceksiniz? Ayrıca üreteceğiniz arabalar gazla mı, elektrikle mi yoksa benzinle mi çalışacak? Tüketicilerin hangi araba türünü tercih edeceği, doğrudan petrol fiyatlarına endeksilidir. Petrolün gelecekteki fiyatını da bir Allah bilir ve bir de Araplar.

Yani şimdiki dünyada, yatırımınızın türüne göre sermayenizin geri

dönüp dönmeyeceği, Allah'ın fistanlı Araplarının keyfine kalmış gibi bir şey. 73'te gördük biz bunu. Arap Petrol Ambargosu esnasında, Batı'da adeta hayat durdu. Sonra kendi aralarında kota anlaşması yapıp, petrol fiyatını yüksek tuttular. Ve Batılılar, fiyatın yüksekliğine aldanıp, okyanuslarda petrol adaları kurdular. Eh, fiyat yüksek olunca okyanusun petrolü kârlı bir iş olacaktı. Ama, Allah'ın Arabına güvenmi olur... Birkaç yıl sonra, aralarında rekabete girip, vanaları sonuna kadar açtılar. Böylelikle, Batılılar nice nice dolarlarını resmen okyanusa gömmüş oldular. Araplar oldukça keyifli insanlar, ama sermaye, kendi kaderini onların keyfine bırakmasını pek sevmez. Elbette Arap alemini mutlaka dize getirmeye uğraşacaktır.

Soyut gelişmiş kapital dünyasının salt bu iki sorun ve gereksiniminden yola çıksak dahi, şu anki kürenin uygun olmadığını ve mutlaka yeniden düzenlenmesi gerektiğini söylememiz gerekiyor. Dış dünya, merkez kapitalin gelişimi önünde engeldir. Gümrükleriyle engeldir buna, dinsel-muhafazakâr yaşam kültürüyle engeldir buna, siyasal istikrarsızlığıyla engeldir, yerel siyasal gericiliğin keyfi ve istikrarsız politik davranışa'a engeldir... vs.

Ve böylelikle geliyoruz "kültürler savaşı"na...

Finans/teknoloji ve meta üretimi dünyası, küresel çapta tek merkezli bir imparatorluğa doğru yapılanmak için, tüm halkları iktisadi kapsam alanına alırken, dışlamak zorunda olduğu şeylerden biri ve hatta ilki bizzat yerel kültürlerdir. Toplumsal düzeneklerden hiçbirisi, önce kültürel alanda zaferinini ilan etmeksizin gerçekleşemez. Bütün diğer zaferler, kültürel alanda kazanılmış zaferleri izlerler. Çünkü;

insanın maddi ve ruhsal enerjisini biçimlendiren ve onların akacağı alanı belirleyen şey bizzat kültürdür. Kanun, yasa ve yasaklardan önce ve bunlardan daha etkili bir şekilde, insanların nasıl düşünüp ve nasıl davranacaklarını belirleyen şeydir kültür. Yeni bir düzen, kültür savsaklanıp da salt kanun, yasa ve yasaklarla işleyemez.

“Kültürler savaşı” bizim literatürümüze son onyılıda girmiş olsa da, 70’li yıllarda başlamış sayılır. Belki “pilot ülke” olarak seçilmişlerdi, belki de yerel diktatörlerin şahsi tercih ve motiflerindendi veya her ikisi birlikte, ama ilk defa Mısır ve İran’da tanık oluyoruz İslâmi yerel kültürü yenme uğraşına. Mao’nun, “gökyüzünün yarısı” dediği kadınlar, sermaye için “tüketim araçlarının yarısından çok fazlası” demekti. İşte bu “tüketim araçlarının yarısından fazlası” bizzat İslâm yoluyla engelleniyordu. Ayrıca kadın, İslâm kültürünün en zayıf karnı sayılırdı. Sermayenin uzmanları, kadın sorununu işleyerek hem İslâmı kolay deleceklerini ve hem de aynı anda tüketim araçları satışında hissedilir bir gelişme sağlayacaklarını umuyor olmalıydılar.

Nitekim, Mısır’ın dörtbir yanından Avrupa’dan getirilmiş mankenlerle iç çamaşır ve bikini defileleri düzenlenmeye başlandı. Mankenlerin ücreti ve diğer masrafların tümü devletçe karşılanıyordu. Sokaklar, iç çamaşır ve bikinili kadın reklamlarıyla donatılmıştı. Ayrıca devlet destekli kadın kuruluşları oluştu. Özellikle feminist-aydın kadın yazarlar, dolaylı/dolaysız devlet desteğiyle ülkenin dörtbir yanında dolaştırılıp, kadının özgürlük sorunu üzerine toplantılar yapmaları sağlanıyordu. Mısır Devlet Başkanı, tüm bu kampanyaları daha sonra bir suikaste kurban giderek,

canıyla ödeyecek ve ondan sonraki diktatörler geri adım atıp, İslâmı barışmayı tercih etmek zorunda kalacaklardı.

İran diktatörü, çok daha karardı. Ülkesinin petrolüne ve 400 bin kişilik dev ordusuna güvenebilirdi. Mısır’daki manzaranın aynısı İran’da da görülmeye başlandı. Pers devletinin bilmem kaçınıcı kuruluştaki yılını kutlamak için, çöllere çadırdan cennetler kurdurtmuş, dünyanın tüm sosyetaesi bu çadırlara davet edilmiş ve uçak filolarına Fransa’dan, başta şarap olmak üzere alkollü içki taşıtıyordu. İran asfaltları, kızlı erkekli serseri motosiklet gruplarının adeta işgaline uğramış ve bu gruplar yoksul halka terör estirmeye başlamıştı. İçki, uyuşturucu ve porno sektörü hızla geliyordu. İstanbul sosyetaesine benzer, asalakca zenginleşmiş ve asalakca yaşayan, har vurup harman savurmak ve sadece eğlenmekten başka yaşama bir anlam veremeyen serseri ve züppe bir zümre yetişmişti. Ama, Mısır’da olduğu gibi, İran’da da kurulan yavru cennetlerin bir de öteki yüzü vardı: Çağdaş kapitalist kültürün ülkeye girişi, yığınların maddi sefaletinin yükselişine eşlik ediyordu. Ki, bu ilişkiyi kurmak yığınların düşünsel yetileri dahilinde sayılırdı.

Böylelikle uyuyan imam, şeyh, molla ve Ayetullahlar’ın uyanma çanları çalınmıştı. Hele de, İran’ın Şiî dini uleması vazifeyi üstlenmeye hazır ve nazırdı. Dünyanın en kanlı diktatörlüklerinden biri İran’daydı. Din en çok orada saldırıya uğramıştı. Ayrıca; İran Şiîliği geleneksel olarak İran’ın bağımsızlığı fikriyle hep alakalıydı. Şiîliğin oluşumunda vardı bu. Bilindiği gibi Persler, çevre Müslüman devletlerini “Alicilik” mezhebiyle zayıf düşürmek ve de müslüman işgalcilerin İranlılarca

“din kardeşi” olarak algılanmasını önlemek için, kendilerine has özel bir din oluşturmışlardı. Ve bu dini, yüzyıllar boyunca ustaca kullanmış, Şiî motifli bağımsızlık savaşları örgütlemişlerdi.

Şimdi aynı şeyi tekrarlamaları gerikiyordu. Tek farkla; bu kez sorun sunni İslâm değil, çağdaş kapitalist kültürdü. Ve işgalci güç, çevre bir Müslüman bir devlet değil, emperyalistlerdi. Start verilmiş, savaş başlamıştı.

Şiî dini ulema oldukça pragmatist ve politikada ustaydılar. Devlet erkini ele geçirinceye dek, siyasal erk talebinde bulunmadılar. O güne dek yayınladıkları tüm bildirge ve manifestolarında, sadece ve sadece federatif, demokratik, çoğulcu, özgürlükçü ve sosyal bir İran özleminde bahsediyor, bunları gerçekleştirmek isteyen siyasal partilere desteklerini ilan ediyorlardı. Muhtemelen emperyalistlerin hışmına erken uğramak istemedikleri gibi, Şah diktatörlüğünü devirmeye uğraşan ve yığinsal sol, sosyalist ve Kürt örgütlerini zamansız uyarıp özel önlem politikaları geliştirmelerine sebebiyet vermek de istemiyorlardı. Onlar, sadece taraf olmakla yetiniyordu; solcular, sosyalistler ve Kürtlerden taraf. Elbette, böyle bir dini harekete, muhalefetin hiçbir kanadı itiraz edemezdi. Bırakalım itiraz edip önlem almayı, özellikle Troçkist sosyalistler; Şiîliğin adı konulmamış bir sosyalizm olduğunu yazıyor ve İran sosyalizminin Şiî bir devlet mekanizmasıyla başarılı olacağını söylüyorlardı.

Solcu, sosyalist ve Kürtler Şah’ı devirmek için uğraşırlarken, dini ulema usul usul başta çarşı eşrafı olmak üzere, küçük üretici ve küçük ticaret erbabını örgütleyordu. Ayrıca dini propagandayla, yoksul yığınların dini motiflerini

güçlendiriyordu. Dini ulemanın örgütlemeye özel önem verdiği, “küçük burjuvazi” diyebileceğimiz tabakaların devrim kargaşası öncesinde özel bir önemleri yoktu. Ama, kargaşa anında, ülkenin işleyebilir tek ekonomik sektörü onların kapsam alanında olduğundan dolayı, önemleri ve politik güçleri bir anda yükseldi. Bu tabakaların onayını almayan hiç bir parti başarılı olamazdı. Hele de, İran’daki gibi örgütlüylerse, devrimin geleceği onların iradesine bağlıydı.

Şah’ın devrilişinde pek önemli bir rol oynamayan dini hareket, Şah’ın devrilişiyle birlikte bir anda bu tabakaların gücüyle iktidar ortağı oluvermişti. Hele, sürgünü sona eren Ayetullah Humeyni’in o muhteşem dönüşü, iktidarın diğer yarısının alınışıyla da sonuçlandı. Ayetullah’ın dönüşünü bayram havasında kutlayıp coşa gelen yığınların durumu, molla ve Ayetullahlar’ın, iktidarı tam olarak tekellerine alma hareketi başlatmaları için çok müsait bir an yaratmıştı. Ki, yıllarca tasarlayıp kolladıkları bu fırsatı, kullanmaktan geri durmadılar.

Solcular, sosyalistler ve Kürtler hazırlıksız yakalanıp gafil avlandılar. Hiç hesapta yokken, neredeyse bir anda iktidarı dini ulemaya kapırmışlardı. Artık iki seçenek vardı: ya yeni iktidarı desteklemek ya da ona karşı ikinci bir içsavaşa kalkışmak! Sol, sosyalist ve Kürtlerin çoğunluğu yeni iktidarı desteklemeyi tercih etti. Bir tek Maocuların bir kısmı, “Bunlar komprodor burjuvazi ve büyük toprak ağalarının hareketidir. Anti-emperyalist olmaları mümkün değil” diyerek, kırlarına geri çekilip içsavaş hazırlığına girişecektiler. Böylelikle sol cephe bölünmüş, mollalar için tehlike olmaktan epeyce çıkmıştı. Çoğunluk zaten mollalardan yana olmuştu.

Dağlarına çekilen bir bölüm Maoist ise etkisizdi. Komünistlerin bile, Saddam’ın tank paletleri altında “Allah, Allah” sesleriyle gönüllüce ölüme koştukları bir ortamda, Maoistlerin söyledikleri, yığınlar için inanılmazdı. Herifler, ABD konsoloslughunu basıp, içindekileri rehin alacak kadar fütursuz ve cüretkâr iken, Maocular, “Bunlar anti-emperyalist olamazlar” deyip, halk savaşı örgütlemeye çalışıyordu.

Nitekim giderek kan kaybeden Maocular, intihar edercesine silahlı bir ayaklanma düzenlediler. Ve birkaç yıl içerisinde yenilip, ayaklanmanın liderleri darağaçlarına (yeterince darağacı olmadığı için inşaat vinçleri kullanılıyordu) gönderildi. Böylelikle molla ve Ayetullahların, Maoculara karşı kendilerine destek vermiş diğer solcu ve sosyalistlere ihtiyacı da kalmamıştı. Ki, Maocularardan boşalan darağaçları, onlarla doldurulacaktı. Mollaları destekleyen ve BPKD’nden esinlenerek “İslam Kültür Devrimi” diye uyduruk bir işle uğraşan Maocular da nasibini aldılar. Bir tek, Irak’a sığınan liberal sol İslâmcılar ile dağlarında üstlenmiş Kürtler ucuz kurtuldu. Gerisi silinip tarihe karıştı.

İran İslam Devrimi tam zafere ulaşmıştı. Buna “bir devrim” diyeceksek eğer, bir zamanların Fransız devrimine benzetebiliriz. Fransız bujuva devrimi de, İran İslâm devrimi gibi, hemen anında kendisini imkanlı kılanlara ihanet etmişti. Keza nasıl ki, Fransız devrimi batı Avrupa’nın tümüne, burjuvazinin iktidarının imkanı olduğunu gösterip, hepsinin iştahını kabartıp benzer bir harekate sürüklemişse, İran Devrimi de, güney batı Asya’da dini ulemanın İslâmi bir devrim yoluyla siyasal erki ele geçirip koruyabileceğini gösterip, sunni de olsa bölgedeki tüm dini ulemanın iştahını

kabartmaya yetmişti. Böylelikle güney-batı Asya’da yeni bir siyasal hareket türemiş ve bu hareket daha sonraki yıllarda yaklaşık bir milyar insanı kapsayan bir alanda enternasyonal bir hareket karakteri alacaktı. Ki, emperyalizmin karargâhlarına tecavüz edebilecek kadar cüretkâr, güçlü ve tehlikeli olmuşlardı.

Bugün emperyalistlerin, “İslâm terörü”nden bahsedip, ona karşı savaş kampanyalarına girişmişlikleri, Perinçekvari solcuların iddia ettikleri gibi basit bir numara değildir. Emperyal güçlerin, bir zamanlar İslâm motifli gerici hareketleri kollarıp kullandıklarını reddetmeyeceğiz. Lakin, Talibanların kontrolünü dahi elinden kaçırmış emperyalistler, artık İslâmi hareketin kullanılabilirliğine inanacak kadar aptal sayılmazlar. Söz konusu olan şey, emperyal kuvvetlerin uzantısından ibaret bir hayalet değil, yerel, gerçek ve devasa anti-emperyalist, ama aynı zamanda gerici ve insanın insanlığına düşman bir harekettir.

Emperyalist yayılma, bir zamanlar Doğu’da ulusal kurtuluş hareketlerinin gelişimi gibi arzulanmadıkları bir harekete sebebiyet vermişti. Böylelikle, merkez kapital ile yoksul doğu halkları arasındaki çelişkinin dışavurumu ulusal kurtuluşçuluk şeklinde dışa vuruyordu. Anti-emperyalizm milliyetçi karektere bürünmüştü. Ki sosyalistler, bu harekete dair politika belirlemek zorundaydılar. Nitekim, şu an sosyal demokrasi diye andığımız kesim, ulusal kurtuluş hareketlerini ileri kapitalizme karşı gerici yapmakla suçlamış ve onlara karşı kendi ilerici efendilerinin yanında savaşa girmişti. Lenin ise, tersinden, ulusal kurtuluş hareketlerini, sosyalistlerin kapitalizme karşı savaşta mütefiği olacağını ileri sürüyordu. Marksist hareketin Kautskyci ve

Leninist kanat arasında cereyan eden bu teorik çatışmada, Lenin'in ilan ettiği teorik zaferler neticesinde, Marksist hareket, sosyal demokratlar ve sosyalistler olarak ayrılmış ve sosyalistler Doğu'da yükselen ulusal kurtuluş hareketlerini kapsamları içine alarak bunların çoğunu sosyalist bir devrime yöneltmeyi başarmışlardı.

Keza bugün de, emperyal bir yayımcılığın sebebiyet verdiği güney batı Asya ve kuzey Afrika'da yoksul halkları kapsayan anti-emperyalist bir başkaldırı söz konusudur. Tek farkla; merkez kapital ile yoksul halklar arasındaki çelişki kültürel ve dini motiflerle dışa vurmaktadır. Anti-emperyalizmin aldığı bu karakter, sosyalistleri oldukça zor bir durumla yüzyüze getirmektedir. Bilindiği gibi; ulusal kurtuluşçuluğun kendine has uluslararası bir ideolojisi yoktu. Ulusal egemenlik hakkı fikri dışında genel geçerli bir gelecek ütopyası da yoktu. UKH'ların bu özelliği, onların sosyalistlerce biçimlendirilmesini mümkün kılıyordu.

Sosyalist hareketin uluslararası bir anti hareket oluşu ve ulusların kendi kaderini tayin hakkını içermesi gibi özellikleriyle, UKH'ların özlemiyle örtüşen bir hareketti.

Dolayısıyla, Leninist sosyalistler, UKH'lerini de kolayca kapsamalarına alabilmiş ve insanlığın üçte ikisini sosyalizm ile buluşturabilmişlerdi. Lakin; siyasal İslâm hareketi anti-emperyalistliğine rağmen çok farklı özellikler taşımaktadır. Herşeyden önce; İslâm dini şeklinde uluslararası bir ideolojileri vardır, şeriat dedikleri bir gelecek ütopyaları vardır. Yani, her şeyiyle kendi kendisine yeterli bir bütünlüğe sahiptir. Kendilerinde olmayıp da, sosyalist hareketten eklemeye ihtiyaç duyacakları pek birşey yok.

Ayrıca, kültürel-dinsel karakterde bir hareket oldukları için, sosyalizm şeklindeki toplumsal gelecek ütopyası, onlar için görsel olarak şu an çatıştıklarının aynısının tıpkısıdır. Kadının özgürlüğünden tutun da, devletin dinden ayrılmasına dek, sosyalistlerin önerisiyle dincilerin önerisi örtüşmez. Ayrıca sosyalistler, sınıfsal bir söyleme sahiptirler ki, bu dini ulemanın asla müsadde edemeyeceği bir söylemdir.

Kadının özgürlüğünden tutun da, devletin dinden ayrılmasına dek, sosyalistlerin önerisiyle dincilerin önerisi örtüşmez. Ayrıca sosyalistler, sınıfsal bir söyleme sahiptirler ki, bu dini ulemanın asla müsadde edemeyeceği bir söylemdir.

Dolayısıyla, siyasal İslâm karşısında Lenin'in ulusal kurtuluş savaşları için anlamlandırdığı kategori ve yöntemler gibi, bizlerin siyasal İslâm-İslâmi hareketlere yaklaşmayacağını söylememiz gerekiyor.

Arap ve çevre ülkelerde, siyasal İslâmın gelişmesi ve mevcut siyasal sistemlerle ayrışması veya onlarla çatışır hale gelmesinin önemli ölçüde koşulları olduğu gibi, uluslararası konjunktür tarafından da desteklenir bir hali vardır.

Son yıllarda, gerek anti-emperyalist, gerekse sosyal içerikli mücadelede alternatif hareketlerin olmaması, olanların da gözden düşerek etkisiz hale gelmeleri sonucu İslâmcılığın hem ideolojik, hem de siyasal temelde kolay gelişmesini sağlamıştır...

1970'lerden beri İslâmi ve çevre ülkelerde, geniş yığınlar içinde kök salan radikal İslâmi hareketler, gerek pratik, gerekse tarihsel süreç

itibarıyla sosyalistler açısından olumlu bir ortam yaratmaktan uzaktırlar. Emperyalist bazı devletlerle çatışmış olmalarından dolayı ve bu anlamda objektif bir anti-emperyalist güç ve doğal bir müttefik rolü taşımış olsalar da, bahsi geçen nedenlerden ötürü bilinçli ittifak yapılacak ve desteklenecek güçler kapsamında değildirler.

Keza, benzer sorunlarla Irak'ta karşılaşmaktayız... Irak'ın ABD önderliğindeki işgalle birlikte Saddam rejiminin devrilmesi, karışık bir direniş cephesini beraberinde getirmiştir. Bu direniş içinde, Saddam yanlılarından tutunda farklı İslâmi gruplar ve halk yığınları yer almaktadır. Irak'ta işgale karşı gelişen mücadelenin ağırlıklı olarak önderliğini İslâmcı kesimin yapmasının anlaşılır bir nedeni vardır. Bu kesimler dışında örgütlü veya manevi otoritesi olan farklı güçler yoktur. Saddam'a zamanında muhalif olan diğer kesimlerin ise bu rejimin yıkılmasında somut çıkar ve beklentisi olduğu için direniş cephesinde yer almamaktadırlar. Bu durumdan kaynaklı hem nesnel hem de politik bir karışıklık söz konusudur. Teorinin şematik cendresinden olaya bakanlar ne ortamı ne de değişen koşulları anlamadan tek düze bir politik hat ortaya çıkar, maktadırlar.

Irak, çokuluslu bir ülkedir. Eskiden egemen ulus olan Araplar'dan başka önemli bir özellik arzeden Kürt ulusu da vardır. Üstelik bu ulus, sömürge veya bu statüye yakın bir bağımlılık ilişkisiyle asırlardan beri baskı altındadır. Bölgedeki diğer gerici devletlerde olduğu gibi, buradaki Arap egemen kesimi de, Kürt ulusu üzerinde asimilasyon, jenosid dahil olmak üzere akla gelebilecek tüm insanlık dışı baskı unsurlarına başvurmuştur.

Bu katliamların bir kısmı yakın tarihli olup, hafızalarda daha tazedir.

Egemen ve egemen olmayan, sömüren ve sömürge ulusların bir devlet sınırları içinde birarada olduğu klasik tip ülkelerde genel geçerli bir ulusa özgü politik bir belirlenim yapılamaz. Ne egemen ulusun yapısını ve ruh halini yansıtan bir politika, ne de sadece sömürge ulusun koşul ve ruh halini yansıtan bir politika o devlet sınırları içerisinde genel ortak bir öge olarak savunulamaz ve benimsenilemez. Bu tip ülkelerde her iki hali de içeren ya genel bir politika ya da parçanın kendisine uygun bir politika güdülebilir ve bu tip durumlarda, parçaların kendileri birbiriyle çelişme olanakları ve beklentilerinin farklı olma olasılıkları daima mevcuttur. Bu fark ve olasılıkları gözardı etmek, anlamamazlıktan gelmek, insanı tek yönlülüğe, dolayısıyla birinin kuyruğuna takılmak veya yanında saf tutmak gibi bir olguya sürükleyebilir ve nitekim böyle de olmaktadır.

Saddam ile ABD arasındaki çelişkide, ne Saddam'ın ne de ABD'nin yanındayız. ABD'nin hile ve kışkırtıcılığına, tüm emperyalist politikalarına, büyük emperyalist güç oluşuna, bu yönlü tüm arzu ve icratlarına kuşkusuz karşıyız. Bu, daha küçük bir haydut olan Saddam'ın yanında olmamızı sağlar mı, elbetteki hayır. ABD'nin işgaliyle birlikte, Irak halkının yanında olduk; daha önce Saddam'a karşı yine Irak halkının yanındaydık. Irak halkının ABD emperyalizmine direnişi, Saddam'ın çıkarlarından ötürü çakışmış olması, Saddam'ı sağlam bir müttefik ve dost haline getirmez. Kuşkusuz Saddam rejimi yıkıldığı için ve ülke işgale uğradığı için, ABD emperyalizmi, tüm işgalci ve öne çıkan somut hedef ve öncelikli vurulması gereken düşmandırlar. Bu durumda, Saddam

ile bu güçler arasındaki çelişkiden yararlanmak ile, onunla subjektif anlamda bilinçli bir ittifaka girmek, farklı iki şey olarak anlaşılmalıdır. (Aynı şey radikal dinci kesimler için de geçerlidir).

Bu politikalar düzleminde Kürt ulusunun konumu ve ihtiyaçları yukardaki belirlemeleri belli yönleri

Saddam ile ABD arasındaki çelişkide, ne Saddam'ın ne de ABD'nin yanındayız. ABD'nin hile ve kışkırtıcılığına, tüm emperyalist politikalarına, büyük emperyalist güç oluşuna, bu yönlü tüm arzu ve icratlarına kuşkusuz karşıyız. Bu, daha küçük bir haydut olan Saddam'ın yanında olmamızı sağlar mı, elbetteki hayır. ABD'nin işgaliyle birlikte, Irak halkının yanında olduk; daha önce Saddam'a karşı yine Irak halkının yanındaydık. Bu durumda, Saddam ile bu güçler arasındaki çelişkiden yararlanmak ile onunla subjektif anlamda bilinçli bir ittifaka girmek, farklı iki şey olarak anlaşılmalıdır. (Aynı şey radikal dinci kesimler için de geçerlidir).

içermesine rağmen, daha farklıdır. Asırlardan beri köle, sömürge bir statü içinde olan Kürt halkı defalarca ayaklanma ve mücadele içine girmiştir. Ama her defasında katliamlara uğramış ulusal özgürlük çılgınlıkları, kendi devletlerini kurma koşullarına ulaşamamıştır. Kürt ulusunun, Kürt halkının mücadele talepleri, beklentileri çelişkilerden yararlanma olanakları diplomatik ve diğer tüm

politik mücadele araçlarını kullanma biçimi hiç şüphesiz kendi bu konumları ve hallet-i ruhiyesine göre olacaktır.

Arap halkının özgürlüğünü kullanmak için işgalcilere karşı Saddam Hüseyin'den ne kadar yararlanabileceği veya bunun ne kadar mümkün olabileceği nasıl sözkonusu ise, aynı biçimde Kürtlerin de sözkonusu durumdan dolayı diğer güçlerden yararlanmak istemeleri abes bir durum değildir. Abes olabilecek bir durum, kendi konumlarını işbirlikçilik ve bunu Saddam rejiminde olduğu gibi diğer halkların zararına kullanma pozisyonları olabilecektir. Ve biz, eleştiri konusu yapacağımız konular ile taraf tutacağımız veya tarafsız kalacağımız konuları ayırtırmak zorundayız. Çelişki işin doğasında var. Bir yönü görmemek, anlamamak doğal olarak bölge gericiliğinin değirmenine su taşır. Emperyalistler kadar bölge gericileri de suçludur. Ve emperyalistlerin suç ortaklarıdır. Yer yer de onlardan bağımsız suçludurlar. Bugünkü emperyalizmin çıkarı her ne kadar bölge ve yerel statükolarını değiştirmekten geçiyorsa; buna alternatif, bölge gericiliğinin ve statülerinin devamını istemek ve bu yönlü taraf olmak olmadığını anlamak zorundayız.

Dolayısıyla radikal gerici ve siyasal İslâm ile Saddam ve gerekse bölgedeki gelişmelerden ötürü tek-tip, klasik politikalar güdemeyiz. Değişen ve gelişen koşulları gözetmeliyiz... Başkasıyla mücadele ettiğimiz kadar, kendi kendimiz, teorilerimiz, yöntemlerimizle de mücadele etmek zorundayız... Değişmeyen ve hâlâ terkedemeyeceğimiz tek şey, kapitalizmin hâlâ kapitalizm ve üstüne üstlük her zamankinden daha koyu bir kapitalizm olduğu ve hâlâ insanın insanlığına düşman olduğudur...

Saçmalamanın Hammaddesi-3

Eren CAN

"Bilimsel" zırvallıklar:

Üretim-aracının çapı mı beynin çapını belirler, yoksa tersi mi... bilmiyorum. Marton, çeşitli ırklardan insanların beyinlerinin çapını ölçtü. Marton-ölçümlerine bakılırsa; Avrupalıların ortalama beyin çapı 1460 cm küp, Asyalıların 1360 cm küp, Afrikalıların ise 1280 cm küp idi. Anlaşılan, bazılarının iddia ettiği gibi, aracın çapı ile beynin çapı arasında bir orantı vardı.

Marton-ölçümleri, daha başka kafataşçı bilim adamlarınca da tasdik edilince, kutsal kitaplarda yazılan yaratılış teorisi krize girdi. Madem insanlar bu denli farklı çaplarda beyinlere sahiptiler, o halde Hava Ana ve Adem Baba'nın çiftleşmesinden türemiş olamazlardı. Bu meseleyi theologlar, yeni bir yaratılış teorisiyle şöyle çözdüler: Tanrı, insanlığı üç taksit halinde yarattı. İlkin Avrupalıları; akli ve zekayı onlara yükledi. Sonra Asyalıları; onlara biraz akıl ve zeka, biraz da elbecerisi... En sonu Afrikalıları; onlara ise akıl ve zeka konusunda cimrilik yapıp, onun yerine kaba kuvvet yüklemişti. Ki, Afrikalıların köleliği Tanrı'nın arzusuydu.

Sonra bir gün Tanrı, kazanan Charles Darwin'i yaratıverdi. Bu garip yaratık, "Tüm insanlar maymundan türemiştir." diyerek, taksitli ya da taksitsiz tüm yaratılış teorilerinin canını cehenneme yolladı. Lakin, beyinlerinin çapıyla övünen Avrupalılar için mesele değildi. Ne de olsa; maymun vardı bir de maymun. Şempanze vardı, goril vardı, bir de orang-utan. Şempanze, maymunların en zekisiydi... yani Avrupalıların atası. Goril güçlüydü, ama bir o kadar da aptal... yani Afrikalıların atası. Orang-utan ise Asyalıların... zaten onun gözleri de Asyalılarınki gibi çekik değil miydi!

Tabi ki, istisnai durumlar da vardı. Mesela Eugen Dühring'e göre; zencilerden daha aşağılık olan Yahudiler'i unutmamak lazımdı. Kendisi bir Yahudi olan Freud ise aldı topu attı kadınlara. Freud'a göre ise; insanlığın kadın cinsi, doğuştan akli kıt ve hin idi. Nietzsche de böyle düşünüp, "Kadınların dibine ulaşmak imkansızdır. Çünkü onlar, dipsiz bir kuyudurlar." diyecekti. Bir de Ruslar... "Kötü insanların türkülerini olmaz. O halde, şu Ruslar niye türküy söylüyorlar?" diye şaşıyordu Nietzsche.

Ozan Veli'in teorik tezi üzerine Avrupa, üstün insan-aşağılık insan tartışmalarıyla kavrulurken; Tirol'lular kendilerini çoktan, dünyanın en zeki, en sağlıklı, en güzel insan ırkı ilan etmişlerdi. Heinrich Heine, bu iddiaların doğruluğunu merak etmiş olacak ki, Tirol'a gidip durumu yerinde incelemiş. Ve seyahatnamesine şöyle bir not düşmüş: "Tirol'lular, gerçekten de iddia ettikleri gibi oldukça sağlıklı, güzel, neşeli, uysal ve sebepsiz yere zihin özürlü insanlardır. Onların sağlıklı bir insan ırkı olduklarına kuşku yok. Sanırım, zihinsel geriliklerinden dolayı hastalanmayı beceremiyorlardı da ondan..."

Heinrich Heine Tirol'luların zihinsel yetenekleriyle alay ededursun. Bir grup üniversite öğrencisinin, hazırladıkları tez gereği Tirol'lularla yaptıkları anket, onların oldukça bilge olduklarını gösteriyor. Şöyle ki; "Tirol'da gerçekleştirilmek istenen Kreisky-Planı'na dair fikriniz nedir?" diye, binlerce Tirol'luya soruyorlar. Ve Tirol'luların % 87'si, bu konuda detaylı fikir beyanında bulunmuş. "Ne var bunda?" demeyin. Çok şey var... Çünkü; Tirol'luların % 87'si, bilinmesi mümkün olmayan birşeyi bilmişlerdi. Öyle ya; "Kreisky-Planı" diye birşey yoktu. Bu kelimeler, hinoğlugin öğrencilerin uydurmasıydı. İşte modern

zamanlarda, bilemediklerini bilenlere 'bilge' diyorlardı.

Hal böyle olup da, insanlık zeki ırklar ve aptal ırklara ayrılınca; Uzun Yürüyüş dergisi zorda demektir. Ne de olsa, aramızda doğma-büyüme herhangi bir Tirol'lu yoktu. Tirol doğumlu bir yazarımız yoktu ama problem değil... en az birkaç düzine Dersim'li mutlaka vardı. Ha Tirol ha Dersim... farkedene birşey yok. Bütün halkların zeki Tirol'luları ve gerizekalı Afrikalıları vardır. Dersim'in Tirol'usu da Ozan Veli olsa gerek. Baksanıza; hep bilmediği konularda yazıyor. Ya peki, Dersim'in Afrikalı kim olakı? Onu da mutlaka O. Veli bilirdi. Ki, "tarlasının eşliğinden öteye adımını atmamış... beyninin çapı, ilişkide bulunduğu üretim aracının çapı kadar ancak gelişmiş" diye aşağıladığı, Şahverdi'li arıcı, ihtiyar Seydo mutlaka bir Afrikalıydı.

Nedenini anlatayım: Hani O. Veli'in bilgeliğinin doruğu olan "Buğday, Kılıç ve İnsan" adlı çalışmasında aktardığı bir "tarla" hikayesi var ya, "Tonların bin çeşni rengiyle ve çiçeklerin diz boyu yükselmesiyle; baharın o görkemli resmi bir tarla." diye tarif ettiği... İşte, bir keresinde ihtiyar Seydo bana kılavuzluk yaparken bir bahar vakti aynı tarlaya varmıştık. Şahverdi'nin hemen üstündeki dar bir kanyona girip, Munzur dağlarının derinliklerine doğru ilerledik. Saatler süren zorlu bir ilerlemeden sonra, önümüze bir buzul kalıntısı dikiliverdi. Buzula tırmanıp, çatlaklar üzerinden hoplayıp-zıplayarak biraz daha ilerledik. Az ileride hem kanyon sona erdi, hem de buzul kalıntısı. Vardığımız yer, kendisi çoktan erimiş bir buzulun yatağıydı. Buzulun asıl gövdesi erimiş, güneş görmeyen dar ve derin kanyona uzattığı kolu ise can çekişircesine hâlâ direniyordu. Buzulun

asıl gövdesi ise erimezden önce, ya-
tağını ağır ama güçlü hareketiyle,
bir inşaat ustası gibi düzlemiş... iri-
li-ufaklı kayaları, kimisini sırtında
taşıyarak kimisini de yerden sürüye-
rek, kanyonun girişine yakın yığ-
mıştı. Ve ortaya, sarplığıyla ünlü
Munzur Dağları'nda alışılmadık bir
görüntü çıkmıştı. Kayalardan arın-
mış koca bir düzlük... İşte o düzlüğe
vardığımızda, bir su kaynağının ya-
nında dinlenme molası verdik.

İhtiyar Seydo, "Bak, burası Ay-
vaz Tarlasıdır." diye anlatmaya baş-
ladı. Hafızamda kaldığı kadarıyla;
güya, evvel zaman önce... Köroğlu
ve candostu Ayvaz, at kişnemeleri
arasında kılıç şakırdatmaktan bıkip
usanmış ve Munzur'lara sığınarak,
buğday ekmeye karar vermişler. Ge-
lip o kayaları toplamış, yeri düzle-
yip-kürelemiş ve ekmişler buğday.
Birgün buğday tarlasının başında
uyurken, Ayvaz bir rüya görmüş.
Rüyasında, Köroğlu'nu sırtından
hançerlemiş. Uyandığında, rüyasını
Köroğlu'na anlatmış ve rüyada da
olsa benliğine düşen kalleşliğin se-
bebini sormuş. Köroğlu ise; bu kal-
leşliğin bir tarlaya sahip olmaların-
dan ileri geldiğini söylemiş. Bunun
üzerine; Köroğlu ve Ayvaz, kılıçları-
nı tekrar kuşanıp atlarına binmiş,
tarlayı terk eyleyerek Bolu Beyi ile
kavgaya gitmişler. Seydo hikayeyi
bitirdikten sonra ekledi: "Şu kalleş-
lik var ya kalleşlik... tarlaya sahip
olmaktan geliyor işte."

Gördüğünüz gibi; Seydo'nun an-
lattığı, aslı astarı olmayan bir efsa-
neydi. O. Veli'nin beş mega-pi-
xel'lik digital kamera misali resmet-
tiği tarlası ise gerçektir. Meraklı
okurlar, gidip o tarlaya bir bahar
vakti bakabilirler. O. Veli'nin tarla-
sındaki otlar ve çiçekleri olduğu gi-
bi görecektir. Ya peki, Seydo'un
tarif ettiği kalleşliği? Dürbünle bak-
sanız da, mikroskop altına yatırsanız
da, "kalleşlik" diye bir olgunun zer-
reciğine dahi rastlamayacaksınız.

Nitekim; O. Veli, "Dile dolanana de-
ğil, kullanılan kelimenin olguya
denk düşüp düşmediğine bakmak
gerekir. Bir devrimciyi, yerleşik dü-
şünceden ayıran, onun düşünce sis-
temini bilimsel kılan ayırt edici yan
budur." diyor. Yani, yazarımızın "tar-
la" fikri, görünen tarlaya denk düştü-
ğü için "bilimsel"di. Ama Seydo'nun
"tarla" fikri, en az Karl Marx'ın fikri
kadar saçmaydı. Öyle ya; Karl Marx
da, insanın insanlığına yabancılaş-
masını (yani Seydo'un kalleşliğini)
özel mülkiyete (yani Seydo'nun tar-
lasına) indirgememiş miydi!

O. Veli ve Marton'un beyinleri-
nin çapının toplamı kaç cm küptür...
bilmiyorum. Ama, sivil toplum tara-
fından zihinleri zedelenmişler, idrak
etmekte hâlâ güçlük çekiyor olsalar
da, "tarlasının eşliğinden öteye adı-
mını atmamış" ihtiyar Seydo'ların
bağrında birer Marx, Kalahari'li
Gwi'lerin bağrında birer Freud, Abo-
rijin'lerin bağrında ise birer Einstein
yatıyordu. Niyesini anlatayım:

Kabul edersiniz ki; bilim adamları,
beş duyu organının algılayamadığı
konularda bilgi parçacıklarını ve
delaletleri biraraya getirir, bunlardan
hipotezler oluşturur, bu hipotezleri
mantiken ve deneylerle sınar, olası-
lıkları eleyerek muhtemel olana ula-
şır ve genel geçerli soyutlamalar
yapmaya kalkışır. Nitekim, mo-
dern bilimler, bu sayede sistematik
olarak ilerlemekte, üretim ve tüke-
timde yaşamımızı köklü halde değiştiren
buluşlar yapmaktadır. Ne var
ki; bu biçimiyle bilimin varlığı, bir-
kaç yüzyılı geçmez. Ki, bu süre içe-
risinde insanların beyinlerinin irsel
olarak değişip, bilimsel düşünme tem-
mel yetisine ulaşması evrim-bilimsel
açıdan mümkün değildir. Böylesine
bir yetinin temelinde, çok daha geri-
lere uzanan birşeyler olması gereki-
yordu. Belki de bilimsel düşünce,
yazıp-okuma yoluyla yapay olarak
oluşmuş bir yetenektir. Ama antro-
polog Peter Carruthers, bu olasılığı

da dışlıyor. Carruthers'e kalırsa; bi-
limsel düşünme yetisinin oluşumu-
nu, en az yüzbinlerce yılı kapsayan
insanın evrimleşmesinde aramak ge-
rekiyordu. Ki Neandertaler, bu yeti-
ye ulaşmaya fırsat bulamadığından,
nesli tükenip yaşamdan göçmüştü.

Belki bilirsiniz... Neandertaler-
sapiens'in beyninin çapı, şimdiki in-
sanların beyninin çapından büyüktü.
Buna rağmen 30-40 binyıl önce yok
olmuştu. Neandertaler-sapiensin tü-
kenişine dair birkaç tez ileri sürüldü.
Bunlardan biri; yaklaşık o tarihlerde
Avrupa'ya ulaşan homo-sapiens-sa-
piensle çiftleşip onlara karışarak
safkanlılığını yitirmiş olmasıydı.
Ancak, gelişen ve insanın genetik
seyrini en az atmışbinyıl geriye doğ-
ru takip edebilen genetikbilim, Av-
rupalıların geninde neandertalere
dair hiçbir ize rastlayamayınca, bu
tez kesin olarak terkedildi. Geriye;
homo-sapiens-sapiensin taşıdığı
herhangi bir salgının bu yokoluşa
sebebiyet verdiği ya da yamyamlığı
tezi kaldı. Hal-i hazırda bu tezlerin
yanlışlığı kesin olarak kanıtlanma-
dığı gibi, doğruluğuna dair herhangi
bir bulguya da rastlanmış değil.

Carruthers'in ileri sürdüğü bir
başka teze göre ise; neandertalerin
okuma yetisinin olmayışı, onun fe-
laketi olmuştu. İlk bakışta, oldukça
garip bir tez. 30-40 binyıl önce, oku-
ma yetisi insanın nesine gerekti ki?
Tabi ki; hayvanların ayak izini oku-
yabilmek için. Bilindiği üzere, nean-
dertalerin tükenişi ile buzul çağıının
sonu örtüşüyordu. Karlarla kaplı
Avrupa'da, bir hayvanın izini sür-
mek pek de zor bir iş sayılmazdı. Ne
de olsa, hayvanlar ayak kabı num-
alarını kara yazmanın ötesinde, ne-
redeyse "Gel, ben bu tarafa gittim!"
diye de bağıyorlardı. Bu 'aptal'
hayvanı bulup avlamak için, pek de
fazla bir zihinsel yeti gerekmiyordu.
Lakin iklim ısınıp da karlar eriyince,
aynı hayvanın karada bırakıldığı bü-
tün iz; ya bir çakıl taşının yırından

oynaması, ya da bir ot yaprağının ezilmişliği idi. Neandertaler, bu izleri okuyamayıp da zihinsel olarak avının gerisine düşünce, açlıktan kırılmış olmalıydı.

Oldukça garip, ve bir o kadar da mantıklı olan bu tezin doğruluğu kesin olarak kanıtlanabilmiş değil. Ama hayvanların ayak izini okuma yetisiyle, modern anlamda bir yazıyı okuma yitisinin aynı şey olduğuna dair epeyce bulgu var. İlk defa, psikolog Otto-Joachim Grüsser 1995'lerde buna dikkat çekmişti. Grüsser'e göre; okuma-yazma yetisi, bunu becermeye uygun, beyinde özel bir arealin varlığını gerektiriyordu. Ki yazının bulunuş tarihi beşbinyılı geçmezdi. Şu an bütün insanların okuyup-yazmayı öğrenebiliyor oluşu, bu arealin yazı bulunduktan sonra oluşmuş olduğunu yadsırdı. Bu arealin, en az yüzbinlerce yıl önce varolmuş olması gerekir. Peki ama, yüzbinlerce yıl önce insanlar bu areali ne için kullanmış olabilirlerdi ki? Grüsser, kesin bir şekilde; bu arealin ancak ve ancak hayvanların ayak izlerini okumak için kullanıldığını ileri sürdü.

Yani, okuyup-yazmak için kullandığımız areal "gyrus angularis", aslında ayak izlerini okumak içindi. Bunun doğru olup-olmadığını, psikolog Nils Varney deneylerle sınıadı. Herhangi bir nedenden dolayı, beyinlerinin "gyrus angularis" denen areali hasar görmüş insanlar, hem yazıyı okumakta muazzam güçlük çekiyorlardı, hem de basit ayak izlerinin hangi hayvana ait olabileceklerini bilemiyorlardı. Ayrıca ilginçtir ki; bizler okuma-yazmayı öğrenmeye başladığımız yaşlarda, Aborijin'ler ayak izlerini okumasını öğreniyorlardı.

Ayak izini okumayla bilimsel düşünce arasındaki alakaya gelince: İlkel ok ve yaylarla bir zebra avına çıkan insanları düşünün. O zebra, en iyi ihtimalle bir veya iki ok darbesi

alır. Ki, bukadarcık bir yaradan ölmesi pek muhtemel değil.. Zehirli oklar kullanılmış olsa dahi, günlerce yol alıp kaçabilir. Dolayısıyla; avcılarının o zebraı öldürebilmeleri için, günlerce onun izini sürmeleri ve defalarca oklarına hedef etmeleri gerekiyor. Zebranın hızını, geride bıraktığı izin kıtlığını ve o bölgede daha başka zebraların varlığını düşünün... Gözlerden yiten o yaralı zebraı, günler sonra tekrar bulabilmek, her babayığının zihninin harcı olmasa gerek. İyi bir çevre bilgisi, flora ve fauna bilgisi, yerinden oynamış çakıl taşları ya da ezilmiş bir otun gözleminden, oraya basan hayvanın hangisi olduğunu, ne zaman oraya bastığını, hangi hızla ne yöne doğru gittiğini vs. tahmin etmek... ve bütün bu bilgileri interdisipliner bir şekilde kullanarak takip edilen hayvanı, eliyle koymuşçasına gidip bulmak, muazzam bir zihinsel yeteneği gerektirir. Deyim yerindeyse, "bilimsel düşünme" yeteneğini... Kalahari'li Gwi'leri düşünün... hayvanlarda tam 18 tür karakter tespit etmişlerdir ve avlarının karakterine uygun pusu atarlar. Avlarının izini sürerken, karakterlerini bildikleri için onun nereye kaçmış olabileceğini gerçeğe yakın önceden tasarlayabiliyorlar. Kısacası: O "ilkel" diye aşağılanan insanların iz okuması, zehir zemberek cahil "entellektüel" gevezelerimizin Wilhelm Reich'in kitaplarını okuyup, "Kız çocukları büyüyünce analarına benziyorlar." diye ucuz yoldan teorik tez parçalamasına benzemiyor. Hayır... hayır. O ilkel insanlarımız için zihnin bilimselliği, yaşayabilmek için zorunlu olarak kullanılıp geliştirilmesi gereken bir yetenektir. Zırvalamaları halinde yaşayamaz, açlıktan ölürlere. Oralarda, boş yere kelime cambazlığı yapanlara, hiç kimse para vermiyor.

Dolayısıyla; düşüncenin gelişimini üretim aracının gelişimine veya beynin çapının büyüklüğüne

indirgeyen tüm zırva tezleri, sahipleriyle birlikte atın çöpe gitsin! Bilimselliği naif gerçekçiliğe indirgeyen, tarladaki otların ve çiçeklerin resmedilişine "gerçekçi tarla fikri" diyen kafa yapılarımızı da... Eğer "bilimsel fikir" buyrsa, o halde kırık-kırık bir fotoğraf makinası hepimizden çok daha bilimsel ve gerçekçidir. Ve o makinada ne kadar akıl varsa, bizde de ancak o kadar.

Zihnin doğal sınırları;

Çoğunuz, küçük bir çocuğun bir sandalye ya da masanın üzerine çıkıp, "Bak, ben senden daha büyüğüm!" dediğine tanık olmuştunuzdur. Eğer bu çocuğun şaka yaptığına inandıysanız, yanıldınız demektir. Çünkü o çocuk şaka yapmıyordu... sadece, büyüklüğü tek boyutlu tasarlıyordu o kadar. Bu tanık olduğunuz şey, 'tek boyutlu düşünce'nin en rafine halidir.

Bir nesnenin büyüklüğünü gerçeğe yakın tasarlayabilmek için, onun en az üç boyutunu interdisipliner olarak hesaplamak gerekir. Lakin küçük çocuklar, nesnenin sadece bir boyutunu, yani nesnenin üst kısmının durduğu yüksekliği hesaba katar, büyüklüğü yüksekliğe indirgerler. Zamanla, ikinci bir boyutu da hesaba katmayı öğrenirler. Bu kez de, onlar için büyüklük, nesnenin üst kısmı ile alt kısmı arasındaki mesafedir. Böylelikle büyüklük, şimdi de uzunluğa indirgenir. Halbu ki, nesne uzun ama dar olabilir, ya da dar ama derin... Giderek, nesnenin genişliği, derinliği vs. de hesaba katılır.

Yapılan test ve gözlemler, istisnasız bütün etnik topluluklarda, insanların çocukken nesnelerin büyüklüklerini tek boyutlu tasarlardıklarını ve zamanla gıdım-gıdım çok boyutlu tasarlamayı yaklaşık paralel yaşlarda öğrendiklerini gösteriyor. Ki, nesnelerin büyüklüklerini çok boyutlu hesaplayıp, gerçeğe yakın tasarlamasını öğrenmek,

insan zihni için zor bir iş değil. Çünkü; hem varılan sonucun doğruluğunu beş duyu organıyla sınamak mümkündür, hem de büyüklüğe dair sadece birkaç boyut söz konusudur.

Sosyal konularda da insanlar tek boyutluluktan çok boyutlu düşünmeye doğru ilerlerler. Örneğin; küçük Fransız çocuklarına, o ülkede yabancıların kimler olduğunu soruyorlar. İçlerinden, "İngilizlerdir!" diye cevap verenleri İngiltere'de ağırlayıp, aynı soruyu tekrar soruyorlar. Cevap aynı... o çocuklar, İngilizlerin İngiltere'de de yabancı olduklarına inanıyorlarmış. Aynı test, daha ileri yaş grubundaki çocuklarla yapıldığında ise, bu çocuklar İngiltere'de İngilizlerin değil kendilerinin yabancı olduğunu söyleyebilmişler.

İnsanların sosyal alanda da çok boyutlu düşünmeye doğru ilerlemelerine rağmen, yine de gerçeğe yakın kavramlar oluşturabildikleri kuşkuludur. Çünkü; sosyal fenomenlerin çoğu, ne bir nesnenin birkaç boyutunu hesaba katarak onun büyüklüğünü gerçeğe yakın idrak edebilmek-, ne de İngilizlerin İngiltere'de yerli olduklarını idrak edebilmek kadar kolay değildir. Sosyal olgularda, en az yüzlerce boyut söz konusudur ve karşılıklı etkileşim içerisindedirler. Ki, bu etkileşimler orantılı olmadıkları gibi, sonuçlar gecikmeli olarak belirir. Buna siz, sosyal fenomenlerin, beş duyu organıyla doğrudan hissedilemediğini ekleyin... Kapasitesi sınırlı olan insan zihni için muazzam bir problem çıkar ortaya!

Bilindiği gibi, insan beyni boş bir sayfa olarak değil, temel işlevlere programlanmış olarak doğar. Doğuştan gelen bu işlevlerden biri; beynin kendini gereksiz yere yormaktan kaçınma ve mümkün mertebe kendini sürekli koruma modülünde tutma eğilimidir. Eğer yürürken, "Acaba şimdi hangi bacağı hareket ettirsem?" diye her seferinde

yeniden düşünmeye kalkışsaydı, daha tuvalete varmadan altımıza sıçmış olurduk. Ayrıca beyin hücrelerimizin sayısı, temel hareketlerimizi sağlamaya bile yetmezdi. Dolayısıyla beyin, neuronal kartlar oluşturma yoluyla, tekrarlanan şeyleri beynin çok küçük bir bölümüne hapseder. Böylelikle, aynı şeyle tekrar yüz yüze geldiğinde, yeniden hesap yapmak yerine, bu kartlara bağlanıp çabucak sonuca ulaşır. Ki bu işlev sayesinde, şu an bu yazıyı okurken, harfleri tek tek okuyup, sonra hece kümelerine ayırıp, en sonu da kelime olarak bütünleştirme gereği duymaksızın, akıcı bir şekilde okuyabiliyorsunuz. Bu yazıyı, rakamlarla kodlayarak yazdığımı ve size kod anahtarını ulaştırdığımı düşünün. Rakamların karşılığı olan harfleri kısa sürede ezberlemiş olsanız dahi, bu yazıyı ancak heceleyerek okuyabilirdiniz. Yazının sonuna vardığınızda, hem beyninizi davul misali hissetmiş olurdunuz ve hem de pek bir şey anlamamış... Çünkü, bu süreçte beyniniz hala, hazır neuronal kartlar oluşturmamış olduğu için, rakamları tek tek ve heceleyerek seslere tercüme etmek zorundaydı ve bunu yaparken muazzam ölçüde yorulurdu.

İnsan beyni sadece yürüme, okuma-yazma, bisiklet sürme türü tekrarlanan şeyleri, neuronal kartlar yoluyla muhafaza etmekle yetinmez. Ha keza, fikirler de neuronal kartlara geçirilir. Havaya attığımız taşların tümü az ileride yere düşmüşse, beyin, havaya atılacak olan bütün taşların yere düşeceği şeklinde neuronal kart yoluyla hazır bir fikir oluşturur. Bu sayede, havaya her taş attığımızda "Acaba ne olacak?" diye yeniden düşünmez ve biz, yerçekimi kanununu bilmesek de, taşın yere düşeceğini bilir ve yanılmaz. Kısacası; beynin bu işlevi, yaşamak için zaruri ve oldukça yararlı bir işlevdir.

Lakin kompleks konularda, beynin bu yararlı işlevi felaketlere sebebiyet verebilir. Örneğin; 1996'da havaya fırlatılan Ariane-5 füzesi'nin navigasyon sistemi, Ariane-4 füzesinden olduğu gibi devralınmıştı. Bu sistem, nedeni bilinmeyen bir şekilde ilk kırk saniye boyunca hep yanlış ölçümler yapıyor ve sonra doğru işlemeye başlıyordu. On yıl boyunca, bu kırk saniyelik aksama, Ariane-4 füzelerinde problem yaratmamıştı. Çünkü; Ariane-4'lerin havalanması kırk saniyeyi geçiyordu. Yani füze yola koyulmadan önce, sistem doğru işlemiş oluyordu. Ne varki, Ariane-5 daha hızlı havalanıyordu. Yani füze yola çıktığında, navigasyon sistemi hala saçmalıyor olacaktı. Bunu bilmek için, çok da zeki olmaya gerek yoktu. Ama yine de, yüzlerce mühendis bunu akıl edememişti. Beyinleri, "Dün ne olduysa, bugün de aynı şey olacak." diye, fikri hazır kartlardan üretince, navigasyon sistemi daha işlemeyen Ariane-5 havalanmış oldu. Bunun üzerine, saçmalayan navigasyon sistemi daha fazla saçmalayıp, bir türlü kendisine gelemeydi. Ve mühendisler, havada çılgınca dolanan 500 milyon Dolar'lık füzeyi gümlenmek zorunda kaldılar.

Yani; kompleks bir sisteme etkide bulunan koşulların bir kısmı değişince, hazır kartlardan üretilen fikirler artık isabet etmeyebilirler. Ki sosyal sistemler, zihnin sınırlarını zorlayan en kompleks sistemler arasındadırlar. Üstelik, kendilerine ait bir dinamikleri vardır. Bu sistemle yüz yüze olanlar, hiç bir müdahalede bulunmasalar dahi, sistemin koşulları sürekli değişir. Şu an acıkmamış olabilirsiniz, ama siz yerinizden kımıldamasanız da üç-beş saat sonra acıacaksınız. Mideniz, sizin müdahalenizden bağımsız olarak içindekileri eritip, barsaklarınıza gönderip boşalacaktır. Dolayısıyla; sosyal fenomenler söz konusu olduğunda,

beynin kendini korumaya çalışarak kolay yoldan fikir üretmesinin büyük sakıncaları vardır.

Nitekim insanlar; doğal bir yoldan sosyal fenomenleri idrak etmesini ve bu fenomenlere hükmetmesini öğrenemezler. O çok zeki mühendislerin, Ariane-5 füzesinin başına getirdikleri felaketten çok çok daha fazlası, sosyal mühendislerce insanlığın başına getirilir. Örnek olarak Malawi'de yaşanan açlık felaketinin nasıl ortaya çıktığına bakalım: Malawi, mısır üreticisi küçük bir Afrika ülkesidir. O ülkede ezeli beri, bazen mevsim kurak geçer, ekim yapılamazdı. Ama Malawi'liler buna alıştı. İki yıl önce, yine böylesi bir kuraklık yaşandı. Bunun üzerine, Birleşmiş Milletler alarm verip, diğer ülkeleri yardım için seferber olmaya çağırdılar. Tabi ki, yardımdan önce gazeteciler Malawi'ye koştu. Açlıktan ölmek üzere olan çocukların resmini flaş-haber yapmak istiyorlardı. Maalesef, açlıktan ölmek üzere olan hiç kimseyi bulamayıp, eliboş döndüler. Buna rağmen, ABD mısırlarıyla yüklü BM kamyonları Malawi'ye akın eyledi. İyi de oldu hani, Malawi'liler gelecek mevsim yağmur yağınca kadar hiç açlık çekemediler. Lakin ondan sonrası? ABD mısırlarının' BM kamyonlarından bedava dağıtıldığı bir ülkede, hiç bir köylü aptallık edip mısır ekmezdi artık. Nitekim; Malawi'deki mısır üreticileri tarlalarını terkeyleyip, kamyonların geldiği merkezlere göçtüler. İşte şimdi; BM kamyonlarının akın hızının yavaşladığı koşullarda, Malawi'ye gidecek olan gazeteciler, eliboş dönmeyeceklerdir. Ki, Malawi'de BM müdahalesi sayesinde açlıktan ölümler başlamış durumda.

Düşünsenize... insanlara yardım etmek için kendilerine bedeva mısır yolluyorsunuz diye, o insanlar açlıktan ölmeye başlıyor! Ama maalesef, sosyal fenomenler hep böyle paradoks ve komplextirler. Olguları üç boyutlu hesaplamamıza, beş duyu

organımıza, beynimizin neuronal kartlarına ve determinist dünya görüşümüze sığmazlar. Doğal ve irsel olarak gelişen insan beyni ve düşüncesi, sosyal fenomenlerle karşılaştığında üst sınırına ulaşmış demektir. Sosyal evren, beynimize ve determinist dünya görüşümüze sığmadığı için, sanki artık görünmeyen bir takım iplere bağlıymış ve gizil-mistik güçlerce yönetiliyormuş gibi algılanmaya başlanır.

Nitekim bundan dolayı, kürenin ve insanlığın "enformasyon" tarafından yönetildiğini, yani bilginin insandan bağımsız bir hal alarak, insanın üzerine çıkıp, onu yönettiğini söyleyen teorisyenlerin sayısı oldukça kabarıktır. Güya bilgi, insandan bağımsız bir dinamizme kavuşmuş, kendi kendisini üreten bir mekanizma oluvermiştir. Hatta bazı teorisyenler; insanlar aniden ölmüş olsalar dahi, bilgisayar hafızasına kayıtlı bilgilerin işlemeye ve kendilerini üretmeye devam edeceklerini iddia ediyor. Ya da, ruhbilimlerde oldukça rağbet bulmaya başlayan "meme-teorisi"ne bakın... Darwin'in evrim-teorisini, "koevolotion" diye tersyüz ederek, insanların değil, gelenek, görenek, moda ve kurallar türü 'meme'lerin evrimleştiğini ve bizlerin ise sadece hizmetkar taşıyıcı olduğumuzu ve bu "meme"lere iyi hizmet etmeyenlerin "meme"ler tarafından yaşamdan elendiğini söylüyorlar.

Entelektüel anlamda insanın içini gıcıklayan tüm bu enteresan teoriler, insan zihninin sosyal gerçeklik karşısında tökezlemesinden türerler. Sosyal gerçeklik zihne sığmayınca, insanlar, gerçekliğe dair tüm hislerini ve inançlarını yitirmeye başlarlar. Hal böyle olunca, 'bilim adamları' metahipotezler ortaya atıp, bu mistik hipotezlerini kelime cambazlıklarıyla kanıtlamaya çalışırlar.

Komplex sosyal meseleler karşısında zihnimizin sınırlarının zorlanması haricinde, bir de gizli motifle-

rimiz karışır işin içine. Bu gizli motiflerimizden biri; kendimize olan güveni koruma eğilimidir. Beynin bilinçaltı işlevlerinden biridir bu. Motorik olarak, özgüvenimizi sarsacak olan verilerin bilince ulaşmasını engelleyip, sadece özgüveni arttıracak olanlara geçit verir. Karısının, kendisini aldattığına inanan kıskanç kocaları bilirsiniz. Olmadık şeylerden nem kapar, karısının en doğal davranışını dahi, başka erkekleri ayartma uğraşına yorumlar. Beynin, doğuştan gelen işlevlerinden biri olan, özgüveni sağlama-sı da aynen böyle ilusioner olarak gerçekleşir. Eğer kişi karar ve aksiyonunda başarısız olmuşsa, yaptıklarının sonucunu kontrol edip kaale almasını engeller, bunun yerine olmadık şeyleri başarının kanıtları olarak sunar. Alkole benzer bir dinamizmi vardır. Nasıl ki sarhoş, içtikçe gerçeklik hissini yitirir, gerçeklik hissini yitirdikçe de daha fazla içer... ha keza, başarısızlık arttıkça özgüven ilusionerleşir, özgüven ilusionerleştikçe de başarısızlık artar. Mütevazı insanların dahi çoğunun, siyasal yönetici pozisyonuna yükselmeleri halinde, akılsal sağlıklarını yitirip, klinik narsistler haline gelişleri bundandır. Ama maalesef, şu an dünyanın hiçbir yerinde, siyasal yöneticileri akılsal sağlık kontrolünden geçirmiyorlar. Halbu ki, insanlığın sağlığı için, siyasal yöneticilerin düzenli olarak akli sağlık kontrolünden geçirilmeleri zaruridir. Umarım insanlığın gelecek kuşakları, bu işi savsaklamazlar.

Evet, doğal yoldan aklın ulaşabileceği en üst mertebe; en büyük ihtimalle egosenrik bir Ozan Veli olmaktadır, en iyi ihtimalle de etnosentrik bir Doğu Perincek. Doğal yoldan bunun ötesi yok. Bunun ötesine varmak, ancak iradi olarak aklın kullanılarak geliştirilmesi yoluyla, aklın özgürlüğüne kavuşmasıdır. Ki, bu meseleyi eğitim kuramıyla alakalı işlemek gerekiyor.

Doğanın İnsana, İnsanın İnsana Oynadığı Oyun

Haşmet ZEYBEK

Beyoğlu'nda Antropolojik Kazı

Sokaklarında kravatsız erkek, şapkasız kadın görünmeyen Beyoğlu, 6-7 Eylül'den sonra en aşağı barbarların göçebelerin istilasına uğradı. Dünya bu istilayı, Bağdat Arkoloji ve Milli Kütüphanesi yağmalaması ile sürdürüyor...

Bush - Irak'a özgürlük götürüyoruz!..

Rumsfeld - Yağma özgürlüktür!..

- Her kente Amerikan gözü. Gören savaş bölgesi.

- İsyancı, şüpheli arabanın içinde bile izlenecek.

- Uygarlıklar, kültürler yok olacak... Dünya yeni düzene kavuşacak!.. Öyleyse eski uygarlıklar, kaynaklar yok olacak... Dünya kütüphane yangınlarına alıştırtır..

- Saptırmalarda yapılacak, insanlığın ortak kültürü Tufan, Irak'ta değil, Karadeniz'de... CIA'nın işi, işlevi..

Biz geçelim bizdeki sinsi, süreli, sistemli kültür yağmasına... kültürsüzleştirme politikasına... Köylü sosyalizmi ile küçük burjuva anarşizmini kırması.. Sistemin içine alması...

Şimdilerde Beyoğlu; barların, (Çoğu Amerikan) kafelerin, gece kulüplerinin, kültür merkezlerinin, (12 Eylül orijinalitesi, her hareketin bir kültür merkezi: Karakollarda oldu polis merkezi) sanat galerileri, sanatçıların, sanat sevicilerinin, entellektüellerin, mülklülerin, mülksüzlerin, zenginlerin, hırsızların... Gerçi hırsızlık ikisinde de ortak payda. Hırsız-Polis toplumu ne fayda. Özel güvenlik geçti kayda. Zengin-Hırsız ayrımı biri içerden soyuyor, öbürü dışardan, içerden soyan zengin, saygın iş adamı, öteki adi suçlu, cezaevi adamı. Bu sistemin reklamını yapmıyor mu?.. Strateji uzmanı, bilim adamı, işte bunlar çıldırtilar insanı... Çünkü, İnsan kolay insan olmadı. İnsan nasıl insan oldu?..

Bu soru zihinler çengelinde asılı dursun. Herkes bir-bir sorsun?

Biz sokağın alt yapısını, kırmızı tuğlalar yerleştirir gibi yerleştirelim.. Nereler kimlerindir görelim!..

Hiçbir mekân, başı boş akla estiği gibi değildir..

Haydi bakalım, herkes kendi mevzisine, işine, ekmeğine!..

- Bu şehirde, pardon bu ormanda her gün bir milyon hayvan ne iş yapacağını bilmiyor. Yalnız bir şey biliyor, EVİNE EKMEK GÖTÜRECEK!..

- Ne korkunç bir şey!..

Kim bunlar?..

TİNERCİLER-GASPCILAR-YANKESİCİLER...

KADIN AVINA ÇIKMIŞ TACİZCİLER...

KEŞFEDİLME-BOZULMA-YOZLAŞMA...

MAGANDALAR-BADİGARTLAR...

SEKS İŞÇİLİĞİ YAPAN TRAVESTİLER...

UYUŞTURUCU SATICILARI, SOKAKLARDA

Birbiri üzerine binen; Bar sahipleri, Garsonları, Komileri her biri bir farklı biçimde varlar. Ya Alevi, ya Kürt, ya Tuncelli, ya Sivashı...

Ortak paydaları sistem dışı oluşları, görüşleri, özünde sistemin içinde oluşları- Şu ya da bu örgütten gelmeleri, varoluşları... Varoluşculuk, Sartır, Camu, Genet v.b. bunalımları, küçük burjuvalara yakışır. Köylüler perişan... Ya okulda, ya mahallede, ya yurttta; Sistemle yüz yüze gelmiş olmaları. Garsonların çoğu Üniversite öğrencisi; çıkmayacak, tayini beklemekte. Dayanmış, direnmiş, efsaneleşmiş olmaları... Sonradan gönüllü kölelikleri, sonuç, teslimiyetleri...

İsterseniz insanın sel gibi kütükle, odunla, taşla, top-rakla aktığı, sağa-sola kaçak yaptığı Nevizade deresine varalım.. Ne yaman köpüklü genç akıştır bu... Nasıl bir dünyaya bakıştır bu.

Girişte hemen, dört metrekare; Oktay'ın Mini mey-hane adı Mini ama, kendisi koca bir dünya; er-eğitim taburu gibi, garson, patron yetiştirir...

Mini'nin yaşam mücadelesini şimdilik bir kenara bırakalım, ama sonra dönmek üzere!

Mini'nin Komilerinde, Mavi gözlü, güler yüzlü, İskender'in yetiştirdiği, her gece çöreklediği: AKDENİZ. KAMERİYE. BARAKA...

Molyer, dönemindeki rakibim. Ama onların haberi yok!

KARTAL YUVASI: Beşinci kat, ancak Özlem'in ve Burcu'nun ha göründüm ha görüncem diyen göğüslerinin hatırı için çıkabilir.. Patronnun Şeyh Bedrettin tezlerine katlanılabiliyorsa... Herşeyi bir yana bırakıp Şeyh Bedrettin'i Dünya'nın merkezine koyuyor... Öyle ince ayrıntılar söylüyor ki; Şaşıp kalıyorsun.

ASMA ALTI: Saçları, poposunu döven Gülşen, bugulu gözlü Semra... Mısır Fireksi gibiler bakmaya doyum olmaz.

ESKİ BARBUT, ÇALINTI, MUTASYON, BROUX, NEVA, JASMIN. (Türkü barları ilki. Pavyonda tiyatro yaparken bizim içki yazıhane... Kanal E'de üzerine iki saat konuştum.)

GİTAR, EXİT, ZIBAR, HADİSİKTİR. (En azından günler burada yaşandı. Ülkü-Songül kavgalarıyla. KE-MANCI. (Biz kızı burda kaybettik. ŞERAHATHANE, SAFO, DULCİNA, SAPHO, MEZEK, ITIRLI BAHÇE -(Eşcinsellerin, Lezbiyenlerin, her türlü uyuşturucu kullananların yeri. Gitmek için gebermeme rağmen sahibi Şengül'ün abi demesi herşeyi engelledi. HAYAL KAH-VESİ (Asistanım olan sahibiyile küsüz. Nedeni siyasi nedenlerle açıklayamıyorum.)

JAZZ STOP: Çok gittiğim bir yer. Yalnız gözümlün aklımda etti yer!.. Oranın güvenlik önlemi çok basitti. Maltepe sigarası ile çakmağı aramıza koyardık. Bir süre sonra bulamazdık. Ama hep ağızdolusu gülerdik. En keyifli gecelerimdi.

JAZZ CAFE, RİO BRAVO, GODO, ZENCEFİL, HAFEE HOERDT, GRAMOFON CAFE, PANO (Ayakçı köşeydi, şimdilerde yer bulamıyor. VİKTOR, LEVİ ŞARABI, LİMONLU BAHÇE, KAKTÜS: Bekar sokakta bir Fransız adası. Yiyecekleri içecekleri, okunacakları ile Fransız. Resmi dil Fransızca. Varoluşcuların, ellili yıllardaki bizdeki uzantısı maviler ve yeniler. Ortak payda bunalım. 1945 Fransa'ya Marşal yardımı. Yalta konferansı, Atom bombası, Aşvit Kampı.. Stalin'den hayal kırıklığına uğruyanlar.. Stalin'le Hitleri aynılaştıranlar. Freud-Sartre-Camu-Genet!.. ANDON ADONİS (Bunu Molyer'e dönüştürdük.)

Özellikle de, özelliği olanlar: Gay ve Lezbiyen balar. Barbahçe, Neo, Love, Clup 14, Prive, ve Zc..

Beyoğlu'na açılan, dayanışan, konuşan, yardımlaşan, paylaşan semtler: Kasımpaşa, Hacıhüsrev, Cihangir, Tepebaşı, Tarlabası, Dolapdere...

Evrensel çağdaşı dağılışı; Afganlılar, alıştırma alıştırma istila edenler.

Iraklılar, birden bire istila edenler. Zihinsel dönüşüm yaptıkları için diremiyorlar.

İranlılar topun ağzındakiler.

Pakistanlılar, Hindistanlılar, Bangladeşliler, Afrika-lılar; bunlar şerbetliler.

Duvar da bir ilân: Angola-Nijerya maçı.

Mutlaka sıfır sıfır biter.

Sokaklarda, ve Julalarda, Derman, İlaç, Ectacy, Roj, Akeneton.

Sokaklarda insan manzaraları.

Tiner çekip kendisini jiletliyenler;

- ... Bir tiner ci annesini arıyor cep telefonundan.

- Anne!.. Anne!.. Ne olacak?.. Bu babamın hali?..

Baba ayyaş!..

İstatistik uzmanları konuyu ailedaki iletişimsizliğe, sevgisizliğe bağlıyor.

- Uzmanların ekmek, parasıda bu...

Bunlar istenmiyen çocuklar!..

Sistem yarattığı sorunu çözemez. Arada bir pansu-man eder.

Kusmuklar üzerinde dans edenler,

- ...

Kız arkadaşını tokatlayanlar.

- ... İlişkiyi aşk, aşkı şiddet sanan iki salak el ele tuşmuş, birbirlerini yiyorlar. Sevgi faşizmi, psikolojik savaş.

Gazete satan yakışıklı bir genç:

- Amerikan'ın askeri olmayacağız!.. KOMÜNİST!..

- Ah! bir de Amerika ,Türkiye'yi otuz günde işgal etse, sen gör manzarayı!..

Elli yılda işgal etti. Kalelere değil kellelere girdi?..

Bunca flim, ilk kare şiddet!.. Öldür onu!.. Pislik!..

Bunca roman, güvensizlik!.. İhanet..

Omuz atıp kavgaya çıkartmaya çalışanlar.

- ...

Lâf atanlar.

- ...

Elle taciz edenler.

- ...

Kadın pazarlamaya çalışanlar.

- ...

Olay çıkartmaya çalışan, hevesli Travestiler.

- ...

Bina çatılarında intihara teşebbüs edenler.

- ...

Ölmüyeceğimi bilsem intihar edeceğim. Yüreğime çöreklenmiş ölüm korkusu.

intihar:

Sanki; sokakta açık oturum var.

Her sözcük, bir mekan açıyor...

Buyurun;

- İntiharın nedenleri!..

- Çeşitleri.

- İntihar için bugüne kadar söylenmiş olanlar.

Sokakların süsü; çiçek, mendil, kartpostal vb. satan çocuklar.

Şarap parası dilenen ayyaşlar.

-B aba!.. Şarap içeceğim!..

- Baba param yok!..

Şarap içeceğim!..

- Bak açık, açık, harbiden söylüyor.

Cebinden çıkarıp şarap parasını veriyor.

İçki parası toplayan genç kızlar.

- Yüzbin lira verebilir misin?..

Mafya özentisi adamlar.

Satnist genç gruplar.

Renkli simalar, küpeli-dövmeli delikanlılar.
Piercinli gençler, Rockerler, Anarşistler, Devrimci-
ler.

- ANKARA SESİMİZ GELİYOR MU?..

200 Hafta süren Cumartesi Anaları Eylemi.
Megafonla basın bülteni okuyan bir kadın;
Halkımıza!..

Kaybolan yakınları, faili meçhuller, onlara destek
veren; Arjantinli, Şili'li aileler.

F Tipi Cezaevi'nde cezalarını çeken; tutuklu yakın-
ları, savaşı karşıtları.

İşte bu ortamda, böyle bir günde;

BAĞDAT ARKOLOJİ MÜZESİNİN, MİLLİ KÜ-
TÜPHANESİNİN yağmalanmasının ve insanlığın ka-
yıpların tesbitini yapmaktan dönen; Kespri ve Kremer
ekip başkanlığındaki grup, Beyoğlu'na girdi..

Beyoğlu insanlarında bir hareket gözlemlendi.

İşaretler, jestler, kaş, göz, el, ayak hareketleri başladı.
Önce kapkaçılar çantalara ok gibi kilitlendi.

Sonra çep telefonlarına cepciler yüklendi.

Hırsızlar, yankesiciler, tırnakçılar herkes günlük me-
saisini yapıyordu.

Fakat; esas mutluluk, saldırıya uğruyanlardaydı.

Gülüyor, eğleniyor, kahkaha atıyorlardı. Hemen fo-
toğraf makinaları çıkarıldı. Olgular ve bulgular tesbit
ediliyordu.

Herkes aradığını bulmuşçasına bir sevinç içerisinde-
ydi.

Önce kapkaçılar şaşırdılar bir an durakladılar.

Kaş-göz hareketleriyle birbirlerine sordular?..

- Ne iş!..

- İnce iş!..

Telaş, bağırır, çağırır olmayınca, şikayet, mikayette
yoktu...

Başta polisler, güvenlikler, özel görevliler olmak
üzere herkes durmuş panayıp gibi olayı seyrediyordu.

Şaşılacak bir şeydi; Avcı-Kurban uyum içindeydi.

İlk sözü, ekibin başı Kespri aldı.

- İŞTE SİZE AVCILIK-TOPLAYICILIK DÖNEMİ.

Jestler, mimikler, işaretler, kotlar aynı. Her türlü ile-
tişim, insan ile.

Kramer- (Bu kişilikler, fizik yaş olarak değil, kültü-
rel yaş olarak algılanmalı.) Gözlerini dikmiş.

Kapı ağzında; Hiçbir şeyden yani dünyadan haberi-
siz, kir pas içinde, yarı çıplak uyuyan ayyaşa bakıyordu.

- İŞTE SİZE PİTEKANTROPTA!..

Yarı maymun, yarı insan. Vücudunun kılları bile dö-
külmemiş, Sadece kuyruğu önde!.. (Mermer merdivene
ve demir kapıya terlemiş kafasını yaslamış, şarapçı hey-
kel gibir uyuyor hiçbir şeyden haberi yok. Yalnız asistan

kızın kuyruğunu ölçmeye kalkması, çelişki yaratıyor.
Her ölçümde biraz daha büyüyor.)

- İŞTE EN AŞAĞI BARBARLIK DÖNEMİ İN-
SANLARI!

Ekip; bulgulardan, olgulardan, keşiflerden oluştu-
ca memnundu. Araştırmayı daha da derinleştirmek istiyor-
lardı. Çevreleriyle iyi ilişkiler kurmuşlardı.

Biz bu yarı maymunların, BARINAKLARINI, TA-
PINAKLARINI MERAK EDİYORUZ!..

Görevlilerden biri alındı.

- insanın başına ne gelirse, ya meraktan, ya y...tan
gelir

En tertipli biri

- O da olmazsa, insanlık olmaz!.. Ne açıdan merak
ediyorsunuz?..

- Antropolijik açıdan!..

Resmi görevli;

- İdeolojik açıdan olmasın bence sakınca yok!..

- MİTOLOJİSİ OLMAYANIN, İDEOLOJİSİ OL-
MAZ!

Kremer, bu anlamsız tartışmaya kızdı.

- Durun canım, ne sabırsızsınız. ideolojiye daha mil-
yonlarca yıl var. Biz daha önce KUTSAL'a gelelim.

- Sonra?..

- TOTEM

- Ee ondan sonra?..

- TABU.

-Daha daha sonra?..

- Din.

Çevredekiler hep birden güldüler;

- Ohooo!.. Biz oraya çoktan geldik!..

- Hiçbir yerde gelmemişsiniz. Hiçbir şey de bilmi-
yorsunuz. Kafanızda hiçbir şey girmemiş. Size hiçbir
şey değmez. Onun için ilginçsiniz, incelemeye değersi-
niz..!

Gaspçıların şefi ortaya çıktı.

- Kardeşim ne araştırırsan araştır. İşin içinde arpa
var arpa?..

- Peki ne sizin alanınız içinde.

- Avcılık- toplayıcılık, Yani Şehir-mehir yok.

Kapkaçıcı, sevinçle ortaya atıldı;

- Bunların alanı KAPKAÇCILIK.

- Manyak ulan bunlar.

- Sen paraya bak Abiii... Artık herşey ona tabii...

Totem de, Tabu da, Din de...

Bu tersine dönen ortam herkesi bir yerinden ilgilen-
diriyordu.

Azılı kapkaçılar birer kurban olmuştu. üzerlerine
bilimsel araştırma, incelemeler yapılıyordu.

Kapkaçılar önde, ekip arkada, barınaklara doğru

yürümeye başladılar. Çöp tepelerini, teneke evleri, daracık sokakları aştıkça.

Kramer, Truva'nın hazinesini bulmuş gibi seviniyordu.

- İŞTE SİZE HER BİRİ BİNLERCE YILLIK HÖ-YÜKLER!

Kırık-dökük-yıkık çöp evleri geçerken.

- Yaşasın tarihin derinliklerine iniyoruz.

Barınak:

Uzun bir yürüyüşten sonra, kapkaçcının oturduğu barınağa geldiler, barınak iç içe yedi halkadan meydana geliyordu. Her halkada bir meslek icra ediliyordu. Delik görünümündeki yerlere karınca gibi insanlar girip çıkıyordu.

- Büyük bir Klana rasladık. Barınak Kabile üyeleriyle dolu... Bakın!.. Bakın!.. Atalar... Babalar... Nine-ler.. Çoluk çocuk cırlı çıplak bir aradalar... Ataları iyi inceleyin...

- Neredeyse bunların her biri bir fosil...

- Açlıktan.

- İskelet.

- İşsizlikten.

- Sesleri bile çıkmıyor.

- Yoksulluktan.

- Cümle kuramıyorlar, iletişimleri daha tek heceli...

Kelimeye, cümleye geçememişler.

- İşaretler, mimikler, semboller aynı.

Şef, bu ne iştir der gibi kabileyi topladı.

- Loooo!

- Hııı!

- Heeee!

Toplantı sürerken, fakslar, telexler, imail-ler çekilmeye başladı. Vakıflar, üniversitler, araştırma enstitüleri harekete geçti.

- Bulgular çok başarılı stop!.. Kazi için ekip gönderin stop!..

Kapkaççıların gördüğü bu yoğun ilgiyi, gaspcılar kıskandı. Bıçaklarını çektikleri gibi ekibin üzerine yürüdüler. Ekipten bıçaklı gaspcılara şiddetli itiraz geldi.

- Nooo! Noooo! Bunlar!.. HOMO SAPIENS.

- Sensin lan homo...

- Ok yay kullanıldığı dönem, bizim uzmanlık alanımız dışı...

- Tamam sizin alanınız. aşağı barbarlık...

- Avcılık, toplayıcılık...

- Yees! Yeess!

Yeniden mesajlar çekilmeye başladı.

- Hiç el değmemiş!.. Hiç işlenmemiş!.. Hiç eğitim görmemiş. Bir kabile, bir Klan bulduk, stop!..

Adresimizi geçiriyorum!.. Stop!..

Höyük gibi, kümbet kümbet içinde, geçişler fare yolu biçiminde kutular, atıklar, kağıtlar, deri parçaları, postlar, paçavralar, şemsiye iskeletleri, hasır şapka kenarları, delik çinko kaplar, porselen parçaları, ıslı ıslı kırık camlar, cam kırığındaki renkler. Tabanları güneşten erimiş lastik ayakkabılar. Yumurta kırıkları, maskeler, tasvirler, deri parçaları. Ve bunları tek tek inceliyen bulgulara anlam vermiye çalışan uzmanlar.

- İşte atalar, ruhunun yüceltilmesi. Şeylerin tasviri: hayvanlar ve insanlar şeklinde kutsallaştırılır.

- Güzel...

- Fetişleştirilmiş.

- Ay şuna bakın, ne fantastik...

- Hangi dönemde, hangi zamanda olurlarsa olsunlar.

Ve bu ilkel insanlar daha KUTSAL'dan TOTEM aşamasına geçememişler.

- Açlık-Yoksulluk-işsizlik, neysede!.. Bu kadar ce- haletle bu insanlar nasıl yaşıyorlar?

- İdeolojik olarak değil, biyolojik olarak yaşıyorlar.

- Ancak varlıklarını sürdürülebiliyorlar, içgüdüsel olarak.

BU DA BİYOLOJİ BİLİMİNİN ARAŞTIRMA KONUSU...

Reis budaklı bir odunu yere vurdu. Bu yemek borosuydu. Nereden yağdığı belirsiz kalabalık, tencerenin etrafında halka halka kalabalıklar oluşturdu.

Ama herkesin gözü halkanın ortasındaki; kabile şefindeydi.

Tepeden tırnağa inceleniyordu.

Ortada sulu bir bulgur bulamacı vardı. Bütün klan aynı kaptan yiyodu. Yiyorduda ne, tesbih böceği gibi yumuluyordu.

- Bu kabilede; yeme, içme dahil, herşey "KOMÜ-NAL" iliştiler içerisinde. krallık daha, insani düzeyde.

- Siz kabilenin kralı mısınız?

- Hııııııı!

- Bu durum size bir üstünlük sağlıyor mu?

- Hıııııııı! Hıııııııııı! Daaaıııııııı! Duuuunıııııııı!

- Ne diyor?

- Üstünlük vermesi şöyle dursun!.. Düpedüz-Eza-Cefa-Ölüm getiriyor.

- O zaman neden istiyor?

- O istemiyor, zorla gıydiriliyor.

Araştırmacılar, hep birlikte sevinç çığlıkları attılar.

- Yaşasın!.. Bu çağda, şehrin göbeğinde bir pağan evi. Buradan çok önemli bir KUTSAL var. Kapkaçcının cep telefonuna, iş üstündeki diğer üyelerin yakalandığı mesai gelir. Eve baskın düzenleceği haberi verilir. Resmi görevliler, hemen kaybolur. Törenler, rütüeller, ayinler

başlar!.. Kadınlar bağrıışarak, döğünürler, dualar, ağıtlar, zılgıtlar atarlar.

Erkekler kendilerine gelişi güzel jilet atarlar. Damarlarından kan fışkırır.

Kral, önce kulaklarını keser, sonra burnunu. Ev kan içinde kalır. Zaten bu şölenle kralında görev süresi biter. Şölen birazda onun onurunadır. Bütün pagan üyeler bu şölene katılır. Her gelen çalma-çırpma-toplama birşeylerle gelir.

- Bu tapınağın daha birçok bölgede tapınağı var, ona göre geliride var. Gideri de... Geleni de var. Gideni de...

Polis baskını şaşkınlıkla sonuçlanır, her yer kan gölü halindedir. İnsanlar zaten büyük bir felekete uğramışlardır. Koser, krala geçmiş olsun dileğinde bulunur.

Tapınak üyesi polisler, kralı kutsar. Ve şölen sürer.

- Her oniki yıl hüküm süren kralın jubilesi yapıldıktan sonra öldürülür...

- Sonra?

- Yerine yenisi seçilir.

- Zorla seçilir.

Yiyecek, içecek armağan etmek için insanlar birbiri ile yarışır.

Bardaktan boşalırcasına yağın yağmurlar, kan temizler. Ama! Barınağıda su basar. Kimse tınmaz.. Kaçmaz. Önce plastik leğenler yüzmeye başlar. Kralın daha yukarı çıkmak üzere merdiveni hazırlanır.

- İŞTE TUFAN!

Merdivenin üzerine rengarenk ipek kumaşlar yayarlar. Müzik eşliğinde büyük türen başlar. Herkes çarşı fielleriyle, deterjanla, köpürte köpürte yıkanır. Ayağı kayıp su birikintisine düşen olur. Uğur sayılır.

Merdivenin üzerine çıkan kral, eline keskin jilet alır. Kutsanacak olanların önce burunlarını keser. Bu aynı zamanda klanın işaretidir. Sonra kulakları keser. Bu da oymağını gösterir.

Sonra dudaklarını keser. Vücudunu göğüslerini kesmeye başlayınca, evi arayan polisler kaçmaya başlarlar.. Bu törenlerde olabildiğince et kesmeye çalışılır.

- Aaaayyy! Çok fantastik.

- Çok ekzotik.

- Çok otantik.

Ve bu et parçalarını acele acele etrafa serperler.

Ve vücutlardan o kadar kan akar ki; bayılanlar olur.

Polisler, halka halka uzaklaşırlar.

Ata-kral, şölenin sonunda kendi gırtlığını keser.

Bu tören KUTSAL'a adanmıştır.

Tören sonunda polisler evi boşaltır.

Kral adayı bu töreni seyretmek zorundadır.

Sonunda yeni aday içinde bulunduğu çamurdan çıkarılıp, merdivene oturtulur.

Yaradılış:

Kespir -....Başlangıçta gökkube yere o kadar yakındı ki; Ona elle dokunulabinirdi. Ve mutluluk ve barış vardı.

Ama bir gün sırtında odun taşıyan Kadının yükü göğşe takılınca Kutsala kızdı, KUTSAL onun arzusunu kabul etti. Ve göğü yukarıya kaldırdı. Ve artık onların yaşamına karışmadı. Tanrılar soyut varlıklar olmalarına rağmen insandan ayrılmıyacak özellikler taşırlar

Öğrencilerden biri notlarını onaylatmak istedi.

- Barbarlığın aşağı aşaması.

Kapkaççı- Hoop!.. Hop!.. Ayıp oluyor ama diye ekledi.

- Biz yabancı dönem diyelim.

- Ne fark etti...

- O dönem, çok güzel bir dönemdi. insanlar arasındaki eşitlik öylesine katıksızdı ki; Kutsallar bile aynı özellikleri taşırdı.

- Nasıl?

- Bir kere ölümlüydüler.

- Deme?

- Korkusuz değildiler.

- Hatta zaman zaman korkaktılar.

- Her zaman güçlü değildiler.

- Bazen istediklerini yapamazlardı.

- Geç git yaho!..

- Her zaman tinsel değildirler. İnsanlarla evlenirler.

- Yok yaho?..

- Hatta çocuk doğururlardı.

- Ana Kutsallar, hep saygın değildirler. Koruyucu olamazlardı.

- İşine geldiği gibi.

- Mitolojik olarak, kötü oldukları için saygı göstermedikleri halde tapılan kutsallarda vardı. Her zaman gökkubbede olmayıp, göklerde değildiler. İnsan nerede başlar, kutsal nerede biter, kestirilemezdi.

Avcılık-Kapkaççılık Dönemi:

Eğitime, uzmanlığa, üretici güce, tekniğe dayanmayan bir aşamadır. Gaspçılar arasında bir homurdanma başladı. Perişan bir halde, bir derviş baba öne çıktı.

- Sen ne diyorsun yahu?..

Ekipten kızın biri boynuna sarıldı;

- Aaa Sadık.. yıllardır seni arıyorum!..

- Buldun işte!..

- Sadık benim beşik kertmesi sözlüm. Fakülteyi bitirince evlenecektik. İkimizde Felsefe'yi bitirdik. Tayınımız çıkmadı. Ben hemen bir tezgâhtarlık buldum... O ise, Felsefe dışında iş yapmam diye tutturdu.

- Niye?..

- Aristo'ya, Eflatun'a, Hegel'e, Marks'a ayıp olur diye.

- Anlaşıldı düzene karşı.

- Düzendeki ona karşı.

- Çok güzel kitaplar yazdı. Parasını vererek bastırıldı.

- Farklı bir adam, ne işi var bunların arasında?

- Evet dönüyoruz!...

- Geleceğim yerden niçin döneyim!..

Sadık ile sevgilisi bir köşeye çekildiler.

Gaspçıların Reisi sözü aldı.

- Siz ne diyorsunuz be!.. Bizdeki ince ayar teknik kimde var!.. Bizdeki üretim gücü kimde var!..Ben okusaydım cerrah olmak isterdim... Parmaklarımı ameliyat ederdim..

- Şimdide yapıyorsun ya!..

- Senin ameliyatına kim dayanabilir.

Asistan kız hemen özür dilercesine!..

- Sizleri kast etmedim. Sizler yukarı yabanıl döneme geçtiniz!..

- Nasıl?..

- OK ve YAY kullanarak..

- Ablacığım şu yabanıl lafını kaldır. Ha aşağı ha yukarı fark etmez!..

- Ne diyorsun sen!..Fark etmez dediğin arasında milyonlarca yıl var..

- Deme be!..

- Bu bıçaklar, tabancalar, ipler, sopalar, sizi onlardan ayırıyor.

- Yasalarda bize ayrı yer verilir. Cezaevinde de yerimiz başkadır.

Araştırdıkları arasında bir testi parçası bulur.

- Aaay!.. yeni bir aşama; ÇÖMLEK buldum..

- Ne var o çanak çömlekte?..

- Çanak- çömlek patladı.

Çömlek

Kurban:

Oku!..

Okuyun!..

Okusun!..

Sen nasıl bir dokusun?..

Nasıl bir kokusun?..

"KİŞİ" önce kendini okusun?..

Bileşimin ne kadarını biliyorsun?..

Nasıl?.. Doğuyorsun, yürüyorsun,büyüyorsun, ölüyorsun?..

Nasıl?.. İnsan oluyorsun?..

Yoksa; Niçin bu kadar oksijen tüketiyorsun.

Buna karşı, ne üretiyorsun.

Yoksa sen, toprak, hava, su, ateş...

Karışımı domates misin?..

Yoksa, patates misin?...

Yoksa, karışık türlü müsün?

Onun için mi ot, obursun?..

Hücrelerine et diye mi bakıyorsun?..

Ruh bunun neresinde?...

Şeytan bunun neresinde?..

Yoksa bütün bitkilerin ortak ruhumusun?..

Yoksa kurtların, kuşların, baykuşların dili misin?..

Yoksa ruhları, dillendiren dilmisin?..

Nereden geldiğini, Nereye gittiğini bilir misin?..

Ol deyince; olmadı bu dünya.

Adım, Adım, Kıdım, Kıdım, oluştu bu dünya!..

Geldi bugün bizlerle buluştu bu dünya!..

Her yıl bir ağaç yaprağı gibi ele alıp tartıştığımız, KURBAN'ın dalları ve kökleri nerde?.. Toprağı nere-de?..

Biz neyi tartışıyoruz?..

- Hayvan katliamı mı?..

- Kavurma bayramı mı?..

- THK'mu?..

- Şeriatçı vakıflar mı?..

Oysa dört kitabın ortak noktası; yaradılıştan günümüze, insanlığın ortak paydası değil midir?..

Bugün neden, atanızı kurban ettiniz?..

- Öyle gördük, öyle bildik, öyle duyduk!..

- Savaşın yetmediği noktada KURBAN.

Bu yüzden binlerce değişik KURBAN ayini türetilmiştir. Toplumsal bir ihtiyaç, mistik bir nitelik almıştır.

- Geçmişte meğer neler olmuş?..

- Bugün olmuyor mu?..

- Oluyor mu?..

- O gün de, bugünde olduğu gibi ideoloji tarafından onaylanıyor.

- Zaten; TOTEM yeme (İNTİŞİYANUMA) şeklindeki Kurban ayinleri binlerce yılın yerleşik uygulamasıdır. Kurban'ın totem yemeden başliyerek çeşitlenmesi son derece doğaldı. En önemli;

KURBAN.

- Evet!..

- Tabi kii; İNSAN.

- Keşke, bugünde, hayvan yerine insan kesselerdi, hayvanlar kurtulsa!

- Bugün insanlar tek tek kesilmiyor, kitleler halinde imha ediliyor...

Kitle imha silahı arıyoruz diye, atom bombası atılıyor.

- İşte bugün insanlığın geldiği EN ÜST BARBARLIK KONAĞI...

“Kültür” Üzerine

Sibel ÖZBUDUN

“Kültür” denilince aklınıza ne gelir? Zor bir soru, değil mi? Haklısınız. 1950’li yıllarda ABD’li iki antropolog mevcut kültür tanımlarının bir listesini yapmaya kalktıklarında 164 tanım bulmuşlardı. O gün bugündür, bir bakıma “kültür bilimciler” olarak nitelenmesi mümkün olan antropologlar, kültürü tanımlamadan çok tarif etmeye çabalarlar: “İnsana özgüdür, toplumsaldır, simgeseldir, çevreye uyaranma stratejilerini kapsar vb. vb.” gibi.

Kapsamı son derece geniş ve neredeyse sonsuz ölçüde esnetilebilir, ne ki/dolayısıyla bir o kadar da muğlak bir kavram olan kültür, aynı zamanda çeşitli güçlerin hakim olmaya çalıştığı bir mücadele alanıdır da. Örneğin, “ulus-devlet”in kurucu ideolojisi, kültür üzerinde ezelî ve ebedi bir “tekeli” oluşturma savındadır. Çünkü “kültür” özellikle ulus-devletleşme sürecine gecikmeli giren toplumlarda, bir “kurucu öge” sayılagelmiştir. (Adam Kuper, bir yapıtında, bağımsızlığına yeni kavuşmuş bir Afrika ülkesinde bir yerli aydının çevresindekilere “Kendimizi batılıların “kultur” dediği şeyle donatmalıyız,” deyişini aktarır. (Bu tip toplumlarda kültür kavramının ulusun “ruhu” olarak tinselleştirildiği gözlemlenir. Bu “ruh”un bütünlüğü, saflığı titizlikle korunmalı, yabancı kültürler tarafından “kirletilmemesi”ne özen gösterilmelidir. Nitekim, Ziya Gökalp’in “Ferdde zihin ne ise cemiyette de hars (kültür) odur. Binaenaleyh, zihnin fazla inkişafı ferdî seciye (karakteri) bozduğu gibi, medeniyetin fazla bir inkişafı da milli harsı bozar. Milli harsı bozulmuş

milletlere dejenere milletler denir.”⁽¹⁾ sözleri tam da ulus-devlet kuruculuğunun bu “doğrultusu”na denk düşmektedir. Ziya Gökalp geleneğinin izleyicisi “milli kültür”çüler, her zaman “Batı uygarlığı” olarak okudukları medeniyeti “teknoloji”ye eşitleyerek, bunun “dengeli” ve “milli kültür”e ters düşmeyecek, onu bozmayacak ölçüde ve tarzda ithalini savunagelmişlerdir.

“Milli kültür”çülük saflığını salt “dışarıya” karşı değil, “içeriye” karşı da koruma girişimidir aynı zamanda. Çünkü, bilindiği üzere, pek az “ulus-devlet” etnik açıdan “saf” sayılabilecektir; yeryüzündeki ulus-devletlerin hemen tümü, birden fazla etnik/kültürel unsurdan oluşmaktadır. “Milli” kültürün inşası sürecinde, bu etnik unsurlar arasında başat olanın, yani “ulus kurucu” etnisitenin kültürü referans alınır; çoğunlukla diğer etniklerin kültürlerinin (hatta kimi zaman fiziksel varlıklarının) yok sayılması ve/veya yok edilmesi pahasına.

Dahası, “devlet”in kapsama alanı olarak “ulus”, tarihsel olarak kültürel bir kendilik oluşturmamaya kadar geniş bir birlikteliğe yayılır. Oysa, “milli kültür” tanımlamasının talihsizliği şuradadır ki, bu haliyle, yani homojen olarak tasarlanan bir kültür, kendisini vasıflandıran “millet/ulus”un, en azından varsayımsal bir geçmişte onu biçimlendirecek ölçüde darlığını, diyelim ki yüzyüzeliliğini gerektirir. Yani en fazla bir soy ya da “boy”a, bir aşirete, bir aşiretler konfederasyonuna, bir köy yerleşimine, sınırlı bir teritoryal birliğe vb. gönderme yapabilir. Oysa “ulus” bu sayılanlardan çok daha geniş ve heterojen bir biçimleniştir.

Dolayısıyla ki, Benedict Anderson’un deyişiyle, uluslar “tahayyül edilmiş” cemaatlerdir ve bu halleriyle (çok farklı bölgeleri, farklı tarihleri paylaşan etnik grupları, ulusal sınırların dışına taşan paylaşılan dinsel aidiyetleri, toplumsal, kültürel bağları vb. kapsadıkları için) kültürel açıdan “saf” addedilmeleri, bir tahayyülden ibarettir; “ulusal kültür” de ideologlarının imal ettiği bir kurmacadır gerçekte. (Gerçekte ne denli küçük, coğrafi açıdan ne denli izole bir topluluğa gönderme yaparsa yapsın, “saf bir kültür”den söz etmek abestir. Tüm insan toplumları, gereksinimlerini mübadele ettikleri, birbirlerine kadın alıp verdikleri ya da savaştıkları bir toplumsal çevreye sahiptirler; ta insanlığın uzak geçmişindeki taş devri topluluklarına dek... Ve ister barışçıl, ister savaşçı, her “temas” aynı zamanda bir kültürel alışveriştir.)

* * *

Dedik ya, “kültür” çapraşık, tuzaklı bir kavram. “Milli kültür”çüler, onu saflaştırmaya çabalayadursunlar, küreselleşmeciler de onu “çoğulluk/çoğulculuk” görüntüsü içinde tektipleştirme, tüm yerküreye yayılan bir “tüketim kültürü”ne dönüştürmeye çalışıyorlar.

“Küreselleşme”nin, kültürel azınlıkların sesini daha duyulabilir kıldığı, gelişen iletişim teknolojisi sayesinde yeryüzünün her bucağından insanların birbirleriyle temasa geçtiklerini, birbirlerinin kültürlerini daha yakından tanıma olanağını bulduklarını, kısacası “ulus-devlet”in etkinliği sönümlenmeye yüz tuttukça, ulusal pazarlar tek bir dünya pazarı halinde entegre oldukça, kültürlerin, kültürel ürünlerin

daha bir sınır tanımazlaştığı yolundaki “küreselleşme güzellemele-ri”nin yabancıları olamazsınız. “Bakın,” derler bunlar, “artık dünyanın neresinde olursanız olun, internet sayesinde çok uzak diyarlardan dostlar edinebilir, bir markete girdiğinizde dünyanın dört bucağından gelmiş ürünler satın alabilir, sözge- limi konserve kivi yiyebilir, eviniz- zin bir köşesine ahşap bir Afrika heykeli yerleştirebilir, Sahra-altı yerlilerinin müziğini dinleyebilece-ğiniz bir kaset edinebilir, Hint sarilerine bürünebilir ya da İnka yerli-lerinin ördüğü kazaklarla ısınabilir- siniz. Brezilya halk danslarını, Ja- pon dramasını, Samoyed göçerlerin yaşam tarzını, Kuzey Amerika şa- manlarını, Bambuti avcı-toplayıcı- larının avlanma tekniklerini tanıtan belgeseller elinizin hemen altında. Hatta ulaşım teknolojisi öylesine gelişti ki, dilerseniz -ve tabii para- nız varsa- turlara katılıp bu yaşantı- ları yerinde izleyebilirsiniz; en azından turistler için yeniden can- landırıldıkları halleriyle...Yeryüzü hem tek bir kültür halinde bütünle- şirken, hem de şimdiye dek marji- nal kalmış, seslerini duyuramamış kültürler daha görünür hale geliyor. Küreselleşme, kültürleri birbiriyle kaynaştırıyor.”

Bu doğru mu? Ulaşım ve ileti- şim teknolojilerinin kültürel etkile- şimi ve erişilebilirliği şimdiye dek olmadığı kertede hızlandırıp yo- ğunlaştırdığı, kuşkusuz doğru; an- cak kültürleri kapitalist piyasanın talepleri doğrultusunda tektipleştir- dikleri de. (Başka) kültürlerin ürün- leri, tam da ancak “ürün”, daha doğrusu “meta” özelliği edindikle- ri, yani piyasada alınıp satılır hale geldikleri ölçüde, kapitalist pazar içinde “görünebilir”leşmekte. Kü- reselleşme süreci, kültürlerin piya-

sayla uyumsuz yönlerini ise, görül- medik bir hızla yok etmekte. Kuş- kusuz, kapitalizmle ilişkili olmayan ortam ve zihniyetlerin kültürel ürünleri, özgün bağlamlarından ko- pup piyasa için üretilir hale geldik- çe sakilleşiyor, “kitsch”leşiyorlar. Kuzey Amerika yerlilerinin artık düşleri yakalamak için değil, hedi- yelik eşya olarak imal edilen “düş ağları”; Avustralya aborijinlerinin sihrini yitirmiş bumerangları, kon- serve ya da “fast-food” Hint ye- mekleri, turistik kasabalarda vitrin- lerde sac böreği açan köylü kadın- lar, meraklı turistlere geleneksel dans gösterileri düzenleyen, ya da onlara artık yağmur yağdırma güç- lerini yitirmiş tahta heykellerini pa- zarlamaya çalışan Sahra-altı Afri- kalıları... Her biri, Kuzey’li homo consumerus’un metalaş(tırıl)mış “serüven” tutkusunu kâra tahvil et-meye yönelik devasa bir endüstri- nin görünmez dişlilerine dönüştü- rülmüş değiller mi? Ve her birinin ömrü, her zaman daha fazlasını, da- ha gösterişlisini, daha görkemlisini arzulamaya ve elde etmeye/satın almaya koşullanmış tüketim tutku- sunun kullanım süresiyle sınırlı de- ğil mi?

Sahi, AKP hükümeti, “idari ye- niden yapılanma” projesi kapsa- mında ilk iş olarak neden “Kültür” ve “Turizm” bakanlıklarını birleş- tirdi, dersiniz? Küreselleşme koşul- larında, “kültür”ün turizm piyasası- nın bir eklentisinden başka bir şey olamayacağına inancından mı? Çarpıcı ve bir o ölçüde itici bir “muhafazakârlık”...

Dipnot:

1 Aktaran: Suavi Aydın, “Bir Kavramın Bunalımına Dair Düşün- celer: Tarih Karşısında Kültür Kav- ramı”, *Toplum ve Bilim*, 2002: 94.

BELGE YAYINLARINDAN yeni kitaplar

SİVİL TOPLUM ve ÖTESİ
Rousseau, Hegel, Marx
Gülnur Acar-Savran

ANADOLU ve RUM GÖÇMEN- LERİN KÖKENİ
Dr. Georgios Nakracas

BİR KADINA AĞIT
Ragıp Zarakolu

Mikail Aslan ile

“AGERAYIS”ten “KLITE KOU”ya

Söyleşi Yapan: Yusuf

Mikail Aslan, sabırlı ve yoğun çalışmalarının sonunda ikinci albümü "Klité Kou" ile müzik camiasına hoş bir ses verdi. Beğeni bulacağına emin olduğumuz bu çalışmasıyla ilgili, kendisiyle söyleştik.

- Mikail, ilk çalışmanla girmek istiyorum söze. "Agerayis" dönüş demekmiş. Bu dönüş sadece sanatsal-kültürel yön tayini mi, yoksa politik bir muhteva da taşıyor mu?

- "Agerayis", benim için bir halkın uyanışını sembolize ediyordu. Ve ben, sanatsal yönümü bulmakla meşguldüm. Orijin şeyler yaratabilmek için, bu arayışı sonuçlandırmam gerekiyordu. "Agerayis" benim için böyle bir sürecin gereği idi. Mensubu olduğum halkı ve içinden gelip uzak düştüğüm coğrafyayı anlama uğraşımdı.

- İkinci çalışmana geçelim. "Mı klité kou kerd wind." Nedir şu dağların kaybedilen anahtarı?

- Bu sözler bana değil, 1938'de son esir düşen Dersim direniş liderlerinden birine ait. Yenilgi kesinleşince bu sözleri haykırmış: "Ben dağların anahtarını kaybettim!" Halkım için dağlar, isyan demekti, boyun eğmemek demekti... Özgürlük dağlardaydı... ziyaretleri, tapınakları hep o dağlarda... gelenek-görenekleri. Yüzyıllarca o dağlarda, kendilerinin ve dünyanın efendisi gibiydiler. Dağların anahtarını kaybetmek, sadece bir savaşta yenilmek değildi. Kültürünü, özgürlü-

ğünü, yaşamın efendiliğini yitirip, köleleşmek demekti. Ve ben, halkımın yitirdiği tarih, mitoloji ve kimliğiyle buluşmak için, "Agerayis" ile başlayan yönelişimde, dağların anahtarının kaybedildiği o anla buluşup sorgulamak zorundaydım. Ki, "Klité Kou" albümü, musiki tınlarına yüklediğim duygularım ve tutkularımla, bu tarihi kesiti sorgulamamın ürünüdür.

- Bir halkın tarihi, mitolojisi ve kimliğiyle buluşmaya çalıştığını söylüyorsun. Yazılı kaynakları olmayan... efsanelerini, tınlarını, tarihini sesli-sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktaran bir halk. Bununla da kalmayıp, giderek dili de koyalbolmayla yüzyüze kalan bir halk. Böyle bir halkın, mitolojisi, tarihi ve orijinal kimliğiyle buluşmak kolay olmasa gerek. Nasıl yapıyorsun bu işi, ya da karşılaştığın zorluklardan bahseder misin?

- Kuşku yok ki, halkımın yazılı bir dil kullanmamış, dolayısıyla da tarihini yazılı belgelere dökmemiş olması önemli bir güçlüktür. Tarih, kuşaktan kuşağa efsanevi anlatımlar yoluyla aktarılmıştır. Ki, bu yoldan aktarılan bilgiler, değişime ve erozyona uğrarlar. Bir diğer güçlük ise, 1938 yenilgisinden sonra Kemalistlerin asimile gazabına uğramışlıklarıdır. Bilindiği gibi Kemalistler, sığındıkları dağlarında haydutca yaşayan ve merkezi devlete boyun eğmeyen bu halkı hizaya getirip uysallaştırmak için, modern eğitim sistemini yaygınlaştırıp, devletin resmi

tarihini empoze ettiler. Böylelikle, yenilgi sonrası kuşak, resmi tarih hafızasıyla büyüdü. Ki bu halkın kültürel karakterinden dolayı, modern eğitimle çabuk barışması, gayrî-resmi tarihinin hafızalardan silinmesini hızlandırdı. Yenilgi öncesi hafıza, orijinal haliyle bir tek yenilgi öncesini yaşamış kuşakta muhafaza edilmekteydi. Doğal olarak bu kuşak, yaşamlarının sınırlarına ulaşarak yok olmaktadır. Her geçen yıl, kayıplar çoğalmakta, bilgiler geri dönülmez bir halde yok olmaktadır. Gecikmiş bir uğraş bizimkisi...

Yenilgi sonrasında, Kemalist devlet ile oldukça barışık yaşayan ve çoğu zaman "Öz Türkler bizleriz" diyebilen ve Kore savaşına alet edilip bir başka mazlum halkı boğazlamış olmakla övünen bu halkın bağrından, özellikle 70'li yıllarda isyankâr genç bir kuşağın yükselmesi

ve Kemalizmi tekrardan reddetmesi sevindiriciydi. Lakin, bu kuşak da mekanik bir sosyalist aydınlanmanın kurbanı oldu. Feodalizmin reddiyle, tarih hafızasının ve bu halkın tarihindeki insani değerlerin reddini birbirine karıştırdı. Halbu ki, bütün feodal yapısına rağmen, yüzyıllar boyunca dinsel fanatizmin kurbanı olmaksızın bağımsızlığını muhafaza etmiş bu halkın tarihinde önemli insani değerler olabilir. Örneğin; albümümde işlediğim parçadan biri, bu halkın geleneksel bir dua edişini konu ediyor. Bu geleneksel duada Tanrı'ya yakaran kişi, kendisi için değil, ilkin kurda, kuşa, böceğe vermesi için yalvarıyor. Sonra diğer insanlara... yoksullara, kardeş ve bacılara, dayı ve yeğenlere vermesi için... Kendini en sona koyuyor, "Eğer bir şey artarsa, onu da sefil kulum bana ver!" diye duasını tamamlıyor. Şimdi dua etmenin dinsel yanını bir yana bırakalım, muazzam bir insani değer muhafazası var burada. Kişi kendisini, içinde yaşadığı doğa ve diğer insanlarla bütünlük içinde algılıyor. Ki, sosyalistlerin de ütopyası, insanların doğa ve insanlıkla bütünleşmesi değil midir? Ama olaylara mekanikce yaklaşan bu genç sosyalist kuşak, "feodaldır" diye kendi halkının tarihi değerleriyle buluşmayı toptan reddetti.

Yine de, sevindirici gelişmeler var. Son on yılda, insanlarımız tarihleriyle ve dilleriyle buluşmaya epeyce yöneldiler. Belli bir materyal birikiminin varlığından söz edebiliriz. Sıkıntılar hâlâ söz konusu. Bir de, sanatla uğraşmanın avantajını yaşıyorum. Pek kimsenin dikkatini çekmeyecek, duygu yüklü bir söz, bir tını ya da bir beddua, duygu ve tutkularla uğraşanları tarihte bir yolculuğa çıkarabiliyor.

Kesin belgelere dayanmayan bir yolculuk bu... Çok küçük izlerin takibi, onların toplanıp sezgi gücüyle yorumlanıp, tamamlanmasına dayanan bir yolculuk... Daha çok hayal gücüne dayanan, oldukça zor ama keyifli bir yolculuk...

- Müziğini tarz olarak bir geleceğe bağlıyor musun?

- Bir halkın tarihi kimliğiyle buluşmaya çalıştığım için, doğal olarak o halkın otantik mirasını temel almak zorundaydım. Mao'nun Çin müzisyenlerine bir nasihatı vardır, "Dünyanın bütün teknik imkânlarından ve enstrümanlarından yararlanın. Fakat yaptığınız müziğin kimliği Çin olmalı" diye. Benim albümümün kimliği de belirgin bir şekilde Dersim otantiği. Ancak ben, bir Dengbej ya da geleneksel bir Ozan da değilim. Bir yandan o otantik duyguyu yakalamak istediğim için onlara yakınım. Öte yandan ise, melodiye deneysel yaklaştığım için geleneksel bir Dengbej'e ya da Ozan'a mesafeliyim. Geleneksel bir Dengbej ya da Ozan, bir duyguyu işlediği zaman, en duyarlı anındaki yoğunluğu baz alıp, onu olduğu gibi aktarırken, ben melodiyi biraz kendimden ayırıp, deneysel olarak ona yeni boyutlar eklemeye çalışıyorum. Enstrümental parçalarım da bu daha belirgin farkedilebilir. Otantik müzüğümüzdeki en küçük hücreleri işlerken, paralel varyasyonlar ve kompozisyonlar oluşturup aranje, harmoni ve enstrümanları kullanma açısından açılımlar yapmaya uğraştım. Yani batı müziğinin vardı boyutları da eklemeye çalıştım. Tabi ki, otantiğin kaybolmamasına özen de gösterdim. Ki, Livaneli ya da Teoderakis gibi birçok sanatçı, bunu güzel başarmışlardı. Onların başarısından esinlendiğimi söyleyebilirim.

- Batı'da konservatuar eğitimi görüyorsun. Batı'da müziğinin durumu nedir?

- Müzik, toplumsal yapıyla doğrudan alakalıdır. Maddi zenginliğin ve bireyselliğin yüceltilip kutsandığı bu modern toplumda, insan duygu ve tutkularını yitirip cüceleşmektedir. Elbette, duygu ve tutkuların azaldığı bir toplumda, müzik de çok şey yitirir. Müzik, artık insanların zaman öldürmek ve yaşamın sıkıntılarını unutup sahte keyif verici anlar yaşamak için, kaçıp sığındıkları ve sadece tükettikleri bir araca dönüşecektir. (Tabi ki, benzer durum ülkemizde de söz konusudur.) Bunun dışında, müzisyenler de belli bir tıkanmayı yaşıyorlar. Bu tıkanmayı, 19. yy.ın ortalarına kadar, "folklorizm" akımını geliştiren İsack Albenis, Bella Bertok ve Sntrawisky gibi komponistler aşmaya çalıştılar. Otantik elementleri ustaca kullanan bu komponistlerin bıraktığı yerde duruyor müzik. Çünkü duygu ve tutkular, muazzam ölçüde yitirilmiştir. Buna karşın, doğu müzisyenleri nispeten avantajlıdır. Ancak, onlar da komplekslerinden kurtulamamakta, tüketim aracı olarak üretilen ve yığınlara pazarlanan gürültü kirliliğini, gelişmiş batı müziği sanıp, onu yakalamaya çalışıyorlar. Halbuki, Batı tecrübesinden öğrenebilir, müziklerini basit bir meta haline gelmekten alıkoyabilirler.

- Batı-merkeziyetçiliğe karşı gelişen bir akımın varlığı da söz konusu... Batı'ya karşı kulaklarını tıkayıp, yönünü Doğu'nun değerlerine dönen... Ne dersin, müzikal alanda da, "Madem güneş doğudan yükseliyor..." deyip, Batı'ya kıçımızı dönmeli miyiz?

- Hayır. Her şeyden önce, batı müziği ile şu an bize pazarlanan tam-tum şeklindeki gürültüleri

kariştırmamak gerekiyor. Eğer gü-rültülerden değil müzikten bahsedec-cek olursak; Batı müziği deyince 16. yy.dan itibaren keşfedilen har-monik yaklaşım akla gelmelidir. Ki, bu müzik, doğu müziğiyle çelişik değil, tersine önemli ölçüde Mezo-potamya müziği üzerine yükselir. Doğu müziği, Batı harmonisiyle birlikte daha yüksek bir noktaya ulaşmıştır. Yani Batı'da 12'li siste-min geliştirilmesiyle, müzik muaz-zam bir gelişme gösterdi. Lakin ay-nı zamanda ritim, koma tonlar ve makam açısından kayıplara da uğ-radı. Herşeyde olduğu gibi, müzikte de standarize etme, bazı kayıplara sebebiyet verir. Ayrıca bu dönemde, Batı'da ki aydınlanmayı da hesaba katmak gerekir. Bilime ve akılcılığa olan yönelim ve sarsılmaz güven, müziğe de yansımıştır. Müzik, ade-ta bir matematiğe benzetilince, duy-guları biraz ıskaladı. Buna rağmen, Batı harmonisi bir gelişmedir ve müzik dünyasını hep meşkul ede-cektir. Batı'da kaybolan ritim, ko-ma tonlar ve makamlar, Doğu'da hâlâ var. Özellikle de, pek islamlaş-mamış topluluklarda. Kızılbaş, Ezi-di ve İran'daki Ehli-Haklar'da ha-len müzik denilince transa girme, Tanrı'yla buluşup hakikata varma akla gelir ve öyle kullanılır. Müzik, dinsel bir ibadet şekli olarak, Mezo-potamya'da ilk kullanıldığı biç-iyle hâlâ muhafaza edildiği için, 12'li sistemin kullanılışıyla kaybo-lan koma tonlar, ritimler ve makam-lar onlarda olduğu gibi duruyor. Ba-tı müziğinin kaybettiğini, doğudan tamamlamak mümkün. Batı harmo-nisi, Doğu'nun ritimleriyle, koma tonlarıyla ve makamlarıyla buluşa-bilir. Ki, bu hem mümkün, hem de her iki müziğin gelişimi için gerek-lidirde. Bunları çelişikmişcesine karşı karşıya koyup, birini alıp

öbürünü reddetmeyi doğru bulmu-yorum. Müzikte Batı'nın akılcılığı ile Doğu'nun tonları, ritimleri, ma-kamları ve duygusal yoğunluğunun birleşmesini arzuluyorum.

- *"De be Wayıro" adlı Ahmet Aslan'ın seslendirdiği türküyü sormak istiyorum. Tarzı farklı, ses tınısı farklı bir parça. Bu parçayı kendi albümüne almanı, kişisel beğenine mi bağlayalım?*

- Oldukça beğendiğim bir parça. Müzikal üretimde sıkca biraraya

geldiğim Ahmet Aslan, Kamer Söylemez'in şiirini oldukça güzel yorumlamış ve seslendirmişti. Ah-met'in o güzel sesi ve yorumuyla albüme eklemem daha uygundu. Tarzı ve tınısının farklılığına gelin-ce; Ahmet'in duygularını taşıyan bir parça ve otantik. Onu güzelleş-tiren de budur. Yine de, o parçayı albüme almamın asıl nedeni, albü-mümün konusu kapasamında olu-şuydu. Dersim'linin tanrıyla dialo-ğunun bir başka biçimini sunuyor. Bu dialogda, Dersimli'nin Tanrı'ya yalvarmak yerine, ona sitem edip kızması var. Kendisinin düştüğü darlığı, başkalarının haram yemesi-

ne bağlıyor ve Tanrı'ya, bu haksız-lığa müdahale etmediği için kızıyor. Dersim kültüründe, sadece Tanrı'ya ibadet edip yalvarmak yoktur. Tersine, nasıl ki imparator-luklara korkusuzca kafa tutmuşsa, keza tanrıya da kafa tutar. Tanrı'ya kızar, beddualar eder, hatta küfür eder. Halkımın kültürünün otantik bir yanındır bu. Abümün bütünlüğü içerisinde, bu parça olmalıydı.

-*Son bir soru... Kendisini ileri-ci-devrimci saflarda ifade eden epeyce müzisyen var. Bunların ça-basına dair değerlendirmen nasıl?*

-Kendisini böyle niteleyenlerin sayısının kalabalık olduğu doğru. Ancak bunların önemli bir bölümü-nün asıl kaygısı, özel maddi çıkar-lardan ibaret. Maddi çıkar kaygıla-rını, estetiğin önüne geçirenlerden, zaten güzel bir üretim beklenemez. Diğer bölümünün ise niyetlerinden kuşulanmıyorum. Ancak; genel kültürel birikimleri oldukça zayıf. Kendi kültürel tarihi kökleriyle bağları yok gibi. Estetiğe de popi-listce yaklaşıyorlar. Yani seviye ol-dukca düşük. Ve bunların kendini eğitip geliştirmesi gibi bir sorunları var. Ama maalesef, kimse burnun-dan kıl aldırmaya yanaşmamakta ve gururlarının kurbanı olmaktadır. Ayrıca dinleyicinin seviyesinin de geriliği söz konusu. Ki sanatçı-nın geriliği ile dinleyicinin geriliği birbirini karşılıklı beslemektedir. Meşhur olma gibi diğer motifler de işin içine karışınca, sanatçılarımızın acınacak halde olduklarını söy-lemeliyim. Ahlaki bir problem de var. Bazen anonim ya da başkaları-nın ürettiği eserleri kendi üretimle-riymiş gibi sunmakta, yani bir nevi hırsızlık yapabilmektedirler. Tabi ki, hepsi böyle değil. Güzel şeyler üretenler de var. Onlara haksızlık etmek istemem.

Cemal KESER

Zeynel ASLAN

Erol BAŞTUĞ

Kenan KÖSEDENİZ

**OCAK AYINDA ŞEHİT DÜŞEN DEVRİM
VE KOMÜNİZM ŞEHİTLERİ NEZDİNDE
TÜM DEVRİM ŞEHİTLERİNİ SAYGI İLE ANIYORUZ!**